

12090

MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

OLYASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR

KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD

OLCSÓ KÖNYVTÁR

Szerkeszti Gyulai Pál.

Egy-egy szám ára 10 kr.

OTTHON,
A SZÜLŐFÖLDÖN

REGÉNY.

Irta
HARDY TAMÁS.

1090-1101. sz.

1.20

FRANKLIN TÁRSULAT.
BUDAPEST.

OLCSÓ KÖNYVTÁR.

Szerkeszti **GYULAI PÁL.**

Egy-egy szám ára 10 kr., egy sorozat (husz szám) 2 frt.

XXVII—LIV. sorozat, 521—1010. szám.

521. *Chateaubriand*, René.
522—23. *Czuczor*. Hőskölteményei és meséi.
524—25. *Fáy A.* A mátrai vadászat. Vigjáték.
526—27. *Augier*. A szegény arszlannök.
528—29. *Shakspeare*. Sok zaj semmiért. Ford. *Acz* Zs.
530—31. *Constant B.* Adolf.
532—33. *Bozzai Pál* hagyományai.
534—35. *Groguss A.* A balladáról.
537—38. *Pianche G.* Művészek esernöke.
539—40. *Tibullus* Elégiái.
541—44. *Petrarca* szonettjei.
545—46. *Szász K.* Schiller.
547. *Storm T.* A kastélyban.
548. *Cornelle P.* Cinna.
549—50. *Czuczor Lyriai Költ.*
51—52. *Racine*. Athalia.
53—54. *Prescott*. II. Fülöp.
55. *Schiller* prózai irataiból.
56. *Brough W.* Flipper és Nobler.
57—60. *Dahn F.* Odhin vigasza.
61—68. *Norris W. E.* Vidal Adrián.
69—70. *Csengeri A.* Deák Ferencz.
71—73. *Eckstein E.* Aphrodite.
74—76. *Szerb népdalok és hősrögök.*
77—80. *Dugonics A.* Báthory Mária.
81—82. *Hoffmannségi* utazása Magyarországon 1793—94-ben.
83—84. *Coppée F.* Severo Torelli.
85—86. *Scrive*. Clermont.
87. *Pulszky A.* Pázmány Péter.
88—90. *Szigligeti E.* Fenn az esernő, nincsen kas.
91—98. *Chateaubriand F.* A vértanúk.
99—100. *Ouida*. Egy orgonaszó.
101—102. *Simal K.* Igezhézi
- 606—08. *Pálffy A.* A báróné levelei.
609—11. *Firdüsi*. Szohráb.
612—14. *Grillparzer F.* Medea.
615—16. *Erdélyi J.* Aesthetikai előtanulmányok.
617—18. *Taine H.* A görög művészet bölcselete.
619—20. *Taine H.* A németalföldi művészet bölcselete.
621—30. *Ellot Gy.* Bede Ádám.
631—32. *Bayle B.* Az esernyő.
633—34. *Ballagi A. I.* Frigyes Vilmos.
635—37. *Ejörnstjerne B.* Leonarda.
638—40. *Berczik A.* A protetió.
641—43. *Rousseau J. J.* A társadalmi szerződés.
644—46. *Radnai R.* Aesthetikai törekvések Magyarországon 1772—1817.
647—52. *Thackeray M. V.* Hiuság vására. I.
653—60. *Thackeray M. V.* Hiuság vására. II.
661. *Karr A.* Hajnal után két héttel.
662—664. *Rádai Ráday Pál munkái.*
665—66. *Deák Ferencz* miért nem ment el az 1843-iki országgyűlésre?
667—68. *Tisza Domokos* hátrahagyott versei.
669—70. *Cornelle*. Cid. Tragédia.
671—73. *Lessing*. Barnhelmii Minna.
674. *Andrássy Gy. gr.* beszéde a véderő-törvényjav. tárgyában.
675—76. *III. Napoleon*. A tüzérség múltja és jövője.
677—80. *Schiller F.* Stuart Mária.
681—85. *Milton J.* Az elveszett paradicsom.
686—90. *About E.* A régi bástya. I.
691—95. *About E.* A régi bástya. II.

OTTHON, A SZÜLŐFÖLDÖN.

REGÉNY.

IRTA

HARDY TAMÁS.

ANGOLBÓL FORDÍTOTTÁK

BÉKÉSI GYULA ÉS DE PALLAGI GYULA.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVTUDOMÁ

1898.

ELSŐ KÖNYV: A HÁROM ASSZONY.

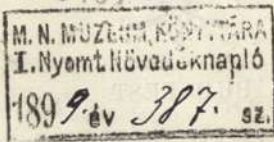
I. FEJEZET.

Arca, melyen az idő nem igen hagy nyomot.

Egy novemberi szombat délután már alkonyodóban volt a nap, és az a nagy nyílt pusztaság, a mely Egdon nevet viselt, mind mélyebb-mélyebb homályba borúlt. Az eget fehéres felleg boltozata takarta, mint egy óriási sátorponyva, melynek földje az egész pusztá.

A menny e sápadt ernyővel, a föld a legsötétebb vegetációval lévén borítva, tisztán kivehető volt a vonal, a hol találkoztak. Ez ellentét következtében úgy tetszett, mintha az éj előbb megszállotta volna a pusztát, mint a hogy csillagászati ideje elérkezett. Alant már jóformán sötét vala, míg az égen még ott időzött a nappal. Fölfelé tekintvén, a sünrekettyevágó hajlandó lett volna újra dologhoz látni, a síkságra nézve, arra határozta volna magát, hogy összeköti nyalábját s útnak indul hazafelé.

A föld és az égbolt távoli pereme épen oly választó határnak tünt föl az időpontra nézve, mint

az anyagot illetőleg. E puszta ábrázata oly sötét volt, hogy egy félórával későbbre járt az idő rajta, mint másutt. Épen így tudta késleltetni a hajnalt, halaványabbá tenni a délszint, előre sejtetni a viharok zordságát, erősíteni a holdatlan éjtszaka feketeségét, úgy hogy megremegett benne az ember.

Valóban, éjbe borulásának ez átmeneti pontján kezdődött az Egdon fenyér nagyszerű és sajátos pompája és senki se mondhatta el, hogy ismeri ezt a pusztát, ha ilyenkor nem járt rajta. Ebben és az éjtszaka elkövetkező óráiban hatott és nyilatkozott meg teljesen. Ekkor és csakis ekkor tárta föl magát igazán.

E táj csakugyan közel rokonságban állott az éjtszakával, s midőn az megjelent, úgy tetszett, mintha a puszta és az árnyékok sietnének összeolvadni. A kopár síkság épen oly gyorsan árasztotta ki magából a sötétséget, mint a hágy a mennybolt öntötte reá, míg a földi homály és az égbeli, félúton összetalálkozván, egybefolytak.

A pusztát ekkor élénk elevenség szállotta meg. Mikor minden más álomra hajlott, ez lassan ébredezni és hallgatózni látszott. Minden éjtszaka úgy rémlett, hogy váraozik valamire, de hány századon át várt már így mozdulatlanul, annyi válságon keresztül, hogy azt kelle hinni, csak a végső válság lehet az, a melyre vár — a világ összeomlása.

Olyan hely volt ez, a mely gyakran fölébredt

azoknak az emlékében, a kik szerették s mindig sajátosságos összhangzásban kedélyökkel. Mosolygó, virágos, gyümölcsös vidékek csak oly léttel lehetnek állandó összhangzásban, a mely derültebben telik el, mint a mostani. A szürkület szövetkezett az Egdonnal, hogy oly látványt alkosson, a mely főséges zordság nélkül, hathatós fitogtatás nélkül s igénytelenségében nagyszerű. Azok a sajátosságok, a melyek egy börtön homlokzatát gyakran sokkal méltóságosabbá teszik egy kétszer akkora palota homlokánál, oly főséget adtak e pusztának, a melynek teljesen híjával vannak azok a helyek, a melyek bájós voltukról híresek. Derült képek csak derült idővel illenek egybe, de hajh! ha az idők nem derültek! Sokkal többet szenvedtek az emberek oly tájak láttán, a melyek nagyon is mosolygók voltak az ő lélekállapotukhoz, mint a túlságos komor színű környezet nyomásától. A vadon Egdon finomabb és ritkább ösztönhöz, újabban megismert érzéshez szól, mint a melyek az úgynevezett szép vidékek láttára szoktak bennünk fölébredni.

Valóban kérdés, hogy az orthodox szépség egyeduralma nem közeledik-e a vég felé. Lehet, hogy az újkor Tempe völgye Thulé valamelyik kopár fenyére lesz. Lehet, hogy az emberi lélek mind bensőbb összhangba jő azokkal a búskomor látványokkal, a melyeket fajunk ifjúkorunkban visszatámasztóknak talált.

Úgy látszik, közel az idő, ha még nem is érke-

zett el, midőn az ingovány, a tenger, a hegy, a havasok bús magasztossága illik teljesen a gondolkodóbb emberek lélekállapotához. S végre még a legközönségesebb turistára nézve is az Izlandhoz hasonló tájak lesznek azok, a melyek ma Dél-Európa szőlős kertjei és myrtusligetei; s ügyet sem vet Heidelbergre s Badenre, midőn az Alpoktól Schweningen fővenypartjaihoz siet.

A legszigorúbb asketa is érezhette, hogy joga van Egdonon bolyongania, s hogy a megengedett gyönyörűségek korlátai közt marad, midőn a pusztát magára hatni engedi. Legalább az ilyen tompa színekhez, szépségekhez veleszületett joga van mindenkinek.

Csak a legpompásabb nyári napokon emelkedett az Egdon hangulata a vidámság színvonálára. Gyakrabban tesz hatást az ünnepies, mint a ragyogó, s ilyfajta hatást a tél sötétségében, viharáiban, s ködeiben gyakran ért el e pusztaság.

Ilyenkor a vihar szeretője volt, a szél pajtása; furesa phantomok tanyájává lett, s úgy tetszett, ez az eladdig föl nem ismert eredetije azoknak a rejtett vadon tájaknak, a melyeket futással, bal-szerencsével teljes éjjéli álmainkban sejtünk magunk körül, s a melyekre imetten sohase gondolunk, míg ily vidékek föl nem idézik őket.

Most az ember természetével tökéletesen öszhangzó hely volt. Nem kísérteties, nem gyűlöletes, nem is undok, nem hétköznapi és nem jelentés nélkül való és nem szelid, hanem kevésre

becsült és kitűrő, mint az ember, egyszersmind colossalis és rejtelmes a maga egyhangú feketeségében. Elhagyatottság ült arczán, mint oly emberekén, a kik hosszú ideig éltek egyes-egyedül. Kietlen tekintete volt, mely tragikus sejtelmeket ébresztett a szemlélőben.

Ez a sötét, ősrégi, félreeső tartomány szerepel már a Domesday-bookban,* a hol állapota így van leírva: pusztaság, tele avarral, magyallal, tövisbokorral, neve Bruaria. Aztán következik szélességének és hosszúságának meghatározása leaguekben. Noha nem bizonyos, hogy ez ősi mérték pontosan mily nagy volt, úgy látszik e számokból, hogy Egdon területe máig alig kisebbedett valamit. Az idetartozó fejezetekben szó van a *Turbaria Bruariáról*, a tőzegvágás jogáról. «Avarfü és moha birja», mondja Leland, ugyanerről a sötét darab földről.

Itt végre érthető tényeket találunk a tájképet illetőleg, nyomós bizonyítékokat, a melyek teljesen kielégítenek. Megszelidíthetetlen pogány hely volt mindig, épen úgy, mint ma. A műveltség ellensége. Mióta növény van, mindig ugyanazt az ősi barna ruhát viseli, formatiojának természetes, változatlan öltözetét. Ez a tiszteletreméltó egyetlen öltője mintha gúnyolta volna azt a hiúságot, a melylyel az ember öltözködik. Modern szabású

* Földjövendelmi kataszter, melyet az az 1066-iki hastingsi csata után Hódító Vilmos készíttetett Angliáról.

és színű ruhát viselő ember többé-kevésbé anormal jelenség a pusztán. Érezzük, hogy a legegyszerűbb és legrégebb emberi öltözék illik oda, a hol a föld öltözéke is oly kezdetleges.

Leülni egy fatuskóra estenden, mint most, a honnan a szem semmit sem lát abból a világból, mely a láthatárt egészen betöltő pusztaság csücskain és gerincein túlesik, elgondolni, hogy köröskörül s alant időtlen idők óta minden oly változatlan, mint a csillagok odafönt, megnyugvást ad a léleknek, melyet folytonosan hányvet és zaklat a föltartóztathatlan új. E nagy érintetlen helyet valami ősi állandóság jellemzé, a mire a tenger nem tarthat igényt. Ki mondhatja el valamelyik oceánról, hogy régi?

A nap lepárolja, a hold dagasztja folyton, megújul minden évben, minden nap, minden órán. Megváltozott a tenger, megváltozott a mező, a folyók, a falvak, megváltozott a nép, de Egdon ugyanaz maradt. Fölszine nem oly meredek, hogy a vihar megbonthassa, nem is olyan lapos, hogy az árvizeknek, ülepedéseknek áldozatul essék. Egy vén országúton s egy még vénebb sirhalmon kívül, a melyek a nagy kor miatt majdnem természeti productumoknak tűnnek föl, a legcsekélyebb rendetlenségek sem csakánnytól vagy ástól származtak, az utolsó geologiai alakulás újjnyomai voltak azok.

A föntebb említett országút hajlott vonalban vezetett át a pusztaság alacsonyabb részén az egyik

láthatártól a másikig. Sok helyen egybeesett egy szomszédos úttal, a mely a rómaiak nagy útjából, a Via Icenianából ágazott ki. A szóban forgó estén észre lehetett volna venni, hogy az út fehér vonala épen oly világosan meglátszott, mint előbb, ámbar a homály elég sűrű volt már ahhoz, hogy elmossa a pusztaság apróbb vonásait.

II. FEJEZET.

A színen föltűnik az ember, s vele együtt a baj.

Az úton egy öreg ember haladt. Feje fehér volt, mint a havasé, válla meggörbedt, s fonnyadt az egész teste. Fényes kalapot, hajós-ujjast s cipőt viselt; réz gombjai ábrázatára horgony volt nyomva. Kezében ezüst fejű botot tartott, a melyet valóságos vendéglábnak használt, léptenyomon meg-megdőfte vele a talajt. Azt mondta volna reá az ember, hogy annak idején a tengerészethöz lehetett valami. Előtte a hosszú, fáradtságos út nyúlt el, szárazon, üresen, fehérlőn. Nem szegélyezte azt sövény s a sötét fölszint átmetszve, olyan volt, mint hollófürtök közt a választó vonal; mind keskenyebbé vált s elhajolt a láthatár peremén.

Az öreg gyakran nézegetett előre, hogy áttekintse a tért, melyen át kell vergődnie. Végre

nagy messze maga előtt valami mozgó pontot vett észre, a mely járóműnek látszott, s épen azon az úton ment, a melyen ő mendegélt. Ez volt a tájon az élet egyetlen atoma s még érezhetőbbé tette az általános elhagyatottságot. Lassan haladt, s az öreget nyilván mind rövidebb-rövidebb tér választá el tőle.

Közelebb érve látta, hogy szekér az, rendes formájú, de különös színű, mert rikító vörös volt. Kocsisa mellette ballagott. Az is vörös volt teljesen, mint a szekér. E szín borítá ruháját, sipkáját, csizmáját, arczát, kezeit. S nem egy időre fogta meg, valósággal áthatotta. Az öreg tudta, hogy ez mit jelent. A kocsis festékes volt, a kinek az a hivatása, hogy vörös festékekkel lássa el a juhtenyésztő gazdaembereket. Oly osztályba tartozott, a mely gyorsan vész kifelé Wessexben s mely a földműves világban azt a helyet tölti be, a mit a múlt század folyamán a dodo madár az állatok világában. Sajátságos, érdekes, majdnem elpusztúlt láncszem az élet elavult s ma szokásos formái között.

Az élemedett tiszt apránként beérte útítársát, s jó estét kívánt neki. A festékes feléje fordult és szomorú, szórakozott hangon válaszolt. Fialat ember vala, s arcza, ha nem volt is épen szép, közel állott ahhoz. Senki se tagadta volna, hogy természetes színében nem lenne az. Szeme, mely különösen ragyogott a piros szennyben, magában is vonzó volt, éles, mint a ragadozó madaraké,

s kék, mint az őszi köd. Se bajuszt, se szakált nem viselt, s alsó arczának gyöngéd vonalait tisztán ki lehetett venni. Ajkai keskenyek voltak, s ámbár gondolatokba mélyedten szorította össze, néha-néha kellemes mozdulat jelent meg rajtuk. Igen jó, testhez álló gyapjú ruhába volt öltözve, a mely ép is volt, alkalmas is a célra, csakhogy a piros festék már elvette a színét. Előnyösen emelte ki esinos természetét. Az ifjú foglalkozásához képest jó módunak látszott. A ki látta, önkéntelen azt kérdezte volna, vajon miért rejté el megnyerő külsejét ez a derék legény azzal, hogy e különös mesterségre adta magát.

Viszonozva az öreg köszöntését, semmi kedvet se mutatott arra, hogy beszédbe elegyedjék, noha még mindig egymás mellett mentek, mert az idősebb útas társaság után látszott vágnni. Nem hallatszott semmi nesz, csak a szél zúgása a barna növényzet fölött, a kerek nyikorgása, a lépések zaja és a két gubanczos lovaeska dobogása. Apró, szívós állatok voltak azok, abból a fajtól, a melyet Galloway és Exmoor között tenyésztenek.

A mint így mendegéltek, a festékes olykor-olykor ott hagyta társát s a szekér mögé lépve egy kis ablakon belétekintett. Arcza ilyenkor mindig aggodalmat fejezett ki. Aztán visszatért az öreghez, a ki ismét tett valami megjegyzést a vidékre; arra a festékes szórakozottan felelt s azután mindketten hallgatásba merültek. A hall-

gatás nem tetszett előttök visszásnak. Ez elhagyott helyeken gyakran mérföldeket* haladnak át az útítársak, a nélkül, hogy az első köszöntés után szót váltanának. Az együttlét mintegy hallgatag beszélgetés itten, mert a szomszédságnak itt rögtön véget lehet vetni, nem úgy, mint a városokban s ha ezt nem teszik, már az maga társalgás számba megy.

A mi embereink se szólnak talán egy úrva szót sem egész a búcsuzásig, ha a festékes időnként a szekér farához nem lépett volna. Mikor ötödjére tért vissza onnan, az öreg megszólalt:

— Van valaki ott?

— Van.

— Valaki, a kire vigyázni kell?

— Igen.

Nemsokára halk sikoltás hallatszott a szekér derekából. A festékes odasietett, benézett s újra visszajött.

— Gyerek van benne, földi?

— Nem, asszony.

— Mi a manó! Miért sikoltott?

— Elszunnyadt, nines szokva az útagatáshoz, nem igen jól érzi magát s folyton álmodkat lát.

— Fialat asszony?

— Az.

* Mindig angol mérföldek értendők.

— Negyven esztendővel ezelőtt érdekelt volna. Felesége talán?

— Feleségem! — felelt amaz keserűen. — Nem ilyen emberhez való ő. De hagyjuk ezt.

— A mint tetszik. De miért hagynánk? Mit árthatnék én önnek vagy neki?

A festékes szemébe nézett az öregnek:

— Nohát, uram — mondá végre — régebben ismerem a leányt, ámbár talán jobb lett volna, ha sohasem találkozunk. De különben semmi közünk egymáshoz. Nem is ült volna az én szekereimre, ha jobb alkalmatosság akadt volna számára.

— Hol? ha szabad tudnom.

— Southertonban.

— Jól ismerem azt a várost. Mit mívelt ottan?

— Semmit jóformán, a mit érdemes volna elbeszélni. Most azonban holtra is van fáradva, gyengélkedik is, ezért oly nyughatatlan. Egy órával ezelőtt elaludt, s ez jót fog neki tenni.

— Persze csinos leány?

— Csinos.

Az öreg érdeklődve nézett a szekér felé, s a nélkül, hogy a szemét levette volna arról, így szólt:

— Megengedi talán, hogy bepillantsak?

— Nem — felelt a festékes kurtán. — Sötét van már, úgy sem látná meg. S a mi több, nines is jogom megengedni. Hála Istennek, csöndesen alszik. Remélem, nem is ébred föl hazáig.

— Hogy hívják? Innen a környékről való?

— Engedelmével, a neve nem tartozik ide.

— Nem az a bloomsendi leány, a kit mostában úgy szóba hoztak? Ha az, akkor ismerem és sejtem azt is, mi történt.

— Engedelmével . . . Sajnálom uram, de el kell válnunk egymástól. Lovaim fáradtak, pedig még jó darab út áll előttök. E partnál pihentem őket vagy egy óráig.

Az öregebbik útas közönyösen bólintott, a festékes pedig a pusztának fordítá lovait és szekérét, s közben köszönt. Jó éjtszakát. Az öreg viszonozta azt, s tovább haladt.

A festékes nézte, nézte, hogy válik lassanként egy ponttá az úton, hogy olvad át végre az éj mind sűrűsödő homályába. Aztán egy pár marok szénát vett a szekér alá erősített csomóból, egy részét a lovak elé vetette, másikat a szekér mellé s ülőkéit csinált belőle. Erre leült és fejét a kerékhez támasztá. A szekér belsejéből halk, lágy lélekzés hallatszott fülébe.

Úgy látszott, ez nyugtatólag hat reá, s aztán elmerült a táj szemléletébe, mintha azon tündönnék, mihez fogjon. Valóban, ez átmeneti órában kötelességnek látszott e pusztán tündödvé és lassacskán végezni minden dolgot, mert volt valami ennek állapotában is, a mi a hosszú habozást juttatta az embernek eszébe. Nyugalma is csak ez volt tulajdonképen. Nem a tökéletes pangásé, hanem a hihetetlen lassuságé. Érdekes jelenség, hogy eleven élet ennyire hasonlíthasson a halál

dermedtségéhez; a pusztá tétlenségét mutatni s egyszersmind a mező, sőt erdő hatásával rokon benyomást tenni: a nézőben azt a figyelmet ébresztette, a mit a tartózkodás és rejtezkedés szokott.

A szintér, mely a festékes szemei előtt elterült, lépcsőzetesen emelkedett fölfelé, az országút színvonalától be a pusztá szívéig. Halmok, mélyedések, dombok, lejtők s túl rajtok egy magas domb, mely a még mindig világos égbe nyúlt. Az utas egyideig ezeken jártatta szemét, s végül egy figyelemreméltó látványon pihentette meg.

Egy sir vala az. E földdomborulat a legmagasabb csúcs legtetetején emelkedett. Ámbár a völgyből csak szemölcsnek látszott valamely óriás homlokán, tulajdonkép nagy domb volt. Sarka és tengelye volt a pusztá világának.

A mint a pihenő ember a sirra nézett, egyszerre csak észre vette, hogy annak csucsat, a mi eladdig legmagasabb volt az egész tájékon, e pillanatban felülhaladja valami. A mi a sir volt a dombnak, az volt ez a tünemény a sirnak. Úgy emelkedett föl a fégömbalakú halomról, mint a sisakról a csúcs. Minden, a mi új, annyira hiányzott e szintérről, hogy az erős képzeletű utas első pillanatra azon kelták egyikének tekintette volna ez alakot, a kik a sirt építették. Mintha népe utolsó tagja lett volna, a ki elmereng még egy szempillantásig, mielőtt az örök éjtszakába leszállna fajához. Ott állott az alak mozdul-

latlanúl, mint a domb alatta. A síkság fölött emelkedett a domb, a domb fölött a sír, s a síron e személy. Fölötte már semmi sem volt, csupán az égboltozat.

Oly tökéletes, finom és szükséges befejezéséül tünt föl ez alak a halmok sötét csoportjának, mintha egyedül ez igazolná körvonalait. Ennek híján székesegyház vala ez, csücsstorony nélkül, s ezzel minden építész követelmény ki volt elégitve. A szintér sajátságosan homogén volt. A völgy, a fensík, a sírdomb, s az alak rajta egyetlen egységgé olvadtak össze. Ezt vagy azt a részét véve szemügyre a csoportnak, nem egészet, csak töredéket látott az ember.

Az a személy annyira szerves kapcsolatban látszott állani a szerkezettel, hogy esetleges megmozdulása valami különös jelenségnek tünt volna föl. Mozdulatlanság lévén fő jellemvonása annak az egésznek, melynek a személy részéül szolgált, úgy tetszett, hogy a mozdulatlanság valami megbolygatása zavart okozna.

De mégis ez történt. Az alak észrevehetőleg elveszíté rögzítettségét, egy-két lépést haladt s megfordúlt. S mintegy megjéjvedve lefutott a sír jobb felén, mint a hogy a vízesépp lesiklik a virág kelyhébe, aztán eltűnt. Mozdulatai tisztában föltűnteték jellemző vonásait; asszony volt.

Egyszerre csak nyilvánvaló lett, miért veszett el oly hirtelen szem elől. A mint ő eltűnt a jobb oldalon, balról egy új alak merült föl az égen,

teherrel a vállán; fölmászott a halomra s terhét letette a csúcsra. Utána egy második jött, aztán egy harmadik, negyedik, ötödik, míg az egész domb tele lett podgyászos emberekkel.

Az egyetlen értelem, a mit az égre rajzoló árnyképek e némajátékából ki lehetett venni, az, hogy ez asszony semmi összeköttetésben nem állott azzal a társasággal, a mely helyét elfoglalta, nem is ugyanazon okból jött oda és sietett azt kikerülni. A szemlélő képzelete szívesebben foglalkozott az eltűnt magános alakkal, mint az ujonnan érkezettekkel, a kiket önkéntelenül tolakodóknak tekintett. Azt érdekesebbnek, fontosabbnak látta s életét is figyelmet érdemlőbbnek kellett tartania amazokénál. De azok ott maradtak, helyet foglaltak s egyelőre nem látszott valószínűnek, hogy az a magános személy, a ki eddig a magánosság királynője volt, visszatér.

III. FEJEZET.

Egy népünnep.

Ha valaki a sírhalom tőszomszédságában fogott volna helyet, látta volna, hogy e személyek a környék falvaiból való fiúk és emberek. Mind-egyik nagy teher sünrekettyét vitt a vállán, elől is két csomót, hátul is kettőt, egy hosszú rúd

segítségével, a melynek mind a két vége ki volt hegyezve, hogy annál könnyebben át lehessen ütni velök a vesszőcsomókat. Valami egy negyed mértföld távolságról jöttek a pusztá belsejéből, a hol nem igen termelt egyéb rekettyénél.

Mindegyik úgy be volt takarva a rözsecsomókkal, hogy míg le nem tették, egy-egy lábra kelt bokornak nézte volna őket az ember. Sorban jöttek, mint valami juhnyáj, az erősek elől, a gyengék, fiatalok hátul.

Összerakták a vesszőnyalábokat s egy harmincz láb kerületű gúla emelkedett a sirdomb csúcsán, a melyet Blackbarrow néven ismertek messze földön. Némelyek a gyujtóval bajlódtak, válogatták az ágak szárazát, mások oldogatták a szederindákat, melyek a csomókat összetarták. Néhányan ellenben magas helyzetökről, mely az egész tájon uralkodott, fölemelt fejjel kémlelték a tág területet, a mely már csaknem teljesen árnyékba borult. A pusztá völgyei egész álló nap nem mutatnak egyebet saját vad ábrázatuknál, de e helyről óriási területet kerített be a láthatár, a mely több irányban magán a pusztaságon is túlterjedt. Egyetlen vonása sem látszott most, csak mintegy érezni lehetett a körül elterjedő nagy, homályos távot.

Míg az emberek és suhanczoka máglyát építették, változás állott be az árnyéktömegben, mely a messzeeső tájakat fődte. Vörös napok és lángnyelvek kezdtek támadni itt-ott, kipettyezve kö-

röskörül az egész vidéket. Más községek és falvak örömtüzei voltak ezek, ugyanazon ünnep emlékére. Némelyik messze esett, vastag levegőrétegeken keresztül látszott, úgy, hogy sápadt, szalmasárga sugárvékák vették körül, mint valami legyező.

Némelyik nagy volt, közeliben égett s biborvörösén ragyogott elő az árnyékból, mint valami friss seb fekete bőrön. Mások Maenadok valának, tüzes arcczal, zilált hajfürtökkel; ezek kiszínesítették a felhők csöndes kebelét s megvilágították mulékony mélyedéseiket, a melyek izzó üstöknek látszottak ezután. Körülbelül harmincz ilyen örömtüzet lehetett megszámlálni az egész tájékon. S a hogy az óra lapjára tekintve megtudjuk, hány az óra, ha magok a számok láthatatlanok is, úgy mindenik tűz helyét meg lehetett állapítani a szög és irány figyelembe vételével, ámbar a szintérből semmi sem látszott. Egyszerre a Blackbarrown is az égre szökött a legelső lángjel s magára vonta mindazok szemét, a kik a távoli tüzeket vigyázták. A vidám ragyogás arany öltönyt adott a körülötte álló embercsoportra, melyet az oda szállingózó férfiak s asszonyok azóta megnöveltek, sőt köröskörül a sötét fűre is eleven fényt vetett, a mely félhomálylyá szürkült a sirhalom alsó hajlatán. A sir most gömb metzetének látszott s épen oly tökéletes volt, mint az nap, a melyiken fölhantolták, még a kis árok is megmaradt, a miből a földet ásták reá. Sohase

háborgatta még egyetlen eke sem ennek a makacs talajnak csak egy porszemét is.

A puszta sivár volt a gazdának s épen azért termékeny a történetíróra nézve. Semmi se pusztult el rajta, mert nem fakadt semmi. Úgy rémlett, mintha a tűzrakók a világnak valami felső, sugárzó emeletében állának, a mely el van különítve s független az alsó sötét résztől. — A puszta alatt egy borzasztó mélység volt, nem folytatása annak a helynek, a min állottak, mert szemök hozzászokva a tündökléshez, semmit se látott azokból a mélységekből, a hová a fény már el nem hatolt. Igaz, hogy néha egy-egy lángnyelv magasabba szökött a rözsevesszőkről, mint a többiek és mintegy hadsegédekül kivillanó sugarakat bocsátott le a lejtőn valami távoli bokorig, mocsárig vagy fehér fővényfoltig, saját vidám fényével vonva be azokat egy pillanatra, aztán újra árnyékba borúlt minden. Ilyenkor az egész fekete tünemény odaalant olyan volt, mint a pokol, a melyet a fölséges firenzei költő a párkányáról szemlélt s a szél mormoló beszéde a völgyekben az odazárt «nagy lelkek» bús sóhajainak, nyögéseinek tetszett.

Úgy rémlett, mintha a férfiak és a suhanczok hirtelen régmúlt korokba merültek volna s oly időt, oly foglalkozást hoztak volna vissza, melyeket jól ismert valaha ez a hely. Az ős angol máglya hamva, a mely néhanapján e csücsokről fényt árasztott, frissen, háborítatlanul feküdt

lábaik alatt a sírban. A halotthamvasztó tüzek lángja épen úgy világította be századokkal ezelőtt ezt a tájat, mint az övek ma. Azután Thor és Woden tiszteletére ünnepi tüzeket is látott e táj hosszú időn keresztül. Valóban eléggé meg van állapítva, hogy azok az örömtüzek, a melyekben a puszta lakói most gyönyörködnek, inkább a druida szertartásoknak és szász ceremóniáknak egyenes utódjai, mint a nép találmánya az özszeesküvés emlékére.

Tüzet gyújtani ösztönszerű és önvédelmi cselekedet az embertől, mikor a tél beálltával a természetben megcsendül az esti harangszó. Önkéntes, prometheuszi lázadás ez a parancs ellen, hogy a visszatérő évszak zimankót, fagyos sötétséget, nyomort és halált hozzon magával. Megérkezik a sötét chaos s a föld bilincsbe vert istenei így szólnak: «legyen világosság»!

A tündöklő fény s a koromsötét árnyék, melyek a körülálló emberek arczán küzködnek, egy Dürer erejével és biztosságával tüntetik föl a körvonalakat. Azonban az arczok állandó kifejezését lehetetlen kivenni. Mert a mint a fürge lángok fölszöknek, meg összeesnek s csaponganak a levegőben, az árnyék-pettyek és a fényfoltok szünetlenül változtatják alakjokat s helyzetöket a körülálló arczán.

Mozog minden, s reszket, mint a fák levelei, s oly gyorsan enyészik el, mint a villám csikja. Árnyékos szemüregek, mélyek, mint a koponyáé,

egy szempillantás alatt világosságárasztó gödröcskéké válnak, a beesett arcz előbb homályos üreg, aztán ragyog, a ránczok szakadékokká mélyülnek vagy teljesen eltűnnek, a mint a fény változik. Az orrlikak valóságos kútfők, az inak az öregek nyakán aranyos kötelek. A minék fénye nincs, csillog, a mi csillámló, üvegnek látszik. A szem tündöklök, mint valami kis lámpás. Az, a kit a természet különössé alkotott, groteszk lesz, a groteszk természetfölötti, minden szélsőségben jár.

Igy történhetik meg, hogy annak az öreg embernek az arcza, a kit a lobogó lángok szintén fölcsalogattak a halomra, nem csupán áll és orr, hanem valóságos emberi ábrázat. Kényelmesen sűtkérezik a melegen. Botjával a tűzbe taszigálja a kiesett ágacskákat s nézi a máglyát. Néha-néha fölemeli fejét, hogy meghatározza a láng magasságát vagy kövesse a nagy lángpelyheket, a melyek felröppennek s aztán elvesznek az árnyékban.

A ragyogó látvány, az erős meleg magas kedvre látszottak hangolni őt s e hangulat csakhamar gyönyörűségé fokozódott. Botjával kezében valami magán-menuettet kezdetjární. Mellette alól egy sor csillámló rézpénz csüngött le s himbálódzott, mint valami órainga. Danolt is hozzá, duruzsolva, mint a méh:

oly gyorsan emelked el mint a tűz, csak a
nyakos szőnyeg, melyek mint a koponyá

•Király hivatja lovagjait,
Egy-kettőt, hármat össze.
— A királynőt meggyóntatom,
Lord marshal velem jössz te.

— Fogadd föl, lord marshal felel,
S esik előtte térdre —
Hogy bármit vall a nőd, Lenor,
Bosznt nem állasz érte.*

Kifogyott a lélekzetből s félbe kellett hagynia a nótát s épen mivel elcsendesedett, magára vonta egy zömök férfi figyelmét, a ki oly komolyan szitta harcsaszáját, mintha minden gyanút el akarna háritani magáról, a mely esetleg vidámsággal vádolhatná.

— Takaros nóta, Cantle apó, de attól tartok, hogy nem ilyen vén csontnak való már az, mint kigyelmed — mondá az öreg korhelynek. — Jó volna úgy-e legénynek lenni még egyszer, mint mikor azt a nótát tanulta, mi?

— He? — kérdé Cantle apó, megállva a tánczban.

— Jó volna megfiatalodni még egyszer, úgy-e? mondom. Most bizony már szelel a kend fujtatója.

— De tudok vele bánni. Ha nem tudnék kis széllé is sokra menni, egy fikarczcal se volnék

* Lenor királyné gyónása. O angol ballada. Ford. Szász Károly.

fiatalabb más vén embernél, nem igaz, Timotheus?

— Hát az új házaspárral odalent a *Jámbor asszony* fogadóban mi van? — tudakolta egy másik, egy homályos tűz felé mutatva a távoli országút irányában, de jócskán keletre attól, a hol e pillanatban a festékes pihent. — Hogy áll azoknak a dolguk? kigyelmed biztosan tudja, hisz értelmes ember.

— Csak egy kicsit melás, mi? beismerem. Cante apó csakis így ér valamit. Hanem hát ez nem valami öreg hiba, az idő majd kigyógyít belőle, igaz-e Fairway szomszéd?

— Azt hallottam, ma éjjel hazajönnek. Ezóta meg is kellett érkezniök. Tud-e egyebet?

— Legelső dolog, hogy elmenjünk hozzájuk s jó szerencsét kívánjunk nekik.

— De nem.

— Nem? de biz igen. Nekem legalább mindenestre; mit szólna hozzá a világ, ha én nálam nélkül esnék meg egy mulatság?

«Csak öltés hamar barát-csuhát,
Én másikat veszek fel,
Lenor királynéhoz megyünk,
Mint két barát, a mint kell.»

— A múlt este találkoztam a menyasszony nagynénjével, Yeobrightnéval s azt mondta, hogy a fia, Clym karácsonyra hazajön. Hej, eszes ember ám az, szeretnék fejet cserélni vele. Én a magam

jókedvű módján beszélgettem az asszonysággal, s ő még azt felelte: «Ah, hogy ily tisztos agg létedre úgy szólsz, mint a bolond», ezt mondta nekem. Nem adok én ő reá semmit. Vigyen el az ördög, ha adok, meg is mondtam neki. «Vigyen el az ördög, ha törődöm magával», mondom. Megadtam neki, mi?

— Inkább ő kendnek.

— Csaknem talán? — mondja Cante apó megnyúlt ábrázattal.

— Bizony alighanem úgy lesz. Hát Clym a lakodalom miatt jön haza karácsonyra, elintézni egyet-mást, mert az anyja most már maga maradt a házban.

— Igen, igen, úgy van. De hallod-e Timotheus — mondá az öreg komolyan. — Tréfás ember vagyok, de nem kell a szomszédba mennem észért, ha komoly perczemben kapsz és most komoly vagyok. Tudok én sok mindent az új párról. Igen ma reggel hat óraker elmentek a szomszédba, hogy rendbe hozzák a dolgukat és azóta se hírok, se hamvok, ámbátor én úgy gondolom, hogy estére már visszajöttek, mint férj és feleség. Kell-e ennél okosabb beszéd, Timotheus, és mondd meg, igaza volt-e hát Yeobrightnénak?

— Megjárja. — Nem is tudtam, hogy azóta is sétálgattak együtt, mióta a leány anyja ellene mondott a kihirdetésöknek. Mióta szakadt vége annak a viszálykodásnak? tudja kelmed, Humphrey?

— Igen, mióta hát? — szólta oda Cantle apó csipősen, szintén Humphreyhez fordulva. — Hadd hallom!

— A mióta a leány nagynénje mást gondolt s azt mondta, hogy hozzámehet ahhoz az emberhez — felelt Humphrey a nélkül, hogy szemét a tűzről levette volna. Komoly fiatal legény volt ez, kampósbot vala nála, kezein a rekettyevágók bőrkeztüje s foglalkozása miatt lábszárait vas-tag kamáslik főttek, merevek, mint valami pán-czél. — Azt hiszem, azért nem itt esküdtek meg. Természetesen nem is lett volna okos dolog Yeobrightnél olyan hűhó után valami zajos lakodalmat rendezni ugyanott, a hol előbb a kihirdetést is megtiltotta.

— Bizony nem a'; elég baj az annak a fiatal párnak, legalább én úgy gondolom — mondá Cantle apó, nagy igyekezettel azon, hogy értelmes magatartását megőrizze.

— En aznap ott voltam a templomban, a mi pedig ritkán esik meg rajtam — mondá Fairway.

— Akármilyen legyenek, ha nem úgy van — szólta közbe nagy hangon az öreg — én az idén se voltam s most meg, hogy a tél jön, alig hiszem, hogy egyhamar elmenjek.

— En meg három esztendeje nem voltam — mondá Humphrey — mert vasárnap rendszeren halálosan álmos vagyok, a templom meg nagyon messze van. Meg ha eljár is az ember, akkor se valami nagy kilátása lehet az idvezülésre, mikor

annyian nem jutnak hozzá, hogy én inkább ott-hon maradok, meg se indulok.

— De én nem csak hogy ott voltam — kezdte újra neki buzdulva Fairway — hanem egy székben ültem Yeobrightnéval. S talán el se tudjátok képzelni, pedig úgy van, hogy a vér meghült bennem, mikor a hangját meghallottam. Igazán furcsa dolog volt, de szinte megfagyott a vérem, mikor a könyökéhez értem.

A beszélő körülnézett a mellette állókon, a kik most közelébb húzódtak hozzá s még erősebben szította be ajkait.

— Bizony nem tréfa az, ha ilyesmi történik ott az emberrel — szólalt meg hátul egy asszony.

— Beleegyezik-e ön? — ezek voltak a pap szavai — mondja tovább Fairway. — És akkor fölállt mellettem egy asszony, egy hajszálnyira tőlem. Csakugyan, verjen meg az Isten, ha nem Yeobrightné állott föl, mondom magamban. Igen atyafiak, templomban voltam, a hol imádkozni szokás és mégis ezt mondtam. Nem fér pedig a lelkemhez a káromkodás más ember előtt s az asszonyok már ne haragudjanak meg érte most az egyszer. De a mit mondtam, megmondtam hazugság lenne, be nem vallanom.

— Az volna Fairway szomszéd.

— Verjen meg az Isten, ha nem Yeobrightné állott föl, mondok — ismétlé az elbeszélő, époly érzéketlenül kemény arcczal ejtven a szót, mint előbb, a mi bizonyága volt annak, hogy csak

szükségből ismétli a káromlást, nem mintha kedve volna hozzá. S aztán csak azt halom tőle: «Nem egyezem bele». «Beszélek önnel isteni tisztelet után», felelt neki egész egyszerűen a pap, igen és egyszerre épen olyan ember lett, mint ti, vagy én, egy cseppel se szentebb. Ah, milyen sápadt lett az asszony! Talán emlékeznek arra a szoborra a templomban, arra a löcsalábú katonára, a kinek az orrát leverték volt a gyerekek. Nohát annak az ábrázata ha van olyan fehér, mint ezé az asszonyé volt, mikor azt mondta: «nem egyezem bele».

A hallgatóság megköszöri a torkát s néhány ágat vetett a tűzbe, nem mintha erre szükség lett volna, hanem hogy időt nyerjen a történet morálját megfontolni.

— Annyi bizonyos, hogy én, mikor meghalottam, hogy fölbomlott a dolog, úgy megörültem, mintha valaki egy huszast adott volna — mondá egy komoly hang, az Olly Dowdené, a ki egy rekettesepűrű-kötő asszony volt. Természetében vala, hogy egyformán barátságos legyen ellenséghez és baráthoz, és hálás az egész világ iránt, a miért élni hagyja.

— Most mégis csak hozzáment a leány — mondá Humphrey.

— Ezután Yeobrightné engedékeny lett és tökéletesen belenyugodott, — fejezte be a kérdést Fairway közönyös ábrázattal, a melynek célja volt megmutatni, hogy e szavak, noha látszólagó-

san Humphrey előadásához fűződnek, valójában önálló szemlélődés eredményei.

— Ha szégyelték is a dolgot, nem tudom, hogy miért nem teheték azt meg itt — mondá egy jól megtermett asszony, a kinek a fűzője úgy csikorogott, mikor lehajolt vagy megfordult, mint valami cipő. — Miért ne hívná össze az ember egyszer-másszor a szomszédokat egy kis lakomára, s erre épen olyan jó alkalom a menyegző, mint valami ünnepnap. Én ugyan a magam részéről nem vagyok barátja az ilyen titkolódzásnak.

— Én meg, akár hiszik, akár nem, a vig lakodalmakkal nem sokat törődöm — mondá Fairway Timotheus, újból körüljáratva szemét. Én bizony megvallom, nem igen ítélem el Yeobright Thomast meg Wildeve szomszédot, a miért azt egészen esendben tartották. Egy itthoni lakodalomban öthet reelt kell eljárni óránként s az bizony már nem a meglett ember lábának való.

— Meghiszem azt. Ha egyszer ahhoz a házhoz elment kend, nem igen állhat félre a jigtől, mert azt csak elvárják, hogy a vacsoráért meg-szolgáljon.

— Karácsonykor dukál táncolni, mert olyan nap nincs több az esztendőben, lakodalomkor pedig kell táncolni, mert olyan nap nincs több az életben. A keresztelőnél még meg is szerzik egygyel-kettővel a reeleket, kivált mikor még első vagy második gyerekről van szó. Hát még a nótákat ki sorolhatná el, a melyeket el kell da-

ltnod . . . Én részemről csak annyira becsülök egy jó barátságos tort, mint akármilyen mást. Csak olyan pompás ételt-italt kap az ember, mint más-
kor, s a megboldogult élete sorjáról beszélgetve nem kopik el térdig a lába, mint ha a hornpipe-ot kell járnia.

— A legtöbb ember azt mondaná, hogy már akkor mégis sok volna tánczolni — mondá tudakozódva Cante apó.

— Ez az egyetlen alkalom, a hol nyugodtan érezheti magát a meglett ember, még ha egy pár-szor körül járt is a kancsó.

— No én csak nem értem, hogy olyan nagy kisasszony, mint Yeobright Tamsin, hogy tudott ilyen hitvány módon férjhez menni — mondá Nunsuch Zsuzsánna, a jól megtermett asszony, a kinek jobban kedvére volt az eredeti tárgy. A föld-höz ragadt szegény se tenne ilyet. S én bizony nem is törődném azzal az emberrel, ámbár úgy mondják, hogy csinos ember.

— Hát a mi azt illeti, van annak esze, okos ember is a maga szakjában, majdnem fölért még Yeobright Clymmal is. Nem arra nevelték, hogy a *Jámbor asszony* fogadósa legyen. Indzellérnek készült, tudjuk, de fölhagyott vele és vendéglős lett. A sok tanulásnak nem igen vette hasznát.

— Nem ritka eset — jegyzé meg Olly, a seprűkötő. — Mégis törli magát a nép a tudomány után, meg is szerzi. Azok, a kik ezelőtt a lelki üdvösségükért nem tudtak volna egy kerek O betűt

vetni, most bezzeg leírják a nevüket s a pennájok még csak nem is köpköd, sokszor még a tintát se csepegtetik el. Még asztal se kell már nekik, hogy a mellöket nekivessék s rákönyököljenek.

— Hát igaz is. Csodálatos, hogy mennyire kipallérozódott már a világ, a mint mondani szokás — szólalt meg Humphrey.

— Bizony idő előtt, mikor én 1804-ben katonáskodtam — vágott közbe vidáman Cante apó — magam se tudtam többet a világról, mint akarmék kendtek közül. Most meg azt se tudnám megmondani, mihe' nem értek.

— A neved le tudnád írni biztosan — mondá Fairway — ha elég fiatal volnál ahhoz, hogy újra elvehess egy asszonyt, mint Wildeve Tamsin kisasszonyt, Humph meg annyit se tudna, mert ő az apjára ütött a tanulásban. Ah, Humph, emlékszem reá, hogy megcsodáltam az apád keze-jegyét, mikor az esküvőmön alá kellett írni a nevem. Ő és az anyád éppen előttem keltek egybe s az apád keze keresztvonása úgy állott ott előttem, mint valami madárijesztő. Ha kerékbetörtek volna, se tudtam volna megállani nevetés nélkül, ámbátor meleg egy nap volt az nekem; házasodtam is, az asszony meg mindig rajtam csüngött, azonfölül Changley Jakab meg egy csomó fizkő ott vigyorgott reám a templom ablakából. De csak egy pillantás alatt úgy odalettem, hogy egy szalmaszállal leüthettek volna: eszembe jutott, hogy ha apád és anyád régente

nagy ritkán szólalkozott össze, bezzég nem ritkán esik most meg rajtok s láttam, hogy mindjárt magam is belejutok a csávába . . . Aj, milyen nap is volt az!

— Wildeve jó egy pár nyárral idősebb Yeobright Thamsinnál. A kisasszony meglehetősen takaros is, van is mit aprítania a tejbe. Csupa bolond, hogy csak a szemét is reáveti az ilyen emberre.

A beszélő egy tűzégvágó, a ki most csatlakozott a csoporthoz, vállán nagy szivalakú ásót tartott, melynek jól kiélesedett széle ezüst ijjként ragyogott a tűz fényében.

— Na, kapott volna ő azért feleséget, minden újjára tized — jegyzé meg a termetes asszony.

— Ösmertél-e valaha olyan embert; szomszéd, a kihez egy leány se ment volna hozzá — kérde Humphrey.

— Soha — felelt a tűzégvágó.

— Én se — mondá a másik.

— Magam se — tette hozzá Cantle apó.

— No hát, én ösmertem — mondá Fairway Timotheus, erősebben megvetve a féllábát. — Én ismertem olyan embert. De mondom csak egy szálát.

— Micsoda madárijesztő váz volt az az árva, Fairway szomszéd? — kérdezte a tűzégvágó.

— Hát se siket nem volt, se néma, se vak.

— Ismerjük-e erre felé — mondá Dowden Olly.

— Bajosan — felelt Timotheus. — De neve nem is tartozik ide . . . Hé! lökjetek arra a tűzre, fiúk!

— Miért vaczog a Cantle Keresztély foga — mondá egy gyermek a tűz tulsó oldalán a füst és árnyék közt. — Fázol talán, Keresztély? — Vékony didergő hang hallatszott:

— Nem én, egy szikrát se.

— Gyer' elő Keresztély, mutasd magad. Nem is tudtam, hogy itt vagy — mondá Fairway, gyöngéden pillantva arrafelé.

A hívott, egy hebegő, csepűhaju ember, a ki nek válla nem volt, a csuklójából és bokájából ellenben jókora darab kilátszott, egyet lépett előre magától, még vagy hatszor annyit pedig másoktól ösztökélve. Cantle apó legkisebb fia volt.

— Miért dideregsz Keresztély? — kérde a tűzégvágó nyájasan.

— Én vagyok az az ember.

— Miféle ember te?

— A ki senkinek se kell.

— A manót vagy — mondá Fairway Timotheus, kimeresztve a szemét, mintha el akarta volna nyelni Keresztélyt. Cantle apó pedig úgy bámészkodott reá, mint a tyúk a ruczára, a mit költött.

— Bizony én vagyok s ezért félek — felelt Keresztély. — Azt hiszitek, sokat bánom? Mindig bizonyozom, hogy nem törődöm vele, esküt is teszek reá, ámbár törődöm biz én szüntelenül.

— Vigyen el az ördög, ha esett velem furcsább dolog valaha — mondá Fairway. — Nem téged értettek. Így hát ketten vagytok a vidéken. Miért adtál ki magadon Keresztély?

— Azt tartom, ennek meg kellett lennie. Nem tehetek róla, nem igaz?

Rájok veté fájdalomtelt kerek halszemeit, a melyeket koncentrikus ránczok fogtak körül, mint valami czéltábla gyűrűi.

— Igaz, igaz. De szomorú dolog s szinte megborsózdott a hátam, mikor beszélték, mert láttam, hogy egy helyett két ilyen árva legény van. Szomorú az reád nézve Keresztély. S hogy tudod, hogy egy leánynak se kellesz?

— Megkértem őket.

— Sohse hittem volna, hogy lesz merszed hozzá. S mit felelt az utolsó? Olyat csak nem, a mit ki ne heverhetnél?

— Azt, hogy: Elmenj a szemem elől, te pipogya czinege bolond, te!

— Nem valami bátorító — mondá Fairway. «Elmenj a szemem elől, te pipogya czinege bolond, te!» Szivesebben is lehetne kosarat adni. De idővel, türelemmel lehet azon segíteni, ha majd egy pár szürke hajszál lesz annak a vászoncselédnek a fején. Hány esztendősnél Keresztély?

— A harmincznegyedikbe fordultam az utolsó krumpliasáskor, bátyámuram.

— Nem mai gyerek, nem mai gyerek. No de még van remény.

— Ilyen idős vagyok a kereszteléstől számítva, mert ez van beírva az itéletnapjának abba a nagy könyvébe, a mit a sekrestyében tartanak, de az anyám azt mondja, hogy valamivel előbb születtem.

— Ah!

— De ha négyfelé vágnák, se tudná megmondani, hogy mikor, csakhogya állott a holdújság.

— Újság, az baj. Hé, szomszédok, úgy-e ez nagy baj?

— Biz az a — mondá Cantle apó fejét rázva.

— Anyám tudta hogy újság volt, mert megkérdezte egy asszonytól, a kinek kalendariumja volt. Mindig meg szokta kérdezni, ha fia született, mert az mondják, hogy «ha hold nincs, férfi sincs» s ez mindig aggasztotta, ha fiú lett a gyermeke. Hát csakugyan hiba volna, Fairway bátyám, hogy «újhold» volt?

— Öreg pedig. «Hold nincs, férfi sincs». Sohase mondtak ennél igazabbat. Az a gyerek, a ki új holdkor születik, sohase viszi semmire. Pórrul jártál vele Keresztély, hogy a hónap harmincz napja közül épen ezen jöttél a világra.

— Mikor kegyelmed született, bizonyosan borzasztóan tele volt a hold? — mondá Keresztély, reménytelen bámulattal tekintve Fairwayre.

— Hát nem is újra állt — felelé Fairway közhölyös arcczal.

— Inkább lennék akármí, mint újholdi gyerekek — folytatá Keresztély ugyanazzal a töredezett éneklő előadással. — Mert én csak árnyéka vagyok az igazi férfinak és semmi hasznom a világon s azt hiszem, ez az oka.

— Hm! — szólalt meg némileg leverten Cantle — az anyja mégis úgy zokogott, mint a záporosó, mikor Keresztély gyerek volt, félt, hogy ki találja nőni magát s beáll katonának.

— Semmi no! Van elég, a ki egy szeggel se különb nála — mondá Fairway — az örünek éppen úgy le kell élnie az életét, mint a birkának.

— Így hát talán én is lemorzsolom valahogy. Van-e okom félni éjtszaka, Fairway bátyám?

— Neked egész életedben egyedül kell hálnod s nem házaspároknak, hanem a magános alvóknak szokott a kísértet megjelenni, mikor előjön. A minap láttak egyet. Igen furcsa volt.

— Nem, nem, ne beszéljen róla, ha nem bánja. A hátam is borsószik, mikor az ágyban egyedül rágondolok. De kegyelmed beszél, tudom, hogy beszél és én egész álló éjtszaka vele fogok álmodni. Igen furcsa volt? Milyen szellemre gondolt kigyelmed, azt mondta, igen furcsa volt? Nem, nem, nekem meg ne mondja.

— Én, a mi engem illet, nem igen hiszek a szellemekben. De az eléggé kísérteties volt. Egy kis fiú látta.

— Milyen volt? Nem, ne — —

— Vörös. Az. Minden kísértet fehér, de ez

olyan volt, mintha talpig vérbe mártották volna.

Keresztély mély lélekzetet vett, de a nélkül, hogy melle kitágult volna és Humphrey így szólott:

— Hol látták?

— Nem épen itt, de ebben a pusztában. Hanem arról nem való beszélni. Mit szólnának kigyelmetek — folytatá Fairway élénkebb hangon, a többiekhez fordulva, mintha ez az eszme nem Cantle apótól eredt volna, — mit szólnának ahhoz, ha az új párnak még lefekvés előtt egy kis éjjeli zenét adnánk a menyegzőjük napján? Miért ne csinálnánk jó képet ehhez az esküvőhöz, mikor savanyúval úgy se választjuk már el őket. Én nem vagyok borivó ember, mindenki tudja, de mikor az asszony nép meg a gyerekek hazaszélednek, lemehetnek a *Jámbor asszony*hoz és eljatszanánk egy balletet az új pár ajtaja előtt.

— Ejha! az bizony jó lesz — szólott Cantle apó oly élénken fordulván meg, hogy rézpénzei csak úgy csörömpöltek. Úgy kiszáradtam, mint ez a kóro itt a szélben s ezer esztendeje, hogy itálnak színét se láttam. Mondják, hogy a legújabb főzetű sör a *Jámbor asszony*nál kitünő. És aztán szomszédok, ha egy kissé későn végeznénk is el, holnap vasárnap, kialakhatjuk magunkat.

— Cantle apó, kigyelmed meglehetősen könnyelműen beszél öreg ember letére.

— Én könnyelműen beszélek. Úgy én, nem is tetszem az asszonyoknak. Hej! Mikor más vén

ember szöpög, én danolok akkor is. Az áldóját, szer vagyok én akármire :

«Félvállról néz rá a király,
Marshalra néz dühödten,
Köszönd, hogy esküt tettem, mond,
Mert függenél különben!»

— Ez lesz jó — mondá Fairway. — Danolunk nekik egyet, meglátjátok, az úr jó néven veszi. Mit ér, ha a Thomasin atyjafia, Clym, most jön haza. Jött volna elébb, ha nem tetszett neki a házasság, s vette vón el Thomasint maga.

— Talán azért jön, hogy egy kis darabig anyjával maradjon, a ki nagyon elhagyatva érezheti magát, hogy a leányt elvitték.

— Furcsa, de én sohse érzem elhagyatottnak magam, soha egy szikrát se — szóló Cantele apó. — Olyan bátor vagyok éjtszaka, mint egy admiralis.

Az örömtűz ez időtájt már hanyatlani kezdett, mivel a tüzelő anyag nem olyan volt, hogy sokáig táplálhatta volna. A tágas láthatár majd minden tüze halaványult elfelé. Ragyogásukat, színüket s tartósságukat megfigyelve, meg lehetett volna állapítani, miből vannak rakva s ezzel együtt annyira a mennyire, azt is, mi a fő terméke annak a tájnak, a hol fekszenek. A tiszta, felséges tündöklés, a mi a legtöbbet jellemzé, tőzeges pusztára vallott, minő az övék volt, a mely egy irányban számtalan mérföldre terjedt; a gyors

föllobbanás s elalvás a láthatár más pontjain a legkönnyebb tüzelőszerre: szalmára, borsószárra s a szátható talaj ilyféle gizzazzára mutatott. A legtartósabbak — a csillagokhoz hasonló, nem változó szemek — bizonyára fából, mogyoró-galyakból, túskebokor-vesszőkből, vastag ágakból állottak. Ilyen tűz kevés vala és noha aránylag kicsinyek voltak mulékony társaikhoz képest, most csupán hosszú életüknél fogva győzelemre kezdtek vergődni. A nagyok elmultak, de ezek megmaradtak. A belátható táj legtávolibb részeit foglalták el, az északfelé eső magaslatokat, melyek cserjékben és fákban gazdag talajról emelkedtek az égre. Egyetlenegy kivéve; ez esett legközelebb mind között; ez volt a hold az egész ragyogó csoportban. Épen ellenkező irányban feküdt azzal a kis ablakkal oda alant a völgyben. Oly közel gerjesztették, hogy noha terjedelme legfőlebb egy negyed része lehetett a többiekének, fénye határtalanul fölülmulta azokét.

E nyugodt szem olykor-olykor már előbb is figyelmet ébresztett s most, midőn a sir tüze összeesett, s homályosodni kezdett, annál inkább. Mert ámbár a fából rakott tüzek közül is nem egy hanyatlóban vala, ezen még egy szikra változást sem lehetett észre venni.

— Mily közel van az a tűz — szóló Fairway. — Úgy tetszik, mintha látnék is valami ficzkót körülötte tenni-venni. Erről már el lehet mondani, hogy kicsi, de jó.

— Én elhajítok addig — szolt egy fiú.

— Magam is — vágott reá Cantle apó.

— Dehogy is hajítottok gyerekek. Megvan az innét jó másfél mérföld azért, hogy olyan közel látszik.

— A pusztán esik, de nem rekettyéből van — szolt bele a tőzegvágó.

— Testfából rakták, abból azt — vélekedett Fairway Timotheus. — Nem ég úgy más, csak a tiszta fa. A dombon van az, az öreg kapitány háza előtt. Beh furcsa egy portéka az öreg. Az árkon belül gyujtat tüzet, hogy más ember közelebe ne juthasson s ne gyönyörködhessék benne. S talán meghibbant az elméje, hogy örömtüzet gerjeszt, mikor nincs apró cselédje, a ki örüljön neki.

— Drew kapitány ma jó darab földet bejárt, a lábát is alig bírja — mondá Cantle apó. Nem igen hinném, hogy ő rakatta.

— De meg hol is venné azt a remek fát? — kérde a jól megtermett asszony.

— Akkor az unokája — szolt Fairway. — Nem tudom, minek a tűz eladó leánynak.

— Különös istenteremtése az, hogy úgy magában el tud lakni, s ilyesmikben leli kedvét — mondá Zsuzsánna.

— Takaros leány — vélte a tőzegvágó; kivált mikor egyik-másik czifra ruháját magára veszi.

— Az már igaz — szolt Fairway. — Hát

csak hadd lobogjon a tüze. A miénk, úgy látszik, végét járja.

— Milyen sötét van, hogy a tűz elálmosodott — mondá Cantle Keresztély, halszemével háta mögé pillantva. — Jobb volna talán hazafelé indulni, szomszédok. Tudom, hogy a pusztán nem jár kísértet, de azért csak okosabb vón már hazamenni . . . Ohó! mi az?

— A szél — felelt a tőzegvágó.

— Csak bent a városokban kellene éjtszaka ünnepelni meg november ötödikét. Ilyen világból kieső, mogorva helyen nappal kéne megtartani.

— Ej mit, Keresztély! Ne hagyj magad, hisz férfi volnál, vagy mi. Zsuzsi lelkem, nem járnánk el egy jiget ketten, no mézem? Később majd sötét lesz s nem látszik, milyen szemrevaló vagy te ma is, ámbár nem egy nyarat értél, mióta az urad elcsipett előlem.

E szavak Nunsuch Zsuzsánnához voltak intézve, a kit Fairway derékon kapott, mielőtt eszmélhetett volna s a szó szoros értelmében föl is emelt. A következő perczben egy matrona széles alakja perdült el a nézők előtt arra felé, a hol a tűz lobogott volt. A helyet most már hamukör fedte, itt-ott csillogott egy-egy szem zsarátnok és szikra, a rekettye teljesen elégett. Egyszer ebben a körben is körülvitte Fairway tánczosnőjét. Lärmás egy cseléd volt az. Halcsont-fűzöt viselt, meg fa-félczipőket télen-nyáron, száraz és esős időben, hogy kímélje a má-

sikat s mikor Fairway keringeni kezdett vele, a fiatalok csattogása, a fűző recsegése s végre Zsuzsánna sikoltásai igen hallható hangversenynyé olvadtak össze.

— Kiszedem a szemed, te golyhó — mondá Nunsuchné, a mint Fairwayvel tehetetlenül ott keringel s a lába dobverőként járt a szikrák közt. — Most is csupa egy tűz a lábam, úgy összevissza csipkedte a rekettye, még csak e kellett, hogy a szikrák is rápattogjanak.

Fairway ötlete ragadós volt. A tőzegvágó Dowden Ollyt kapta derékon s egy kissé halkabban, mint azok, ők is tánczra kerekedtek. A fiatal emberek sem maradtak restek e példák láttára, ők is fölkaptak egy-egy leányt. Cantle apó s a botja valami három lábu alkotmányként szintén ott járta a többiek közt. Fél percz mulva nem látzott egyéb a Blackbarrow-n keringő sötét árnyaknál s szertesztét szökellő szikráknál, melyek sokszor a tánczosnak derekáig föl pattantak. Legjobban hallatszottak a leányok sikoltásai, a férfiak kaczagása, Zsuzsánna fűzője és fiataljai, Dowden Olly hej, huj! kiáltásai s a rekettyebokrok közt zúgó szél, a mely melódiát fujt a táncz démoni mértékéhez.

Csak Keresztély állott magában s mormol-gatta nyugtalanul fészkelődve: Nem kén ilyet tenni. Hogy repdesnek a szikrák! Mind ide csalják a rossz szellemeket.

— Mi az? — kérdi egyik legény, megállva.

— Hol, te? — kérdezte Keresztély a többiekhez csatlakozva.

A táncz csöndesedni kezdett.

— A te hátad mögött hallatszott Keresztély, ott lentebb. — Csakugyan, ott a hátam mögött. Máté, Márk, Lukács és János, áldjátok meg feküvő helyemet, négy angyal őrizze . . .

— Hallgass el már, te. Mi az? — kérdezte Fairway.

— Hejh! — kiáltott egy hang a sötétből.

— Erre, erre — felelt neki Fairway.

— Vezet-e itt föl valami út Yeobrightnéhoz a Bloomsendre? — hallatszott ismét a hang s egy magas, karcsú, határozatlan körvonalú alak közeledett a sirhoz.

— Hazafelé kén tán szaladni szomszédok, még pedig a mint csak isten tudnunk adta, mert itt van az éjtszaka. De ne szaladjunk széjjel, hanem tartsunk együtt.

— Vess egy pár ágat a tűzre, hadd lobogjon, hadd lássuk, ki jár itt — mondá Fairway.

A fölcsapó láng a feszes ruhájú, tetőtől-talpig vörös ifjút világítja meg.

— Visz-e errefelé út Yeobrightné házához — ismétlé az.

— Visz, maradjon az ösvényen.

— Olyat értek, a melyen szekérrel, két lóval el lehet menni.

— Olyan az, göröngyös ugyan, de ha lámpása

van, óvatosan fölvergődhetnek rajta. Magasra feljött a szekerevel festékes atyafi.

— Lenn hagytam a völgyben, egy fél mért földnyire innen. Előre jöttem, hogy megnézzem az utat; éjtszaka van s réges-rég nem jártam erre.

— Hát azon följuthat — szólt Fairway — Isten engem, meghökkenstem, mikor megláttam — tette hozzá. — Miféle tüzes szerzet tart ide, hogy ránk ijesztszen, gondoltam magamban. Nem a kigyelmed kisebbitésére mondom, festékes. Csak azt akarom elmondani, hogy milyen furesa érzésem volt. Szinte azt hittem, hogy az ördög jön, vagy a vörös szellem, a kiről a gyerek beszélt.

— Nekem is olyanformán tetszett — mondá Nunsuch Zsuzsánna — mert a múlt éjjel egy halálfevel álmodtam.

— Ne beszéljenek róla többet — szólt közbe Keresztély. — Ha be volna kötve a feje, világra úgy nézne ki, mint az ördög, a *Kísértés* képen.

— Ej no, köszönöm a rólam való véleményöket — mondá az ifjú festékes, gyöngye mosolylyal. — Jó éjtszakát mindnyájuknak!

S visszafordulva a domboldalon, eltűnt előlük.

— Én úgy képzelem, hogy ennek a fiatal embernek az arczát már láttam valaha — szólt Humphrey. — De hogy hol, hogyan, vagy kicsoda, azt nem tudom.

Alig pár pillanattal azután, hogy a festékes elhaladt, egy másik személy kezdett közeledni a részben újra föléledt tűz felé. Kiderült, hogy ez

egy jól ismert, tekintélyes özvegyasszony a közeli környékből, világbeli állását legjobban az előkelő kifejezéssel lehete jellemezni. Fehéres arca, a mint azt a háttérül szolgáló puszta feketesége körülfogta, valami bizonytalanul világított gemmára emlékeztetett.

Javakorát élte, arca szabályos volt, mint azé a típusé rendesen, a melynél az éleslátás a legfőbb tulajdonság. Olykor-olykor úgy tetszett, mintha valami Nébórol, a melyre mások nem juthatnak föl, mélyebben látna a jövőndöbe. Némi idegenszerű tekintete volt, mintha a magánosság, melyet a puszta lehel, összegyűjtött mértékben jelennék meg arczán. A mód, melylyel a puszta lakóira nézett, mutatta, hogy jelenlétök közönyös neki; közönyös az is, hogy mit gondolnak róla, a miért ily későn jár ez elhagyatott helyen. Így mintegy érezte, hogy egy vagy más tekintetben magasabban áll, mint ők. Ennek az a magyarázata, hogy ámbár ura kigazda volt, ő maga papeány, a ki valaha jobb sorsról álmodozott. A határozott jellemek magokkal vizik légkörüket, mint a planeták a magok pályáján s ez az asszony, a ki most színre lépett, rendesen a maga hangját tudta adni a társaságnak. Mődora e pusztai néppel szemben bizonyos öntudatos fölényt áruelt el. De a sötétben való magános bolyongásból világosságra, társasághoz való jutás mindig kellemesen hat az emberre s ez itt még inkább meglátszott az érkezőnek arczán mintszavain.

— De hisz ez Yeobrightné — szólalt meg Fairway. — Yeobrightné asszonyság, nincs tiz perce, hogy egy ember kérdezősködött itt ön után, egy festékes.

— Mit akart az? — kérde Yeobrightné.

— Nem mondta nekünk.

— Talán eladni valamit; különben egyáltalán nem sejtem.

— Hallom, tekintetes asszony, hogy kedves fia, Clym urfi, hazajön karácsonra, úgy örülök neki — mondá a tőzgevägő. Hogy élt-halt az ezekért az örömtüzekért.

— Igen, azt hiszem, hazajön — felelt Yeobrightné.

— Derék legénynyé nőhetett azóta — szól Fairway.

— Már egész férfi — válaszolá Yeobrightné nyugodtan.

— Nagyon is magános a tekintetes asszonynak ma éjjel a pusztá — szólalt meg Keresztély, csatlakozván a társasághoz, a melytől eddig félrevonultan állott. — Vigyázzon, el ne tévedjen. Hejh, rossz dolog az Egdon pusztán eltévedni. A szél is olyan furesán sippangat ma éjjel, hogy még sohse hallottam így. Eltévedt itt már olyan ember is, a ki minden zege-zugát ismerte az Egdonnak.

— Te vagy az, Keresztély — mondá Yeobrightné, miért bujtál el előlem?

— Nem ismertem meg a tekintetes asszonyt

ebben a sötétben s biz én nagyon gyatra férfi vagyok, hát egy kicsit megijedtem, ennyi az egész. Bizony sokszor, ha látná a tekintetes asszony, hogy nekibúsulok, tudom, elfogná a félelem, hogy egyszer csak elemésztem magam.

— Csak ne utánozza az apját — mondá Yeobrightné a tűz felé nézve, a hol Cantle apó járta még egymagában a zsarátnok közt, mint a többiek azelőtt.

— Ejnye apó — szól Fairway Timotheus — bizony szégyeljük magunkat kend miatt. Ilyen tiszteletreméltó vén patriarka, mert hetven megvan, úgy mint egy, s úgy galoppozni itt, mint kigyelmed teszi!

— Tűrhetetlen, a milyen ez a vén ember, tekintetes asszony — szól közbe Keresztély csüggedten. — Egy hetet nem töltenék vele, hogy ilyen játszás, csak tudnék hova menni.

— Ilendöbben is cselekedne kend, Cantle apó, ha megállana köszönni a tekintetes asszonynak, hisz kend itt a legidősebb — mondá a jól megtermett asszony.

— A bizony mondotok valamit — szólalt meg a vén tökéletlen, a mint restelkedve fölhagyott a táncczsal. — Olyan rossz az emlékező tehetségem, Yeobrightné asszonyság, hogy elfelejtettem, milyen sokra tartanak engem ezek a többiek. Azt hinné az ember, hogy nekem csak jó kedvemnek kell lenni. Pedig nem mindig van.

Nagy teher van egy emberen, ha elsőnek tartják, és én gyakran érzem a súlyát.

— Sajnálom, hogy félbe kell kigyelmedet szakítanom, de útban vagyok. Az unokahúgom új házához megyek. Ma este jön haza az urával. Meghallottam az Olly hangját s feljöttem, megtudni tőle, nem jön-e még haza.

— Oh igen, tekintetes asszony, én is épen indulni akartam, szólt Olly.

— Bizonyosan találkozni fognak a festékessel, a kiről beszéltem — jegyzé meg Fairway. — Csak a szekéréhez ment vissza. Úgy hallottuk, hogy a tekintetes asszony unokahuga egyenest hazajött, a mint megesküdtek's épen le akarunk oda menni, éjjeli zenét adni nekik.

— Igazán köszönöm kigyelmeteknek — felelt Yeobrightné.

— De mi egy rövidebb vágáson akarunk menni a rekettýésen keresztül, a hol a tekintetes asszony nem jöhetne a hosszú ruhája miatt, azért hát nem is kívánjuk várakoztatni.

— Helyesen, készen vagy, Olly?

— Készen asszonyom. S a hol ni, ki is csillog a világ az unokahuga ablakából. Így nem tévesztjük el az utat.

S a leány arra a halvány világosságra mutatott, ott a völgy fenekén, a melyről Fairway beszélt és a két asszony lement a sirdombról.

IV. FEJEZET.

Megállás az országúton.

Mentek lefelé, lefelé s még mindig lefelé; úgy tetszett, inkább sülyednek, mint távolodnak. Szoknyáikba bele-belekapaszkodott a rekettye, vállait páfrányok simogatták, melyek ámbár összeasztak és meghaltak már, egyenesen állottak, mint életökben, nem támadt még reájok a téli zimankó, hogy földre verje őket. Sokan oktalanságnak tartották volna azt, hogy két asszony e helyen kísérő nélkül indul el. De Olly és Yeobrightné jól ismerték ezeket a bozótos magányokat, s jó ismerőseink arczat nem teszi ijesztővé a sötétség.

— Így hát Thamsin mégis hozzá ment végre — mondá Olly, mikor a lejtő szelidebbé vált s nem kellett olyan nagyon ügyelni minden lépésre.

Yeobrightné halkán felelt:

— Igen, végre.

— Hogy megérzi majd asszonyom a híját, hiszen mindig vele volt, mintha csak édes leánya lett volna.

— Érzem már is.

Ollynak ugyan nem volt tapintata ahhoz, hogy észrevegye, mikor kell elhallgatni valamit, de épen egyszerűsége nem engedte, hogy bántó

legyen. Ő bátran tehetett oly kérdéseket, a melyek mástól talán boszantók lettek volna. Ez a magyarázata annak, hogy Yeobrightné belenyugodott a nyilván kényes tárgy fölvetésébe.

— Mennyire elesodálkoztunk, mikor meghalottuk, hogy asszonyom beleegyezett — folytatta a seprükkötő.

— Én talán még jobban elesodálkoztam volna tavaly ilyenkor, Olly. Sok bibéje van ennek a dolognak, ha akarnám se tudnám mindet elmondani.

— Láttam azt én is, hogy nem egészen az asszonyom családjába való ember az. Koresmáros és koresmárosnak lenni bizony — — Igaz, hogy okos egy ember, s azt mondják, valamikor indzsellér volt, de elszegényedett, mert szeretett mulatni.

— Tudom, de hát csak legjobb, hogy ahhoz ment, a kihez akart.

— Szegény kicsikém, erőt vett rajta az érzés. Így van ez mindig. Akármint beszélnek is az uráról, van egy kis földje a fogadó mellett, jószágja is van, maga meg egészen finom úr. S a mi megtörtént, megtörtént.

— Úgy van — mondá Yeobrightné. — Végre a szekérúton vagyunk, most már majd gyorsabban haladhatunk.

A házasságról nem beszéltek többet, s nem sokára egy elhajló kis ösvényhez értek, a hol elváltak egymástól, de Olly először megkérte

Yeobrightnét, juttassa eszébe Wildeve úrnak, hogy nem küldte meg az ő urának azt az üveg bort, a mit lakadalom napjára ígért. A seprükkötő balra fordult, lakása felé, mely a halom egy kiugrása mellett állt, Yeobrightné pedig mendegélt egyenesen előre az úton, mely végre, a *Jámbor asszony* fogadónál, az országútba futott. Azt hitte, hogy oda jött unokahuga Wildevevel az esküvő után Southertonból.

Először a Wildeve-taghoz ért, a mint neveztek ott egy darab földet, a melyet úgy hódítottak el, hosszú fáradságos évek munkája árán a pusztától. A ki rájött, hogy föl lehet törni, az behalt a munkába, utódja pedig, tönkre ment abban, hogy termékenynyé tegye. Wildeve úgy jött oda, mint egy Amerigo Vespucci, s örökölte mindazon tisztességet, mely elődjeit illette.

A mint Yeobrightné a fogadóhoz ért, s már épen be is akart lépni, szekeret vett észre valami kétszáz yardnyira a ház mögött, a mely feléje közeledett. A szekér mellett egy férfi gyalogolt, lámpával a kezében. Csakhamar kitűnt, hogy ez a festékes, a ki ő utána tudakozódott volt. Yeobrightné, a helyett, hogy belépett volna a fogadóba, elhaladt mellette, szemben a szekérrel.

Az alkalmatosság odaért, s a férfi épen el akart mellette menni, mikor ő megfordult s így szólt:

— Azt hiszem, ön tudakozódott utánam, én vagyok Yeobrightné a Blooms-Endről.

A festékes megrezzent és föltartá az újját.

Megállította a lovakat, s intett Yeobrightnének, hogy menjenek odább egy pár öllel. Yeobrightné csodálkozva engedett.

— A tekintetes asszony talán meg sem ismer?

— Nem — felelt az. — De mégis, már emlékszem, a fiatal Venn, az atyja tehenész volt itt valahol.

— Az vagyok, s ismertem egy kicsit Tamsin kisasszonyt, a tekintetes asszony unokahugát. Rossz hírt hozok.

— Csak nem ő róla talán? Most kellett hazajönnie az urával. Abban állapotok meg, hogy délután jönnek vissza ebbe a fogadóba itt.

— A kisasszony nincsen ott.

— Hogy tudja?

— Mert itt van a szekerebben — tette hozzá halkán.

— Istenem! mi történt már megint — mormogta Yeobrightné, arcát kezeibe takarva.

— Magam sem tudom egészen. Minden, a mit tudok, ez: mikor a reggel az úton haladtam, valami egy mérföldre Southertontól, egyszer csak hallom, hogy valaki lépeget utánam, mint egy kis őzike. Megfordulok, hát a kisasszonyt látom. Sápadt volt, mint a halál. Mindjárt meg is szólított: Oh Venn Diggory, gondoltam, hogy ön az, segit rajtam, úgy-e? Nagy baj ért engem.

— Hogyán tudta az ön keresztnevét? — kérde Yeobrightné kételkedően.

— Suhancz koromban találkoztam vele, mi-

előtt erre a mesterségre adtam volna magamat. Megkérdezte, felülhet-e, s azzal elájult. Fölvettem és betettem a szekérbe, s azóta mindig ott van. Sokat sírt, de szólni alig szólott valamit. Csak azt mondta, hogy ma reggel meg kellett volna esküdni. Próbáltam reávenni, hogy egyék egy-két falatot, de nem kellett neki semmi, utoljára aztán elaludt.

— Hadd lássam — mondá Yeobrightné a szekérhez sietve.

A festékes követte a lámpával; ő lépett föl először saztán segített Yeobrightnének fölszállani.

Az ajtó nyitva volt, s így meglátszott, hogy a szekér tulsó végében egy rögtönzött fekvőhely van, a mely köré a festékes összes kendőit oda aggatta, hogy a kis ágy elfoglalóját megóvja a vörös festékekkel való érintkezéstől. Egy fiatal leány feküdt ott, nagy kabáttal beborítva. Aludt és a lámpa világa arcára esett.

Szép, kedves, becsületes, falusi arcocska volt az, a mint ott nyugodott hullámos, gesztenyeszín hajfészkében. Középen állt a csinos és a szép között. Szemei be voltak ugyan hunyva, de könnyű volt elképzelni, hogy ezeknek a csillogása adta meg a legfőbb bájt az egész szép alaknak. Az arca alapján reményt fejezett ki, de most aggodalom, bánat árnyalta be. A szomorúság oly friss volt, hogy a szépségben még nem tett semmi kárt s csak méltóságot adott annak, a mit esetleg tönkre fog tenni. Ajka bibora még nem fakult el,

csak még pirosabbnak látszott arcza halványsága mellett. Szája meg-megmozdult, s valamit mormolt. Igazán az egész leány valami szerelmes vers tárgyának látszott, a mit rhythmuson és harmonián keresztül kell tekinteni.

Annyi bizonyos, hogy nem arra való volt, hogy így nézzék. A festékes, úgy látszik, tudta ezt és míg Yeobrightné tovább nézte, ő gyöngéden levette róla a szemét, s ez a gyöngédség jól állt neki. Az alvó nyilván maga is észrevette, mert a következő pillanatban fölnyitotta szemeit.

Ajkai megnyiltak, mintha sejtene valamit, de még habozik; különféle gondolatai, gondolat-töredékei, a melyeket az első pillanatokban arcza változása kifejezett, a legapróbb részletekig észrevehetők voltak a világosságban. Egy pillanat alatt átlátta a helyzetet.

— Igen, én vagyok, néném! — kiáltott. Tudom, hogy meg vagy ijedve és hogy nem akarsz hinni szemednek, de azért csak én vagyok az, s bizony így kellett hazajönnöm.

— Tamsin, Tamsin — szólta Yeobrightné fölé hajolva — drága leányom!

Thomasin majd elfakadt sírva, de váratlanul erőt vett magán s lágyan pihegve felült.

— Nem gondoltam, hogy ily állapotban látlak meg, bizonyosan te se, hogy így találkozzunk — folytatta gyorsan Thomasin. — Hol vagyunk néném?

Nem messze a házunktól. Egdon Bottomban. Oh mily szörnyűség!

— Rögtön megmagyarázom. Olyan közel vagyunk? Akkor leszálok, s hazamegyünk gyalog. A gyalogúton szeretnék hazamenni.

— De ez a derék fiatal ember, a ki eddig hozott, bizonyosan elvisz hazáig is — mondá Yeobrightné, a festékeshez fordulva, a ki visszahúzódott a szekér elejétől, mikor a leány fölébredt s a rud felé félreállott.

— Kérdezni sincs miért, természetesen; — felelt.

— Igazán szíves ember — mondá halkán Thomasin. Valaha ismerősöm volt, s mikor ma megláttam, azt gondoltam, hogy inkább az ő szekeren megyek haza, mint valami idegenén. De most már leszálok. Festékes, kérem állítsa meg a lovakat!

A férfi gyöngéd vonakodással nézett reá, de azért megállította.

A leány és nagynénje leszállottak a szekérről, s Yeobrightné így szólta a fiatal emberhez:

— Most már tisztán emlékszem önre. Miért hagyott föl azzal a jó mesterséggel, a mi az apjáról reámaradt?

— Hát fölhagytam — mondá s Thomasinra nézett, a ki egy kissé elpirult. — É szerint ma este nincs már reám szükségök, asszonyom?

Yeobrightné körültekintett, a sötét égre, a

halmokra, az elhanyagló örömtüzekre, s a fogadó világos ablakára, a mely felé közeledtek.

— Azt hiszem nincs — mondá — aztán, Thomasin gyalog akar jönni. Hamarosan föléjük a házunkig az ösvényen, ismerjük az utat jól.

Néhány szót váltva még, elbúcsuztak. A festékes haladt előre a szekérrel, a két asszony pedig állva maradt az úton.

Mikor az a járómű és kocsisa oly messzire volt, hogy a hang nem érhetett el hozzá, Yeobrightné unokahúgához fordult:

— Nos, Thomasin, mit jelent ez a szégyenletes komédia?

V. FEJEZET.

Becsületes emberek zavarban.

Úgy látszott, Thomasint egészen levverte nénének megváltozott magatartása.

— Azt jelenti, a mit jelenteni látszik, hogy nem vagyok asszony — felelt halkan. — Bocssáson meg, hogy így megaláztam önt, néné. Nagyon sajnálom, de nem tehetek róla.

— Engem? gondolj inkább magadra.

— Senki se volt hibás benne. Mikor oda értünk, a tiszteletes úr nem akart összeadni, mert valami kis szabálytalanság volt a dispensatióban.

— Micsoda szabálytalanság?

— Nem tudom, Wildeve tudja. Nem gondoltam, mikor ma reggel útnak indultam, hogy így jövök vissza. Sötét levén, Thomasin utat engedett érzelmeinek, s nem bánta, hogy könnyei csöndesen, látatlanul peregnek le arcán.

— Talán azt is mondanám, hogy úgy kell neked, ha nem tudnám, hogy nem érdemelted meg — folytatá Yeobrightné, a kinél oly közel szomszédságban volt a szelidség és a harag, hogy minden átmenet nélkül tudott egyikből a másikba esni. — Jussion eszedbe Thomasin, hogy magad kerested ezt. Megmondtam én neked, még mikor először belebolondultál ebbe az emberbe, hogy sohse léssz vele boldog. Jól tudtam én azt, mikor olyat tettem, a milyenre sohse hittem volna képesnek magamat, hogy fölálltam a templomban és kiszolgáltattam magamat a pletykának. De ha egyszer már beleegyeztem, nem állok el minden ok nélkül tőle. Hozzá kell menned ezután.

— Azt hiszi néné, hogy nekem nem az a kívánságom — mondá Thomasin mélyen főlshajtva. — Tudom, hogy milyen hiba volt tőlem, hogy megszerettem; de mi haszna keserít most már néné is. Azt bizonyosan nem szerette volna úgy-e, hogy így vele maradjak? Az ön háza az én otthonom, csak ide térhettem vissza. Wildeve azt mondja, hogy egy-két nap múlva összekelhetünk.

— Bárcsak sohse is látott volna!

— Jó, ha néném így gondolkozik, nem bánom, ha én leszek is a legszerencsétlenebb leány a világon, de nem beszélek vele többet. Nem, nem kell többé.

— Késő már ez a beszéd. Gyere velem. Benézünk a fogadóba, visszajött-e? Végére akarok jární ennek a dolognak. Ne gondolja Wildeve, hogy tréfálhat velem vagy akárkivel, a ki hozzám tartozik.

— Hiszen ő nem tehet róla. A dispensatio volt a hibás, s az nap nem kaphatott másikat. Egy perc alatt megmagyarazza, ha hazajött.

— Miért nem hozott hát haza?

— Magam nem akartam. — S Thomasin újra zokogni kezdett. — Mikor megtudtam, hogy nem esküdhetünk meg, nem akartam hazajönni vele s nagyon rosszul voltam, akkor megláttam Venn Diggoryt, megörültem neki, s kértem, hogy hozzon haza. Jobban nem tudom megmagyarázni, s ha haragszik néném, én reám haragudjék.

— Majd meglátom — mondá Yeobrightné, s a fogadó felé fordultak, melyet a szomszédságban *Jámbor asszony* néven ismertek.

A czéger egy hölgyet ábrázolt, a ki a fejét a hóna alatt vitte. A ház homloka a puszta és Blackbarrow felé volt fordúlva; úgy rémlett, mintha a sir sötét alakja fenyegetőleg tekintene reá. Az ajtón egy elhanyagolt réztábla állott e meglepő fölírással: «Wildeve mérnök». Haszon-

talan de kedves emlék volt ez még abból az időből, mikor e pályára adták egy budmouthi irodába azok, a kik sokat vártak tőle és csalódtak benne. Hátul kert volt, a mögött pedig egy esendes, mély folyó folydogált, ezen a részen itt volt a puszta határa. A folyón túl rétek terültek el.

De a sűrű sötétség miatt homályos körvonalaknál egyéb nem volt kivehető. A korcsma háta mögött csobogott a folyó, a mely lustán örvényeket kanyaríthatott, a mint a partjait szegélyező száraz, buzogányos nádak közt tova haladt. E nád-szálakat hangjok árulta el, a melyet a halk szél keltett, egymáshoz dörzsölgetve őket. Úgy tetszett, mintha valami gyülekezet könyörögne itt csöndesen, alázatosan.

Az ablak, a honnan a gyertyafény az örömtűz körül csoportosuló emberek szemébe hatott, nem volt lefüggönyözve, de párkánya oly magasan feküdt, hogy gyalogos ember nem láthatott be rajta. A mennyezet egyik felét óriási árnyék leple fődte, a melyben egy férfialak homályos körvonalait lehetett fölismerni.

— Úgy látszik, itthon van — mondá Yeobrightné.

— Én is bemenjek, néném — kérdé Thomasin félénken. — Talán nem is lenné illendő.

— Be kell jönnöd mindenesetre, azt akarom, hogy előtted beszéljen, még félrevezethetne. Őt perczet sem töltünk itt, aztán haza megyünk.

Belépvé a nyitott tornácba, kopogott a lakószoba ajtaján, s kinyitva azt, benézett.

A tűzhely irányában, háttal feléjük, egy férfit pillantott meg. Wildeve volt az, a ki azonnal föl is állt, megfordult s elébe ment látogatóinak.

Wildevé egészen fiatal ember volt, megjelelése és mozdulatai érdekesek valának. S kivált föltűnően kellemes mozdulatai ötlöttek mindjárt szembe. Csak aztán vette észre az ember az anyagibb sajátságokat, mint a milyen az a gazdag hajtines, mely homlokára csüngve olyanná tette azt, mint a korai gót stíl csucsos ablakíve, s a nyaka, mely síma vala és gömbölyű. Deréktől kezdve könnyed alkotása volt.

Egészen véve oly embernek látszott, a kiből egyetlen férfi sem talált volna csodálni valót s egy asszony sem visszatetsző vonást.

Wildevé fölismerte az ifjú leányt a bejáratnál s így szólt:

— Hát hazaért Thomasin? Hogy hagyhatott engem úgy ott, kedvesem? — s Yeobrightné felé fordulva folytatta. — Hiába beszéltem neki, csak jönni akart minden áron és pedig egyedül.

— De mit jelent mindez? — kérde Yeobrightné büszkén.

— Foglaljanak helyet — mondá Wildeve, székeket tolvá a két hölgy elé. — Eh! egy ostoba tévedés volt az oka, de hát ilyesminek ki van téve az ember. A dispensatio nem volt érvényes

Southertonban, Budmouthra szólott és én nem olvastam el előre, így nem is tudtam.

— De hisz ön Southertonban volt?

— Nem. Én Budmouthban voltam, egészen tegnapelőttig, s oda akartam vinni őt; de mikor elmentem érte, Southertonban állapodtunk meg, elfelejtve, hogy oda más dispensatio kellene. Azután már nem volt idő Budmouthba elmenni.

— Ön nagy hibát követett el.

— Az én hibám, hogy Southertont választottuk — magyarázta Thomasin. — Azért akartam azt, mert ott nem ismernek.

— Jól tudom, hogy mennyire hibáztam, nem szükség, hogy ön emlékeztessen reá, — felelt Wildeve kurtán.

— Ilyesminek nem volna szabad megtörténni, — válaszolt Yeobrightné. — Szégyenfelt ez rajtam és családomon, s ha a világ megtudja, nagyon kellemetlen helyzetbe kerülünk. Hogy fog ez a leány holnap a barátnői szemé közé nézni. Igazán nagy megbántás, nem egykönnyen fogom elfelejteni. Thomasin jó hírének is árthat.

— Ah! ördögöt! — szólt Wildeve némi bosszúsággal.

Thomasin tágra nyílt szemekkel nézte hol az egyiknek, hol a másiknak az arcát e vitaközös alatt s aztán aggódó hangon megszólalt:

— Megengedi néném, hogy Damonnal négy szem közt beszéljek erről, csak egy pár perczig. Beleegyezik Damon?

— Mindenesetre kedvesem — szólt Wildeve, ha nagynénje megengedi — s ezzel bevezette Thomasint a szomszédszobába, Yeobrightnét ott hagyva a tűzhely előtt.

Mihelyt egyedül voltak s az ajtó bezárult, Thomasin feléje fordítva sápadt, könnyes arczát így szólt hozzá:

— Így megöl engem Damon. Nem volt szándékom haraggal válni el magától ma reggel Southertonban. De megijedtem, s azt se tudtam jóformán, mit beszélék. Nagynénémnek nem mondom el, mennyit szenvedtem a mai napon. Oly nehéz uralkodni hangomon és arczomon, s mosolyognom, mintha mindez csekélység volna reám nézve. De azért megpróbálok, hogy még jobban meg ne haragudjék magára. Tudom, hogy maga nem tehetett róla Damon, akármit gondoljon is néném.

— Igen kellemetlen egy asszony.

— Igaz — mormolá Thomasin — s azt hiszem, most magam is az vagyok... Damon, mi szándéka van most velem?

— Szándékom önnel?

— Igen, azok, a kik magát nem szeretik, olyan dolgokat sutognak, a melyek pillanatra engem is kételkedővé tesznek iránta. Megesküszünk úgy-e?

— Természetesen. Mindössze Budmouthba kell mennünk hétfőn, s egyszerre összekelhetünk.

— Akkor hát menjünk. Oh Damon, miket nem mondat velem! — s zsebkendőjébe rejté

piruló arczát. — Íme én kérem magát, hogy vegyen el, pedig igazság szerint magának kellene hozzám, kegyetlen szerelmeséhez könyörögni térdén állva, s azt mondani, hogy meghasad a szíve, ha hozzá nem megyek. Sokszor elgondoltam milyen kedves, milyen gyönyörűsége lenne az és mennyire más így!

— Bizony a való élet sohasem olyan.

— Én nem bánom, ha sohasem esküszünk is meg, tette hozzá Thomasin egy kis méltósággal. Elélek én ön nélkül is. Nagynéném van előttem, a ki olyan büszke, s oly sokat tart a családjáról, hogy megöli a boszúság, ha ez a dolog világ elébe kerül, mielőtt vége lenne. Clym rokonom is nagyon zokon fogja venni.

— Akkor nagyon oktalan lesz. Az igazat megvallva, önök mindnyájan oktalanok egy kicsit.

Thomasin elpirult egy kissé és nem a szerelem miatt. De bármi volt a múltékonny érzés, mely arczába hajtotta a vért, épen oly hirtelen eltűnt, mint a hogyan jött, s alázatosan szólalt meg a leány:

— Sohasem leszek az, a mennyire tőlem függ. Csak azt látom, hogy ön végre hatalmába kerítette némileg nagynénémet.

— Így kellett annak lenni igazság szerint — mondá Wildeve. — Gondolja el, mit meg nem tettem, hogy beleegyezését megnyerjem. Mekkora sértés az, ha a templomban utasítják vissza az

embert és kettős sértés oly emberre nézve, a ki érzékenységgel s az Isten tudja mivel van még megverve, mint én. Soha sem felejttem el ezt a jelenetet. Durvább ember ujongana most az én helyemben.

Thomasin merengve tekintett reá szomorú szép szemével, s arcza kifejezése azt mutatta, hogy abban a szobában nem csak egy ember emelhet panaszt érzékenysége miatt.

Wildevé látva, hogy Thomasin valóban szenved, kissé talán zavarba jött, s hozzá tette:

— Eszem ágában sincs ennyiben hagyni a dolgot, kedvesem, nem vinne reá a lélek.

— Tudom, tudom — mondá a szép leány földerülve. — Maga, a ki egy bogár szenvedését se tudja nézni és nem tűri a kellemetlen hangot s a rossz szagot se, nem fog soká fájdalmat okozni nekem és az enyéimnek.

— Semmi esetre, ha tőlem függ.

— Kezet reá Damon.

Wildevé hanyagul kezet adott.

— Az ördögbe mi ez?

— A ház előtt férfiak dalolása hangzott föl. A hangok közül különösen kettő vált ki; az egyik rendkívül erős bassus volt, a másik vékony és sipító. Thomasin megismerte, hogy az egyik a Fairway Timotheusé a másik Cantle apóé.

— Mi az? — kérdé Thomasin, ijedten tekintve Wildevére?

— A pusztai emberek jöttek el, hogy egy pár

nótát daloljanak az üdvözetünkre. Ez tőrhetetlen!

Sétálni kezdett föl s alá, kint pedig vidáman énekeltek az emberek:

«Szeretlek szívemből, szólott a hű legény,
Jer hozzám galambom, elveszlek téged én».
Mit mondjon a leány? — A templomba mentek,
Holtodig-holtomig össze is esküdtek.
Csókolta, ölelte, térdire fölvette,
Jobban soha egymást két szív nem szerette.»

Yeobrightné berohant a másik szobából.

— Thomasin, leányom — mondá méltatlankodással nézve Wildevére — csinos kis história. Jer, menjünk tüstént haza.

Azonban késő volt a folyosón át kijutni. Erős kopogtatás hallatszott a szoba külső ajtaján. Wildevé, a ki az ablaknál állott, visszajött.

— Állj! — mondá parancsolóan, kezét Yeobrightné vállára téve. — Valósággal ostrom alatt vagyunk. Van itt ötven ember úgy mint egy. — Thomasinnal itt marad ebben a szobában. Én ki megyek eléjük. Itt kell maradniok a kedvemért, míg ezek el nem mennek, hogy úgy lássék, mintha minden rendben volna. Thomasin, kedvesem, ne csináljunk botrányt. Ön csak úgy látja, mint én, hogy ez után még kell esküdünk. Csak üljön csendesesen, s ne igen beszélgessenek. Én majd elbánok velök, a tökfilkókkal!

Leültette az izgatott leányt, aztán kiment a másik szobába s kinyitá az ajtót. A folyosón

Cantle apó tűnt föl, karban énekelve a többiekkel, a kik még a ház előtt álldogáltak.

Cantle apó belépett és szórakozottan bólogatott Wildevenek; ajkai még nyitva voltak s vonásait rémitően eltorzítá az az igyekezet, hogy a karban betöltse a maga szerepét. Mikor a dal bevégeződött, barátságos hangon megszólalt:

— Üdvözljük az új párt, áldja meg őket az Isten!

— Köszönöm — szólt Wildeve szárazon s arca oly komor volt, mint a viharfelhő.

Az apót nyomban követte az egész csapat, a melyet Fairway zárt be. Keresztély, Sam a tőzeg vágó, Humphrey s még egy egész csoport. Mindnyájan mosolygó képpel nézegettek Wildevere, de még az asztalokra és székekre is, mert barátságos érzületük szint oly erősnek látszott a bútorok iránt, mint gazdájokkal szemben.

— Yeobrightné asszony hát mégis megelőzött bennünket — mondá Fairway, megismerve a hölgy kalapját az üveg falon át, a mely az ivót a másik szobától elválasztotta. — Mi egyenesen jöttünk, Wildeve úr, ő pedig körül az ösvényen.

— A fiatal kis menyasszony fejecskéjét is látom — mondá Cantle apó, ugyanazon irányba pillantva, s észrevéve Thomasint, a ki félszeg, fonák helyzetben várakozott nagynénje mellett. — Még nem költözött egészen ide: hiszen van is idő bőven!

Wildeve nem felelt, s valószínűleg érezvén,

hogy minél előbb megvendégeli őket, annál hamarabb szabadul tőlük, egy kőkorsót vett elő, a mely egyszerre melegebb világitásba helyezte a dolgokat.

— E már ital! — mondá Cantle apó, oly ember módján, a ki sokkal pallérozottabb, sem-hogy mohón kapjon utána.

— Ó mézbor, remélem izleni fog.

— Oh igen — válaszoltak a vendégek nagy készséggel, a mi természetes, mikor oly könnyű az udvariasságot összeegyeztetni az érzelmekkel.

— A világon sincs jobb ital. Uecsegen nincsen, — tette hozzá Cantle apó. — Csak azt ha lehetne ellene vetni, hogy egy kicsit erősecske s nem egyhamar megy ki az ember fejéből. De holnap vasárnap, hála Istennek!

— Én is olyan bátor lettem tőle, mint az oroszlán, mikor egyszer ittam — szólt Keresztély.

— Olyan léssz megint — mondá Wildeve leereszkedve. — Pohárból tetszik vagy kupából?

— Ha kigyelmed nem bánja, csak igyunk kupából s hadd menjen körül. Jobb az úgy, mint csöppölgetve.

— Ördög vigye azokat a csuszós poharakat — szólt Cantle apó. Mit ér az olyan portéka, a mit nem lehet hamúba téve melengetni? Már én csak azt tartom, hogy semmit.

— Jól mondja kend, öreg — szólt Sam s körbe járt a mézbor.

— No — mondá Fairway Timotheus —

érezve, hogy valamit valahogyan dicsérnie kell, — csak jó dolog az a házasság Wildeve úr és a kigyelmed felesége igazi gyöngy. Úgy van — folytatá Cante apóhoz fordulva s fölemelve hangját, hogy a szomszéd szobában is meghallják — az apja is derék, talpig becsületes egy ember volt.

— Nem sok ember értett úgy a muzsikához, mint az — mondá Sam. Ha valami társasággal ment az útezen, úgy játszott előttük a klarinéton, mint ha sohase lett volna egyéb a kezében, csak a klarinét. S aztán, mikor a templom ajtóhoz ért, letette a klarinétot, fölmászott a karzatra, fölvette a kisbögöt s úgy játszott rajta, mintha sohase lett volna egyéb a kezében, csak kisbögő. Azt mondták rá az emberek, pedig olyan emberek, a kik tudják, mi az a muzsika: bizony Isten nem az az ember ez, a ki az imént olyan szépen futta a klarinétot.

— Meghiszem azt — jegyzé meg a rekettyevágó. — Csudálatos dolog is volt az, hogy egy ember két szerszámmal úgy tudott bánni és sohase vétette el, hogy hová tegye az újját.

— Hát a szomszéd templomban, Flychettben? — kezdé megint Fairway, új oldalról akarván megvilágítani az érdekes témát.

Wildeve türelmetlen mozdulatokat tett s foglyai felé pillantott az üvegfalon át.

— Vasárnap délutánonként átjárt oda öreg barátjához, Brown Andráshoz, az első klarinétoshoz. András jó ember volt, hisz emlékeznek rá

kigyelmetek, de a muzsikához nem nagyon értett.

— Bizony nem ő.

— Hogy András aludbassék egy kicsit, Yeobright szomszéd átvette a helyét az isteni tisztelet némely része alatt, mint jó baráthoz illik.

— Mint jó baráthoz illik, ütötte rá Cante apó a többi hallgatók pedig fejbőlintással fejezték ki egyetértésüket.

— Alig aludt el András, alig futt egyet Yeobright szomszéd az András klarinétjába, egyszerre észrevette mindenki, hogy: no most van jó kézben az a szerszám! Minden szem feléje fordult s az emberek mondogatták egymásnak: «tudtam, hogy ő van ott!»! Egy vasárnap, emlékszem, kisbögön játszottak, s Yeobright szomszéd elhozta a magáét. Mikor az éneknek a közepe tájára jutottak már, a szomszéd akkorára már bele melegegett a munkába, s olyan hatalmasan rátette a vonót, hogy majd kétfelé szakadt a bögő. A templomnak minden ablaka úgy recsegett, mintha égháború lett volna. Az öreg Gibbons tiszteletes a nagy szent palástban úgy fölvetette a kezét, mintha csak a hétköznapi ruhájában lett volna, s mintha csak mondta volna: «héjh, ha nekünk ilyen emberünk lett volna!»! De az egész Flychettben nem volt egy ember, a ki méltó lett volna rá, hogy Yeobrightnak csak a saruit megoldja.

— Nem lehetett félni, mikor az ablakok recsegték? — kérdé Keresztély.

Senki sem felelt neki; mindnyájan el voltak merülve az elbeszélt jelenet csodálatába.

Mint a hogy Farinelli énekét a hercegnők előtt vagy Sheridan híres Begum-beszédét, nagy dícsőséggel ruházta föl az utókor előtt az a körülmény, hogy elvesztek, ilyenformán járt valószínűleg Yeobrightnak azon bizonyos vásárnap délutáni remeklése is. Nem látszik ugyanis kizártnak azon lehetőség, hogy ez osztatlan elismerést az összehasonlító kritika, ha módjában lett volna, jelentékenyen megnyírbálja vala.

— Senki se gondolta volna róla, hogy élte derekán hal meg — mondá Humphrey.

— Azért hónapokkal előbb kornyadozott már. Akkoriban asszonyok, leányok versenyt szoktak volt futni a greenhilli vásáron, ruháért miert, s az én feleségem is elment egyszer a többi leányokkal, mert akkor még leány volt, hosszú lábú, fúrge eseléd, s nagyon jól tudott futni, míg osztán el nem nehezedett. A hogy haza érkezett, kérdeztem tőle — mert akkor tájban kezdtünk együtt járkálgatni :

— Mit nyertél szívem ?

— Hát nyertem — nyertem egy ruhát — mondja s egészen elpirult. Biztosan ing lesz a, gondoltam, s csakugyan az volt. Hejh, ha elgondolom, hogy miket nem mond most egy szikra pirulás nélkül, olyan furcsának tetszik, hogy akkor még azt sem akarta megmondani. Beszélt egyebet is és ez az oka, hogy elmondom ezt a

historiát. « Akármit nyertem is, azt mondja, akár fehéret, akár színezt, akár látnivalót, akár nem olyat — igen szemérmes beszédű leány volt, — inkább elvesztettem volna, csak azt ne láttam volna, a mit láttam. Szegény Yeobright úr rosszul lett, mihelyt a vásárba betette a lábát, s haza kellett neki jönni ». Ekkor volt kint szegény utóljára a faluból.

— Attól kezdve aztán úgy élt napról-napra s egyszer csak azt hallottuk, hogy meghalt.

— Vajon nagy kinjai voltak, mikor haldokolt ? — kérde Keresztély.

— Oh nem, épen nem. Még csak nem is búult. Úgy látszik, szerette az Isten.

— Hát mások, mit gondol Fairway bátyám, mások sokat kinlódznak ?

— Az attól függ, hogy félnék-e a haláltól.

— Én nem félek, hála Istennek — mondá Keresztély erélyesen. — S jó hogy nem félek, mert akkor legalább nem kell majd szenvednem . . . Nem hiszem, hogy félős volnék, s ha az lennék is, nem tehetek róla, hát nem érdemlem meg, hogy kinlódjam. Mégis szeretném, ha egy csöppet se félnék.

Ünnepélyes csend állt be, s aztán Timotheus szólalt meg, kitekintve a függönyöztetlen ablakon :

— Ejha! az aztán a takaros kis örömtűz, a Drew kapitányé. Biz' Isten, csak olyan jól ég most is, mint mikor meggyújtották !

Minden szem az ablak felé irányult és senki

se vette észre, hogy mily különös kifejezés vilant át Wildeve arcán. S messze a puszta sötét völgye fölött, jobbra a Blackbarrowtól, valóban látni lehetett a tüzet, mely kicsiny volt, de épen oly fényes és erős, mint azelőtt.

— Előbb gerjesztették mint a miénket — folytatta Fairway, és a környéken mind előbb ki-aludt, mint ez.

— Hátha jelent is a valamit — mormogá Keresztély.

— Mit jelentene? — szólt Wildeve élesen.

Keresztély zavarba jött, nem tudott felelni, Timotheus segített neki.

— Azt akarja mondani uram, hogy az a feketeszemű vászoncseléd odafönn, a kiről azt tartják, hogy boszorkány — én ugyan nem adnék olyan csúnya nevet, olyan finom ifjúasszonynak, — hogy az mindig valami különös dologban szokta törni a fejét és hátha az van ott?

— Na én szeretném megkérni feleségemnek, ha hozzám jönne, s nem bánám aztán, ha megmontaná azok a tüzes fekete szemek — mondá Cante apó merészen.

— Ne mondjon olyanokat apám — rimázkodott Keresztély.

— No én is a valló vagyok, hogy a ki azt a leányt elveszi, takaros bútort állít be vele a nagyházba mondá Fairway neki hevülve, s egy jót húzván a mézborból, az asztalra tette a korsót.

— Meg olyan társat, a kit úgy nem lehet ki-tanulni, mint a szél járását — jegyzé meg Sam, a korsó után nyúlva, hogy az utolsó csöppet is kikortyintsa belőle.

— Hm! csakugyan talán mozoghatnánk is már — vélte Humphrey, a ki észrevette, hogy az edény kiürült.

— De csak danolunk még egyet? — szólt Cante apó. — Én úgy tele vagyok nótával, mint a madár.

— Köszönöm öreg — szólt Wildeve. — De most ne fáradjon már. Majd kipótólják egyszer, ha társaság lesz nálam.

— Egy sor új nótát se tanulok, ha tized nem akkorára — mondá Cante apó. — És Wildeve úr nyugton lehet affelől, hogy én nem hagyom cserben, itt leszek.

— Azt elhiszem — szólt Wildeve.

Aztán mindnyájan elbúcsuztak, hosszú életet, boldogságot kívánván az új házas élethez, egy kissé körülményesen is, a mi meglehetősen időbe került. Wildeve kikísérte őket az ajtóig, a melyen kívül az árnyékba borult puszta várakozott reak-jok oly feketeséggel, a mely a talpaiktól szinte a zenithig fölért. A sűrű sötétségbe bemerülve, aztán sorba fejlődtek, melynek élén Sam haladt, a tőzegvágó, s úgy igyekeztek úttalan útvonalra haza felé.

A mint lábaik zaja a rekettyésben elhalt, Wildeve visszafordult s belépett a szobába, a hol

Thomasint és nagynénjét hagyta. A hölgyek már elmentek.

Csak egy helyen lehetett kimenniök, a hátsó ablakon; s ez nyitva volt.

Wildevé nevetett magában, egy pillanatra elgondolkozott s aztán nagy lassan visszatért az első szobába. Itt egy üveg borra esett a tekintete, a mely a kandalló párkányán állott. «Ah az öreg Dowden!» mormolá és a konyhaajtóhoz lépve bekiáltott:

— Hé! van itt valaki, a ki az öreg Dowdenhez elmenjen?

Senki sem felelt. A szoba üres volt, a minden gyerek is lefeküdt már. Wildevé visszajött, föltette a kalapját, magához vette az üveget s elhagyta a házat, ráfordítva a kulcsot, mert az éjjel nem volt vendég a fogadóban. Az országútnál újra szemébe csillant az a kis örömtűz a Mistover Knapen.

— Még mindig vár ön, hölgyem — mormolá.

Azonban akkor még nem haladt arra felé, hanem balra hagyva a halmot egy úton, mely tele volt kerékvágással, elvergődött egy kalyibához. E kalyibát épen úgy, mint a pusztá többi házeit csak az a gyöngé fény tette láthatóvá, mely az ablakon át kiszűrődött. Itt lakott Dowden Olly a seprűkötő. Wildevé belépett. Az alsó szoba sötét vala, de tapogatózva akadt egy asztalra, a melyre letette a bort s egy perc múlva újra az utcán volt. Megállott s nézett észak felé,

a nem lankadó kis tűzre, a mely magasan feküdt fölötté, de mégis alacsonyabban, mint a Blackbarrow. Ez volt az, a melyik az imént úgy magára vonta az atyafiak figyelmét azzal, hogy legtovább tartott az Egdon tájain.

Tudjuk, hogy szokott menni a dolog, ha asszony határoz, de meg kell vallani, hogy férfiaknál sem sokkal szerencsésebb az állapot, mikor asszonyról van szó benne, kivált ha szép asszonyról. Wildevé megállt, s csak álldogált ott izgatottan lélezelve, s aztán resignáltan így szólt:

— Igen! Istenemre azt hiszem, el kell mennem hozzá.

A helyett, hogy hazafelé fordúlna, gyorsan megindult egy ösvényen, mely a Blackbarrow alatt vezetett el arrafelé, a hol a tűz, nyilvánvalóan jeltűz, lobogott.

VI. FEJEZET.

Az alak az égen.

Midőn az örömtűz közönsége nem háborítá többé a pusztá magányát, egy erősen beburkolt női alak közeledett a sir felé, arról a tájról, a merre az a kis tűz esett. A festékes, ha szemügyre veszi, bizonyosan fölismeri benne azt a

nőt, a ki először oly különösen jelent ott meg s az idegenek jöttére eltűnt. Fölkapaszkodott ismét előbbi helyére a csücsra, hol a szunnyadó tűz parázsai fogadták, mint valami élőszemek a nap holt tetemében. Ott megállott, körülte a roppant éjtszakai légkör terjedt el, a melynek nem teljes sötétsége az alatt fekvő pusztá teljes sötétségével szemben jelképezhette volna a megbocsátható bűnt a halálos mellett.

Mivel a hölgy nagykendőbe volt göngyölgetve s feje is be volt kötve, a miket e helyen és ez órában fölösleges védekezésnek lehetett tartani, a szemlélő mindössze azt vehette volna észre, hogy sugár és magas s mozgatai előkelők. Háttal állott a szél felé, a mely északnyugotról fújt, de hogy a szél ellen akart-e így védekezni vagy pedig a délkeleti irány érdekelte különösebben, első pillanatra nem vala megállapítható.

Épen oly homályban volt az is, miért áll ott oly mozdulatlanul, mint valami őrszeme a pusztai tájéknak, mintha gyökeret vert volna? Egyes-egyedül volt, nem törődött az éjtszakával, mindez azt mutatta, hogy a félelmet nem ösmeri. Nem asszonymnak való volt e környék, a mely semmit sem vesztett mogorvaságából azóta, midőn Caesart arra készítette, hogy minden évben még az őszi napéjegyenlőség előtt elmeneküljön komorsága elől. Nem asszonymnak való volt e táj és időjárás sem, a mely a délről jött utassal azt hiteti el, hogy Homer Kimberországában jár.

Joggal az a hit ébredt volna az emberben, hogy e hölgy a szél zúgását hallgatja, mely az éjlelőbbhaladtával erősebb lett s magára vonta a figyelmet. Valóban úgy tetszett, hogy e szél épen úgy e szintérre van teremve, mint a szintér az időponthoz. Hangja sok tekintetben jellegzetes volt. A mit ott hallott az ember, nem hallhatta másutt sehol. Számatalan szélroham követte egymást északnyugat felől, s a mint tovafutottak, zúgásuk három felé bomlott. Volt benne szoprán, tenor, és basszus szólam is. A halmokba és mélyedésekbe ütközve bűgött, a magyalfák között bariton hangon dudolgotott, közöttük föl-fölhalaltszótt egy gyöngébb, de magasabb halk zizegés is, rekedtes színezettel, a pusztá sajátos hangja. Vékonyabb volt ugyan és kevésbé észrevehető, de sokkal hatásosabb nálók. Mintegy a pusztá dialectusának lehetne mondani. És mivel sehol sem volt hallható az ég alatt a pusztát kivéve, mintha indokolta volna azt a még most sem ernityedő feszült figyelmet, melylyel az a magányos alak hallgatta.

A panaszos novemberi szélnek ez a szólama hasonlított valami dalhoz, melyet egy törődött, késő vén korát élő ember zümmög. Sajátságos elkényszeredett suttogás volt ez, száraz és vékony, oly határozottan hatott a fülbe, hogy a pusztai ember biztosan fölismerhette azokat az elemeket, a melyekből támadt. Nővényi eredetű elemek voltak azok és megszámlálhatatlan sokaságban, de

nem törzsek és nem galyak, nem is levelek, nem is gyümölcsök, se fűszálak, se tövisek és nem is zuzmók, nem is mohok.

A múlt nyárnak összeaszott csöngettyűvirágai voltak azok, valamikor gyöngédek s biborszínűek, ma fakóra mosva a Mihály-napi esőktől s bórré szárítva október verőfényétől. Egynek-egynek a hangja oly gyöngé volt, hogy csak százak kombinatója ha kivált a pusztá esőndjéből s myriadoknak kellett egyszerre megzendülniök, hogy bágyadt el-elhaló zenéjük a hölgy füléhez eljusson.

De az éj ezer hangja közül nem volt egy sem ezen kívül, mely a hallgatóban figyelmet tudott volna kelteni eredete iránt. Az embernek észre kellett vennie, milyen számtalan egyén működik itt össze, s szinte látta, hogy e parányi harangoskák közül mindenikbe épen úgy berohant a szél, bejárta és kijött belőle, mintha mind megannyi óriás kráter lett volna.

«A lélek indítá ezeket». Az írásnak e szavai ébredtek föl az elmében. És ha valaki olyan hallgatja, a kinek hajlama van a fetisizmusra, itt bizonyosan fetisimádó lesz. Nem a balkéz felől eső táj hervadt virágai beszéltek, nem is a jobb-kéz felől esőé, nem is azok, a melyek elől reszkettek. Valaki más volt az az egyetlen személy, a ki mindegyiköket váltakozva megszólaltatta.

Egyszerre csak a sirról egy hang vegyült az éj vad ékesszólásába; úgy beleolvadt a többibe, hogy alig lehetett kivenni kezdetét és végét. Meg-

szólaltak a lejtők, megszólaltak a bokrok, megszólaltak a csöngettyűvirágok és végre a leány is. S mintha az ő hangja is csak szólama lett volna ugyanannak a beszélgetésnek. A szél szárnyára kapva, beléjük olvadt s velök repült tova.

Egy mély sóhajtás vala ez, s nyilván arra a motívumra vonatkozott, a mely azt a leányt idevezette. Mintha elhagyta volna magát egy pillanatra, mintha belenyugodott volna valamibe, a minek ellenszegülni nem tudott. Annyi nyilvánvaló volt, hogy a lelke nem pihent, közönybe sem merült, hanem erővel kellett fékeznie magát.

Messze lent a völgyben, a fogadó ablakából még mindig derengett a világ. Egy pár perc múlva kiderült, hogy annak az ablaknak több köze van a leány sóhajtásához, mint akár tetteinek, akár a körülötte fekvő vidéknek. Fölemelte a balkezét, melyben egy összezsukott láteső volt, ezt kihúzta s mint a ki jól tud vele banni, szeméhez emelte s egyenesen a fogadó felé irányozta.

A kendő, mely fejét beburkolá, most egy kissé hátra esúszott, mivel feljebb emelte. Profilja látható lett az eget borító homályos fellegen. Mintha Mária Antoinette és Siddonsné egyesültek volna oly arc képzésére, mely egyikhez sem hasonlított, de mind a kettőt eszünkbe juttatá. Mindez azonban lényegtelen volt. Az arc csak mozdulataival tárja föl a jellemet. Annyira, hogy gyakran az arcvonalak játéka jobban megismerteti velünk egy férfi vagy asszony jellemét, mint

az összes tagok együttes munkája. Így az éjtszaka keveset árult el arról, a kit körülfogott, mert arczának mozgékony részei nem voltak láthatók.

Végre fölhagyott figyelő helyzetével, összesukta a látesövet és a haldokló parazsakhöz fordult. Fény már nem sugárzott ezekből, s csak mikor elevenebb szélroham simogatta még arczukat, olyankor pirultak föl egy-két pillanatra mint egy ifjú leány. A hölgy a néma hamú fölé, hajolt. Kiválasztott egy ágacska, a melynek tüzes volt a vége, s odavitte, a hol előbb állott.

A földre tartotta az üszköt s futta a vörös parazsat. Az gyöngén megvilágítja a pázsitot és egy kis fővényórát tett láthatóvá. Addig fujkálta az eleven szentet, míg észrevette, hogy lepergett minden homok.

— Oh! — mondá mintegy meglepetve.

A világosság, mit lehellele keltett, nagyon bizonytalan volt, s csak futó fényt vetett a föléje hajló alakra. Két gyönyörű ajk és arcz látszott; feje még mindig be volt burkolva. Aztán eldobta a galyat, az órát kezébe vette, a látesövet hóna alá s útnak indult.

A domb gerinczén egy vékonyka nyom volt, ezen haladt. Azok, a kik ismerték, ösvénynek nevezték, s míg az útazó napvilágnál se vette volna észre, a pusztá lakói éjjelkor is könnyedén ráakadtak. Ily vékony csapásn éjnek idején csak olyan ember tud eligazodni, a ki sokat bolyon-

gott sötétben, járatlan úton. Ez érzékenynye teszi a lábakat, úgy, hogy ilyen emberek a legvastagabb czipőn vagy csizmán át is észreveszik, érintetlen pázsiton járnak-e vagy valami kis gyalogút összeröptört fűszálain.

Az a magános alak, a ki az ösvényen haladt, ügyet sem vetett arra, a zenére, a melyet a szél játszott a száraz csöngettyűvirágokon. Arra a sötét csoportra se figyelt, a mely fölriadt előle, mikor legelőhelyökhöz a vízmosás partjára ért. Apró, vad ponnok voltak azok, a pusztá szülöttei. E lovak nagy területeket bejártak Egdon dombos vidékéből, de sokkal kisebb csapatokban, semhogy a magányosságot csökkenthették volna.

A gyalogló most semmit sem vett észre és elfoglaltságának oka egy igen mindennapi esemény volt. Egy ág beleakadt a szoknyájába és útját állotta. A helyett, hogy eltávolította s tovább sietett volna, engedett neki s megállott. Mikor meg akarta magát szabadítani, körül-körülforgott addig, míg lemaradt ruhájáról a galy.

Útja a felé a kis tűz felé vitt, a mely az örömtüzet rakó embereknek s Wildevenek a figyelmét magára vonta volt. A tűz sugarai gyöngye fényt vetettek arczára, a mely mind világosabbá vált, a mint a leány közeledett. Csakhamar kitűnt, hogy a tüzet nem sik talajon gerjesztették, hanem két összefutó árokpárt találkozó pontján. Túl egy árok volt, száraz mindenütt, csak a tűz alatt nem; ott egy nagy víz terült el, melyet hanga-

bokrok és szittyó szegélyeztek. A mocsár síma tükrében fordítva látszott a tűz.

Az összetalálkozó partokon odaát nem volt élő sövény, csak néhány rekettyebokor állott rajtok, leveletlen szárazon, mint a karóra húzott fejké valami vár falán. Mikor a tűz nagyot lobbant, egy vitorlarudakkal fölszerelt fehér árbocz villant föl a fellegeken. Általában az egész hely valami erődnek tetszett, a melyben jeltűzet gyűjtöttek.

Emberi léleknek nyoma sem volt; de olykor-olykor valami fehéres tárgy rémlett meg a part fölött, s aztán eltűnt újra. Szorosabban szemügyre véve, emberi kéznek bizonyult volna az, a mely fát rak a tűzre; de így oly hatást tett, mintha épen úgy magában lett volna, mint az, a mely egykor Belshazzart megrémítette. Néha egy-egy parázs legördült a parton és sziszegve hullott a mocsárba.

A víz egyik oldalán kezdetleges sárlépcsők vezettek föl a gátra. Belül szántó föld terült el, mely parlagon hevert, de meglátszott rajta, hogy valaha művelve volt; most már újra visszalopózkodott belé a hanga és páfrány, s gyombírtá az egészet. A homályosságon át ki lehetett venni a szabálytalan lakóházat, kertet és melléképületeket, hátuk mögött egy csomó fenyőfával.

Az ifjú leány — mert oly frissen szökött föl a partra, hogy fiatalnak kellett lennie — a helyett, hogy a belső oldalon leereszkedett volna, a

part mentén haladt, s végre ahhoz a sarokhoz ért, a hol a tűz égett. A láng tartósságának egy oka most már nyilvánvaló lett. A tüzelőszer testfa volt, vén naspolyafák görösös derekából; a domboldalon nőttek ezek kettesével, hármásával. A part belső szögletében még mindig volt egy csomó belőlük, s ebből a zugból egy kis gyerek föltekintő arca ötlött a leány szemébe. A fiu nagy lassan rakosgatta a hasábokat a tűzre. Úgy látszik, ezzel töltötte az este jórészét, mert képe fáradtságot árult el.

— Beh jó, hogy visszajött, kisasszony! — mondá megkönnyebbülten sóhajtván föl. — Úgy nem szeretek egyedül lenni.

— Hadd el, hisz csak egy kis sétát tettem; mindössze húsz perezig ha oda voltam.

— Olyan hosszúnak tetszett — mondá halak a szomorú gyermek — s olyan sokszor itt hagyott.

— Azt hittem, örülsz az örömtűznek s megköszönöd, hogy csináltam neked.

— Örülök is, csak hogy nincs itt kivel játszani.

— Nem volt itt senki, míg odajártam?

— Senki, csak a nagyapja. Egyszer kinézett az ajtón, magát kereste. Azt mondtam neki, hogy elment megnézni a többi örömtűzet.

— Derék fiú vagy.

— Ott jön megint, kisasszony.

Egy öreg ember lépett a ház felől a világosság

körébe. Ugyanaz volt, a ki délután a festékes-sel összetalálkozott. Figyelmesen nézett arra a leányra, a ki odafönt állott és fogai, a melyek még teljesen épek voltak, úgy csillogtak nyitott ajkai közt, mint a fehér márvány.

— Mikor jössz már be Eustacia? Ide s tova itt a fekvés ideje. Két órája, hogy itthon vagyok és nagyon ki vagyok fáradva. Igazán gyermekség tőled, hogy úgy eljátszol azzal az örömtüzzel, s annyi fát elpusztítasz. Majd mind elégetted már drága fámat, pedig annál nincs jobb tüzelőszer. Karácsonyra tettem én azt el.

— Megigérted Jankónak, hogy neki is lesz örömtüze, s még gyönyörködni akar egy kicsit — mondá Eustacia oly módon, a melyből kiviláglott, hogy korlátlan uralkodó itten. — Feküdj le nagyapám, én is mindjárt bemegyek.

— Úgy-e Jankó, tetszik a tűz?

A gyermek habozva tekintett reá s azt morgogta:

— Nem nagyon bánnám, ha elaludna.

A nagyapó már visszafordult s nem hallotta a fiú feleletét. Alig tűnt el az őszhajú ember, a leány boszúsán fordult a gyerekekhez:

— Háládatos egy fiú, még meghazudtol! Sohse kapsz többet örömtüzet... Megteszel nekem egy kis szívességet úgy-e?

Az elnyomott gyermek azt felelte: «még» és hanyagul élesztgette a tüzet tovább.

— Maradj itt még egy kicsit, s kapsz egy

sixpencet — szólt Eustacia szelidebben. — Minden két-három perczen tégy rá egy-egy hasáb fát, de ne sokat egyszerre. Én elmegyek sétálni, de mindjárt vissza jövök. Ha meghalod, hogy béka ugrott a nádasba, mintha követ löktek volna bele, adj hirt iziben, akkor eső lesz.

— Jó, Eustacia.

— Vye kisasszony, fiatal úr.

— Vye — stacia kisasszony.

— No jó, tégy még egy darabot rá.

A kis rabszolga táplálgatta tovább az örömtüzet. Automatának látszott, a kit a szeszélyes Eustacia akarata cselekvésre és beszédre bír. Olyan volt, mint az az ércszobor, a melyről azt mondják, hogy Albertus Magnus életet lehelt belé, hogy beszéljen, mozogjon és szolgáljon neki.

A fiatal leány, mielőtt elindult volna, megállott a parton egy pillanatra és hallgatódzott. Épen oly magános hely volt az, mint a Blackbarrow, ámbar alacsonyabban feküdt, s éjszokról egy pár fenyőfa jobban megvédte a szélről. A part körülvette az egész telket s jól megoltalmazta a külső tájék kietlen elhagyatottságától. Vastag, négyszögletes földdarabokból volt az rakva, a melyeket az árokból ástak föl, kicsit befelé hajolt s jó védelmül szolgált ott, a hol a szél és a pusztaság miatt nem nő sövény és a hol építő anyagra nem lehet szert tenni. Egyébként teljesen szabadon állott s uralta az egész völgy, a mely a fogadó hátánál futó folyóig terjedt. Magasan fölötté,

jobbra és balra, sokkal közelebb, mint a *Jámbor asszony* korcsma, a Blackbarrow sötét körvonalai emelkedtek az égre.

Eustacia, miután figyelmesen áttekinté a komor lejtőket és vízmosásokat, türelmetlen mozdulatot tett. Olykor-olykor gúnyos, boszús szavakban tört ki és sóhajtásai között egyszerre csak hallgatózni kezdett. Leereszkedve a partról, újra elindult a Blackbarrow felé, de ez alkalommal nem ment egészen addig, kétszer is visszajött rövid időközökben s mindig megkérdezte:

— Na kis ember, még se hallottál békaugrást?

— Nem, Eustacia kisasszony — felelt a gyermek.

— Majd lefekszem már én is, akkor megkapod a sixpencedet és hazamehetsz.

— Köszönöm, Eustacia kisasszony — felelt a fáradt kis fűtő megkönnyebbülten.

Eustacia újra elsétált a tűztől, de most nem a Blackbarrow irányában. Körülment a parton, a ház felé, s az ajtó előtt megállt, onnan vigyázta a tájékat. Vagy ötven yardnyira tőle emelkedett az összefutó partzug, s rajta lobogott a tűz. Előtte a kis gyermek alakja, a mint koronként egy-egy darabot vet a tűzre. Elmerülve nézegette, hogy mászik föl a gyermek olykor-olykor a partra s hogy áll a tűz mellé. A szél a füstöt, a gyerek haját és kötőjét egy irányba futta, aztán elült; a kötő, a fűcska haja megpihent s a füst egyenesen fölfelé szállott.

Mig ezt Eustacia a távolból nézte, a fiú egyszerre csak futásnak eredt, leiramodott a parton s egyenesen a kapu felé tartott.

— No? — kérde Eustacia.

— Béka ugrott a tóba, hallottam jól.

— Akkor eső lesz. Jó lesz, ha indulsz hazafelé.

Nem félsz majd?

Gyorsan beszélt, látszott, hogy a fiú szavai fölindították.

— Nem én, mert lesz sixpencem.

— Igaz, nesze! De most már jól neki iramodjál. Nem arra, erre a kerten keresztül. Egy fiúnak sem volt a pusztán olyan örömtüze, mint neked.

A fiú, a ki nyilván túlságos sokat kapott ebből a jóból, nagy gyorsasággal tűnt el az árnyékban. Mikor elment, Eustacia a messzelátót és a homokórát a kapunál hagyva, a partok sarka felé suhant a tűz alá.

Itt, védett helyen, várakozott. Néhány pillanat múlva megcsobbant kívül a mocsár. A gyermek azt mondta volna, hogy egy másik béka ugrott bele, de a felnőtt ember nagyon hasonlónak találta volna a zajt ahhoz, a mit egy vízbe dobott kő ád. Eustacia a partra lépett.

— Nos? — mondá és visszatartotta lélekzetét.

Erre a víz tulsó szélén egy férfi homályos körvonalai lettek láthatók az alacsony égbolton. Megkerülte a vizet s fölszökött a partra a leány mellé. Ez halkan nevetett. Ez volt a harmadik

hang, a mit ma éjtszaka hallatott. Az első, a Blackbarrow csücsán az elfojtott aggodalomé volt, a második az elfojtott boszúságé, a harmadik a diadalmaskodó gyönyörűségé. Némán pihentette örvendő szemeit a férfin és valami más csodálatos dolgon, a mit képzelete teremtett a chaosból.

— Eljöttem — szolt a férfi, a ki Wildeve volt. — Mindig zaklatsz, miért nem hagysz már békét, egész este láttam tüzedet.

Nem minden fölindulás nélkül beszélt, de szemmel láthatólag igyekezett fékezni magát.

Kedvesének ez a föllépése a leányt is tartózkodóvá tette.

— Persze, hogy láttad a tüzem — felelt bágyadt s csinált nyugalommal. — Miért ne raknék én is tüzet november ötödikén, mint a többi pusztaiak.

— Tudtam, hogy nekem szól.

— Honnan tudtad? Sohse beszéltem veled, mióta választottad van, vele sétálsz s engem tökéletesen elhagysz, mintha nem is lettem volna a tied.

— Eustacia! Feledhettem-e, hogy tavaly őszszel, épen ennek a hónapnak épen ezen a napján s ugyan e helyen, épen ily tüzzel adtál jelt nekem, hogy látogassalak meg. S most ugyan mi másért égne tűz Drew kapitány háza előtt.

— Igen, igen, beismerem — szolt a leány halkán, hangjában és modorában valami álma-

tag hévvel, a mi jellemző volt reá nézve. — Ne beszélj úgy velem Damon, mint az elébb. Oly szavakra kényszerítesz, a miket nem szeretnék neked mondani. Lemondtam rólad, s elhatároztam, hogy nem gondolok többé veled; de mikor meghallottam, mi történt, kijöttem ide, tüzet is raktam, mert azt gondoltam, hogy hű vagy hozzám.

— Mit hallottál, a miből ezt lehetett következtetned?

— Hogy nem vetted el — suttogá elragadtatással. — Mindjárt tudtam, hogy jobban szeretsz engem, s azért nem tudtad azt megtenni... Kegyetlen voltál hozzám Damon, hogy elhagytál, s azt mondtam, hogy sohase bocsátok meg neked. Most se hiszem, hogy egészen meg tudnék bocsátani. Nincs olyan leány, a ki effélet elnézhessen, hacsak egy szikrányi büszkeség van benne.

— Ha tudom, azért hisz, hogy szemrehányásokat tehess nekem, nem jöttem volna föl.

— Nem, az nem szándékom, s most, hogy nem vetted el, s visszajöttél hozzám, megbocsátok neked.

— Ki mondta, hogy nem vettem el?

— Nagypám. Nagy sétát tett ma s hazafelé jövet összeakadt egy emberrel, attól hallotta, hogy valami esküvőből semmi se lett. Gondolta, hogy a tied volt az. Én tudtam, hogy az.

— Vajon tudja más is?

— Nem hiszem. Látod-e már Damon, miért

gyűjtöttam jeltüzet? Csak nem gondoltad talán, hogy akkor is gyűjtök, ha azt hiszem, férje lettél annak a leánynak. Büszkeségemet sértené e föltevés.

Wildevé hallgatott. Nyilvánvaló volt, hogy ő elkövette azt a sértést.

— Csakugyan azt gondoltad, abban a hitben voltam, hogy összekeltetek? — kérdé újra komolyan a leány. — Akkor megbántottál, s bizony Isten alig tudom elviselni azt a gondolatot, hogy ilyen kevésre becsülsz. Nem vagy méltó reám Damon; látom jól s szeretlek mégis. Se baj! hagyjuk ezt, valahogy csak elszenvedem, akár-hogy vélekedsz rólam... De az úgy-e igaz, hogy nem tudtál szakítani velem, s most is jobban szeretsz engem mindenkinél? — tette hozzá rosszul leplezett aggodalommal, midőn kedvese semmit sem felelt.

— Igaz, másképp miért jöttem volna ide — mondá Wildevé érzékenyen. — Nem mintha hüségemet nagy érdemnek tartanám az után a nyájas megjegyzés után, a mit értékemre tettél. Az én szájamba illet volna az csupán, neked rosszul állott. De hát rajtam az átok, hogy mindjárt tüzet fogok, így kell végig élnem az életet, s elnyelnem minden megbántást az asszonyoktól. Ez tett mérnökből fogadóssá, ki tudja mily alacsonyra kell még leszállanom miatta.

Komorán nézte a leányt.

Az fölhasználta e pillanatot s kendőjét hátra-

vetve, hogy a tűz teljesen megvilágítá arcát és nyakát, méltóságos mosolyal mondá:

— A hol csak jártál, láttál-e valaha szebbet ennél?

Eustacia nem volt azok közül való, a kik alapos ok nélkül teszik ki magokat ily helyzetnek.

Wildevé nyugodtan felelt: «Soha».

— Thomasin vállain sem?

— Thomasin bájos és ártatlan leány.

— Az nem tartozik ide — felelt a leány hirtelen föllobbanva. — Hagyjuk őt; most rólad és rólam van szó. — Egy hosszú pillantás után a régi nyugodt melegséggel mondá: Kivánod, elég gyöngye legyek arra, hogy megvalljak több oly dolgot is, a mit egy leánynak rejtegetni kellene? Elismerem, hogy mily kibeszélhetetlen bánatba voltam borúlva két órán át a miatt a borzasztó hiedelem miatt, hogy örökre elhagytál.

— Sajnálom, hogy fájdalmat okoztam neked.

— De talán nem is egészen te voltál annak az oka, hogy úgy elbúsultam magam — tette hozzá pajkosan. — Természetemben van e hangulat. Azt hiszem, velem született.

— Képzelošködés.

— Vagy talán csak itt a pusztán fogott elő. Budmouthban eléggé boldog voltam. Oh! azok a budmouthi napok! De most már Egdon is földérül.

— Azt hiszem föl — mondá Wildevé szomorúan. — Tudod-e mi lesz a következése annak,

hogy visszahittál, régi kedvesem? Újra eljárók látásodra a Blackbarrowhoz.

— Természetesen.

— Pedig mondhatom neked, míg ma éjtszaka ide jöttem, azt terveltem, hogy ez utolsó Isten-hozzád után nem találkozom veled többé soha.

— Ezt nem köszönöm meg — felelt a leány elfordulva, míg a méltatlankodás, mint valami földalatti hőség, végig járta tagjait. — A Blackbarrowhoz eljārhatsz, de engem ugyan nem talālsz ott, hivhatsz, de nem hallok meg szavad, kiserthetsz, de batoritāst tőlem nem kapsz többet.

— Mondtad te már ezt szívem; de az oly természetek, mint a tied, nem könnyen állják meg szavukat; a mi azt illeti, a magamformák sem.

— Ez a gyönyörűség lett jutalmam búbánatomért? — suttogta a leány félig magának, keserűen. — Miért is igyekeztelek visszacsalni? Különös pillanataim vannak néha, Damon! Mikor sértéseid után le-lecsillapodom, elgondolom, vajon nem egy ködképet ölelek én? Chamelaeon vagy s most legesúnyább színed öltötted föl. Eredj haza, gyűlölni foglak.

Wildevé merengve bāmúlt a Blackbarrow felé, s fél perc is bele telt, mikor közönyösen megszólalt:

— Igen, megyek haza. Akarsz-e még találkozni velem?

— Ha bevallod, hogy az esküvőből azért nem lett semmi, mert engem szeretsz jobban.

— Az nem igen lenne jó politika tőlem — szólt Wildevé mosolyogva. — Pontosan megtudnád, mily nagy a hatalmad.

— Mondd meg, kérlek.

— Tudod.

— Hol van most amaz?

— Nem tudom; jobb szereket nem beszélni róla előttd. Nem vettem el. Engedelmeskedtem fölszólításodnak. Ez elég.

— Csak azért gyűjtöttem tüzet, mert unatkoztam. Gondoltam, jó szórakozás lesz idehívni téged, s diadalmaskodni rajtad, mint a hogy az endori boszorkány földidézte Sámuel. Föltettem magamban, hogy eljössz, s el is jöttél. Másfél mértföld ide, másfél mértföld vissza, három mértföldet tettél meg a sötétben értem. Nem mutattam-e meg hatalmamot?

Wildevé fejét rázta.

— Jól ismerlek Eustacia, ismerlek jól. Nincs egy porczikád se, a mit ne ismernék. És az a forró kebel nem tudna ily hidegvérnek való fuffangos csinyt elkövetni. Szürkületkor egy hölgyet láttam a Blackbarrown, a ki a házam felé nézegetett. Előbb kicsaltalak én téged, mint te engem.

A régi szenvedély föléledt zsarátnoka izzott már Wildevében, s előre hajolt, mintha arcát a leányéhoz akarta volna érinteni.

— Oh nem! — mondá az, s a kialudt tűz másik oldalára ment. — Mit akarsz?

— A kezed csak megcsókolhatom talán?

— Nem, azt sem.

— De kezdet fogunk.

— Nem.

— Akkor jó éjtszakát kívánok. Isten veled.

A leány nem felelt s Wildeve egy táncz-mesterhez méltó meghajlással eltűnt a mocsár másik oldalán.

Eustacia fölsóhajtott; nem volt az könnyed, leányos sóhajlás, hanem nehéz és fájdalmas, mely megrázta, mint a forró láz. Mindig így megrszketett, valahányszor az ész fénye, villamos sugárként kedvesére vetődött, s megvilágította annak gyöngéit. De a következő perczben már elmúlt a borzongás s szerette újra. Tudta, hogy az játszik vele s mégis szerette. Szétszórta a félig elégett hasáboakat, aztán bement, s világ nélkül lefeküdt. A ruhasuhogás közé, a mely jelenté, hogy vetkőzik a sötétben, nem egyszer vegyült egy-egy mély sóhajlás; s néha-néha elővette az a reszketés is, midőn vagy tíz perczzel később álomba merülve nyugodott az ágyon.

VII. FEJEZET.

Az éj királynője.

Vye Eustacia jó istennőnek való anyag volt. Egy kis változtatással bizvást odaillett volna az Olympusra. Megvoltak benne az indulatok, ösztönök, a melyek a tökéletes istennőt jellemzik, más szóval azok, a melyek a tökéletes asszonyra épen nem jellemzők. Ha véletlenül hatalmába kerül a föld és az emberiség, ha kénye-kedve szerezint bánhat a rökkával, orsóval és ollóval, kevesen vették volna észre, hogy változás állott be a kormányban. Ő sem egyforma kézzel osztotta volna ki a sorsot, az egyik embert kegyeivel halmozta volna el, a másikat gyalázzattal, akkor is örökös dilemmák közt élt volna az ember, s a czirógatást nyomon követte volna a csapás.

Eustacia telt idomú, szépen megtermett alak volt; nem piros, de nem is sápadt s bőre puha, mint a bársony. Hajára nézve az a gondolat ébredt föl az emberben, hogy az egész álló télnelk nincs annyi sötétsége, hogy annak árnyéka lehessen. Olyan volt az, homlokán összeborúlva, mint a nyugati ég alkonyfényét kioltó éjtszaka.

Idegei elhatottak fürteibe is, s mindig lecsilapodott, ha a haját megsimogatták. Fésülködés után tüstént hallgatásba merült, s olyan volt,

mint egy sphinx. Midőn Egdon partjai alatt az Ulex Europæus szúrós galya megfogta valamelyik dús fürtjét, mindig visszalépett néhányat, s neki ment másodszor is.

Pogány szemei voltak, tele éji mysteriumokkal. Föl-föllobbanó s megint kialuvó fényöket némileg elfogták szemhéjai és pillái; e szemhéjak közül az alsók sokkal teltebbek valának, mint az angol lyányoké rendszeren. Ez tette őt képpessé arra, hogy el-elábrándozzék a nélkül, hogy valaki észrevenné, s szinte azt hitte az ember, hogy el tud aludni is, ha össze nem csukja is őket. Ha a férfiak és asszonyok lelke látható valami, az Eustraciát lángszínűnek kell képzelnünk. A szikrák, melyek abból szemébe fölszállottak, ugyanazt a hatást tették.

Szája inkább remegésre látszott teremtvé, mint arra, hogy beszéljen, s inkább arra, hogy csókoljon, mint remegésre. Némelyek hozzáteheték volna, hogy reszketésre inkább, mint arra, hogy csókoljon. Oldalról nézve ajkai találkozó vonala majdnem geometriai pontossággal mutatta azt a görbe vonalat, a mely a képírók előtt cima recta néven ismeretes. E finom ív a mogorva Egdonon valósággal tünemény számba ment. Egyszerre átlátta az ember, hogy ez a száj nem jöhetett Schleswighól egy százsz kalózbándával, a kiknek az ajkai úgy találkoznak, mint a muffin két fele. Az a gondolat ébredt a szemlélőben, hogy ilyen ajkagörbületek többnyire csak délen

találhatók, a föld alatt, elfeledett márványtörsonkon. Teljesek voltak ez ajkak, s vonalai mégis oly élesek, hogy a szájszögletek metszése finomságra vetekedett a lánshaegygyel. S élük csak akkor tompult el, ha borongás vett a leányon erőt, az a sötét elmélyedés, a melyet éveihez képest nagyon is jól ismert.

Megjelenése a Bourbon-rózsára, tropicus éjt-szakára, a napfogyatkozásra emlékeztetett; lélekállapotai a lotosevőket, az «*Athalia*» indulóját, mozdulatai a tengerárt és apályt, hangja a violát juttatta eszünkbe. Homályos világításban, haját egy kissé megigazgatva, bármelyik istennőt személyesíthette volna; fölötte az újhoid sarlója, fején egy régi sisak, homloka körül harmatesöpp diadém elég lett volna ahhoz, hogy Athenaenek, Artemisnek vagy Herának tünjék föl, s bizonyára lett volna annyira classicus, mint egyik-másik híres kép istennői.

De az istennőhöz illő parancsoló modor, szerelem, gyűlölet, szenvedélyesség, némileg kárba vesztett adományok valának az Egdonon. Korlátolt volt Eustacia hatalma, s e korlátoltság tudata gátat vetett fejlődése elé. Egdon Hades volt reá nézve, s mióta idekerült, sok nyomot hagyott rajta a pusztá komorsága, noha bensőleg sohasem tudott kibékülni ezzel a tájjal. Megjelenése jól illett lappangó, szilajságra hajló természetéhez, szépségének borongó fénye méltó külső volt lelkének emésztődő, elfojtott tüzéhez. Homlokán igazi

tartarusi méltóság honolt, a mely egyáltalán nem volt mesterkelt és erőltetett, esztendőök adták azt neki.

Homloka fölött egy vékony fekete bársonyszalagot viselt, visszaszorítva gazdag árnyékos haját, a mely halántékaira omolva nem kevésbé növelte arcának sajtószzerű méltóságát. «Semmi sem tehet szebbé egy szép arcot, mint egy keskeny szalag a homlokon» mondja Richter. A szomszédságban nem egy leány ugyan-e célból színes szalagot hordott, arany, ezüst ékszer akgatott magára, de ha Eustaciának ajánlott valaki színes szalagot s ilyféle ékszereket, elnevette magát és szó nélkül odább ment.

Miért élt ez a leány az Egdon pusztán? Szülővárosa Budmouth volt, divatos üdülőhely a tengerpartján, húsz-harmincz mérföldnyire onnan. Apja egy ott állomásozó század karmestere vala, itt ismerkedett meg a feleségével. Üdülni jött az e fürdőcskébe atyjával a kapitánynyal. A házasság nem igen volt inyére az öreg embernek, mert a karmester zsebe épen oly könnyű volt, mint hivatala. De a karmester megtette, a mi tőle telt, letelepedett Budmouthban, nagy gondot fordított gyermeke nevelésére, a melynek költségeit ipa fedezte s boldogult is, első muzsikusa volt a városnak egészen neje haláláig, a mikor kedvét veszítve, itálnak adta magát és meg is halt. A leány nagyapja gondjára maradt, ki, a mióta egy hajótörés alkalmával három oldalbordáját összetörte,

Egdon szellős magaslatán élt. Azért szerette meg ezt a helyet, mert jóformán ingyen jutott hozzá, s mert e házikó ajtajához odalátszott valami keskeny sáv a látóhatár peremén, a halmok között, a melyet a hagyomány a La-Manche csatornának tartott. A leány előtt gyűlöletes volt a helyváltatás, száműzőttnék érezte magát, de nem volt miben válogatnia.

Így történt, hogy Eustacia agyában a legkülönbébb ideák kerültek össze az elmúlt napokból és a jelenből. Középtávolság az ő perspectivájában nem volt. Regényes visszaemlékezések a sétatéren töltött verőfényes délutánokra, katonabandákkal, tisztekkel, gavallérokkal, aranyos nagy betükként állottak akörötte elterülő Egdon sötét tábláján. A mi bizarrság a fürdőhely hiú ragyogásának s a pusztá magasztos ünnepiességének összeszővéséből kelhet, mind megvolt ő benne. Semmit sem látván az emberi életből ez idő szerint, annál többet képzelt arról, a mit valaha látott.

Előkelőségét honnan szerezte? Valami nagyuri család sarja nem volt. Az ég adománya volt az, a természet törvényeinek szerencsés találkozására. Egyebek között az utolsó években meg volt tagadva tőle az az alkalom, hogy megtanuljon közönséges lenni, mert egyedül volt. A pusztán való elszigeteltség majdnem lehetetlenné teszi a hétköznapiasságot. Épen úgy nem lehetett mindennapi, mint a pusztá lovai, denevérei és kigyói.

A budmouthi kicsinyes életmód egészen lealacsonyíthatta volna.

Annak, hogy királynőnek lássék valaki, ha nincs országa és szívek, a melyeken uralkodjék, egy módja van: azt a hatást tegye, mintha elvesztette volna őket; s Eustaciának ez csodálatosan sikerült. A kapitány házikójában oly kastélyokat juttatott az ember eszébe, a minőket ő maga sohasem látott. Talán azért, mert fölségesebb lakóhelye volt minden palotánál, a nyílt halmok. Mint a körötte terülő táj nyáron, ő is megtestesülése volt azon szólamnak «népes pusztaság», látszólag oly közönyös, üres, nyugodt, valójában élénk és tartalmas.

Szerettetni az örülésig — ez volt vágyainak netovábbja. A szerelem volt számára az egyetlen vigasztaló, csak ez űzhette el napjainak emésztő magánosságát. S úgy látszott, inkább magáért a szenvedélyes szerelemért sóvárgott, mint valamely szerető után.

Olykor-olykor igen elkeseredett, de ez elkeseredés nem annyira az emberekre irányult, mint képzeletének egyik-másik alkotása ellen, a melyek között első helyen a végzet állt; az a homályos gondolat élt benne, hogy ennek a műve az, hogy a szerelem csupán a tűnő ifjúság társa, s hogy minden szerelem, a miben része lehet, csakhamar leperreg az óra homokjával. El-eltűnődve ilyfelől, mind jobban érezte, mily kegyetlen a sors. Ez érzet hatása alatt a lehető legszabadosabban

viselkedett csupán azért, hogy az alatt a rövid idő alatt, míg ifjúsága tart, akárhogyan szerelemhez jusson, ha csak egy évre, egy hétre vagy egy napra, egy órára is. Mivel ez hiányzott, dalolt a nélkül, hogy vidám lett volna, szép volt a nélkül, hogy örömet lelte volna benne, ragyogott a nélkül, hogy valaha diadalt aratott volna. Egdonon a leghidegebb, leghitványabb csókokat is csupán óriási árakon lehetett megszerezni. S hol található volt oly ajkat, a mely méltó párja lett volna az övének?

Hűség a szerelemben magának a hűségnek a kedvéért, kevesebb vonzó erővel bírt reá, mint az asszonyokra általában, a szerelem heve volt az, a mire vágyva-vágyott. A fényesen föllobbanó s kialuvó szenvedély becsesebb volt neki, mint az, a mely pislogva mint a mécs, éveken át hinti gyér világát. E téren ösztönszerűleg tudta azt, a mit a legtöbb asszony tapasztalásból tanul meg. Szellemeleg bejárta a szerelem országát, számba vette tornyait, megtekintette kastélyait, s arra a következtetésre jutott, hogy csupán fájdalmas gyönyörűség az egész. Igen, epedett utána, mint a hogy a pusztá vándora halát adna egy korty sós vízért is.

Gyakran imádkozott, de nem meghatározott időben, hanem igaz hívő módjára akkor, midőn az imádkozás vágya megszállotta. Könörgése mindig önkénytelen volt, s nem egyszer így hangzott: «Oh szabadítsd meg az én szívemet ettől a

gyötrő komorságtól és magányosságtól, adj nagy szerelmet, másképen meghalok».

Bálványai Hódító Vilmos, Strafford és Bonaparte Napoleon voltak, a hogyan abban a történetben megjelentek előtte, a melyet a nevelőben tanult volt. Ha anya lett volna, fiait inkább Saulnak vagy Siserának keresztelte volna, mint Jákobnak vagy Dávidnak, a kik közül egyiket sem csodálta. Mint iskolás leány a filisteusokhoz szegődött és sokszor eltűnődött azon, vajjon Pontius Pilatus volt-e olyan csinos, a mily derék és igazságos.

Így tehát némileg koraérett leány volt, sőt figyelembe véve helyzetét, hogy, a legkisebb szabású gondolkozók között élt, igen eredeti észjárású is. Álláspontját a társadalom általános fölfogásával szemben dissidensnek lehetett volna mondani. A mi a pihenő napokat nézi, úgy volt velők, mint a legelőre kicsapott lovak, a melyek abban lelik gyönyörűségeket, hogy az országúton dolgozó társaikat nézegetik. Csak akkor becsülte a nyugalmat, ha körülötte mindenki munkálkodott. S épen ezért halálosan gyűlölte a vásárnapokat, a melyeken minden pihent. Valóságos gyötrelem volt reá nézve vasárnapi állapotban látni a pusztá lakóit, a mint fényesre kent csizmájukban, zsebreguggott kézzel jártak-keltek a hét folyamán vágott tőzeg és rekettyecsomók közt, kicsinylőleg rugva egyet-egyet rajtuk, mintha azt sem tudnák, mire valók. Hogy enyhítse e nem-

szeretem napok undorát, fölhányta a szekrényeket, melyek nagyapja térképeit s más ilyféle limlomot tartalmaztak, s közbe a pusztá dalait dudol-gatta. Hétköznap azonban gyakran énekelt zsol-tárokat is, s csak ilyenkor olvasta a bibliát, nehogy valamikép reátaláljon nehezűlni a kötelesség-teljesítés tudata.

Természetes volt, hogy az ő helyzetében, oly egyéniség, mint az övé, ily életnézetekre jutott. Pusztán élni a nélkül, hogy megértésére töreked-nénk, annyi, mint külföldi emberhez menni nőül, a nélkül, hogy nyelvét megtanulnók. Eustacia a pusztá finom szépségeit nem tudta élvezni, csak melancholiaját érezte. Az a környezet, a mely egy elégedett asszonyt költővé tett volna, egy szenvedő asszonyt ájtatos hívővé, egy vallásos asszonyt rajongóvá s egy könnyelmű asszonyt is elmelkedővé változtatott volna, ezt a szilaj leányt komorrá tette.

Eustacia nem ábrándozott már többé valami ragyogó házasságról, s ámbár érzései most is teljes erőben voltak, közönségeset sem vágyott kötni. Így sajátságosan isolált helyzetben találjuk őt.

Ilyenformán Eustaciánkat — mert voltak neki szeretetreméltó tulajdonságai is — a fölvilágosodottságnak azon a fokán látjuk, hogy értéktelennek tart mindent, s alkalmasabb tárgy híján Wildeve eszményítésével tölti összes óráit. S egyszersmind ez volt az egyetlen oka annak, hogy

Wildevé előtérbe jutott, s Eustacia maga is tudta ezt. Büszkesége néhanéha föllázadt e szenvedély ellen, s vágyva-vágyott arra, hogy szakítson vele. De ezt csak egy kiválóbb férfi föltünése tette volna lehetővé.

Egyébiránt gyakran el-celsüggedt s ilyenkor lassú sétákban keresett enyhülést, a melyekre magával vitte nagyatyja látesövét s nagyanyja homokóráját, az utóbbit azért a sajátságos gyönörőségért, a melyet akkor élvezett, ha az idő múlásának physikai megjelenését nézte. Terveket nem igen szokott szóni, de ha szőtt, inkább valamely kiváló tábornok stratagemájára emlékeztettek azok, mint az asszonyok kicsinyes leleményére. Ámbár ha nem tartotta czélszerűnek az őszinteséget, pythiai homályossággal tudott nyilatkozni. A másvilágon valószínűleg a Heloiseok és a Cleopatrák közt fog ülni.

VIII. FEJEZET.

A puszta sem teljesen puszta.

A szomorú kis fiú, mihelyt ott hagyta a tüzet, jó erősen markába szorította a pénzdarabot, mintha az növelné bátorságát és futásnak eredt. Csakugyan nem sok veszély volt abban, hogy egy gyermeket egyedül eresszenek haza az Egdon-

puszta e részén. A gyermek lakása nem igen volt tovább háromnyolczad mértföldnél; az ő atyjának a viskója s még egy ház egy pár yarddal tovább egy kicsike községhez tartozván, a melyet Mistover Knapnek neveztek; a harmadik és utolsó ház a Drew kapitányé és Eustaciáé volt, a mely egészen távol állt az apró kunyhóktól s a legmagánosabb vala e gyéren lakott lejtő magános hajlékai között.

A fiú szaladt, míg csak léleketéből ki nem fogyott, aztán bátorságra kapván, csöndesebben ballagott előre, egy régi dalt dudolgatva, valamí matrózinasról, szép leányról s fényes aranyról. Egyszerre csak félbehagyta; az előtte lévő domb üregéből világosság szűrődött ki, a melyet por is kísért és puffanás hangja.

A gyereket e szokatlan látványok és hangok ijesztették meg; a pusztai zaj nem aggasztotta, azt ismerte jól. Az úton itt-ott álldogáló tövisbokrok már félelmesebbek voltak, mert komoran füttyültek, s olyan kísérteties árnyakat vetettek, a miket tánczoló hóbotosaknak, hempergő óriásoknak, útálatos nyomorékoknak nézhetett az ember. Világosság volt ez éjtszaka elég, de ilyen mint ez, nem volt más; a fiú inkább óvatosságból, mint félelemből visszafordult, a helyett, hogy elhaladt volna a fény előtt, s föltette magában, hogy megkéri Eustacia kisasszonyt, kísérfje haza őt.

Mikor újra fölért a völgy legmagasabb pontjára, látta, hogy a tűz még mindig ég a parton,

ámbár hanyatlóban van. Mellette Eustacia magános alakja helyett két személyt látott; a másik férfi volt. A fiú odalopódzott a part mentében, hogy meggyőződjék róla, mi történik ott, s vajjon okos dolog lenne-e egy oly fenséges teremtményt, mint Eustacia kisasszony, háborgatni, az ő szegényes kis ügye-bajával.

Miután egy pár perczig hallgatódzott a part alatt, zavarodottan s habozva fordult meg, s aztán megindult visszafelé épen oly csöndesen, a mint jött. Szembetűnő volt, hogy abban állapotott meg, hogy Eustaciának Wildevevel való beszélgetését teljességgel nem tanácsos megzavarnia; magára zudítaná a kisasszony haragját.

A szegény gyermek Scilla és Charybdis közé jutott. Mikor a fölfedezéstől biztosnak érezte magát, megállt egy kissé s végre elhatározta, hogy a gödörbeli tüneménynyel száll szembe, mint kisebb bajjal. Egy mélyet sóhajtva neki vágott újra az ereszkedőnek s haladt visszafelé azon az úton, a melyen előbb jött.

A fény megszűnt, a főlzálló por is eltűnt már, remélte örökre. Elszántan ment előre, s egy ideig semmi gyanúsat sem vett észre, míg egy pár yardnyira a homokgödör előtt valami halk nesz nem ütötte meg a fülét; erre megállott. De csak pillanatra, mert rájött, hogy a zaj két nyugodtan legelésző állat harapdálása.

— Két vad ló itt! — mondá hangosan. — Sohase tudtam, hogy ezek annyira lejönnek.

Az állatok épen az út irányában legeltek, de a fücska nem sokat gondolt velük; sokszor játszott gyermekkorától kezdve a lovak körül. Azonban közelebb jutva, némileg meglepetve vette észre, hogy ez apró jószágok nem futnak el, s hogy mindegyik egy-egy békót visel az elkóborlás veszedelme ellen; ez mutatta, hogy ezek már hámosak. Most már beláthatott az üregbe, a mely a halom oldalába mélyedt, s vízszintes bejárat vezetett belé.

A négyszög tulsó sarkában egy szekér körvonalai tüntek föl, háttal ő felé. Belsejéből világosság sugárzott ki, s ingó árnyékot vetett az üreg legtávolabbi homokfalára, a mely felé a szekér volt fordítva.

A gyermek azt hitte, hogy egy cigánytaligát lát maga előtt, s a cigányoktól való félelme csak kellemes izgalom volt, a mely inkább csiklandozta, mint ijesztette.

Mindössze néhány hüvelyknyi sárfal választá el őt és családját attól, hogy magok is cigányok legyenek. Tisztes távolságban megkerülte az üreget s fölmászott a lejtőn, aztán ereszkedett lefelé, hogy benézzen a szekér nyitott ajtaján s meglássa, ki vetette azt az árnyékot. A szekérben egy kis kályha mellett egy tetőtől talpig vörös alak üldögélt, az a férfi, a ki Thomasin ismerőse volt, harisnyát javítgatott. Az is piros volt, mint ő maga. Sőt mi több, pipált a javítgatás közben, s vörös volt maga a pipa is, a szára is.

Ebben a pillanatban az egyik ló kúnt az árnyékban hallhatóan megrázta a lábára kötött béklyót. A hang figyelmessé tette a festékest, fölhagyott a munkával, meggyújtá a lámpát, a mely mellette csüngött és kilépett a szekérből. Míg a gyertyát igazgatta, arczához emelte a lámpást, s a világ szeme fehéjére, elefántesont színű fogaira esett, a melyek oly ellentétben álltak vörös környezetökkel, hogy egy kis gyermeket könnyen megdöbenthettek. A fiú sokkal jobban tudta, kinek a tanyájára bukkant, hogysem félelme eloszolhattott volna. Egdon-pusztán rutabb jelenségeket is ismertek a cigányoknál, s a festékes e rutabbak közé számítottott.

— Istenem! csak cigány lenne — mormogta a gyermek.

A férfi ekkor már jött visszafelé a lovaktól; a fiú attól való féltében, hogy meglátják, remegő mozdulatokat tett, s épen ezzel magára vonta a figyelmet. Az avarfű oly dús fürtökben csüngött le az üreg homlokára, hogy a szélét nem lehetett látni. A fiú lelépett a szilárd talajról, az avarfű engedett, s erre ő legurult a szürke homokoldalon, épen a férfi lábaihoz. A festékes kinyitotta a lámpát, s a földön heverő fiúhoz fordult:

— Ki vagy te? — kérdé.

— Nunsuch Jankó szolgálatjára.

— Mit csináltál odafönt?

— Semmit.

— Engem néztél úgy-e?

— Igenis, szolgálatjára.

— S miért néztél?

— Mert Vye kisasszony örömtüzétől mentem hazafelé.

— Megütöted magad?

— Nem én.

— Meg biz te, véres a kezed. Gyere utánam, hadd kötözöm be.

— Tessék megengedni, hadd keresem meg a sixpencemet.

— Hát azt hol vetted?

— Vye kisasszony adta, a miért az örömtüzet őriztem.

Megkerült a sixpence, a férfi a szekérhez ment, a gyermek lélekzetét is visszafojtva követte. A fiatal ember egy darab rongyot vett elő egy zacskóból, a melyben varró eszközök voltak, csikot hasított belőle, a mely, mint minden más holmija, veres volt, s a seb bekötéséhez látott.

— Úgy káprázik a szemem, meg tetszik engedni, hogy leüljek?

— Ül le fiacskám. Nem esuda, ha elbágyadtál, ül le erre a csomóra. — A festékes bekötötte a sebet s akkor a fiú megszólalt:

— Most már talán mehetnék haza.

— Félsz tőlem úgy-e? Tudod mi vagyok?

A fiú félénk szemmel méregette a biborvörös alakot s csak sokára merte kimondani:

— Tudom.

— Mi hát?

— A festékes — rebegete.

— Csakugyan az vagyok, ámbátor van több is. Ti apró gyerekek azt hiszitek, hogy csak egy kakuk van, egy róka, egy óriás, egy ördög, egy festékes, pedig vagyunk mindnyájan elegen.

— Igazán? De nem visz el a zsákban úgy-e? Azt mondják, hogy a festékes néha el szokta vinni a gyermekeket.

— Dehogy, fiam! — A festékes nem csinál egyebet, csak veres festéket árul. Látod azokat a zsákokat a szekér farán? Nem kis fiúkkal vannak azok tele, hanem festékekkel.

— Osztán festékesnek született?

— Nem, hanem az lettem. Csak olyan fehér lennék én is, mint te, ha fölhagynék a mester-ségemmel; már nem épen mindjárt, hanem úgy vagy hat hónap múlva. Belevette már magát a bőrömbe, s nem lehet lemosni. Most már úgy-e nem ijedsz meg többet a festékestől?

— Nem én. Orchard Willy azt mondja, hogy a minap egy piros kisértetet látott, talán kigyel-med volt az?

— Jártam erre a napokban.

— Kigyelmed verte azt a port, a mit az imént láttam?

— Én. Egy pár zsákot poroltam ki. Szép örömtüzetek volt-e odafönt? Idelátszott? Miért kellett Vye kisasszonynak oly nagyon az az örömtűz, hogy pénzt adott, a miért raktál reá?

— Nem tudom. Én el voltam fáradva, de a

kisasszony azt mondta, hogy azért csak marad-jak még, rakjak a tűzre, míg ő el-elmegy sétálni a Blackbarrow felé.

— És meddig sétálgatott?

— Míg egy béka nem ugrott a vízbe.

A festékes közönyös hangja hirtelen megvál-tozott.

— Béka? — kérdé. — Béka nem ugrál a vízbe ilyentájt.

— Ugrik a, én hallottam egyet.

— Biztosan tudod, te?

— Biztosan. A kisasszony előre is mondta. Csakugyan úgy lett. Azt mondják, hogy nagyon okos egy leány, talán ő csalta oda a békákat.

— Hát aztán?

— Aztán lejöttem ide, megijedtem, osztán visszamentem, de a kisasszonyt nem mertem meg-szólítani, mert volt ott egy úr is és lejöttem újra.

— Egy úr is? Ah! és mit beszélt vele a kis-asszony, fiam.

— Mondta neki, hogy bizonyosan azért nem vette el a másik leányt, mert jobban szereti a régi szeretőjét: meg ilyenformákat.

— Mit felelt neki az az úr, kicsikém?

— Csak azt, hogy jobban is szereti. Hogy éjt-szaka majd megint eljár a Blackbarrow alá, talál-kozni vele.

— Hah! kiáltott föl a festékes, olyat ütve tenyerével a szekér oldalára, hogy az egész alkot-mány megrengett belé — ez hát a nyitja!

A kis fiú nagyot ugrott a csomóról.

— Ne ijedj meg, fiacskám — mondá a házaló hirtelen lecsillapodva — elfelejtettem, hogy te is itt vagy. A festékeseknek följön néha a havok egy pillanatra, de nem vétenek a légynek se. Hát a kisasszony mit mondott erre?

— Nem tudom. Festékes úr kérem, mehetek már haza?

— Mehetsz fiam, mehetsz, magam is elkísérek egy darabon.

Kivezette a fiút a gödörből, arra az ösvényre, a mely az anyja kunyhója felé vitt. Midőn a kis alak eltűnt a sötétségben, a festékes visszatért, újra letelepedett a tűz mellé, s újra hozzáfogott a harisnya javítgatásához.

IX. FEJEZET.

A szerelem sorompóba vezet egy ügyes embert.

Igazi festékest ritkán látni már. Mióta vasutak szelik át Wessexet, a gazdák el vannak a kísérteties látogatók nélkül, s a juhászok más úton szerzik be azt a ríktó festőszert, a melyből oly sokat fölhasználnak, mikor a vásárra készülnek birkanyájaikkal. S azok is, a kik hébe-hóba még föl-tűnnek, kezdik elveszíteni azt a költői zománczot, a mely hajdan jellemzé őket, mikor még a mes-

terséggel vele járt az, hogy koronként megjelen-tek a bányáknál, a hol az anyagot ásták, szabad ég alatt tanyáztak az esztendő mindenik szaká-
ban, a a tél derekát kivéve; száz meg száz tanyát bejártak s nomád életmódjuk mellett is mindig meg volt az a becsületük, a melyet a jól kibélelt tárcza szerez.

A vörös festék rajta hagyja eleven színét mindenben, a mihez hozzáért, s lemoshatatlan, mintegy Kain bélyeget nyom arra, a ki egy fél-óraig bánt vele.

A gyermekek éltében korszakot alkotott az a pillanat, a melyben először láttak festékest. Valóságos sublimatioja e vérvörös alak mindazon borzalmas álmoknak, a melyek ifjú lelküket a képzelem szárnyra kelte óta rémitgették. «Jön a festékes» ez volt a wessexi anyák rendes fenyegetése emberöltők óta. Egy ideig a jelen század elején sikerrel helyettesítette Bonaparte, de a mint az idők folytán ez utóbbi személyiség is kopottá, hatástalanná vált, a régibb szólam újra visszanyerte előbbi hatalmát. Ma pedig a festékes is követte Bonapartét az ereje vesztett mumusok országába, s helyét modern találmányok foglal-
ták el.

A festékes úgy élt, mint a cigány, de megvetette a cigányokat. Körülbelül oly módon élt, mint a vándor gyékénykosár kötök, de semmi köze sem volt hozzájuk. Származása s nevelése jobb volt, mint a hajesároké, a kikkel útjában

össze-vissza találkozott, de azok csak bieczen-tettek neki a fejjökkel. Holmija értékesebb volt mint a házalóké, de azok más véleményen valának, s mereven előre tekintve haladtak el szekere mellett. Olyan fura egy színe volt, hogy a szem-fényvesztők, komédiások, uraknak látszottak mellette, de ő nem tartá magához való társaságnak ezeket s nem is elegyedett közējök. Az országút ez alakjai közt járt-kelt örökké, de nem tartozott közéjük. Mesterségével vele járt a magányosság, s magában is volt ő látható rendesen.

Koronként fölmerült az a hit, hogy a festékesek nagy bünösök, a kik helyett mások szenvednek ártatlanul, s megszabadúlva a törvény kezétől, nem szabadúltak meg lelkiismeretfurdalásuktól és e mesterségre csak azért adták magokat, hogy élethossziglan vezekeljenek. Másképp hogy tehetek volna ilyen választást? A jelen esetben különösen helyénvaló lett volna e kérdés. Az a festékes, a ki délután az Egdonon megjelent, példa volt arra, hogyan változott át néha rúttá egy-egy kellemes alak, olyan foglalkozás kedvéért, a melyre akármiféle csúf teremtés elég jó lett volna. Visszataszító nem volt rajta egyéb, csak a színe. Ettől megszabadítva olyan szemrevaló falusi legény lett volna, a milyen csak kell. Éles megfigyelő hajlandó lett volna azt hinni, s nem is járt volna messze az igazságtól, hogy természetes életmódját azért hagyta el, mert nem volt kedve hozzá. Sőt megkoczkáztatta volna azt a föltevést

is, hogy jellemének alapvonásai a jószívűség és erősen kifejtett átható ész, ravasztság nélkül.

Mig harisnyáját javítgatta, gondolatokba mélyedt, s arca mintegy megmerevedett. Majd szélidebbé vált kifejezése, s újra visszatért reá az a gyöngéd szomorúság, a mely ma délután hazafelé jövet ült rajta. Egyszerre csak megállt a tüje. Letette harisnyáját, fölállott, a szekér egyik sarkában volt fölakasztva egy bőrzacskó, azt levette. Volt ebben egyebek között egy durva papírba göngyölt csomag is, burkolatán meglátszott, hogy jó sokszor kibontogathatták és bepakolthatták már. A festékes letelepedett háromlábú székére, ez volt egyetlen ülőhely a szekérben, s a gyertyavilágnál megvizsgálva a csomagot, egy régi levelet vett ki belőle. Eredetileg fehér volt annak a papírja, de most már fakó vörössé változott és az írás fekete vonalai úgy tűntek föl rajta, mint az esthajnal biborán a sövény kopár galyai. A levél két évvel ezelőtt kelt és Yeobright Thomasin volt aláírva. Így szólott:

«Kedves Venn Diggory!

Multkori kérdése, a mit akkor tett, mikor Pondloseból hazafelé jövet utólért, annyira meglepett, hogy félek, nem tudtam magamat elég világosan kifejezni, s maga talán nem is értett meg. Akartam is mindjárt többet is mondani, de hogy nénémel találkoztunk, nem lehetett. Azóta mindig nyughatatlan vagyok, mert hiszen tudja, hogy nem szeretnék fájdalmat okozni magának s

mégis tartok tőle, hogy végre is azt találom tenni, azért világosabb választ kell adnom. Nem, Diggory, én nem lehetek magának a felesége, s nem engedhetem meg, hogy kedvesének szólítson. Igazán, Diggory, nem tehetem. Ugyebár nem veszi nagyon a szívére ezt, nem fog bánkódni miatta? Nagyon-nagyon fájna nekem, ha úgy lenne, mert Clym után magát szeretem legjobban a világon. Lássá, olyan sok oka van annak, a miért én nem mehetek magához, hogy el se tudnám sorolni egy levélben mindet. Nem is sejtettem, hogy ilyen dologról akar velem beszélni, mikor utánam jött, mert sohase gyanítottam, hogy maga szerelemmel gondolna reám. Ne vegye zokon, hogy nevettem, mikor beszélt: nagyon tévedt, mikor azt hitte, hogy kinevetem. Csak a gondolatot találtam nagyon különösnek, azon nevettem, nem magán. A főfők, a miért nem engedhettem meg, hogy udvaroljon nekem, az, mert sohasem éreztem úgy maga iránt, mint a hogy olyan leánynak kellene, a ki felesége akar lenni. De ne higgye, hogy azért, mert más érdekel; én nem bátorítok senkit, s nem is tettem eddig se soha. Másik ok meg a néném. Bizonyosan tudom, hogy nem egyezne bele, még ha én kívánnám se. Ő is nagyon becsüli magát, de engem magasabbra akarna férjhez adni, nem egy kisgazdához, hivatalnokot szeretne. Ugye nem veszi rossz néven, hogy ilyen őszintén írok, de éreztem, hogy maga újra találkozni próbál velem s én jobbnak tartom, hogy ne lássuk töb-

bet egymást. Az én emlékezetemben maga mindig derék ember fog maradni, s szívémből minden jót kívánok magának. Ezt a levelet az Orchardék kis leányától küldöm.

Maradok, Diggory, mindig hű barátja, Yeobright Thomasin.»

Mióta a levél megérkezett, sok-sok idővel azelőtt, egy őszi reggelen, a festékes és Thomasin nem találkoztak egész a mai napig. Azóta még messzebb távolodott tőle, azzal, hogy erre a mesterségre adta magát; ámbár még mindig jómódú ember volt. Sőt tekintetbe véve, hogy kiadásai csak egy negyedét tették jövedelmének, vagyonosnak lehetett mondani.

Visszautasított kérőknél épen oly természetes, hogy bújdosásnak adják magokat, mint a kas nélkül maradt méheknél; s az a mesterség, a melyet Venn oly cynicusan választott ki magának, sok tekintetben hozzáillett lélekállapotához. De vándorlásai, a régi érzés hatása alatt, sokszor visszavezették őt az Egdonra, noha sohasem iparkodott találkozni azzal a leánynyal, a ki odavonzotta. Egy pusztán lenni Thomasinnal, közelében, ha látatlanul is: a gyönyörűségnek csupán e parányi zsengeje maradt meg számára.

Közbejött a mai találkozás. És a festékest, a ki még mindig szerette Thomasint, arra ösztönte e válságos pillanatban tett szolgálat, hogy tevékeny föllépésre szánja el mamagát a leány érdekében, s ne csak távolról sóhajtozzon, mint

eddig. A történetek után lehetetlen volt kétségbe nem vonnia Wildeve szándékának tisztességét. De a leány nyilvánvalóan Wildevebe vetette minden reményét és Venn arra határozta magát, hogy elfojtva a saját fájdalmait, segítségére lesz Thomasinnak, hogy boldogsághoz jusson a maga választotta úton. Igaz, reá nézve az összes utak közül ez volt a legszomorúbb, de az ő szerelme nagylelkű volt.

Másnap este hét órakar tette az első lépést Thomasin érdekében, s azon a nyomon indult, a melyet a kis fiú mutatott meg neki. Venn a titkos találkozásról értesülve, mindjárt arra a következtetésre jutott, Eustacia lesz az oka annak, hogy Wildeve olyan könnyedén veszi a házasságot. Az eszébe sem jutott, hogy Eustacia jeltüze az öreg kapitány hírének az eredménye is lehet. Sejtelve sem volt arról, hogy ennek régiebb jogai is lehetnek Wildevehez, azt hitte, csak most kezd áskálódni.

A nap folyamán rendkívül szeretett volna valamit hallani Thomasin állapotáról, de nem mert betolakodni egy olyan házba, a hová nem volt járatos, kivált meg ilyen alkalmatlan időben. Ideje abban telt, hogy szekerét és podgyászát a puszta egy másik pontjára vitte, kelet felé az előbbi tanyától. Nagy gonddal választott itt ki egy széltől, esőtől védelmezett zugot; az utánjárás gondossága arra mutatott, hogy itt aránylag hosszú időt szándékozik tölteni. Azután gya-

log visszament egy darabon; ekkorára már beesteledett, bal kéz felé tért, míg végre megállt egy magyal bokor mellett, egy árok sarkában, valami húsz-harmincz lépésre a Blackbarrowtól.

Várta a találkát, de hiába várta. Rajta kívül senki sem járt itt ezen az éjtszakán.

De a festékest nem bántotta, hogy fáradsága ezúttal kárba veszett. Tantalus helyzetében érezte magát, s készen volt reá, hogy az igazi eredmény előtt bevezetés gyanánt egy csapat boszúságot nyeljen el, a mely bevezetés nélkül az talán még kellemetlen is lenne.

A következő estének ugyanazon órája ismét azon a helyen találta őt. De Eustacia és Wildeve, a légyott hősei, csak nem jelentek meg.

Még négy következő éjjel tette meg ugyanazt az utat, mindig siker nélkül. De az ötödiken, épen egy héttel azon első találkozás után, egyszer csak egy női alakot vett észre, a mint a domb tetején haladt, s egy fiatal embert, a ki a völgyből jött fölfelé. A két alak találkozott abban a kis árokban, a melyből valaha az ős brittek a sirt hantolták volt.

A festékes, a ki gyanakodott, hogy a találkozás veszedelmet rejthet magában Thomasinra nézve, egy kis családságra szánta el magát. Ott hagyta a bokrot, s négykézláb feléjük mászott. Mikor annyira jutott, a mennyire fölfedezés veszedelme nélkül elhatolhatott, úgy találta, hogy a szél szembe fúj vele, s a beszélgetés nem hallatszík

el hozzá. Körötte szanaszét nagy tőzegdarabok heverték, össze-vissza hányva. Fairway Timotheust várták ezek, a ki majd elhordja őket, még a tél beállta előtt. Kettőt megfogott, magára húzta őket, az egyiket fejére, s vállára, a másikat meg a hátára s lábára. Most már napvilágnál se lehetett volna észrevenni; a tőzegek, avarfüves oldalukkal föfelé, olyanok voltak, mintha föl se lettek volna ásva. A festékes megint mászni kezdett előre, s vele a tőzegdarabok is. Valószínű, hogy a szürkületben ezek nélkül se látták volna meg, ezekkel együtt közeledve pedig akárcsak a föld alatt lett volna. Így egészen odajutott, a hol állottak.

— Tanácsot akarsz tőlem kérni? — az hallatszott a fülébe a Vye Eustacia teljes, fölindult hangján. «Tanácsot tőlem? Nem járja az, a hogy beszélsz velem Damon, nem is töröm tovább.» S elfakadt sirva. «Szerettelek s nagy sajnálatomra ki is mutattam, hogy szeretlek. S most mégis ily fagyosan adod tudtomra, hogy tanácsot akarsz tőlem kérni, vajjon nem jobb volna-e elvenned Thomasint? Persze, hogy jobb volna. Vedd el, jobban is hozzád illik, mint én.»

— Úgy van — felelt Wildeve kurtán. — Úgy kell vennünk a dolgot, a hogy van. Akár hibás vagyok benne, akár nem, annyi áll, hogy Thomasin helyzete most sokkal rosszabb a tiédnél. Ugyan takaros csávéba jutottam.

— De legalább ne mondd nekem. Láthatod,

hogy csak gyötörsz vele. Nem helyesen jártál el Damon, s nem is tudlak annyira nézni, mind eddig. Nem becsülted meg az én figyelmemet; hogy uri leány létemre szerelmes lettem beléd, pedig sokkal magasabb igényekkel nőttem föl. De Thomasin a hibás. Elcsábitott tőlem s most méltán szenved érte. Hol van ő most? Nem mintha törődném vele vagy akár magammal is. Ah! ha én meghalnék, hogy megörülne ő... Hol van most?

— Thomasin nagynénjénél van, háló-szobájába zárta magát s búvik minden emberi tekintet elől — felelt Wildeve közönyösen.

— Te úgy látom, nem sokat törődöl most már vele — szolt Eustacia, hirtelen örömmre lobbánva — mert ha törődnél, nem tudnál ily hidegen beszélni róla. Én rólam is ily hidegen beszélsz neki? Ah, talán igen! Miért is hagytál te el engem? Azt hiszem, soha sem tudnék megbocsátani neked, csak egy esetben, ha valahányszor elhagysz, mindig visszatérsz s beismered, hogy igaztalanul bántál velem.

— Sohasem akarlak elhagyni.

— Ezért nem mondok köszönetet. Gyülölöm az örökös egyhangúságot. Igazán, talán még szeretem is, hogy néha-néha egy kis időre hűtlen vagy. Nincs szomorúbb a szerelemnél, ha a szerelem csupa hűség. Oh! szégyen is ilyet mondanom, pedig úgy van. — Halkan nevetett. — Ne ajánlj nekem gerlicze-szerelmet, vagy kiadok rajtad.

— Csak Thomasin ne volna oly irtózatosan jó kis leány — mondá Wildeve — hogy hű lehetnék hozzád a nélkül, hogy egy gyöngéd lelket megbántsak. Csupán magam vagyok a bűnös, egyikőtöknek sem vagyok a kis ujjára sem érdemes.

— De nem kell magad fölálodnod neki csupa igazságérzetből — jegyzé meg Eustacia gyorsan. — Ha nem szereted, akkor leszel leggyöngédebb iránta, ha végképen ott hagyod. Ez a legjobb út. Most azt hiszem, nem úgy beszéltem, mint egy leányhoz illik. Mikor elváltunk, mindig haragszom magamra azokért, a miket mondtam.

Wildeve egy pár lépést tett a fűben, s nem válaszolt. A szünetet egy lecsonkázott túskebokr galyainak a sivitása töltötte ki; lombtalan ágai közt úgy bújt keresztül a szél, mint valami szűrő nyílásain. Olyan volt az, mintha az éjtszaka öszszeszerített fogakkal gyászdalokat énekelne.

Eustacia újra kezdte félig bánatos hangon:

— Mióta a multkor találkoztunk, többször eszembe jutott, hogy talán nem is azért vetted el, mert engem szeretsz. Valld meg Damon, megpróbálom elviselni. Igazán semmi részem nem volt abban a dologban?

— Minden áron akarod, hogy megmondjam?

— Akarom, tudnom kell. Úgy látszik, nagyon is könnyedén bíztam meg hatalmamban.

— Nos, hát a közvetlen ok az volt, hogy a dispensatio nem volt érvényes abban a községben, s mielőtt másat szerezhettem volna, Thoma-

sin már elfutott. Eddig tehát csakugyan semmi részed nem volt benne. Azóta meg a nagynéje olyan hangon beszélt velem, a mi egyáltalán nincsen inyemre.

— Úgy, úgy. Semmi részem benne, semmi, semmi. Te csak játszol velem. Istenem! micsoda leány lehetek én, hogy ilyen sokat tartottam rólad.

— Eh! gyerek beszéd! ne indúlj úgy föl... Eustacia, hogyan barangoltunk mi tavaly e bokrok között, mikor a meleg napok hűvösre hajoltak, s a halmok árnyékai védőleg burkoltak be bennünket a völgyekben!

Eustacia boszús hallgatásba merült, végre megszólalt:

Igen és hogy ki-kinevettelek, a miért reám merted vetni a szemed. Bezzeg azóta meglakoltattál érte.

— Valóban, meglehetősen kegyetlenül bántál velem, míg egyszer aztán szebb leányra nem akadtam. Igazán szerencsés vagyok vele, Eustacia.

— Még most is azt hiszed, hogy szebbre akadtál?

— Néha igen, néha nem. Annnyira egyensúlyban van a mérleg két serpenyője, hogy egy pehely félre billentheti.

— De hát mindegy neked, akár találkozol velem, akár nem? — kérde Eustacia halkán.

— Azt épen nem mondhatom, de nyugalma-
mat csakugyan nem háborítja — viszonzá unott

hangon a férfi. — Nem, annak már vége van. Rájöttem, hogy két virág is van ott, a hol csak egyet képzeltem addig. És talán van három is, vagy négy vagy akárhány, csak annyit érő, mint az első . . . Különös sors ez az enyém. Ki gondolta volna, hogy ilyeneken kell átmennem?

A leány visszafojtott tüzzel szólt közbe, hangjában egyforma erővel látszott küzdeni a szerelem és a harag:

— Szeretsz-e most?

— Ki tudná azt?

— Felelj, tudni akarom.

— Hát igen is, meg nem is — válaszolt az, gonosz mosolylyal. — Az az, hogy a mint épen a hangulatom magával hozza. Egyik pillanatban nagyon is magasnak talállak, a másik pillanatban nagyon henyének, aztán nagyon melancholikusnak, máskor nagyon barnának, ismét máskor magam se tudom minek, csakhogy — csakhogy nem vagy már többé egész világom, mint voltál hajdanán, édesem. De hát kellemes ismerős vagy, a kivel jól esik találkozni, sőt mondhatnám, kedvesnek is kedves vagy, olyan, mint valaha, majdnem.

Eustacia hallgatott, s aztán elfordulva Wildevetől, elnyomott büszkeséggel mondá:

— Sétálok és utam erre visz.

— Hát miért ne követnélek?

— Tudod, hogy egyebet nem tehetsz, minden hangulatod vagy szeszélyed mellett sem — felelt

Eustacia kihívóan. — Mondd, a mit akarsz, próbáld, a mi tetszik, elfelejteni nem tudsz. Szeretni fogsz életed fogytáig. Elvinnél édes örömet.

— Igaz — szólt Wildeve. — Voltak ilyen különös gondolataim egyszer-másszor, Eustacia; — s e pillanatban fölélednek megint. Te most is csak úgy gyűlölöd a pusztát, mint valaha, úgy-e?

— Gyűlölöm — mormolá Eustacia elmélyedve. — Átkom, nyomorúságom s halálom is lesz előbb-utóbb.

— Magam is irtózom tőle — szólt Wildeve. — Mily gyászosan bűg körülöttünk a szél.

A leány nem felelt. Az a hang valóban ünnepies volt és hathatós. Összetett dallam szólt érzékeikhez, a melyben föllehetett ismerni a közeli környék vonásait. A sötét színtérről hangtani képek keletkeztek. Hallhatták, hol kezdődik az avarfű és meddig tart, merre vannak magas rekettyebokrok, s hol irtották ki mostanában őket, merre esik a fenyőfák csoportja és mily közel van az a mélyedés, a melyben a magyal tenyészik; mindezeknek saját, jellemző hangjuk volt, épen úgy mint árnyékuk és színük.

— Istenem, mily elhagyatott hely! — mondá Wildeve. — Mit ér nekünk a festői vizmosás, meg a köd, ha sohasem látunk egyebet? Miért is maradnánk itt? Eljössz velem Amerikába? Nekem van egy pár rokonom Wisconsinban.

— Ezt még meg kell gondolni.

— Lehetetlen itt élni; vad madárnak vagy tájkép-festőnek való hely ez. Nos?

— Adj időt nekem — szolt Eustacia lágyan, megfogva Wildeve kezét. — Amerika nagyon messze van. Eljössz velem sétálni egy kissé?

Eustacia e szavak után megindult visszafelé a sirdombtól, Wildeve követte őt, s így a festékes nem hallhatta többé szavaikat. Fölemelte a tőzegdarabot és fölállott. Fekete alakjuk mindig süllyedt s végre eltűnt az égről. Úgy tetszett, mintha a puszta, mint valami csiga, két szarvat nyújtott volna ki, a melyeket most visszahúz.

A festékes léptei, a mint a völgyön át szekere felé haladt, nem voltak elég rugalmasak egy karcú huszonnég éves legényhez. Lelke föl volt dülva, s szinte fájdalmakat érzett. A szél, mely arca körül fújdogált, fenyegető szótagokat vitt tova.

Belépett a szekérbe, hol egy kályhácskában tűz égett. A nélkül, hogy gyertyát gyújtott volna, leült egy három lábú székre, s tünődött azon, a mit a még most sem felejtett kedvesről látott és hallott. Oly hang fakadt az ajkán, a mely nem volt se sóhajtás, se zokogás, de mindkettőnél jobban mutatta, hogy lelke föl van zavarva.

— Kedves Thamsin! — suttogta fájdalmasan. — Mitevő legyek? Elmegyek Vye Eustaciához.

X. FEJEZET.

Kétségbeesett kísérlet a rábeszélésre.

Másnap korán reggel, mikor a nap még jóval alacsonyabban állott a Blackbarrow csúcsánál, s még a mélyebben fekvő területek kicsike halmai szigettengernek látszottak a ködöczeánban, a festékes kilépett abból a bokros zúgolyból, a melyet tanyájának választott, s megindult fölfelé Mistorver Knap lejtőjén.

Ámbár ezek a cserjés halmok látszólag teljesen elhagyatottak voltak ilyen téli reggelen, mint a mai, nem egy kerek szemecske szegeződött itt az útasra. Olyan madarak bújkáltak e tájon, a melyeket másutt megcsodáltak volna. Ott egy lomha tuzok ácsorgott előre-hátra; egy pár évvel ezelőtt még huszonötöt is lehetett egyszerre látni az Egdonon. Wildeve koresmája mellett a völgyből vörhenyes réti héják bámultak fölfelé. Egy-egysápadtsárga lile is meg-meglátogatta olykor-olykor e halmot. A lilék e faja oly ritka itt, hogy összevéve se láttak többet egy tucatznál Angliában; de egy barbár ember nem nyugodott se éjjel se nappal, míg le nem lőtte ezt az afrikai csavargót s ettől kezdve a halványsárga lilék nem látták többé czélszerűnek újabb viziteket rendezni Egdonra.

Az útas, a ki ott haladt volna, s úgy megfigyelte volna a pusztát e látogatóit, mint Venn, egyenes összeköttetésben érezhette volna magát oly tájakkal, a melyeket még ember nem taposott. Előtte egy tőke-kacsa állott, a mely épen most érkezett meg az északi szél honából. Mennyi mindent láthatott ez a vad ott a messze sarkvidéken! összeütköző jéghegyeket, hózivatarokat, ragyogó északi fényt, a sarkcsillagot a zenithen, Franklint lábai alatt, csupa csodálatos dolgokat. De úgy tetszett, hogy a madár, a mint a festékesre tekintett, más bölcselőkhöz hasonlóan, abban a nézetben volt, hogy a valóságnak egy kellemes pillanata fölér egy évtized összes emlékeivel.

Ily látványok közt haladt Venn az Eustacia lakása felé, a ki szintén közöttük élt, de ügyet se vetett reájuk. Vasárnap volt; de ez nem sokat jelentett, mert az Egdonon tünemény számba ment a templomban való megjelenés, s csak az esküvőjén vagy a temetésén fordult meg ott a pusztai ember. A festékes merész lépésre szánta el magát: találkozásra kéri Vye kisasszonyt, s csellel vagy erőszakkal kiviszi, hogy lemondjon Wildeveről. E tervben szembeszökő volt az udvariasságnak az a hiánya, a mely a ravasz emberek bizonyos fáját jellemzi, királytól a bohóczig. Nagy Frigyes, a mint a bájos királyné ellen hadat visel, Napoleon, a ki a porosz királyné ajánlatait visszautasítja, egy csöppel sem voltak érzéketlenebbek a

nemi különbség iránt, mint a festékes, a ki Eustacia félretolását vette tervbe.

Látogatás az öreg kapitány házánál többé-kevésbé vakmerő vállalat volt alacsonyabb sorúak részéről. Néha ugyan szívesen elfecsegett az öreg, de szeszélyes ember volt és senki sem tudhatta, milyen kedvében találja. Eustacia tartózkodó vala, s kerülte a társaságot. Kivéve egy zselérléányt, a szolgáltójukat, s egy legényt, a ki külső cselédjük volt, alig tévedt be valaha valaki a házukba. Csak ők voltak az uri nép a környéken, Yeobrightékon kívül, s noha gazdagnak épen nem lehetett mondani őket, nem érezték annak szükségét, hogy oly nyájas arczezal tekintsenek minden emberre, madarra és állatra, mint szegényebb szomszédai.

Mikor a festékes a kertbe lépett, az öreg kapitány látcsövén át azt a kékes sávot nézte a távolban, s apró, horgonyos gombjai csillogtak a napfényben. Megismerte Vennt, hogy ő a minapi utitárs, de nem tett megjegyzést e körülményre, s csak annyit szólott:

— Hol jár itt festékes? — Iszik egy pohár grogot?

Venn visszautasította, azt mondván, hogy korán van még arra, s kijelenté, hogy Vye kisasszonnyal van beszélni valója. A kapitány először a sipkájától derekáig méregette néhány pillanatig, aztán derekától a lábafejéig, végre azt felelte, kerüljön belől.

Vye kisasszonynyal még nem lehetett beszélni senki fiának; s a festékes leült a konyhában egy lóczára. Lábaik szétvetve, sipkáját lecsüngő kezében tartva, várakozott.

— A kisasszony talán még nem kelt föl? — kérde a szolgától.

— Még nem egészen. Nem szokás ilyenkor menni látogatóba kisasszonyokhoz.

— Akkor kimegyek — mondá Venn. — Ha látni akar, lesz kegyes izenni, akkor bejövök.

A festékes kijött a házból, s a szomszédos halmon ácsorgott. Jó darab idő múlt el, még mindig nem kapott izenetet. Már azt kezdte hinni, hogy terve füstbe ment, mikor egyszer csak meglátta Eustaciát, a ki lassú léptekkel közeledett felé. Az újság ingere, hogy egy ilyen különös alaknak kell kihallgatást adnia, elég erős volt ahhoz, hogy kicsalja őt.

Eustacia, a mint Venn Diggoryra egy pillantást vetett, rögtön érezni látszott, hogy ez ember nem hétköznapi ügyben jár nála, s nem olyan ügyefogyott ember, a minőnek gondolta. Közeledtére nem rezzent össze, nem is tébett-lábott és semmi nyoma sem látszott meg rajta annak a zavarnak, a mi még az értelmes parasztembert is meglepi, ha nem épen közönséges asszonyfélevel van dolga. Venn kérdésére, hogy beszélhet e most vele, azt felelte:

— Igen, jöjjön velem.

Még nem mentek messze, mikor az éleselméjű

festékesnek eszébe ötlött, hogy bölesebben járt volna el, ha nem mutatja magát olyan közönyösnek; elhatározta, hogy jóvá teszi e hibát, mihe.lyest alkalma akad.

— Azért jöttem volna át kisasszony, mert különös híreket hallottam arról az emberről.

— Ah! melyik emberről?

Venn délkeletre intett a könyökével, a *Jámbor asszony* felé.

Eustacia gyorsan szembe fordult vele.

— Wildeve úrra ezélez?

— Arra. Nagy bajba került miatta valaki; s azért adnám ezt tudtára a kisasszonynak, hogy látha tudna segíteni rajta.

— Én? Micsoda az a nagy baj?

— Tulajdonkép még titok. Végre is a lehet belőle, hogy nem veszi el Yeobright Thomasint.

Eustacia szíve nagyot dobbant e szavakra, de azért méltónak mutatta magát szerepére, mely e drámában várt reá. Egész hidegen válaszolt:

— Nem akarok többet hallani e dologról, s ne várja ön, hogy közbelépjek.

— De egy szót csak meghallgat a kisasszony.

— Nem lehet. Nem érdekel ez a házasság, s ha érdekelne sem kényszeríthetném arra Wildeve urat, hogy kívánságomat teljesítse.

— Én azt hiszem, hogy ön, mint egyetlen kisasszony a pusztán, megtehetné — mondá Venn ügyes kerülővel. — Így áll a dolog. Elvennem Wildeve úr egyszerre Thomasint és mindent jóra

hozna, ha egy másik asszonyféle nem volna a dologban. Azt hiszem, hogy azzal a másikkal véletlenül ismerkedett meg, s hébe-hóba találkozik vele a pusztán. El nem veszi soha, de az is megeshetik, hogy e miatt aztán nem veszi el azt a másikat sem, a ki szívéből szereti. No, ha a kisasszony, a ki annyira fölöttünk áll nekünk, pusztai embereknek, azon lenne, hogy fiatal szomszédjával nyájasan bánják Wildeve ur, azzal a másik leánynyal meg szakítson, talán megtenné és sok gyötrelemtől megszabadítaná Thomasint.

— Istenem, uram! — mondá Eustacia fölnevetve, hogy ajkai szétnyiltak, s a nap belesütött szájába, mint valami tulipán virágjába és biborfényt adott annak. — Nagyon is sokat tart maga festékes az én befolyásomról. Ha csakugyan volna oly hatalmam, a melyet maga képzél, föl is használnám tüstént valamelyik jó emberem javára. De Yeobright Thomasin tudtommal nem tartozott ezek közé.

— Hát igazán semmit se tudna a kisasszony arról, hogy milyen nagyra tartotta Thomasin mindig?

— Egy szó nem sok, annyit se hallottam róla. Csak két mérföldnyire lakunk ugyan egymástól, de sohasem léptem át a nénje küszöbét.

A beszéd gögös hangja tudatta Vennel, hogy eleddig teljesen kudarcot vallott. Magában fölshajtott s elérkezettnek látta az időt, hogy előálljon második érvével.

— Jó, hát erről ne beszéljünk, de én mégis biztosítom Vye kisasszonyt, hogy van hatalma arra, hogy nagy jót tegyen egy másik leánynyal.

Eustacia fejét rázta.

— Ily szép leány azt teheti Wildevevel, a mit akar. Azt teheti minden férfival, a ki meglátja. Mindenki azt mondja: «Milyen csinos leány! vajon hogy hívják? Mily szép! Szebb, mint Yeobright Thomasin». A festékes elhallgatott egy pillanatra, s így szólott magában: «Isten bocsássa meg nekem ezt a hazugságot!» S valóban szebb volt, de a festékes nem vélekedett így. Eustacia szépsége némileg elburkolt vala, s a festékes szemei nem voltak gyakorlottak. Téli ruhájában olyan volt Eustacia, mint az éji bogár, a mely halavány világítás mellett egészen egyszerű külsejűnek, szintelennek látszik, míg a verőfényen vakító színekben csillog.

Nem tudta megállani, hogy ne feleljen, ámbar jól érezte, hogy ezzel veszíteni fog méltóságából.

— Sok leány van szebb Thomasinnál — szólott — s így ez kicsit határoz.

A festékes elszenvedte a vágást s folytatá:

— Wildevere nagy hatást tesz a szép arcz, s a kisasszony az újján forgathatja, ha akarja.

— A mit az nem tud megtenni, a ki oly gyakran találkozik vele, hogyan tehetném meg én, a ki egészen távolélek tőle.

A festékes megfordult, s szemébe nézett.

— Vye kisasszony! — mondá.

— Miért beszél így, mintha talán nem hinne neked? — Hangja halk volt, s gyorsan lélekzett. — Hogy ilyen hangon szólhat hozzám! — tette hozzá, gőgös mosolygást erőltetve. — Mi bátorítja föl, hogy ilyen hangot engedjen meg magának?

— Miért akarja velem elhitetni, kisasszony, hogy nem ismeri ezt az embert? Én tudom, hogy miért. Wildeve nem méltó hozzá, s a kisasszony szégyelli magát miatta.

— Csalódik. Mit akar mondani?

A festékes arra határozta, hogy kijátsza leg-erősebb ütőjét is.

— Ott voltam a múlt éji találkozáson, s hallottam minden szavukat. Az a leány, a ki Wildeve és Thomasin között áll, a kisasszony maga.

A függöny nagyon is gyorsan emelkedett föl. Elérkezett az a pillanat, a melyben megreszketett az Eustacia ajaka, mikor elakadt a lehellete, bár-hogy is iparkodott uralkodni magán.

— Rosszúl vagyok — mondá sebesen. — Nem — nem — nincs kedvem tovább hallgatni önt. Hagyjon el, kérem.

— Beszélnem kell Vye kisasszony, ha fájdalmat okozok is. S ezt akarom elmondani. Bármint történt is a dolog, akár hibás benne Thomasin, akár nem — ma az ő állapota kétségkívül nehezebb az önénél. Önnek javára válik, ha Wildevevel szakít, mert hozzá úgy sem megy soha. Thomasin nem mondhat le ily könnyen róla, min-

denki öt hibáztatná, ha össze nem kelnének. Ezért kérem önt, nem mert az ő joga az igazibb, hanem mert helyzete rosszabb, engedje át Wildevet neki.

— Nem — soha. Sohasem fogom! — felelt az szilajon s elfeledve, hogy a festékes alsóbbrendű lény. — Ki túrt valaha hasonló bánásmódot! Már jól ment minden; nem hátrálok meg senki előtt, s kivált egy ilyen leány előtt. Szép öntől, hogy védelmére kel, de nem maga szerezte-e baját? Hát nekem, ha szeretni akarok valakit, engedelmet kell kérnem egy csomó zsellértől? Az a leány közibünk lépett, s most, hogy megkapta a mit keresett, ime, ideküldi önt ügyvédkedni.

— Thomasin semmit sem tud erről a dologról — felelt Venn komolyan. — Csupán én kérem önt arra, hogy mondjon le Wildevéről. Mindkettőjükre nézve jó lenne ez. Rossz hírbe keveredik a kisasszony, ha kiderül, hogy titokban találkozik oly emberrel, a ki csúfosan bánt egy másik leánynyal.

— Én egy újjal se vétettem neki, előbb volt az enyém, mint az övé. Visszajött hozzám — mert — csak engem szeretett jobban! — felelt szilajon. — De minden önbecsülésemet elvesztettem, hogy önnel beszéljek. Hova ragadtattam magamat?

Én hallgatok, mint a sir — mondá Venn udvariasan. — Nincs mitől tartania. Rajtam kívül senki se tudja, hogy önök találkoztak. Csak egy

dolgot akarok még mondani, s aztán távozom. Tanúja voltam, mikor ön azt mondta neki, hogy gyűlöli ezt a pusztát, hogy Egdon börtön önre nézve.

— Azt mondtam. Van valami szépség benne, tudom; de nekem börtön. Az a férfi se tudja mássá tenni reám nézve, a kiről ön beszél, pedig itt lakik. S észre se venném őt, ha volna itt nála külön ember.

A festékes reményleni kezdett: most már a harmadik támadás sikerrel kecsgettetett.

— Ha már így beleengedtünk a lelkünkbe látni — szolt — elmondom önnek, hogy mi a tervem. Ön tudja, hogy mióta festékekkel kereskedem, sok földet bejárok.

Eustacia elfordítá fejét és szeme az alattuk elterülő ködös völgyön pihent meg.

— Megfordúltam Budmouth környékén is. No ez a Budmouth pompás egy hely — igazán pompás — a sós tenger csillámló íve, a föl s alá sétáló száz meg száz úr és uriaszony — a játszó bandák — a sétálgató tengerésztisztek, meg szárazföldiek is, s tíz ember közül, a kivel találkozunk, kilencz biztosan szerelmes.

— Tudom — felelt Eustacia gögösen. — Ismerem én Budmouthot jobban, mint maga. Oda való vagyok. Apám híres muzsikus volt ott. Budmouth! Istenem! Bárcsak ott lehetnék.

A festékes elcsodálkozva látta, milyen lobbot vet néha a pislogó tűz.

— Ha ott lenne a kisasszony, egy hét múlva egy mákszemnyit sem törődne Wildevével. Én ki tudnám vinni, hogy odajusson.

— Hogyan? — kérde a leány, s álmatag szemeiben a kíváncsiság tüze csillant föl.

— Nagybátyám huszonöt esztendőn át volt bizalmas embere egy gazdag özvegyasszonynak, a kinek szép háza a tengerre szolgál. Ez a hölgy előregedett, béna lett s most társalkodónőt keres, a ki fölolvasson és danolgasson neki, de semmiképen sem tud kedvére valót kapni, pedig még az újságokban is hirdette s már próbát is tett vagy hattal. Hogy megörülne, a bőrében sem férne, ha a kisasszony ajánlkozna hozzá. A nagybátyám eligazítana mindent.

— Persze dolgom lenne?

— Igazi nem; olvasás és efféle. S csak uj esztendő napján kellene beállani.

— Tudtam, hogy dologgal járna — szolt Eustacia újra elcsüggedve.

— Jár, annyival, igaz, a mennyi egy öreg asszony mulattatásához kell, de ezt csak a rest nevezheti dolognak, a munkás ember előtt játék. Gondolja föl kisasszony, milyen más lenne ott a társasága, milyen vidám életet élne, míg csak valami úr el nem venné. Nagybátyám azzal van megbízva, hogy falun keressen valami jóra való leányt, mert a városiakat nem igen szereti az öreg.

— Folyton azzal vesztsem a lelkem, hogy

tetszését kiérdemeljem! Nem megyek! Oh, ha úgy élhetnék Budmouthban, mint uri leány, kényem szerint, s azt tehetném, a mit akarok, a felét oda-adnám ennek a pusztaságos életnek. Felét is, festékes.

— Segítsen Thomasint boldoggá tennem, s aztán önön lesz a sor — sürgette a festékes.

— Rajtam, sohasem! — felelt az büszkén. — Ugyan mi telhetnék egy ilyen szegény embertől, mint maga? Megyek haza. Nincs több mondani valóm. Nem éhesek a kend lovai, a zsákjai se szorúlnak javításra, vásárlókra sincs szüksége, hogy itt lopja a napot?

Venn egy szót sem felelt. Kezét hátratéve elfordult, hogy Eustacia észre ne vegye reménytelen csüggedését. E magános leány tisztá s éles esze a találkozás első pillanatától kezdve bal-sejtelmekkel tölté el. Helyzete és ifjusága eleinte azt a reményt keltették benne, hogy eljárásával okvetlenül diadalt arat. De a csalogató szer, a melynek gyöngébb falusi leányok nem tudtak volna ellentállani, Eustaciát csak visszariasztá. A Budmouth név általában bűvös hatású volt az Egdonon. E viragozni kezdő kikötő és fürdő olyan helynek tetszett a pusztai emberek előtt, mint a mely csodálatos módon egyesíti magában Carthago zajját Tarentum fényével s Baie szépségével és egészséges voltával. Eustacia is alig volt csekélyebb véleménynyel róla, de függetlensége árán nem akart oda jutni.

Mikor Venn Diggory már messze járt, Eustacia a gáthoz ment, s napkelet felé fordúlva nézte a komor és festői völgyet; arra esett a Wildeve koresmája is. A köd foszladozóban volt, s mint valami óriás fátyolból, kiütötték már belőle fejöket a ház körül álló fák és cserjék. Nyilvánvaló volt, hogy Wildevevel foglalkozik lelke most is, határozatlanul, szeszélyesen öleli át meg át; lát-határán az volt az egyetlen alak, a mely körül álmai kristályosodhatnak. Vágyva-vágyott most az után, ki eleinte csak játékszere volt, s nem is lett volna több soha, ha nem elég ügyes arra, hogy a kellő pillanatban elhagyja. Közönyössége szerelmet gerjesztett. Thomasin föltüntére folyóvá mélyült Eustacia sekély érzelme. Hajdan gyötörni szokta Wildevét, de ez akkor volt még, mikor nem partolt más lyány oldalához.

— Nem mondok le róla! Nem és nem! — szólta hevesen.

A festékes czélzása, hogy jó hire esetleg odavész, nem soká ijesztette. Épen oly kevéssé törődött ez eshetőséggel, mint egy istennő azzal, hogy meztelen. Nem mintha szemérmetlen lett volna, hanem mert sokkal távolabb élt a világtól, hogysen a közvélemény nyomását érezhette volna. Zenobia a sivatagon édeskeveset bánhatta, akármit beszéltek róla Rómában. A mi a társadalom etikáját nézi, Eustacia a vadnépek színvonalán állott, ámbár érzéseit illetőleg igazi epicureista volt. Az érzékiség titkos zugait ismerte már, de a

társas élet conventióinak még a küszöbén is alig jutott keresztül.

XI. FEJEZET.

Egy becsületes asszony csalárdtságához folyamodik.

A festékes Thomasin boldogsága felől kétségbe esve vált el Eustaciától; de szekere felé haladtában egyszerre csak szemébe ötlött Yeobrightné, a ki Wildeve korcsmájának tartott, s ekkor rájött, hogy van még egy út, a melyen szerencsét lehet próbálni. Odament hozzá és aggodalmas arczára tekintve, majdnem biztosra vette, hogy ugyanaz a cél viszi Wildevehez, a mi őt Eustacia fölkérésére bírta.

Yeobrightné nem is rejtegette ezt.

— Jobb lesz, ha fölhangy vele a tekintetes asszony, — szolt a festékes.

— Bizony magam is majd úgy tartom — felelt Yeobrightné — de hát mit tegyek mást, minthogy határozottan kérdőre vonom.

— Előbb mondani szeretnék valamit — szolt a festékes szilárdan. Nem Wildeve az egyedüli ember, a ki Thomasint megkérte. S miért ne jöhetne szóba az a másik is? Én ma épen oly örömet élvezem Thomasint, mint bármikor két esztendő óta. No már kirukkoltam vele, nem is mondtam másnak soha, csak neki magának.

Yeobrightné nem szokta elárulni magát, de pillantása önkéntelenül végig futott e sajátságos, ámbar csinos alakon.

— Nem a külső teszi az embert — szolt a festékes, észrevevén ezt a pillantást. — A mi meg a jövedelmet illeti, van mesterség, nem egy, a melyik nem hajt annyit, mint az enyém, s talán nem is vagyok olyan sokkal alábbvaló Wildevenél. Nincs szegényebb ember ezeknél a félben maradt uraknál, s ha a színem nem tetszik a tekintetes asszonynak, hát én se születtem vörösnék; csak bogár volt nálam, hogy erre a mesterségre adtam a fejem; lehetek én, ha akarom, más is.

— Nagyon lekötelez a húgom iránt mutatott érdeklődése, de félek, hogy nehézségek is merül-
nének föl. S aztán szereti is ezt az embert.

— Tudom. Másképp nem is tettem volna ma reggel azt, a mit tettem.

— Akkor könnyű volna a helyzetünk, s most nem mennék a látogatására. Mit felelt önnek Thomasin, mikor megmondta neki, hogy szereti?

— Azt írta, hogy a tekintetes asszony nem fogadna el, s efféléket.

— Volt valami igaza. Ne vegye zokon, csak az igazat mondom ki. Ön nyájas volt iránta, s ezt nem felejtjük el. De mivel ő maga sem akart önhöz menni, el van döntve a dolog én nélkül-
lem is.

Igaz. De ma nem úgy áll a dolog, mint akkor.

Thomasin most szerencsétlen, s én azt hiszem, hogy ha tekintetes asszony szóba hozna előtte és jóindulattal beszélne rólam, talán hozzám édesednék, s megszabadúlna ettől a Wildevétől, a kinek hol kedves, hol nem, s a ki azt se tudja biztosan, elveszi-e hát vagy nem veszi.

Yeobrightné fejét rázta.

— Thomasin azt tartja, s azt tartom én is, hogy hozzá kell mennie Wildevéhez, ha a jóhírért kockára nem akarja tenni. Ha most rövidesen meg lesz az esküvő, mindenki azt hiszi, hogy igazán az a véletlen akadályozta meg összekelésöket. Ha nem lesz meg, talán hirbe is keveredik, de annyi bizonyos, hogy nevetségessé válik. Egy szóval, ha csak lehet, meg kell esküdniök.

— Én is így gondolkodtam egy félórával ezelőtt. De hát miért keveredne hirbe azért, hogy egy pár órát Southertonban töltött Wildevével. A ki ismeri, milyen szemérmes leány, nem tehet föl róla semmi rosszat. Ma reggel én is megpróbáltam eligazítani a dolgokat, igen, én is asszonyom, mert azt tartottam, hogy kötelességem, ha már úgy beleszeretett abba az emberbe. De Tamás vagyok benne, jól tettem-e. Egyébiránt úgy se használt egy szikrát sem. S most újra megkérem a Thomasin kezét.

Yeobrightné nem látszott hajlandónak a beszélgetés folytatására.

— Sajnálom, már mennem kell — mondá. Nem látom, hogy tehetnék önért valamit.

Azzal tovább ment. De ámbár a találkozás nem térítette el attól a szándékától, hogy beszélni fog Wildevével, magatartásán nagyot változtatott az. Jól ismerve a férfi szívet, tudta, mily hatást tesz az a férfiakra, s mennyire megváltoztatja a helyzetet, ha ily kritikus pillanatban azt állíthatja előttük az ember, hogy egy másik kéré vágyva-vágyik arra a kézre, a melyről ők hajlandók lemondani. Kevés eljegyzés bomlanék föl, ha a férfit avval lehetne meglepni, hogy egy versenytárs édesörömet elvonná azt, a kit ő épen ott akar hagyni. Elhatározta tehát, hogy megváltoztatja taktikáját. Mikor elindult, őszintén akart beszélni Wildevevel, mire a fogadóhoz ért, arra végezte, hogy cselhez folyamodik. Nyilvánvaló volt, hogy Wildevével többre lehet menni, ha ingerli az ember, mint ha nagylelkűségéhez folyamodik. Hálát adott az Istennek azért a fegyverért, melyet a festékes szolgáltatót kezébe.

Wildevé otthon volt, mikor Yeobrightné a fogadóhoz ért. Szó nélkül vezette be vendégét a nappaliba s betette az ajtót.

Yeobrightné így kezdé :

— Kötelességemnek tartottam meglátogatni önt. Egy új ajánlatot kaptam, a mely meglehetősen meglepett. Bizonyára nagy hatással lesz az Thomasinra is; s elhatároztam, hogy legalább is megemlítem önnek.

— Valóban? Micsoda ajánlatot? — kérde Wildevé udvariasan.

— Természetesen húgom jövőjét illetőleg. Ön talán nem is tudja, hogy egy másik fiatal ember is nagyon szerette volna elvenni Thomasint. Nos, ámbár én eddig nem bátorítottam, a történetek után jó ielkiismerettel nem utasíthattam vissza kereken. Nem akarok önön túladni, de méltányosnak kellennem amazzal és Thomasinnal szemben is.

— Ki az az ember? — kérde Wildeve meglepve.

— Olyan valaki, a ki régebben szereti a húgom, mint az önt. Két esztendővel azelőtt meg is kérte. Akkor Thomasin kosarat adott neki.

— Nos?

— Mostanában újra találkoztak s a fiatal ember megkért, engedjem meg, hogy eljárhasson a házhoz, s lehet, hogy másodjára nem kap kosarat.

— Hogy hívják?

— Azt most nem mondom meg. Elég az hozzá, hogy Thomasin jó szemmel nézi, s hűségét legalább is becsüli. Nekem úgy tetszik, hogy most örömmel fogadná azt, a kit a multkor visszautasított. Fonák helyzete nagyon bántja.

— Nekem sohsem szólt erről a régi szeretőjéről.

— A legszelidebb leányok sem annyira ostobák, hogy minden kártyájokat megmutassák.

— Nos, ha szereti, hát menjen hozzá.

— Azt könnyű mondani, de más a baj. Annak

a fiatal embernek sokkal jobban tetszik Thomasin, mint Thomasinnak — ő, s mielőtt ilyesmibe belemennék, tisztában kellennem önnel, hogy nem fogja-e majd megzavarni azt a viszonyt, a melyet én abban a hitben ápolok, hogy Thomasin javára munkálok vele. Tegyük föl, hogy mikor el lesznek jegyezve, ön újra föllép és ismét járni fog Thomasin után. S ha vissza nem tudja is hódítani, sok kellemetlenséget okozhat.

— Azt bizonyára nem tenném — felelt Wildeve némi zavarral, maga sem lévén tisztában érzelmeivel. — De még nem jegyesek, s honnan tudja ön, hogy Thomasin hozzá menne?

— E kérdésen magam is sokat tünődtem; egészben véve azt látom valószínűbbnek, hogy annak idején igenis hozzá megy. Remélem, nekem is van egy kis befolyásom a húgomra. Thomasin engedelmes leány, s én buzgó pártfogója leszek új kérőjének.

— És nekem épen oly buzgó ócsárlóm.

— A felől valóban nyugodt lehet, hogy dícsérni nem fogom — szólt szárazon. — S ha ez celszövésnek látszik, ne felejtse, hogy Thomasin sajátságos helyzetben van, s rút bánásmódban volt része. A házasság létrehozásában segítségemre lesz húgomnak az az óhajta is, hogy megszabaduljon mostani lealázó helyzetéből, s ily esetekben sokat tesz a női büszkeség. Talán nem fog könnyen menni a dolog, de én bízom magamhoz, hogy legyőzöm a nehézségeket, ha

ön határozottan kijelenti, hogy Thomasin ne számítson többé reá, ez elengedhetetlen föltétel. Csupa daczból is hozzá megy.

— E pillanatban még nehéz nyilatkoznom. Oly váratlanul jött.

— Így hát az egész tervem füstbe megy. Borzasztó, mennyire nem akar ön segíteni rajtunk, még azzal a csekélységgel sem, hogy világosan kifejezze, ha tudni sem akarrólunk.

Wildevé kellemetlenül érezte magát.

— Megvallom, erre nem voltam elkészülve — mondá. — Természetesen lemondok róla, ha ön kívánja és ha szükséges. De azt hittem, hogy én is elvehetem.

— Azt már hallottuk.

— Egyezzünk meg szépen, Yeobrightné asszonyom. Adjon időt a gondolkodásra. Nem akarok útjában állani Thomasinnak, ha jobb szerencséje akad, de szerettem volna, ha előbb tudomra adják ezt a dolgot. Egy-két nap alatt vagy irok önnek vagy meglátogatom. Jó lesz így?

— Jó. Föltéve, hogy megígéri, hogy tudtom nélkül nem érintkezik Thomasinnal.

— Igérem — mondá.

Ezzel véget ért a beszélgetés, s Yeobrightné útnak indult haza felé.

Mint rendesen történni szokott, Yeobrightné taktikája is oly téren tett legnagyobb hatást, a melyre nem is gondolt, mikor a tervet szötte. Első eredménye az lett, hogy Wildevé még az

nap, mihelyt besötétedett, elment Mistoverre, Eustaciához.

Ebben az órában már függönyök és táblák védtek a magános házat a külső hideg és sötétség ellen.

A titkos jeladás, a miben Wildevé és Eustacia megegyeztek, az volt, hogy Wildevé egy csipet homokot szór be a külső tábla felső nyílásán, hogy az, mikor a tábla és az üveg közé esik, halk neszt adjon, mint egy egér futása. Ez óvatosság arra való volt, hogy az öreg kapitány valamiképp gyanút ne fogjon.

Eustaciának elfojtott szavai: «Hallom, várj», tudatták Wildevével, hogy a leány egyedül van.

És szokása szerint azzal töltötte az időt, hogy sétálgatott a gát körül, s a tó mellett ácsorgott, mert büszke, noha leereszkedő kedvese sohasem hívta be a házba. Eustacia egyáltalán nem lát-szott sietni. Az idő múlt, s Wildevé türelmetlenkedni kezdett. Vagy húsz percz múlva végre föltűnt a szögletnél, s kényelmesen közeledett, mint a ki csupán sétára indult.

— Nem vára-koztattál volna meg ilyen nagyon, ha tudtad volna, miért jövök — szólta Wildevé keserűen. — De hisz megérdemled a vára-kozást.

— Látszott hogy le van hangolva.

— Mi történt? — kérde Eustacia. — Nem gondoltam, hogy valami bajod van. A nélkül is elég kedvetlen vagyok.

— Bajom nincs is — felelt az. Annyi az egész,

hogy fordulóponthoz jutottunk, s most már határozott utat kell választanom.

— S micsoda út lesz az? — kérde Eustacia kíváncsian.

— Ilyen hamar elfelejtetted, mit ajánlottam a minap? Hát azt, hogy elviszlek innen, enyémmé teszlek s elmegyünk idegen országba.

— Nem felejtettem el, de miért vetéd föl ily váratlanul újra azt a kérdést, mikor azt ígérted, hogy csak szombaton jössz el. Azt hittem, lesz időm a meggondolásra elég.

— Igaz, de a helyzet megváltozott.

— Hogyan? mondd.

— Nem mondom meg, miért keserítselek vele.

— De tudnom kell, honnan a sietség.

— Nagyon szeretlek Eustacia, s most nyitva előttünk az út.

— De te miért vagy olyan zárkózott?

— Miért volnék? — Nem vagyok én. Minden rendben van. Yeobrightné — de semmi közünk hozzá.

— Ah! tudtam, hogy igenis van köze a dologhoz. Beszélj, kérlek, nem szeretem a titkolózást.

— Mondom, hogy nincsen. Csupán azt kívánja, hogy mondják le Thomasinról, mert egy más valaki nagyon vágyik a kezére. Ez az asszony, most, hogy nincsen reám szüksége, valósággal ajtót mutat. — Hasztalan iparkodott erőt venni magán, meglátszott, hogy boszankodik.

Eustacia sokáig hallgatott.

— Bizony félszeg helyzetbe jutottál. Olyan vagy, mint az a hivatalnok, a kire nincsen több szükség.

— Nekem is úgy tetszik. De Thomasinnal még nem találkoztam.

— S ez téged bosszant, úgy-e? Ne is tagadd, Damon. Látom, zokon esik, hogy ilyen váratlanul kiadtak rajtad.

— S aztán?

— Aztán idejössz, hogy megkapj engem, miután amazt nem tudod megkapni. Valóban ez egészen új helyzet. Jobb híján én is jó leszek.

— Ne felejtsd el kérlek, hogy a múltkor is ugyanazt az ajánlatot tettem.

Eustacia újra zsibbadt hallgatásba merült. Mi ez a különös érzés, a mely megszállja? Hát Wildeve iránt való szerelme igazán annyira csak a vetélkedés eredménye volt, hogy minden dicsőség, minden ábránd, mely a férfit övezte, eltűnt s szétfoszlott, mihelyt legelőször híre pendült, hogy a vetélytárs már nem eped utána? Most hát végre biztos volt fölöle. Thomasinnak nem kell többé. Mily megalázó diadal! Elgondolta, hogy Wildeve őt szereti jobban és mégis — elég csalfa arra, hogy ily kritikát mondjon fölötte, bármily halkan is. Mit ér az a férfi, a ki egy oly leány sem becsült semmire. Az az érzés, a mely benne lapang minden lelkes lényben, hogy nem kíván olyat, a mire nem vágyik más valaki, szinte szenvedélylyé volt fejlődve Eustacia elfinomodott,

epicureus szívében. Társadalmi felsőbbsege, a mely eddig nagy ritkán ha eszébe jutott, most kellemetlenül nehezedett lelkére, s érezni kezdte, hogy lealázta magát, midőn Wildevét szerette.

— Nos galambom, beleegyezel? — mondá Wildeve.

— Ha Budmouthba mehetnénk, nem Amerikába.

— Budmouthról szó sem lehet. Nem esik elég messzire.

— Belátom magam is — felelt Eustacia — majd gondolkozom. Sokkal nagyobb dolog ez, semhogy ily rögtön határozni tudjak. Oh bár kevésbé gyűlölném ezt a pusztát, vagy téged szeretének jobban.

— Bántóan őszinte vagy néha. Csak egy hónappal ezelőtt még elég forrón szerettél arra, hogy bárhová is eljőjj velem.

— És te Thomasint szeretted.

— S talán épen ez volt az oka — válaszolt gúnyosan. — Ma sem gyűlölöm.

— Úgy van, csak az a kis hiba van benne, hogy már nem kaphatod meg.

— Hadd el Eustacia, ne csúfolódj, vagy összeveszünk. Ha nem jössz velem és pedig hamar, akkor megyek egyedül.

— Vagy ismét szerencsét próbálsz Thomasinnál. Mily különös az most én előttem Damon, hogy neked mindegy lett volna, akár őt veszed el, akár engem s csupán azért fordultál én hoz-

zám, mert engem könnyebb megkapni. Úgy van, úgy — ez az igazság. Volt idő, mikor keserű szavakra fakadtam volna ilyen férfi ellen és haragra lobbának, de annak már vége van.

— Hát eljössz-e szívem? Gyere el velem titokban Bristolba, légy a feleségem, fordítsunk hátat ennek a rongyfészek Angliának örökre. No állj rá!

— Csak itt hagyhassam e helyet; hogyan, nem sokat bánom — szólt a leány unottan — de veled menni nincs kedvem. Adj több időt a gondolkodásra.

— Már is adtam eleget — válaszolt Wildeve. — De jó, még egy hétig elvárok.

— Várakozz még egy kiesít tovább, hogy határozottan felelhessek. Oly sok megfontolni valóm van. Ha elgondolom, hogy Thomasin igyekszik megszabadulni tőled! Ezt nem felejtetem.

— Sohse törődj vele. Hát hétfőhöz egy hétre. Akkor pontosan itt leszek.

— Légy a Blackbarrownál — mondá Eustacia. — Itt nagyon közel vagyunk a házhoz; nagyapám esetleg erre sétál.

— Jó lesz kedvesem. Hétfőhöz egy hétre, ebben az órában, a Blackbarrownál leszek. Addig Isten veled.

— Isten veled.

— Isten veled. Nem, nem, ne csókolj meg. Elég kezdet fogunk, míg el nem határozom magam.

Eustacia nézte a homályos alakot, míg csak

el nem tűnt. Kezét homlokához emelte és nehezen lélekzett. Aztán teljes és gyönyörű ajkai egy igen hétköznapi ösztönnek engedve szétnyíltak — ásított. Egyszerre bosszúság fogta el, hogy bár csupán magának is, elárulta, hogy Wildeve iránt való szerelme kialudhatik. Nem tudta mindjárt bevallani magának, hogy Wildevét túlbecsülhette, mert az ő hétköznapiságát most elismerni annyit tett, mint bevallani azt, hogy ő maga vak volt.

Yeobrightné diplomáciaja valóban megtermé a maga gyümölcseit, de nem olyanokat, a minőket ő várt volt. Kétség telenül hatással volt Wildevere, de Eustaciára még sokkal inkább. Kedvesét nem tartá többé érdekes férfiúnak, a kiért sok leány eped, s a kit vetélytársait leküzdve nyerhet meg magának. Nem kellett az már senkinek.

Abban a különös, nyomott lélekállapotban ment vissza a házba, a mely még nem épen bánat és a mely rendszerint elfogja az embert, ha egy életre nem való, mulékony szerelem utolsó napjaiban az ész fénye fölesillan. Annak a tudata, hogy álmunk foszladozóban van, a nélkül, hogy teljesen szétfoszlott volna, egyike a legnyomasztóbb, s egyúttal legsajátságosabb helyzeteknek azon az úton, a mely a szerelem kezdete és vége között van.

Nagyapja már visszatért s a pohárszék négy-szögű üvegeit töltögette tele abból a rumból, a mit most hoztak haza. Mikor az otthoni készlet elfogyott, az öreg mindig ellátogatott a *Jámbor*

asszonyhoz s a tűznél sütkérezve, groggal kezében, mesélgetett ott érdekesnél érdekesebb históriákat, hogyan élt ő hét álló esztendeig a hajója fenekében, s más ilyféle csodálatos dolgokat. A vendégek pedig sokkal erősebben reménykedtek abban, hogy az öreg megkínálja őket egy-két pohár sörrel, hogysen kételkedtek volna a históriáiban.

Ott volt ma este is.

— Hallottad-e már az újságot, Eustacia? — kérdezte a nélkül, hogy üvegeiről fölpillantott volna. — A *Jámbor asszonyban* úgy beszélnek róla, mint valami országos eseményről.

— Nem hallottam semmit — felelt a leány.

— A fiatal Yeobright Clym a jövő héten hazajön, itthon tölti a karácsonyt az anyjánál. Azt hallom, hogy esinos legénynyé fejtett azóta. Emlékszel talán még reá?

— Sohase láttam életemben.

— Igazság! hisz előbb ment el, mint te idejöttél. En emlékszem reá jól, derék gyerek volt.

— S hol lakott azóta?

— Azt hiszem, hogy a fényűzés és hiúság fészkeiben, Párisban.

MÁSODIK KÖNYV: A MEGÉRKEZÉS.

I. FEJEZET.

Hírek az érkezőről.

Az év e szakában, ha verőfényes napok jártak, bizonyos aprólékos munka szokta megzavarni egy kevés időre az Egdon pusztá fenséges nyugal-mát. Olyan munka volt ez, a mely városon, falun, sőt tanyán is csaknem pangásnak, mintegy az álomkóros test reszketésének tünt volna föl. De itt, távol minden összehasonlítástól, az örök hal-mok gyűrűjében, a hol egy sétáló ember is látvá-nyosság volt, minden nehézség nélkül Ádámnak képzelhette magát bárki, magára vonta minden madár figyelmét a láthatáron belül s minden csúszó-mászóét, a mely még álomba nem merült. Kíváncsian vigyázták még a tengeri nyulak is biz-tos távolságban eső halmaikról.

Abból állott ez a dolog, hogy összegyűjtötték és kazalba rakták azokat a rekettyé kékéket, a melyeket Humphrey vágott az elmúlt szép napo-
kon a kapitány számára. A kazal a ház végénél volt, Humphrey és Sam foglalatostkodtak körü-

lötte, az öreg ur pedig nézte. Szép csöndes dél-után volt, három óra tájt. De elérkezett már a déli napfordulás, a nap az ég peremén járt s ala-csony állása későbbnek mutatta az időt a való-nál. Kevés jelenség volt itt, a mi figyelmeztette volna a pusztá lakóit arra, hogy órájok, az ég, nem úgy mutatja már az időt, mint nyáron. Na-pok és hetek folytán a napkelte északraletről dél-keletre haladt, a napszálla pedig északnyugatról, délnyugatra hátrált, de Egdon alig vette észre e változást.

Eustacia a délutánt az ebédlöben tölté, a me-lyet inkább konyhának lehetett volna mondani, mert kövel volt kirakva, s egyik részét egy hatal-mas kandallózugoly foglalta el. A levegő csöndes volt s egyszerre csak beszélő hangok zaja ütötte meg Eustacia fülét, épen a kéményen keresztül. A kandalló zugba lépett s hallgatózva nézett az ódon, szabálytalan kürtöbe; a füst üregről-üregre bukdácsolt fölfelé a kicsike, négyzetleges égdara-big, a honnan sápadt világosság vetődött a korom-foszlányokra, a melyek úgy takarták a kémény oldalait, mint a tengeri fű a sziklás hasadékokat.

Eszébe jutott, hogy a rekettyekazal nem messze esik a kéménytől, s a hangok bizonyára a munkásoktól származnak.

Nagyapja is beleszólt a beszélgetésbe.

— Soh'se kellett volna hazulról elmenni annak a fiúnak. Legjobb lett volna, ha átveszi az apja gazdaságát s marad az, a mi az apja volt.

Mire való ez a szerencsepróbálgatás? Az én apám tengerész volt, annak mentem magam is, s ha fiam született volna, abból is az lett volna.

— Párisban él — jegyezte meg Humphrey — azt mondják ott ütötték volt el a király fejét. Az anyámtól hallottam én ezt a históriát. «Én, fiam, kis leány voltam még akkoriban, szokta volt mondani, épen az anyám fejkötőjét vasalgtattam, a mint egyszer csak jön a tiszteletes úr, aztán azt mondja: «No Jane, leütötték a király fejét s az Isten tudja mit el nem követnek még».

— Jó sokan megtudtuk azt mihamar, nemcsak ő szent Felsege — szólt a kapitány, nevetve. A miatt töltöttem két álló esztendőt viz alatt suhanczkoromban, abban az istenverte kórházban a *Triumph* fenekén; hány embert hoztak le oda, a ki odafönt felejtette a kezét vagy a lábát... Hát Párisban lakik? Valami ékszeres boltban van, úgy-e?

— Igen, ott. Pompás nagy bolt az. Úgy mondja az anyja, hogy a király palotájában sincs talán több gyémánt, mint ott. Drága kőöntyűk, gyűrűk marokszámra; arany tálak, akkora lánczok, hogy a bikát meg lehetne velök kötni, csupa sáraranyból.

— Jól emlékszem rá, mikor ment el hazulról — veté közbe Samp.

— Hát jó dolga van — mondá Humphrey — százszor jobb gyémántokat árulni, mint itt ögyelegni.

— Jó csomó pénzt elkölthet egy olyan boltban az ember.

— Biz ott jó csomót atyámfia — felelt a kapitány. — Nagy rakástól megszabadulsz, a nélkül, hogy elinnád vagy elennéd.

— Azt is beszélik, hogy nagyon okos ember lett Clym úrfiból; sok mindenfélét tud. Korán is ment iskolába, már a milyen iskola itt volt.

— Sok tücsköt-bogarat — mondá az öreg ember. — Nagyon is kapnak ezeken az iskolákon mostanában. Aztán csak a kár van belőle. Nem mehet el az ember egyetlen ajtófélfá vagy csürkapu mellett sem, a melyre illetlen szavakat vagy képeket ne irkáltak volna azok a gaz tacsók; leánynak szinte lehetetlen mellettök jární. Ha irni nem tanultak volna, nem tudnának olyan orezátlanságot firkálni mindenüvé. A mi időnkben nem kaptak így az iskolákon s bizony nem vallotta kárát az ország.

— No hát én azt tartom kapitány úr, hogy Eustacia kisasszony is sokat bujhatta a könyveket s van is a fejében annyi tudomány, mint akárkiében itten körülbe.

— Talán jobb is volna, ha Eustacia kisasszony is kevesebb regényes ostobaságot szedett volna a fejébe, válaszolt a kapitány kurtán s azzal ott hagyta őket.

— Hát a mondó vagyok Sam — jegyzé meg Humphrey, mikor az öreg elment — hogy Yeo-

bright Clymból meg Eustacia kisasszonyból takaros egy pár galamb lenne, mi?

— Akármilyen legyek, ha nem. Bizonyosan egyforma az eszökjárása, mindakettőn sokat bujták a könyveket, egyiknek sem jár más az elméje, csak a tudományon, az Isten is egymásnak teremtette őket. A családja sem alábbvaló a kisasszonyénál. Igaz, hogy az apja gazdaember volt, de az anyja igazi asszonyság, nem adnám sokért, ha egy pár lenne belőlök.

— Jól is mutatnának karonfogvást ünneplő ruhában, ha ugyan most is olyan csinos legény Clym úrfi, a milyen volt.

— Meghiszem azt Humphrey, én is rémitően szeretném már látni, hiszen olyan nagy ideje, hogy utoljára találkoztam vele. Ha biztosan tudnám, mikor jön, elibe mennék három-négy mérföldre és segítenék neki hozni akármit, ámbár azt hiszem, megváltozott azóta. Azt mondják, úgy beszél francziául, mint a folyó víz; ha ez igaz, szóba se áll velünk, a kik idehaza maradtunk.

— Budmouthnak jön a gőzhajóval, úgy-e?

— Annak, de hogy onnan aztán hogy jön haza, azt már nem tudom.

— Nagy sor rajtok az a Thomasin kisasszony dolga, csudálom, hogy ilyenkor kedve van hazajönni. Hej csúful megjártuk a multkor, mikor úgy énekelgettünk neki, mintha asszony lett volna már. Biz Isten nem szerettem volna, ha az

én atyámfiat tette volna úgy csúffá valaki! Szégyen az az egész familiára.

— Az a szegény leány eleget is emészt magát miatta. Valósággal betege, a mint hallom, ki se jön a házból. Soh'se látjuk most rózsapiros arcczal futkározni a rekettyék közt, mint azelőtt.

— Azt hallom, most már nem kellene neki Wildeve, ha újra megkérné sem.

— Csakugyan? Én ezt még nem is tudtam.

Míg a tőzegrakók így össze-vissza beszéltek, Eustacia mind lejjebb hajtotta fejét, mely álmodozásba merült s lábával öntudatlan igazgatta a száraz tőzeget, mely előtte égett.

A beszélgetés tárgya rendkívül érdekelte. Egy eszes fiatal ember tart ez elhagyott pusztá felé s épen Párisból, a világ e legelevenebb városából. Akár a mennyországból. A mi még különösebb, a pusztá lakói épen úgy beszéltek arról és róla, mint a kiket egymásnak teremtett az Isten.

Ez az öt pereznői hallgatóság annyi ábrándképet keltett föl benne, hogy ki nem fogyott belőlük az egész üres délutánon. Gyakran megtörténik, hogy így észrevétlenül benépesül a lélek világa. Reggel még el sem tudta képzelni Eustacia, hogy szintelen belső világa az éj beállta előtt úgy megelevenedik, mint a vízesöpp mikroszkop alatt, és pedig a nélkül, hogy egyetlen látható is benézett volna hozzájuk. Sam és Humphrey szavai oly hatással voltak reá, mint a minőt a bard preludiuma tesz a «Henyesség Kastélyában» ;

ezer meg ezer fogva tartott árnyék támad föl ott, a hol nem volt addig csak üresség.

Ezekbe az ábrándokba merülve Eustacia egészen elfelejtkezett az időről. Meghajlott a nap, mire álmódosításból fölocsudott. A rekettyekazal már be volt fejezve s az emberek is hazatértek. Eustacia fölment szobájába, azzal a szándékkal, hogy szokása szerint sétál egyet s elhatározta, hogy a séta célja Blooms-End lesz, az ifjú Yeobright szülőháza, Yeobrightné most is ott lakott. Nem volt oka másfelé mennie, miért ne tartana épen arra felé. Ha tizenkilencz évesek vagyunk, ábrándjaink színhelyét méltónak tartjuk arra, hogy odazarándokoljunk. Különös, hogy oly hiábavalóság, mint azon házkerítésének megnézése, annyira szükséges és fontos dolognak tűnt föl előtte.

Föltette kalapját s a házat elhagyva leereszkedett a Blooms-End felé eső domboldalon s csöndesen mendegélt a völgyben vagy másfél mérföldnyire. Akkor oly helyre ért, a hol a zöldellő völgyfenék szélesedni kezdett, s a rekettyebokrok az út két oldalán mind kijebb-kijebb húzódtak, míg végre csak itt-ott tűnt föl egy-egy magános bokor a folyton termékenyebbé váló talajban. A fű szabálytalan szőnyegén túl egy fehér kerítés állott, ebben az irányban az jelölte a pusztá határát. Úgy tűnt ez föl a sötét színteren, melyet szegélyezett, mint valami fehér szalag fekete bársonyon. A fehér kerítés mögött egy kis

kert terült el; a kerten túlról egy vén, szabálytalan, nádfedelű ház nézett a pusztára, eltekintve annak völgyei fölött. Ez volt az a sötét, elhagyott hely, a mely felé visszatérőben vala az a férfi, a ki utóbbi éveit a francia fővárosban tölté, az előkelő világnak e középpontjában és örvényében.

II. FEJEZET.

A Blooms-Enden készülődnek.

A Blooms-Endet ez egész délután nagy sürgés-forgásban tartotta annak a férfinak kilátásban levő megérkezése, a ki Eustacia ábrándozásainak tárgyát képezte. Thomasint rávettea nénye, meg saját ösztönszerű rokonszenve Clym iránt, hogy ez alkalomból oly elevenséget tanusítson, a mely ezekben a szomorú napokban nagyon is szokatlan volt nála. Az időtájt, mikor Eustacia a tőzegrakók beszélgetését hallgatta, Thomasin fölmászott a faskamara padlására, a hol a teletöl alma volt elrakva, hogy annak szépét-javát kiválogassa a közeledő ünnepre.

A padlás egy félkör alakú lyukon át kapta a világosságot, itt szöktak a galambok ki s bejárni ugyanezen a magas ponton fekvő szállásukra; a lyukon át széles sárga sávot vetett a nap a leány

arczára, a ki meztelen karjával a barna páfrány-csomóban keresgélve térdelt ott; páfrány bőven termett az Egdonon, azt használták mindenféle csomagolásra. A galambok a legnagyobb nyugalommal röpködtek a leány feje körül, a feljárónál, egy vékony napsugár világításában, a Yeobrightné arca tünt föl; a létra közepén állott, úgy nézett be oda, a hova egészen fölhatolni nem bátorkodott.

— Még egynehányat a pirosából, Thomasin. Azt épúgy szereti, mint a sárgákat.

Thomasin megfordult, s a másik sarokban bontotta meg a páfrányt, a melyből az érett gyümölcs illata szállt felé. Mielőtt kivett volna belőlük, egy pillanatra megállt.

— Kedves Clymom, vajon változtál-e sokat — mondá, s elmerengve nézett a galamblyuk felé, a honnan oly egyenesen áradt a napfény barna hajára s áttetsző bőrére, hogy szinte úgy látszott, mintha keresztül világítana rajta.

— Ha másképen szeretted volna — szólta Yeobrightné a létra fokáról, boldog találkozás lehetett volna ez a mostani.

— Miért olyat emlegetni, néném, a minek már úgy sincsen semmi haszna?

— Miért? — kérdé némi hévvel Yeobrightné. — Hirdetni kell a megtörtént bajt uton-utfélen, hogy a többi leányok példát vegyenek róla, s vigyázzanak magokra.

Thomasin újra az almák fölé hajolt.

— Intő példa vagyok hát én, mint a tolvajok, iszákosok és kártyások — szólta halk hangon. — Hova jutottam! De igazán ezek közé tartozom-e? Az lehetetlen! Mért bánik velem úgy mindenki, mintha csakugyan közéjük tartoznám. Mért csak tetteim után ítélnék meg? Nézz rám most, hogy itt térdelék s válogatom az almákat, olyan vagyok, mint egy bukott leány? . . . Bárcsak minden becsületes leány olyan lenne, mint én — tette hozzá kigyult arczal.

— Az idegenek nem az én szememmel néznek — felelt Yeobrightné — hanem a kósza hírek-ből ítélnék meg. Hagyjuk el! Kelletlen história ez. Magamat is okolom miatta.

— Milyen könnyű is a hibát elkövetni — felelt a leány. Ajkai reszkettek, szemét úgy elborította a könny, hogy alig tudta megkülönböztetni az almát a páfránytól. De azért tovább keresgélt, hogy elrejtse megindulását.

— Ha majd az almát kiválogattad — mondá nagynénje, a mint a létrán lefelé indult — gyere le te is, elmegyünk magyalt szedni. Ma délután nem járnak a pusztán, nincs mit tartanod a bábámszokódtól. Hozzunk egy-két marok magyalbogyót is, máskép el se hiszi Clym, hogy szívesen vartuk.

Mikor az almák össze voltak szedve, Thomasin le is jött s kimentek együtt, a fehér kerítésen által, a pusztára. A nyílt halmok szellősek voltak, kőrvonalaik tiszták, a távoli léggör, mint telet-

szaka gyakran, más és más színű rétegeket mutatott; az egyik sáfránysárga volt, a másik alatta mély-kék, a mi mögöttök esett, az meg fagyos-szürke.

Elérték arra a helyre, a hol a magyalbokrok nőttek. Kúpalakú mélyedés volt az, a benne lévő fák csúcsa alig emelkedett a talaj fölibe. Thomasin föllépett egy villás ágra, — a régi jó időben sokszor mászott ő így föl hasonló alkalmakkor, — s a kis ollóval, a melyet magokkal hoztak, vágdosni kezdte a termettebb galyakat.

— Meg ne karczold a képed — mondá nénje, a ki a mélyedés szélénél állott s nézte a leányt a ragyogó lombok s biborszínű bogyófüzerek között. — Eljössz-e estére velem Clym elibe?

— Szeretnék. Még azt hiheti, hogy elfelejtetem — felelt Thomasin eleresztve egy ágat. — Nem mintha ez valami fontos dolog volna. Én már másé vagyok, ezen már nem lehet változtatni, s hozzá kell mennem ahoz az emberhez becsületből.

— Attól tartok — kezdé Yeobrightné.

— Attól, úgy-e, hogy egy ilyen gyöngye leány bajosan tudja rábeszélni választottját, hogy őt elvegye. Engedj meg néném, de Wildeve épen úgy nem elvetemedett ember, mint a hogy én nem vagyok tisztességtelen leány. Szerencsétlen modora van, s nem igyekszik megkedveltetni magát azokkal, a kik önként nem kedvelik.

— Thomasin — mondá Yeobrightné nyugod-

tan, szemét unokahugára szegezve — azt hiszed, félrevezetsz azzal, hogy Wildevet véded? —

— Hogy érti ezt néném?

— Régóta gyanakszom, hogy iránta való szerelmed megváltozott, mióta rájöttél, hogy nem olyan szent, a milyennek gondoltad. S csak tetteled magad előttem.

— El akart venni, én meg hozzá akarok menni.

— No erre felelj hát meg: beleegyeznél-e most, hogy a felesége légy, ha az az eset nem történt volna?

Thomasin a levelek közé nézett, s nagyon zavartnak látszott.

— Azt hiszem, néném — mondá aztán, — hogy jogom van nem felelni erre a kérdésre.

— Van, fiam.

— Gondolhatja, a mit akar. Sohasem árultam el, sem tettel, sem szóval, hogy most másképp vélekedem Wildevéről, s nem is fogom elárulni soha és hozzá megyek.

— Jó, de várd meg, míg ismétli ajánlatát. Most már esetleg megteszi, mert tudja, hogy . . . Mert mondtam neki valamit. Én is azt mondom, hogy az a leghelyesebb, ha hozzá mégy. Bár-mennyi kifogásom volt is ellene ezelőtt, most egy véleményen vagyok veled. Ez az egyetlen kivezető út ebből a fonák helyzetből, a mely egyúttal nagyon bántó is.

— Mit mondott neki?

— Hogy útjában áll egy másik kérőnek.

— Néném — mondá Thomasin kerekre nyilt szemekkel, — mire czéloz ?

— No, ne ijedj meg, kötelességem volt. Most nem árulok el többet, de ha majd rendben lesz a dolog, elmondom apróra, mit mondtam és mért mondtam.

Thomasin kénytelen volt belenyugodni.

— Úgy-e titokban tartja egyelőre Clym előtt ezt a félbenmaradt házasságot ?

— Szavam adtam rá, de mit érsz vele ? Csak megtudja mihamar. Csak rád kell nézni, tüstént észreveszi, hogy bánt valami.

Thomasin megfordult s nagynénjére nézett.

— Hallgasson reám — mondá — s gyöngéd hangjának szilárdságot adott valami erő, mely nem physikai volt. — Ne szóljon neki semmit. Ha Clym úgy találja, nem vagyok méltó, hogy rokona legyek, ám legyen. De mivel régebben szeretett, ne okozzunk neki fájdalmat azzal, hogy rögtön elmondjuk neki az én bajomat. Tudom, hogy a levegő is tele van már vele, de egy pár napig legalább nem mondják meg neki a fecsegők. Épen azért nem jut hamar fülébe ez a hír, mert rokonom. S ha egy-két év alatt nem lesz vége a pletykának, akkor megmondom neki magam.

Thomasin hangjának komolysága minden ellenvetést kizárt. Yeobrightné egyszerűen felelt:

— Nem bánom. Clymot tulajdonképen már akkor értesitened kellett volna, mikor az esküvő-

höz készültetek. Sohse bocsátja meg neked ezt a titkolózást.

— De megbocsát, ha megtudja, hogy épen őt akartam ezzel kimélni és hogy nem vártam ilyen hamar haza. S én miattam ne halaszssa el néném a karácsonyi mulatságot. Az csak rosszabbá tenné a dolgot. Nem akarom, hogy úgy tűnjék föl egész Egdon előtt, mintha kudarezot vallottunk volna, s mintha oly ember, mint Wildeve, játékot üzhetne belőlünk. Elég lesz már a magyal, s azt hiszem, mehetünk hazafelé. Mikorra beagatjuk vele a házat, meg a fagyöngyöt is fölrajuk, körülbelől indulhatunk elibe.

Thomasin leszállt a fáról, s lerázta ruhájáról és hajáról a reá hullott bogyókat. Aztán megosztva az összegyűjtött galyon, lementek a halomról. Négy óra tájt lehetett az idő s a nap már hanyatlóban volt. A mint az alkony bibora megjelent az égen, a két rokon újra kijött a házból s bemerült a pusztába, ellentett irányban az előbbivel, arra felé, a merről az országon a hazatérő férfit várták.

III. FEJEZET.

Egy kis hang nagy álmokat támaszt.

Eustacia a puszta legszélén állott, szemeit a Yeobrightné házára függesztve. Világosságnak,

hangnak, vagy mozgásnak semmi nyoma. Az este csipős volt, a hely sötét, elhagyatott. Gyanította, hogy a vendég nem jött még meg, s tiz-tizenöt percznyi várakozás után visszafordult a ház felé.

Alig lépett néhányat, mikor beszélgetés hangjai ütöttek meg a fülét; ugyanazon az ösvényen egy társaság közeledett feléje. Fejük már föltűnt az égbolton. Lassan, sétálva jöttek; és ámbár ahhoz nagyon sötét volt, hogy az arczokból következtetni lehessen, járásuk elárulta, hogy nem pusztai munkások. Eustacia néhány lépésre félrevonult a gyalogutról, hogy elmelessenek mellette. Két nő volt és egy férfi; a női hangok Yeobright-néra és Thomasinra vallottak.

— Úgy látszik, hogy miközben elhaladtak, észrevették az ő homályos alakját. Egy férfias hang hatott füléhez: «Jó éjtszakát!»

Eustacia valami választ rebegett, elsurrant mögöttük és visszafordult. Egy perczig se hitte, hogy csupán a véletlen vetette elibe azt a férfit, a ki után járt volt, s a kinek jelenléte nélkül soha rá se gondolt volna arra a sétára.

Megerőltette szemét, ha még láthatná őket, de hiába. Azonban annyira izgatott volt, hogy füle szinte átvette a szem szerepét is.

Hallotta a távozóknak minden egyes szavát, nem titkokról beszéltek. Csupán élénk csevegést folytattak, mint az természetes oly rokonoknál, a kik távol élnek ugyan egymástól, de lélekben közel vannak. De Eustacia nem a szavakra figyelt,

néhány pillanat mulva már egyre sem emlékezett közülök, hanem arra a hangra, a mely legritkábban hangzott föl, arra, a mely neki jó éjtszakát kívánt. Néha igent mondott ez, néha nemet; néha a pusztá egyik elaggott lakójáról kérdezősködött. S egyszer azzal lepte meg Eustaciát, hogy a körülöttök elterülő halmokat barátságosaknak, derülteknek nevezte.

A három hang tovább haladt, mind halkabbá lett és elhalt. Ennyi adatott meg neki, minden egyebet megtagadott tőle a sors. Semmi sem lehetett volna ennél izgatóbb. Egész délután álmodozott, azt festegette magának, mily kedvesnek kell lenni azon férfinak, ki egyenest a ragyogó Párisból jön ide, s magával hozza-e annak bűbajos légkörét. Ez a férfi köszönt neki.

Az alakok eltűnével kiesett emlékezetéből az asszonyok beszéde is, de azt az egy hangot nem felejtette el. Volt talán valami rendkívüli ebben? Nem semmi sem, csupán sokat sejtetett. Nyilvánvalónak látszott, hogy e jó éjt kívánó hang birtokosának minden érzelem iránt fogékonynak kellett lennie. Eustacia képzelete kipótolta a hiányzó részleteket, csak egy rejtély maradt előtte. Minő izlése lehet annak az embernek, a ki ezeket a zordon halmokat barátságosaknak és derülteknek látja.

Ily alkalmakkor, mint ez, száz meg száz eszmé villan meg egy töprenkedő leány fejében, s mindegyik meglátszik az arczán. De e változások, ám-

bár valósággal végbemennek, csak alig-alig észrevehetők. Eustacia vonásai egész rythmikus sorát mutatták ezeknek. Égett az izgatottságtól, a képzelem csalárd voltára gondolva, elcsüggedt, aztán fölélénkült, aztán nekihevült, aztán lehült újra. Az ábrándok cyclusát az arczjátékok cyclusa követte.

Eustacia bement a házba. Izgatottsága még most sem csillapodott le. Nagypja a tűznél süt-kérezett, piszkálgatta a hamut és a tőzegzsarátokot, mely oly szemkápráztató fényt árasztott a kandallőzugolyban, mint valami olvasztó kemence.

— Mért nem vagyunk mi jó viszonyban Yeobrightekkel? — szól Eustacia a tűzhely felé közeledve s puha kezeit melengetve. — Szeretném, ha ismerősök lennénk, kedves embereknek látásnak.

— Tudja az ördög — felelt a kapitány. — Az öreggel elég jól voltam, ámbár durva volt, mint a pokrócz. Biztos vagyok benne, hogy sohasem vágytál volna hozzájuk, még ha mehettél volna sem.

— Miért?

— A te városi izlésed nagyon is falusiaknak találná őket. A konyhában töltik a napot, méhsört és bodzabort isznak, és homokot hintenek a padlóra, hogy tisztán tartsák. Érdekes élet, de neked bajosan volna inyedre.

— Azt hittem, Yeobrightné uriaszony, ha jól tudom, pappleány volt.

— Az, de úgy kellett élnie, a hogy férje élt, s ekkorára bizonyosan meg is szokta már. Most emlékezem rá, hogy egyszer megsértettem véletlenül — s azóta nem is találkoztam vele.

Ez az éjtszaka eseményekben gazdag volt Eustaciára nézve, s nem is felejtette el soha. Nabukodonozortól kezdve a swaffhami üstfoldozóig aligha látott valaki különösebb álmot. Ilyen részletesen kidolgozott, megzavaró, fölizgató álmot sohasem álmodott még leány, a ki oly helyzetben volt, mint Eustacia. Annyi ága-boga volt, mint a krétai útvesztőnek, annyi hullámszája, mint az északi fénynek, annyi színe, mint a mezőnek júniusban; alak is annyi volt benne, mint egy koronázási ünnepen. Seherezade királyné előtt meg lehetőszen köznapinak tűnt volna föl ez az álom. Oly lány előtt, ki épen most tért vissza az európai udvaroktól, csak épen érdekes lett volna. De az Eustacia viszonyai közt olyan csodálatos volt, a milyen csodálatos álom csak lehet. Mindazáltal a váltakozó jelenetekből lassanként egy kevésbé extravagans részlet bontakozott ki, a melyben homályosan föltűnt a pusztaság is. Tánczolt valami csodálatos zenére és társa egy ezüst fegyverzetű lovag volt, a ki már az előbbi jelenetekben is kísérté; sisakrostélyá le volt bocsátva. Szilajul örvénylett a táncz. A csillogó sisak alól halk susogás hallatszott az Eustacia fülébe, s úgy érezte magát, mintha paradicsomban lett volna. Egyszerre csak ketten kiváltak a tánczosok zürzavará-

ból, belemerültek a puszta egyik tavacsájába s valahol egy ragyogó barlangba jöttek, a mely fölött szivárvány-ív tündökölt.

«Ez az», mondá mellette a hang, s a mint elpirulva föltekintett, látta, hogy a férfi föl akarja emelni sisakrostélyát, hogy őt megcsókolja. Epilánatban valami kellemetlen zörej hallatszott, s az alak széthullott, mint valami kártyavár. Ő pedig fölkiáltott: «Oh, csak az arcját megláthattam volna!»

Erre fölébredt. A földszinti ablak függőnye zörgött, a melyet a szolgáló épen akkor nyitott föl, hogy a nappalt beeressze. Csak lassacskán derült, az év e szakában szűken bánik már a természet a világossággal.

— Oh, csak az arcját megláthattam volna! — szólt újra Eustacia — bizonyosan Yeobright volt.

A mint csillapodni kezdett, észrevette, hogy az álom képei természetesen alakultak az előző nap látomásaiból és ábrándjaiból. De ez keveset ártott érdekességöknek: kitünő táplálékot nyújtottak most föllobbant érzelmeinek. Választó pontján állott a közönyösségnek és a szerelemnek. Azon a ponton, a melyet érdeklődésnek lehet nevezni. A legóriásibb szenvedélyek útján is előfordul ez egyszer, s ilyenkor még a leggyöngébb akarat is elég erős arra, hogy elfojtsa őket.

E tüzes leány félig már szerelmes volt egy ábrándképbe. Szenvédélyének e fantasztikus volta értelmét elhomályosítá, de lelkét tisztábbá tette.

Ha egy kicsivel több önuralma van, puszta okoskodással elfojthatta, megölhette volna ezt az érzelmet. Ha egy kicsit kevésbé büszke, elmegy a Blooms-Endre, bármennyit ártson is magának, s mindaddig ott sétálgat a Yeobright udvar körül, míg meglátja Clymot. De Eustacia egyiket sem tevé. Az adott körülmények között a lehető legkifogástalanabban viselte magát; napjában kétszer—háromszor kísétált az egdoni halmokra és nézelődött.

Az első alkalom elmúlt, s Yeobright nem jött arra.

Másodszor is kísétált, s megint magában járt-kelt a pusztán.

Harmadjára sűrű köd takart mindent; ismét körültekintett, de csekély reménnyel. Akkor sem látta volna meg, ha husz lépésnyire megy el tőle.

A negyedik kirándulásnál szakadó eső érte utól s visszatért.

Ötödik sétájára egy délután indult, szép idő volt, s ő egész a végéig elsétált annak a völgynek, a melyen Blooms-End feküdt. Fél mérföldnyiről látta a fehér kerítést, de Clym nem mutatkozott. Szinte fájta a szíve, mikor hazaért, egyuttal szégyelte is gyöngeségét; elhatározta, hogy nem törődik többé vele.

De ha van valami sajátsága a gondviselésnek, a kaczerkodás az; alig hozta meg Eustacia ezt a határozatát, önként kínálkozott az alkalom, a mely, míg maga járt utána, folyton elkerülte.

IV. FEJEZET.

Eustacia kalandos vállalatba bocsátkozik.

A várakozás utolsó napján — december 23-ikán — este egyedül volt otthon Eustacia. Késérő hangulat vett erőt rajta. Azt a hírt hallotta tudniillik, hogy Clym látogatása rövid lesz s a jövő hét valamelyik napján már véget is ér.

— Természetes — gondolta magában. — Egy ilyen világlátott fiatal ember, a kinek ezer a tenni valója, mit is csinálna az Egdonon. Igen valószínűtlen volt, hogy e rövid idő alatt csak egyszer is megláthatja azon hang tulajdonosát, ha csak folyton a Yeobrightné háza körül nem kószál, mint valami vörösbegy; ez pedig nehezen kivihető s egyuttal illetlen vállalkozás lett volna.

A vidéki leányok ily körülmények közt a templomba menetelhez szoktak folyamodni. Akármelyik rendes faluban, városkában biztosra veheti az ember, hogy karácsony napján vagy a rájövő vasárnap, reménytől, önbizalomtól ragyogva, új ruhában minden otthon tartozkodó férfi megjelenik valamelyik padban, ha csak az idő vagy az unalom el nem vették márkedvét attól, hogy lás-son, s egyszersmind láttassék. Így a karácsony reggeli gyülekezet valóságos Tussaud-féle gyűjtemény a szomszédos vidékek hirneves embereiből.

Ide eljöhet az a leány, a ki egész esztendőn át elhagyatva üldögélt otthon, s megnézheti, milyen ember lett visszatért szerelmeséből, a ki őt már elfelejtette, s a mint így imakönyve fölött nézegeti, ábrándozhatik arról, hogy valaha tán még visszaédesedik, ha majd az új dolgok elveszítik bájukat ránézve. Eljöhetnek ide a környék újabb lakosai is, a minő Eustacia, hogy szemügyre vegyenek egy-egy itt született ifjút, a ki elébb elment hazulról, mint ők föltűntek a színen, s elmélkedhetnek azon, vajon érdemes lenne-e majd távollétök alatt barátságot kötni szülőkkel, hogy mikor megint visszatérnek a fiuk, velök is könnyű szerrel megismerkedhessenek.

De az Egdon pusztá szerteszórt lakosai közt nem voltak kivihetők ezek a gyöngéd tervek. Névszerint egy hitközség tagjai valának, de nem tartoztak egyetlen egyházközséghez sem; az az egy pár látogató, a ki karácsonykor betévedt egyik másik magános házba, atyafiai kandallózugában töltötte az időt, méhsört és más kellemes italokat szüresölgetve, aztán fölkerekedett, s elment örökre. Eső, hó, jég, sár köröskörül mindenütt; kinek lett volna kedve két-három mérföldön átvergődni, hogy nedves lábbal, fülig sárosan üldögéljen azok között, a kik némileg szomszédai voltak ugyan, de a templom közelében laktak, s ennél fogva tisztán, száraz ruhákban jelentek meg. Eustacia tudta, hogy Clym egy pár napi szabadsága alatt nem megy templomba, s fölösleges fáradság volna

ponnyait a rossz úton átverni abban a reményben, hogy találkozik vele.

Bealkonyodott s Eustacia a tűz mellett üldögélt az ebédlőben. Ebben az évszakban jobban szerették ezt a szobát a nappalinál, mert nagy kandallójában tűzeggel lehetett fűteni, s a kapitánynak teletszaka ez volt legkedvesebb tüzelőszere. A szoba butoraiból semmi sem látszott, csak az ablakkeret az alacsony égen, az öreg homokóra, s két ősrégi britt urna, a melyek egy közeli sírból kerültek elő, s most virágtartóul szolgáltak; tüskés kaktuszok állottak bennök. Valaki kopogtatott. A cselédnek kimenője volt, a kapitány sem jött még haza. A vendég várt egy perczig, aztán belépett, s a szoba ajtaján tapogatódzott.

— Ki az? — kérdé Eustacia.

— Drew kapitány úr — tessék megengedni, hogy . . .

Eustacia fölállott, s az ajtóhoz ment.

— Ne jöjjön be, mért nem váraozott?

— A kapitány úr azt mondta, hogy csak jöjjenek be bátran — szolt egy kellemes subancz hang.

— Maga az? — szolt Eustacia szelidebben. —

Mi kéne, Charley?

— A fás színt kérnénk el a kapitány úrtól, ott szeretnénk a farsangos próbát tartani, ma este hét óraker.

— Hát az idén maga is farsangos lesz?

— Az, kisasszony — a kapitány úr máskor is ide adta a fás színt.

— Tudom. Használhatják most is — felelt Eustacia közönyösen.

A farsangosok választása azért esett mindig arra a színre, mert az öreg lakása körülbelül a közepén állott a pusztának.

A szín oly tágas volt, mint valami magtár, s a legkivánatosabb hely az említett ezétra. Azok a fiuk, kik a játszótársaságot alkották, szerteszt szórva laktak, s ha itt kellett összejönniök, körülbelül egyforma út volt mindegyikök előtt.

Eustacia szíve mélyéből megveté a farsangosokat, s előadásukat. A farsangosok nem voltak ugyan ily csekély véleménynyel művészetokról, de nem is lelkesedtek érte.

Az ilyféle hagyományos multságok és fölelevenítésök közt csak egy fontos különbség van, az tudniillik, hogy föltámasztásuk izgatottsággal és lelkesedéssel jár, ellenben az évenként ismétlődő szórakozásokat olyan immel-ámmal, olyan bágyadtan csinálják, hogy meg nem foghatja az ember, miért nem hagyják teljesen feledésbe merülni. Úgy tetszik, hogy a szereplőket, épen mint Bálámot s más önkénytelen profétákat, valami benső ösztön készti arra, hogy beszéljenek, s végezzék el föladatukat, akár van kedvök hozzá, akár nincs.

S épen az előadásnak önkénytelen volta az igazi bélyeg, mely ilyen föltámasztáskor a valódi fossil maradványokat az utánzatoktól megkülönbözteti.

A választott darab a jól ösmert *Szent György* színmű volt, s az előkészületekben részt vett mindenki, az egyes családok asszonyai és leányai is. A nénék, hugok, kedvesek segédkezése nélkül az öltözetek tán sohase lettek volna felölthetők, de másfelől bajt is csinált az a sok segítség. A leányokat sohasem lehetett rávenni, hogy a fegyverzetek kitervezésében, díszítésében tiszteletben tartsák a hagyományokat. Selyem, paszmánt-csokrot tettek ők mindenik ruhára, a melyekre jónak látták. Mellvért, nyakpánczél, keztyűszár, újj, váll, mind olyan pontoknak tüntek föl ez asszonyi szemek előtt, a melyekre igen czélszerűen lehet egy-egy kis libegő szalagocskat biggyeszteni.

Megtörténhetett, hogy Joenak, a ki a keresztységért vérzett, volt egy szeretője, s Jimnek, a ki a mőzlimek pártján állott, hasonlóképen volt egy. A kosztüm varrás alatt a Joe kedvese egyszer csak meghallja, hogy a Jimé pompás selyem csipkeszegélyt varrt szeretője mentéjére, pedig már a sisakrostély is félhüvelyk széles selyem szalagokból készült. Nosza kapja magát, ő is pompás selyem csipkeszegélyt illeszt oda, sőt tovább megy e vállát is beborítja szalagesokrokkal. Természetesen a Jimé se hagyja magát s úgy fölrozzasztja az egészet, hogy alig marad rajta paraszt.

A vetélkedés vége az lett, hogy a kereszttyén hadsereg Bátor bajnoka fegyverzetére nézve egy

szikrát sem különbözött a Török lovagtól, s a mi még nagyobb baj volt, magát Szent György lovat is könnyen összetéveszthette az ember halálos ellenségünkkel, a Szaraczénnal. Magok az alakosok fájlalták ugyan a személyek e confusióját, de nem sérthették meg azokat, a kik ily nagy segítségökre voltak, s ennelfogva elnézték az újításokat.

Igaz, hogy e téren is voltak bizonyos határok. A kirurgus vagy Doktor sértetlenül megtartotta jellemző sajátságait; sötétebb ruháját, különös kalapját, s orvosságos üvegét a hóna alatt lehetetlen volt mással összetéveszteni. Ugyanez volt mondható Karácsony apó hagyományos alakjáról is, a ki óriási bunkósbottal fölfegyverkezve az éjjeli vándorlásokban oltalmul szolgált a csapatnak s egyuttal viselte a kincstárnoki tisztet is.

Elérkezett hét óra, a próba ideje; Eustacia csakhamar hangokat hallott a fás színben. Hogy némileg meneküljön az élet sivárságának érzetétől, a melléképületbe ment, a mely szomszédos volt a fás színnel. Volt ennek a sárfalán egy kis lyuk, galambok számára; ezen keresztül be lehetett látni a színbe. Világosság szűrődött ki onnan s Eustacia egy székre állott, hogy láthassa, mi történik odabenn. A fás szín párkányára három nagy fáklya volt erősítve, ezeknek a fényénél hét vagy nyolez gyerek járt-kelt, dictiózott, zavarta egymást, azzal a czélzattal, hogy játékkukat tökéletesbitsék. Humphrey és Sam, a két tőzeg- és

rekettyevágó, nézte őket, ugyanezt tette Fairway Timotheus is, a ki a falhoz támaszkodott, s emlékezetből sugott a fiuknak; közbe-közbe egy-egy megjegyzést tett, vagy adomát beszélt el a régi jó időkből, mikor még ők, vagy mások voltak farsangosok az Egdonon.

— Na hát elég jól megy — mondá. — Ámbár a mi időnkben bizony nem így adtuk ezt. Harrynak, a Szaraczénnak jobban ki kellene vágni a mellét, János meg miért ordít úgy, mintha sással hasogatnák; a többi mondom, meglehetősen ment.

— Készen van-e minden ruhátok ?

— Hétfőre készen lesz.

— Hétfőn este kezditek meg, úgy-e ?

— Akkor, Yeobrightnél.

— Yeobrightnél? . . . Mit akar veletek ? A hogy én gondolom, az ő korában már belefárad az ember a farsangi komédiákba.

— Egy kis mulatságot akar rendezni, mert már nagy idő óta ez az első karácsony, a mikor Clym fia is itthon van.

— Persze-persze — mulatságot! . . . Hiszen magam is ott leszek. Isten ucsese, majd el is felejtettem.

Eustaciának megnyúlt az arca. Yeobrightnél mulatság van készülöben, de neki természetesen semmi köze sincs ahhoz. Ő idegenkedett az ilyen helybeli összefüvetelektől, azt tartotta, hogy nem igen illenek azok ő hozzá. De ha elment volna, mily jó alkalom lett volna meglátni

azt a férfit, a kinek hatását oly erősen érezte már, mint nyáron a napét. Növelni ezt a hatást, áhitott izgalom volt az ő szemében; megsemmisítése visszaadhatta volna nyugalját; úgy hagyni, a mint volt: tantalusi állapotot jelentett.

A fiúk és a férfiak távozni készültek s Eustacia visszatért a tűzhely mellé. Gondolatokba merült, de nem hosszú időre. Néhány percz mulva Charley, az a suhancz, a ki elébb az engedélyt kérte, visszahozta a kulcsot a konyhába. Eustacia meghallotta, hogy ott jár, kinyitotta az ajtót és kiszólt. — Charley, jöjjön be!

A fiu meg volt lepve. Belépett a szobába s kissé elpirult; mint sokan, ő is érezte e leány szépségének hatalmát.

Eustacia egy széket mutatott neki a tűz mellett s maga a kandalló-zugoly másik oldalán ült le. Arcza elárulta, hogy kérdéseiből csakhamar ki fog tűnni, miért hívta be ezt az ifjút.

— Micsoda szerepet játszik maga, Charley — a Török lovagot, úgy-e ? — kérdezte a szép leány a füstön keresztül tekintve át a másik oldalra.

— Igen azt, kisasszony, a Török lovagot — felelt ez tartózkodva.

— Hosszú szerep az ?

— Valami kilenczszzer kell beszélni benne.

— El tudná mondani nekem? Szeretném hallani.

A fiu az izzó parázsba nézve mosolygott, s azzal elkezdte:

«Török lovag az én nevem,
Bajt vívni csak játék nekem.»

s aztán folytatta tovább egészen a katastropháig, mikor a Török lovagot Szent György leszúrja.

Eustacia azelőtt már sokszor hallotta ezt a szerepet. A mint a suhancz elvégezte, ő kezdte rá, s elmondta végesvégig anélkül, hogy csak egy szót is elvétett volna benne.

Ugyanazt mondta, de mennyire más volt az. Az alak hasonló, de mintha Rafael utánozná Peruginót; tökéletesen visszaadja az eredeti tárgyat, finomságra, bevégeztségre azonban messze túlszárnyalja az eredeti művészetet.

Charley meglepetésében kerekre nyitotta a szemét.

— Milyen okos a kisasszony — mondá bámulva. Én három álló hétig tanultam ezt a szerepet.

— Hallottam már másszor is — jegyzé meg nyugodtan Eustacia.

— Megtenne-e egy szivességet nekem Charley!

— Nem egyet, ha' százat, kisasszony.

— Rá állana-e, hogy egy éjtszaka én játszam el a szerepét?

— Oh kisasszony, de maga szoknyát . . . nem lehet az.

— Kerithetek én fiú ruhát, legalább olyat, a mi a maskarához jó lesz. S mit adjak azért, hogy ide kölcsönzi a holmiját, hétfőn éjjel egy-két órára

átengedi a helyét, s egy kukkot se szól senkinek arról, hogy ki vagyok, mi vagyok. Persze akkor éjtszaka ki kellene menteni magát, s azt mondani, hogy más, Vye kisasszony egyik rokona játszik helyette. A többi farsangos még sohasem beszélt velem, bajosan jönnek rá, ki vagyok, s ha rájönnek, nem sokat bánom. No mit ígérjek, hogy elfogadja a tervem? Elég lesz egy fél korona?*)

A fiú fejét rázta.

— Hát öt shilling?

Charley újra megrázta a fejét.

— Semmi pénzért sem — mondá aztán a vasmacska fejét simogatva.

— Mi kell hát? — kérdé Eustacia csüggedezve.

— Tudja-e a kisasszony mit nem engedett meg a májusfánál — mormolta a legényke, a nélkül, hogy rátekintett volna, s tovább simogatva a vasmacskát.

— Tudom — felelt Eustacia egy kicsit rártóbban. — Kezet akart fogni velem a tánczban, ha jól emlékszem.

— Fél óra, és beleegyezem kisasszony.

Eustacia erősen szemügyre vette a fiút. Három évvel fiatalabb volt mint ő, de korához képest jól megtermett.

— Mire az a fél óra? — kérdé, ámbár sejtette, miről van szó.

*) Két és fél shilling, körülbelül 1 frt 80 kr.

— Hogy kezemben tarthassam a kezét.

A leány hallgatott.

— Engedjen el egy fertályt — mondá aztán.

— Jó, hát legyen annyi, Eustacia kisasszony. Egy fertály, s esküszöm, megteszek mindent, a mi tőlem telik, hogy helyemre állhasson, és senkinek tudtára ne essék a dolog. Nem tart tőle, hogy a hangjáról megismerik?

— Az bizony megeshetik, de majd kavicsot tesztek a szájamba. Jól van, mihelyt a ruhát, kardot, botot elhozza, megengedem, hogy megfogja a kezem. Most nincs több mondani valóm.

Charley elment s Eustacia mind több-több érdekest földözött föl az életben. Végre akadt valami tenni valója. Végre akadt valaki, a kit érdemes megnézni, s hozzá elbájolóan kalandos módon.

— Ah gondolta magában, czéltalan volt az életem, csak ez volt a bajom.

Eustacia modorát álmatagság jellemezte, szenvedélyei inkább erősek voltak, mint élénkek. De ha egyszer fölindult, arra az időre úgy viselte magát, mintha természettől eleven vérmérsékletű lett volna.

Rájönnek-e, hogy kicsoda vagy nem, azzal nem sokat törődött. Hogy a szereplő fiúk előtt ismerős legyen, nem volt valószínű. Már a vendégekkel szemben, a kik Yeobrightéknál össze fognak gyűlni, nem érezhette magát ily biztonságban. S ha esetleg rá ismernek is, az se valami

borzasztó dolog. A tényt magát fölfedezhetik, az indító okot soha. Csak valami tűnő szeszélynek fogják azt tartani nála, a kinél az efféle különös magaviselet úgy is megszokott dolog. Az bizonyára jól elrejtve marad, hogy nagyon is komoly okból követi el, mit voltaképen tréfából tehetne meg.

Másnap alkonyatkor Eustacia pontosan megjelent a fészertájában, s várta az estét, a mely meghozza majd Charleyt, s vele a farsangos öltözetet. Nagypapa ma estére otthon maradt s így szövetségesét nem hívhatta be a házba.

Egyszer csak jött Charley nagy sebbel-lobbal, úgy tűnt föl a puszta sötét szegélyén, mint a légy a szerezsen bőrén.

— Minden itt van — suttozta a küszöbre téve a nyalábot. — S most Eustacia kisasszony. —

— Várja a jutalmat úgy-e? Készen vagyok. Az ajtófélfának támaszkodott, s odanyújtá neki a kezét.

Charley mindkét kezével megfogta ezt, oly gyöngédséggel, a melyet le sem lehet irni, hacsak ahhoz nem hasonlítja az ember, a mivel a gyermek tartja fogoly verébét.

— Hiszen keztyű van rajta — mondá méltatlankodva.

— Sétáltam — felelt Eustacia.

— De kisasszony!

— Igaza van, ez nem volna méltányos. — Lehuzta keztyűjét, s meztelen kezét nyújtá neki.

Nem szóltak többet s úgy álltak ott; mindkettő a sötétedő tájat nézte és saját gondolataiba merült.

— Nem veszem ma ki az egészet — szolt Charley hat-hét percz múlva. — Kivehetem a többit másszor?

— A hogy tetszik, — mondá Eustacia a legesekeleyebb fölindulás nélkül. — De egy hétnél tovább nem várok. Most csak egyet kívánok még magától; várja meg míg fölöltözöm s aztán nézze meg, hogy jól játszom-e szerepemet. De először hadd nézzek be.

Pár perczre eltűnt, bement. Nagypja aludt a karszékben.

— Nos, — mondá Eustacia visszatérve — sétáljon egy kicsit a kertben, majd szólok, ha készen leszek.

Charley fordult egyet, s várakozott.

Egyszerre csak halk füttyentést hallott; visszatért a fásszín ajtajához.

— Maga füttyölt, Vye kisasszony?

— Én, jöjjön be — szolt az Eustacia hangja egyik szegletből. — Nem gyűjthatok világot, míg az ajtó be nincsen téve. Kilátszana a fénye. A kalapjával dugja be azt a lyukat a mosóház felől, ha oda tud találni.

Charley teljesíté a parancsot, Eustacia pedig világot gyűjtött; úgy állt ott mint férfi, talpig fegyverben, csillogó ruhában. Egy kissé tán megzavarta a Charley erősen rászegzett szeme, de

hogy arcán volt-e valami nyoma a szégyenkezésnek, azt nem lehetett látni a szalagoktól, a melyek az ilyen álarczos öltözeteknél a középkori sisakrostélyt helyettesítve elfedik az arcot.

— Elég jól áll — jegyezte meg végig nézve a ruháján, csak az uja hosszú egy kicsit. De majd fölhajtok belőle. Most figyeljen ide.

Hozzá kezdett a szerepéhez. A fenyegető phrasisoknál az álarczosok hagyományához ragaszkodva meg-meg ütötte a karddal a lándzsáját s nagy léptekkel sétált föl s alá.

Charley csak nagyon szelid kritikai megjegyzéseket tett csodálata közben, mert érezte még Eustacia kezének érintését.

— S most a maga kimentésére gondoljunk — mondá Eustacia. — Hol jönnek össze, mielőtt Yeobrightékhoz indulnak?

— Úgy gondoltuk, hogy itt találkozni, ha a kisasszonynak nem lenne kifogása ellene. Nyolcz óra tájban, úgy hogy kilenczre ott lehessünk.

— Jó. Természetesen magának nem kell jelen lennie. Én vagy öt perczcel később fogok bemeni, egészen felöltözve, s megmondom, hogy maga nem jöhet. Abban állapotban meg, hogy legjobb lesz magát elküldenem valahová, legalább igazi mentsége lesz. A mi két lovunknak az a szokása, hogy messzire elköborol a réten s holnap este maga majd elmegy utánok nézni. A többit elintézem én. Most elmehet.

— Jó lesz, kisasszony. De még egy percznyit

kérnék ahoz, a mit az imént kaptam, ha nem bánja.

A leány odanyújtotta neki kezét, mint előbb.

— Egy perczet — szólta Eustacia s számlálta az egyenlő időközöket, míg hétre-nyolczra rugott. Akkor visszavonta kezét, pár lépésre távolodott s régi méltósága mintha újra visszatért volna. A szerződés letelte után gátat emelt kettőjük közé, áthághatatlant, mint egy kőfal.

— Vége van; pedig nem is akartam az egészet kivenni — mondá sóhajtvá a fiú.

— Nem lehet panasza — válaszolt a leány elfordulva.

— Nincsen is, kisasszony. Túl vagyunk rajta, s most már megyek hazafelé.

V. FEJEZET.

A holdfényen át.

Másnap este ugyan arra a helyre gyűltek össze az álarczosok, s várták a Török lovagot.

— Húsz perczel muldt nyolcz óra a *Jámbor asszony* órája szerint, s Charley még most sincs itt.

— Tíz perczel a Blooms-Endin. A Cantle apó óráján csak lesz, nyolcz-tíz percz hija.

— A kapitányén elmúlt ötten.

Az Egdon-pusztán soha se tudhatta az ember, hány óra van tulajdonképen. Az időt illetőleg a különböző házikók egész csapat külön véleményét ápolta; némelyik ezek közül közös gyökérből eredt, s csak azután tett szert önállóságra, sok azonban már eredetileg idegen töből indult. Nyugati Egdon a Blooms-endi időre esküdött, a keleti rész csak a *Jámbor asszony*é. Hajdanában a Cantle apó órájának is sok híve volt, de mióta előregedett, a benne bizók száma is megapadt.

Az álarczosok a pusztá különböző pontjairól érkeve, más- és más nézetben voltak a felől, hány az óra, s mintegy compromissumképen, tovább vártak egy kicsit a meghatározott időnél.

Eustacia a nyiláson át nézte az összegyűlt fiukat, s látva, hogy érkezett az alkalmas pillanat, bátran meghúzta a fásszin ajtó madzagát, s belépett.

Nagyapja a *Jámbor asszonynál* volt.

— Valahára megjött Charley. Hova maradtál eddig Charley?

— Nem az vagyok — felelt a sisakrostély alól a Török lovag, hanem a Vye kisasszony egyik rokona, a ki kíváncsiságból átveszi a Charley szerepét. Neki el kellett menni, hogy utánna nézzen a lovagnak; elkóboroltak a réten, s rávett, hogy álljak a helyére, mert ő nem tud viszszejönni ma estére. Csak úgy tudom a szerepem, mint ő.

Könnyed járása, elegáns alakja, s urias megjelenése mihamar azt a véleményt keltették az alakosokban, hogy nyertek a cserén, ha új társuk jól tudja szerepét.

— Nem tesz semmit, csak nagyon gyerekember ne legyen — szolt Szent György. Az Eustacia hangja tudniillik ifjabbnak, s dallamosabbnak hangzott, mint a Charley-é.

— Úgy tudom a mondókám, mint a miatyánkot, ha mondom — felelt Eustacia határozottan. Mivel csak biztosság kellett ahhoz, hogy diadalt arasson, egy perzig se habozott.

— Lássunk a próbához fiúk, szeretném látni, ki talál hibát bennem.

Gyorsan átfutottak a darabon, a farsangosoknak erősen megtetszett az új lovag.

Félkilenczkor eloltották a gyertyákat s utra keltek a Yeobrightné háza felé.

Egy kis dér esett az éjtszaka, s a hold ámbár csak félben volt, élénk és bűvös fényt vetett a phantasticus alakos csapatra, a melynek tollbokrétái, szalagjai úgy susogtak menés közben, mint őszszel a falevelek. Útjuk most nem a Blackbarrown átvezetett, hanem egy völgy fenekén, a melytől délre esett az ősi halom. A völgy alja vagy tizenöt lépés szélességben zöld volt, s a fűszálakon a dér kis csillagai haladni látszottak azokkal az árnyékokkal, a melyek közöttük ingottak. A rekettye csoportok és a puszta épen oly sötétek voltak, mint bármikor, egy félhold nem

birt akkora hatalommal, hogy az ő komor arcukat ezüstre fesse.

Félórai gyaloglás és beszélgetés után a völgynek arra a pontjára érkeztek, hol a pázsit szalag kiszélesedett, s egy ház homloka elé vitte őket. Ennek láttára Eustacia, a kit útközben el-el fogott a kétség, újra megörült, hogy e kalandra ráadta a fejét. Eljött, hogy találkozassék azzal a férfival, a ki talán föl tudja szabadítani lelkét a halálos csüggedtség alól.

— Micsoda Wildeve? Érdekes ember, de arra nincs hatalma.

A mint közelebb értek a házhoz, észrevették, hogy odabenn ugyancsak vígan járja a táncz és szól a muzsika. Olykor egy-egy mélyebb dudahang beljebb szállott a pusztába, mint a magas, vékony hangok, s eljutott az ő fülökbe is; vele jött néha egyik-másik tánczos erős dobbantása is. Közeledésökre e töredékes hangok összetartozó egészsze illeszkedtek, s a «Nancy szerelme» patogó áriáit ismerték föl bennök.

Ő természetesen ott van. Vajon kivel tánczol? Ki tudja, nem épen e pillanatban dönti-e el sorsát ezzel a hathatós csábítási eszközzel valamely ismeretlen, jelentéktelen leány? Tánczolni egy férfival annyi, mint néhány perczen át mindazon tűznek a hevét árasztani rá, a mi mérsékeltlen egy esztendőre elég lehetne. Túl jutni az udvarláson ismerkedés nélkül, túl jutni a házasságon udvarlás nélkül, oly ugrás, a mely csak azoknak

engedettik meg, a kik e királyi úton járnak. Éles megfigyelés alá fog venni mindenkit, hogy azon férfi szívére nézve tisztába jőjjön.

Az elszánt hölgy követte a farsangos társaságot a fehér palánk ajtaján keresztül, s a nyitott pitvar küszöbén megállott.

A házon bozontos nádfödél volt, a mely egész az ablakszemöldökig lecsüngött; a fal, melyen a hold sugarai játszottak, eredetileg fehér vala, most azonban jórészt feketeire festé egy rengeteg nagy tuskés nászpolya árnyéka.

Egyszerre kitént, hogy a táncz ott folyik közvetlen az ajtó mögött, s nem valami belsőbb szobában. Hallani lehetett, a mint a tánczosok ruhái, könyökei, sőt néha vállai is az ajtódeszkához surlódtak, ütődtek. Eustacia, ámbár alig két mértföldnyire élt innét, sohasem látta a belsejét ennek a furcsa, régi lakóháznak. Drew kapitány meg Yeobrighték sohase voltak valami jó ismerősök, mert a kapitány nem sokkal a Yeobright halála előtt került oda, s vette meg azt a régóta üresen álló házat a Mistover Knapen. Hogy a gazda kidőlt, meg a fiú is elutazott, ez a fejledező barátság is végkép elsenyvedt.

— Nem a folyosóra nyilik ez az ajtó? — kérde Eustacia, a mint a pitvarban állingáltak.

— Nem — felelt a fiú, a ki a Szaracéznét játszta, — egyenesen a nappali szobába jutni innen s a mulatság ott folyik.

— Így hát nem nyithatjuk ki, ha a tánczot meg nem akarjuk zavarni.

— Nem, itt kell maradnunk, míg már ez a nóta véget nem ér, a hátulsó ajtót mindig bereteszelik alkonyat után.

— Úgy se tart már soká — szólt Karácsony apó.

E hypothesis azonban nem igen igazolták a tények. A muzsika szó elhallgatott ugyan, de tüstént újra megzendült teljes tűzzel és szenvedéllyel. Az a dallam járta, a melynek voltaképen nincsen se eleje, se közepe, se vége: a híres «Ördög álma». Tán ez a tánczdarab ad legtisztább fogalmat a végetlenről, mindazon melodiák közül, a melyek egy ihletett hegedüs koponyájában zsbonganak.

Olykor, ha a szokottnál is sebesebben örvénylettek a párok, az ajtót is érte egy-egy rugás, s a hold fényében áldogáló farsangosok elképzelhették némileg, milyen szilajul kavarog a táncz a szilajul csapongó dallam hatása alatt.

A hallgatóság első öt percze elég érdekes volt, de az öt perczből tíz lett, a tizből meg egy fertály s még akkor sem mutatkozott semmi jele annak, hogy az a vad álom megszűnik valaha. A puffanások az ajtón, a nevetgélés, a lábdobogás csak oly eleven volt, mint előbb s a künt ácsorgás gyönyörűsége rohamosan apadt.

— De hogyan lehet Yeobrightnél ilyen mulatság — kérde Eustacia, a kit ez a kitoró vigadozás egy kissé meglepett.

— Nem a rendes úri társasága van most nála, egyszerű szomszédait hitta meg, és a munkás népet minden válogatás nélkül, egy kis jó vacsorát, meg egy kis mulatságot akart számukra rendezni. Maga szolgálja ki őket, fiastól.

— Úgy? — mondá Eustacia.

— Az utolsó versszak járja ha jól hallom — szólt Szent György, a ki az ajtón hallgatózott. Egy pár épen most lebbent el itt, s a fiatal ember azt mondta a tánczosnéjának: «Milyen kár, hogy mindjárt vége lesz, kedvesem.»

— Hála istennek! — mondá a Török lovag topogva, s föl véve a fal mellől hagyományos botját, a milyen minden farsangosnak volt. Az ő csizmája vékonyabb volt, mint ezeké a legényeké. A deres fű átmedvesítette lábát és most didergett.

— Az áldóját, megint várhatunk tíz perczet, — szólt a Bátor bajnok — tekintve a kuleslyukon, a mint a duda megállás nélkül új dallamra tért át. — Cantle apó épen ebben a sarokban áll s várja, hogy rákerüljön a sor.

— Nem tart az sokáig, hatkezes reel — jegyzé meg a Doktor.

— Mért ne mennénk be, ha tánczolnak is? Hiszen ők hivattak — mondá a Szaracén.

— Semmi esetre sem — szólt határozottan Eustacia, a ki szapora léptekkel sétálgatott az ajtó és a kapu közt, hogy fölmelegedjék. — Ha mi betölködnánk közéjük, megzavarnánk a táncot s az illetlen dolog volna.

— Hm! E valakinek tartja magát, hogy már egy kicsit több iskolát látott, mint mi — mondá a Doktor.

— Maga mehet a pokolba! — felelt Eustacia.

Hárman vagy négyen suttogó szavakat váltottak s ekkor egyikük a leányhoz fordult:

— Ha lenne olyan szíves, hogy valamire megfeleljen — szólt udvariasan. — Nem Vye kisasszony maga. Mi azt hiszszük, az.

— Higgyék a mit akarnak — mondá Eustacia halkan. — Tisztességes fiúk nem árulkodnak leányra.

— Egy árva szót se szólunk kisasszony. Becsületünkre mondjuk.

— Köszönöm.

E pillanatban elhallgattak a hegedűs a duda egy utolsót rikoltott, olyat, hogy majd megrepedt bele a fal. Mikor a zaj csökkenéséből azt következtették a farsangosok, hogy a tánczosok letelepedtek, Karácsony apó előlépett, megnyomta a kilincset és bedugta fejét az ajtón.

— Ohó, a farsangosok, a farsangosok! — kiáltott egyszerre néhány vendég. — Helyet a farsangosoknak!

Czipóhátu Karácsony apó akkor egészen belépett, s füttykösét forgatva helyet csinált a játékosoknak, miközben pattogó verseken jelentette be, hogy megérkezett akár szívesen látják, akár sem. Beszédét ezzel fejezte be:

«Helyet, helyet, derék fiúk
Hadd játsza a banda:
Szent György lovag szép játékát,
Szent Karácsony napra.»

A vendégek a szoba egyik végébe húzódtak, a muzsikus hegedűjét hangolta, a dudás szerszámát tisztogatta s megkezdődött a játék. A kint lévők közül a Bátor bajnok, Szent György egyik híve lépett be először:

«Én vagyok a Bátor bajnok,
Öldöklő a nevem;»

Beszéde végén párviadalra szólítá a Pogányt; ekkor kellett Eustaciának bejönnie. Eddig a többiekkel együtt a pitvarban maradt, a hova beözönlött a hold világa. Teljesen könnyedén és elfogulatlanul kezdte el:

«Török lovag az én nevem,
Bajt vívni csak játék nekem;
Ezt az embert leterítöm,
Tüzes vérit majd lehütöm.»

Szaválata alatt mereven tartá fejét, s olyan durva hangon beszélt a hogy csak tudott, s egyáltalán meglehetősen biztonságban érezte magát. De az erőfeszítés, a mit tennie kellett, hogy rá ne ismerjenek, a jelenet ujdonsága, a gyertyák fénye s az arczát elrejtő szalagok úgy megzavarták, hogy semmiképen nem tudta volna megmondani, hogy kik a Yeobrightné vendégei. Egy

pár homályos arcz az asztal tulsó végén, a gyertyák mögött, ez volt minden, a mit látott. Ezalatt belépett Stark Jim, a Bátor bajnok, vadul rámeredve a Török lovagra:

«Te vagy hát a Török lovag,
Rántsz kardot és védjed magad.»

Összecsaptak, s a párviadal eredménye az lett, hogy Eustacia egy bámulatosan szabálytalan dőfessel leteríté a Bátor bajnokot, Jim pedig, a ki lelkes híve volt az alakosok ősi hagyományainak, úgy vágódott a szoba közepére, mint egy zsák. Aztán megint a Török lovag fogott szót, — egy kicsit bizony halkán — s egyebek közt azt is kijelentette, hogy kész viadalt állani magával Szent Györggyel és egész csapatával is. Erre aztán előlépett nagy méltósággal Szent György.

«S most jövök én, Szent György, rettentetlen vitéz
Karddal és lándzsával mindenkor vívni kész,
A hétfejű sárkányt harcban ki levertem,
S szép Sabra királylány kezét vele nyertem.
Hol az a halandó, a ki szembe szállni,
Jó aczéлом előtt a ki meg mer állni?»

Ez a fiú ismert rá legelőbb Eustaciára s most, midőn a Török kellően hegyke válasza után a párbaj kezdetét vette, gondja volt reá, hogy kíméletesen forgassa szablyáját. A lovag sebet kapott s az utasításoknak engedve térdre rogyott. Ekkor föllépett a Doktor, s egy palaczkból, melyet hóna alatt hozott, erősítő italt adott a loagnak.

A viadal újra elkezdődött, a pogány mind hanyatlott, s végre valahára egészen elterült. Így lassanként kellett leroskadnia, s épen ezért választá Eustacia a Török lovag szerepét, ámbár nem ez volt a legrövidebb. Hirtelen vágódni el, mint a többi harcosok szoktak, nem lett volna sem elegáns, sem leányhoz illő, de úgy halni meg, a hogy a Török szokott, makaés ellenállás után, könnyű szerep volt.

Most már Eustacia is a halottak közé került, de nem feküdt a földön, hanem félig ülve az óra állványához támaszkodott és fejét elég magasan tarthatta.

Szent György, a Szaracén, a Doktor és Karácsony apó tovább folytatták a játékot, s Eustaciának, a kire több kötelesség nem nézett, alkalma nyílt arra, hogy szemügyre vegyen mindent s kutassa azt, a kiért idejött.

VI. FEJEZET.

Szemtől szemben.

A szoba tánczhoz volt rendezve s a széles tölgyfa asztalt úgy hátra taszították, hogy az mint egy mellvéd, állott a tűzhely előtt. A vendégek a szoba két végén és a kandalló-zugolyban voltak csoportosulva, többnyire neki pirosodott arcz-

czal, lihegve; köztük Eustacia fölismert néhány környékbeli módos embert is. Thomasin ellenben, a mint várta is, nem volt látható, s erről eszébe jutott, hogy mikor kint állottak, egyik felső ablakból világosság sugárzott ki; az a Thomasiné lehetett. A kandalló-zugoly egyik székéből egy orr, áll, kéz, térd, láb nyult elő; jobban szemügyre véve, Cantle apóvá egyesültek ezek, a ki hébe-hóba kertészkedett Yeobrightnél s ennelfogva szintén a vendégek közt volt. Előtte egy tőzeg-Aetnából ugyancsak szállott fölfelé a füst.

Csakhamar a szoba másik része vonta magára figyelmét. A kályha tulsó oldalánál állott az ellenző, ez a szükséges kiegészítő része az olyan nyílt tűznek, hol csak erős léghuzam tudja fölvinni a füstöt. Azt a szolgálatot teszi ez a régi módi tűzhelyeknél, a mit a szélnek kitett tanyánál egy kelet felé eső facsoport vagy a kerteknél az északi fal. Az ellenzón kívül repked a gyertyaláng, meg-meglebbenek a hajfűrtök; a leányok borzonganak, az öreg emberek tüsszkölnek; belül paradicsom van, a legkisebb léghuzam sem zavarja a levegőt; a bentülőgélők háta épen oly meleg, mint arczuk, s a kellemes hőmérséklet régi dalokat s régi meséket csal ajkaikra.

Mindazonáltal nem azok érdekelték Eustáciát, a kik a padon belül ültek. Egy arcz tünt föl éles határozottsággal a sötét cserfa-burkolat felső részén. Yeobright Kelemen, vagy a mint a pusz-

tán nevezték Clym volt az, a pad külső végéhez támaszkodva. Eustacia tudta, hogy nem lehet senki más. A látvány mintegy két láb területet foglalt el, Rembrandt sötét modorában festve. Az ott álldogáló férfi megjelenésének az adott sajátosságos erőt, hogy noha egész alakját ki lehetett venni, tisztán csak arca volt látható.

Középkorú ember előtt ez az arcz ifjunak tünt volna föl, ámbár fiatal emberek bizonyára kész férfinak nézték volna. Azok közé az arcok közé tartozott, a melyek nem annyira arra emlékeztetnek bennünket, hogy hány év suhant el felettük, mint inkább arra, mennyi mindent tapasztaltak már. Jared, Mahalael s a többi özönvíz előtt élt emberek megszámlálhatták éveiket pontosan, de a modern ember korát a szerint kell nézni, hogy mily eleven életet élt.

Az arcz csinos, sőt szép metszetű volt. De a benne székelő lélek már arra kezdé használni, hogy mint valami írotáblára följegyezze reá saját vonásait. Ezt a szépséget nem sokára környétként elemésztí élösdíje, az értelem, a mely egyszerűbb külsön is megélhetett volna, a hol nem tesz semmi kárt. Ha az ég megövtá volna Yeobrightot ettől a pusztító szokástól, az elmékedéstől, bizonyára azt mondják rá: «Csinos ember.» Ha agya élesebb körvonalakban fejlődik ki, azt mondták volna: «nagyszü ember.» De a belső tevékenység rabolni kezdé a külső symmetriáját s így azt tartották, hogy különös arca van. Ennél

fogva a kik arczát nézni kezdték, végre olvasták. Ábrázata telistele volt olvasható jelekkel. A gondolkozás nem nyütte ugyan el, de volt rajta nem egy nyom a mi szemléldő emberre mutatott. Nem ritka jelenség ez oly férfiaknál, kik a nyugalmas diákévek után négy-öt esztendőt töltöttek már abban a munkában, hogy előre törjenek.

Már is meglátszott rajta, hogy a gondolkodás betegsége a testnek, s nyilvánvaló bizonytságot tett arról is, hogy az eszményi physikai szépség nem fér össze az altruismus növekedésével, s az élet zürzavaros voltának tiszta tudatával. Az értelem világát az élet olajával kell táplálni, pedig erre szükségé van a testnek is; s itt az a szánalmas látvány tárult a szemléldő elé, hogy e kettős fogyasztás nyomai máris szembetünök.

Ha bizonyos embereket nézegetve a böleselő azon sajnálkzik, hogy a gondolkodók veszendő anyagból vannak, a művész azon fogja el a sajnálat, hogy e veszendő anyagnak gondolkoznia kell. Yeobrightot szemlélgetve ösztönszerűleg elszomorította volna őket e szembeszökő példája annak, mily emésztő összeköttetésben állanak egymással a hús és a szellem.

Tekintetén meglátszott, hogy természettől vídámnak született lélek küzd ott a kívülről jövő leverő hatások ellen, de nem teljes sikerrel. Tekintete bizonyos egyedülvalóságot sejtetett, de elárult többet is. Mint a derült lelkeknél rendszeren, úgy itt is kisugárzott börtönéből az istenség, a

mely arra van kárhóztatva, hogy muló emberi testbe legyen lánczolyva.

Eustaciára ez óriás hatást tett. Már előbb oly fokára jutott az izgatottságnak, hogy a leghétköznapibb ember is hatással lett volna reá. Yeobright Clym egészen fölzavarta lelkét.

A játék bevégeződött. Szent György győzedelmeskedett s fejét vette a Szaracézinnak. Egyetlen megjegyzést sem tettek, épen úgy, mint nem tettek volna arra, hogy őszszel sarjadzik a gomba, s tavasz kezdetén hull a hó. Épen oly közönyösen fogadták a darabot, mint a hogy magok a farsangosok előadták. Ez is alkotórésze a vidámságnak, a melyen természetesen minden karácsonkor át kell esni, s nincs mit beszélni róla. Aztán elénekelték azt a panaszos dalt, mely a darabot követni szokta; ezalatt a halottak oly csöndes és félelmes módon keltek lábra, mint Napoleon katonái az «Éjféli szemlében». Erre kinyílt az ajtó és Fairway, Keresztélytől és másoktól kísérve, megjelent a küszöbön; kint várták a játék végét, mint imént a farsangosok a tánczét.

— Szabad, szabad! — mondá Yeobrightné és Clym eléjük ment, hogy üdvözölje őket. — Hogy hogy ily későn? Cantle apó már régesrég itt van, s azt hittük, hogy vele jönnek, hisz jóformán szomszédok.

— Hát előbb eljöttem volna én — felelt Fairway, itt megállott, szeget kezdett keresni a gerendán, melyre kalapját fölakaszsa, de úgy

találván, hogy az ő rendes szegére fagyöngy van erősítve, a többi is mind tele magyal ágakkal, úgy segített magán, hogy a gyertyatartó és az óra közé tette, hadd libegjen ott, — eljöttem volna előbb, tekintetes asszony — folytatá aztán nyugodtabban, — de tudom, hogy mikor valahol vacsorát adnak, nem sok üres hely van olyankor a házban, hát gondoltam, nem megyek, míg egy kicsit rendbe nem jönnek.

— Én is így gondolkoztam — mondá komolyan Keresztély, — de az apám már úgy vágyott, hogy az illendőséget is elfelejtette, s be se sötétedett, már utnak indult. Mondtam neki, hogy nem illik ilyen korán beállítani, de neki hiába beszél az ember.

— Az ám! majd én addig várok, hogy mindentől elessem. A madár sem jár sebesebben nálam, ha multság van valahol, — rikkantott Cantle apó a kandalló-zugolyból.

Fairway azalatt alaposan szemügyre vette Yeobrightot.

— Tán el sem hiszik — szólt a többi vendéghez, — hogy meg sem ismertem volna ezt az urat, ha nem a pusztán látom meg először, úgy megváltozott.

— Kegyelmed is megváltozott Timotheus, még pedig azt hiszem, javára — felelt Yeobright, Fairway erős alakjára tekintve.

— Nézzen meg engem is Yeobright úr, úgy-e én is javamra változtam? — mondá Cantle apó,

fölállva, s Clym közvetlen közelébe törekedve, hogy a legbehatóbb kritika tárgya lehessen.

— Megnézzük, meg — szólt Fairway, azzal fölvetve a gyertyát, s jártatta föl, s lé az apó ábrázata előtt; a vizsgálat tárgya pedig azalatt könnyedén és kellemesen igyekezett mosolyogni és fiatalos hányivetiséggel viselte magát.

— Kegyelmed nem igen változott — mondá Yeobright.

— Ha változott valamit, hát fiatalodott — tette hozzá Fairway határozottan.

— Nem az én érdemem, nem is büszkélkedem vele — szólt jókedvűen az apó. — De ma is csak olyan mókás ember vagyok, ebből soh'se is gyógyítanak ki. Ilyen volt Cantle apó mindig, tudjuk. De azért a tekintetes úr mellett elülhetek!

— El ott mindnyájan — szólt közbe Humphrey az igazi csodálkozás hangján, a mely nem volt arra szánva, hogy mások is meghallják.

— Igaz a! Egy lélek se volna itt, a kit másodiknak vagy harmadiknak is mellé lehetne tenni, ha én a nyalka fiuk közt nem katonáskodtam volna, mert hogy olyan takaros legények voltunk, így hittak bennünket — mondá Cantle apó. — Bizony így sem sokat mutatunk mellette. Bezzeg 1804-ben azt mondták, hogy egész déli Wessexben nem volt külön legény, mint én, mikor a századommal a budmouthi boltok előtt elnyargaltam. Szaladtunk erősen, mert hire futott, hogy Boney partra szállott. Olyan egyenes voltam,

mint egy fiatal jegenyefa, karabélyosan, kamás-lisan, álladzó szíjjal, a mi majd leszelte az államat; minden úgy ragyogott rajtam, mint a nap. Ugy biz fiuk. Takaros fattyu voltam én katonakoromban. Akkor láttatok volna!

— Clym az anyjára ütött, a mi a termetét illeti — mondá Timotheus; — jól ismertem a bátyjait, soh'se csináltak hosszabb koporsókat egész Wessexben, s azt beszélük, hogy szegény Györgynek mégis föl kellett hajtani egy kicsit a térdét.

— Mit, koporsót? — kérdezősködött Keresztély, közelebb húzódva. — Nem jelent meg a szelleme valakinek?

— Dehogy jelent! Ne képzelősködjél mindig Keresztély, légy férfi! — felelt Timotheus szemrehányólag.

— Az leszek — mondá Keresztély, de most jut eszembe, hogy a mult éjtszaka épen olyan árnyékot vetettem, mint egy koporsó. Mit jelent az, szomszédok, ha az ember árnyéka épen olyan, mint a koporsó? Csak nem kell talán valamitől félnem?

— Félned? — szólt Cantle apó. — Isten engem, sohase féltem semmitől Boneyt kivéve. Hej csak nagy kár is, hogy 1804-ben nem láttatok.

Ekkor már a farsangosok szedelőzködni kezdtek. De Yeobrightné nem eresztette őket, hanem megmarasztotta vacsorára.

E meghívásra a csapat nevében Karácsony apó felelt, elfogadván azt készségesen.

Eustacia boldog volt, hogy egy kissé tovább ott maradhat. A zuzos, fagyos éjszaka odakünn kétszeresen hideg volt neki. De az ottmaradásnak is meg voltak a maga nehézségei. A nagy szoba tele volt, s azért Yeobrightné a közvetlen ebbe nyíló éléskamrába tétetett egy padot az alakosok számára. Itt telepedtek le egy sorban; az ajtó nyitva maradt, s így tulajdonkép ők is csak a nagyszobában voltak. Yeobrightné most néhány halk szót mondott fiának, a ki erre a szobán keresztül a kamrába ment, horzsolva fejével a fagyöngyágakat, a mint belépett, s hozott a farsangosoknak húst, kenyeret, süteményt, pástétomot, méhsört és bodzabort. Ő és anyja szolgáltak ki mindenkit, hogy a kis eselédleány is vendég lehessen. A játékosok letették sisakjokat s hozzáláttak az ételhez, italhoz.

— De csak eszik maga is valamit? — szólította meg Clym a Török lovagot, a mint a tálcával e harczos elé jutott. A leány elutasította, s ült tovább álarczosan, hogy a szalagrostély mögül csak szemei csillogtak ki.

— Nem kérek semmit — válaszolt Eustacia.

— Még egészen kezdő — szolt közbe a Szaraczen mentegetőleg — ne tessék rossz néven venni tőle. Nem a régi czimborák közül való, csak azért állt közbénk, mert egyik társunk nem jöhetett el.

— De valamit csak megkóstol legalább? —

sürgette tovább Yeobright. — Na, egy pohár méhsört vagy bodzabort.

— Jó lesz biz azt megkóstolni — tanácsolta a Szaraczen. — Nem fázik meg haza menet.

Enni ugyan nem tudott Eustacia a nélkül, hogy arczát ki ne kellett volna takarnia, de inni álarczosan is lehetett. Így hát elfogadta a bodzabort, s a pohár eltűnt a szalagok mögött.

E jelenet alatt Eustaciának felig-meddig kétsége támadt helyzetének biztossága felől, de egyuttal öröme is telt benne. Érzelmait rendkívül bonyolultá tették azok a figyelmességek, a melyeket az az ember, a kit életében először lett volna hajlandó imádni, tanusított iránta, s voltaképen nem is iránta, hanem egy képzeletbeli személy iránt. Eustacia szerette őt, részint azért, mert egészen kivételes jelenség volt e helyen, részint, mert ösztönszerűleg már előre elhatározta, hogy szeretni fogja, főképen pedig, mert szükségét érezte annak, hogy szeressen valakit. Azt hitte, hogy akár akarja, akár nem, szeretnie kell Yeobrightot, s épen ezért olyanformán járt, mint Lord Lyttleton és mások, a kik azt álmodták, hogy egy bizonyos napon meg fognak halni, s a beteges képzelődés hatása alatt ez álmuk csakugyan valóra vált. Ha egy leány egyszer fölteszi magában, hogy valakit bizonyos helyen, bizonyos órában megszeret, biztosra vehetjük, hogy úgy is lesz.

Sugallta-e valami Yeobrightnak a phantas-

tikus álöltözetű lény nemét, s hogy minő hatalmas van annak érezni és érzést keltenie; és mennyivel magasabban áll, mint társai? Mikor a szerelem Istennője álöltözetben jelent meg Aeneas előtt, valami isteni illat környezé, a mi elárulta kiletét. Ha földi nő érzelmei képesek lettek volna valaha ily mystikus kisugárzást gyakorolni szerelmök tárgyára, Yeobrightnak most rá kellett volna jönnie Eustacia jelenlétére. A férfi tűnődve nézett Eustaciára, aztán álmodozásba merült, mintha elfelejtené, mi van előtte. Egy pillanat múlva véget ért ez a jelenet, Yeobright eltávozott és Eustacia úgy szürcsölte ki a bort, hogy azt sem tudta, mit iszik. A férfi, a kibe már előre szerelmes akart lenni, a kis szobába ment, be egész a tulsó végéig.

A farsangosok, mint mondtuk, egy padon ültek, a melynek egyik vége a kis oldalszobába vagy éléskamrába nyult, mert a nagy szobában nem volt elég hely. Eustacia, egyrészt félnépszerűségéből is a legbelső ülést foglalta el, a honnan épen úgy belátott az éléskamra belsejébe, mint a nagy szobába. Mikor Clym a kamrába távozott, Eustacia szemei követték őt az itt uralkodó homályon keresztül. A kamra végén egy ajtó volt, a melyet épen abban a pillanatban nyitott ki valaki, a mint Clym is a kilines után nyult; kívülről világozás ömlött be. Thomasin lépett be, gyertyával kezében, arca szenvedő, halovány és érdekes

volt. Úgy látszott Yeobright megörült neki s kezét fogott vele.

— Helyes, Tamsie — mondá derülten, mintegy magához térve láttára — hát rászántad magad, hogy lejőjj. Örülök rajta.

— Csitt! nem, nem — mondá sebesen. — Csak teveled akarok beszélni.

— De mért nem jössz közénk?

— Nem lehet. Legalább most nem igen van kedvem hozzá. Nem egészen jól érzem magamat, s úgy is lehetünk még sokat együtt, hiszen jó hosszú ideig itthon lépsz.

— Pedig nélküled nem oly kellemes itt lenni. Igazán rosszul vagy?

— Csak egy kissé, édes jó bátyám, itt — mondá s enyelegve szívére mutatott.

— Ah, persze! Még valakit meg kellett volna hívni ma estére, úgy-e?

— Óh nem, igazán nem. Csak azért jöttem le Clym, hogy megkérdézzem — — Clym követte rokonát kifelé a nappali szobába s az ajtó bezárult utánok. Eustacia és közeli farsangos szomszédai, a kik egyedüli tanúi voltak e jelenetnek, nem láttak és nem hallottak többé semmit.

Eustaciának fejébe és arczába szállt a hőség. Mindjárt gyanította, hogy Clym, a ki csak két-három nap óta van otthon, még nem értesült Thomasinnak kinos helyzetéről Wildevevel szemben, s mivel ez épen úgy élt itthon, mint az ő elmenetele előtt, természetesen nem is gyanako-

dott. E pillanatban szilaj féltékenységet érzett Thomasin iránt. Ámbár Thomasint még most talán gyöngéd érzelmek fűzik egy másik férfihez, meddig lehet bizoni ezekben az érzelmekben, ha itt él ennek az érdekes, világlátott unokatestvérnek a társaságában? Ki tudja, nem lobbannak-e mihamar szerelemre egymás iránt, mikor folytonosan egymás közelében vannak és semmi sincs, a mi figyelmüket lefoglalná. Clym suhanezkori szerelme Thomasin iránt talán elcsitult már, de könnyen újra éledhet. Eustacia a saját hálójába esett. Hogyan tönkre tette magát azzal, hogy ily öltözetben jelent meg, míg a másik hódítóan ragyoghat.

Ha előre tudta volna e találkozás teljes hatását, eget-földet megmozdított volna, hogy természetes alakjában juthasson ide. Arzának hatalmas teljesen elveszve, mozdulatainak bája végkép elrejtve, tetszélgesének bűvös hatása tökéletesen kizárva, semmi más, csupán a hangja maradt meg: az Echo tündérének végzetét érezte: «Senkise törődik itt velem» — mondta. Az nem jutott eszébe, hogy mivel fiuk közt jön, fiuképen, úgy fognak vele bánni, mint fiuval szokás. Oly érzékenyvé tette ez a helyzet, hogy ezt a föl sem vevést, ámbár önmaga szerezte magának és természetes volt, szándékosnak tekintette. Nők nem egyszer értek már el sikert álöltözetben. Nem is említve azokat, a kik, mint Peachum Pollynak bizonyos szép személyesítője a mult század elején, vagy a Languish Lydiáé a jelen századén,

hercegi koronát is vittek haza a vásárról a szerelem mellett, egész sereg följutott arra az első lépésőre, hogy szerelmet keltettek, majdnem mindig, mikor akarták. De a Török lovag előtt ilyen sikernek még csak az eshetősége is el volt zárva; elzárták azok a libegő szalagok, a melyeket nem mert félrehajtani. Yeobright unokatestvére nélkül tért vissza a szobába. Mikor Eustaciától két-három lépésnyire volt, megállott, mintha újra valami gondolat szállotta volna meg. A leányra szegezte szemeit. Ez zavartan nézett másfelé és várta, meddig tart ez a purgatórium. Néhány másodperc múlva ismét eltávozott a férfi. Némely nagyon is izzó vérű hölgynek közös ösztöne játszani a szerelemmel s ez a vakmerőségök emlékeztet azon merész aristokratákéra, a kik a forradalom előtt azt a philosophiát kegyelték s azzal kaczerkoddak, a mely utóbb romlásukat okozta.

A szerelemnek, szégyennek és félelemnek öszeütköződő érzelmei rendkívül kellemetlen hangulatot keltettek benne, vágyva-vágyott menekülni innét. A többi farsangosokon épen nem látszott, hogy sietni akarnának, s Eustacia fülebe sugván a mellette ülő fiunak, hogy majd odakint megvárja őket, az ajtóhoz lopózkodott, kinyitotta és kisurrant rajta.

Az udvar esőndje, magánossága, visszaadta nyugalmit. A palánkhöz ment s rátámaszkodván, nézte a holdat. Alig állt így pár pillanatig, az

ajtó újra megnyílt. Azt híven, hogy a banda többi tagjait fogja látni, megfordult; de nem — Yeobright Clym jött ki épen oly csendesen, mint ő, s bezárta maga mögött az ajtót.

Közeledett s Eustacia mellett megállt.

— Egy furcsa gondolatom van — mondá — kérdezni szeretnék valamit magától. Nem leány maga, vagy tévedek?

— Leány vagyok.

Yeobright szemei nagy érdeklődéssel függöttek rajta.

— Gyakran vannak a farsangosok közt leányok mostanában? Ezelőtt sohasem voltak.

— Most sincsenek.

— Hát maga?

— Én izgalmat kerestem s szabadulást a lehangoltságtól — válaszolt halkán a leány.

— S mi hangolja le?

— Az élet.

— Ez oly ok a lehangoltságra, a melyet sok embernek el kell viselni.

— Az igaz.

Hosszas hallgatás.

— És talált izgalmat? — kérdezte újra Clym.

— E pillanatban, talán.

— Akkor tán bántja is, hogy föl van fedezve?

— Bánt; ámbar gondoltam, hogy az megtörténhetik.

— Én szívesen meghittam volna a mulatságunkra, ha tudom, hogy vágyik eljönni. Ismeret-

ségben voltam én magával valaha, ifjabb koromban?

— Sohasem.

— Nem jön be újra? — maradhat a meddig tetszik.

— Nem. Nem akarom, hogy még jobban föl ismerjenek.

— Nos, felőlem biztonságban lesz. — Aztán egy pillanatra elgondolkozva, udvariasan hozzátette: — Nem háborgatom tovább. Különös egy találkozás s én nem akarom kérdezni, mi birhat rá egy művelt leányt, hogy ily szerepet játszik, mint ez?

A leány nem mondta meg az okot önkénynt, mint Yeobright remélni látszott, jó éjtszakát kívánt hát neki s a ház háta mögé ment, a hol egy kicsit föl s alá sétált, mielőtt bement volna.

Eustacia, belső tüztől hevülve, nem tudott tovább várakozni társaira. Félrehajtotta arca elől a szalagokat, kinyitotta a kaput s egyszerre bemerült a pusztába. Nem sietett. Nagyatyja már aludt s mivel Eustacia gyakran szokott sétálgatni holdas éjtszakákon a szabadban, föl se vette a járás-kelését, ő szórakozott a maga módján, s nem bánta, ha a leány is szórakozik. A bejutásnál fontosabb dolgok foglalták most el gondolatait. Yeobright, ha csak egy szikrát kíváncsi is, föltétlenül megtudja a nevét. Mi lesz akkor?

Először szinte ujjongásra kelt, ha kalandja utolsó jelenetére gondolt, de pillanatonként szé-

gyénérzet és pirulás is vegyült ebbe az ujjongásba. Aztán ez a gondolat is megborzongatta: Mi haszna volt e dőreségnek? A Yeobright-családra nézve e pereczben is tökéletesen idegen. Az az oktan regényes nimbus, melylyel ő e férfit körülvevé, a nyomoruság forrása lehet számára. Hogyan engedhette meg magának, hogy így belebolonduljon egy idegenbe. S hogy keserűségének pohara csordultig teljen, ott van Thomasin, veszedelmes közelségben élve rokonával napról-napra; mert most tudta meg, hogy a hír nem volt igaz és Yeobright hosszabb időt szándékozik itthon tölteni.

Igy ért a mistover knapi kis ajtóhoz, de mielőtt kinyitotta volna, még egyszer visszafordult és végig tekintett a pusztán. A Blackbarrow alakja kimagaslott a halmok fölött; a hold a Blackbarrow fölött állott. Csend és zuzos hideg telítette a levegőt. Ez a jelenet eszébe juttatott Eustaciának valamit, a miről e pillanatig tökéletesen megfeledkezett. A Wildevének tett ígérete volt ez, a kivel ma esti nyolcz óraker kellett volna találkoznia Barrownál, hogy végleges feleletet adjon a szökés kérdésében.

Maga Eustacia állapította meg az estét és az órát. Wildeve bizonyosan itt volt, várakozott a hidegben s keservesen csalódott.

— Annál jobb: nem ártott neki — mondá könnyedén.

Wildeve úgy tűnt már föl, mint füstös üvegen

keresztül a nap sugártalan tányéra, s Eustaciának egy cseppet sem esett terhére efféléket mondani.

Mély gondolatokba merült, s Thomasin bizalmas modora az unokatestvér iránt újra megjelent emlékezetében.

— Óh! bárcsak elvette volna Damon! — szólt. — El is vette volna, ha én nem vagyok. Ha én ezt tudom, ha én ezt tudom!

Eustacia még egyszer fölemelte mély, viharos szemeit a holdfényre s aztán egyet sóhajtvá azon az ő tragikus módján, a mely annyira hasonlított a remegéshez, belépett a ház árnyékába. A tornácban levetette a farsangos ruhát, összegöngyölte s bement szobájába.

VII. FEJEZET.

Szövetség a szép és a különös közt.

Az öreg kapitány rendszerint annyira nem törődött unokája tetteivel, hogy Eustacia oly szabadon járhatott-kelhetett mindig, mint a madár; hogy-hogy nem, a legközelebbi napon mégis érdeklődés szállta meg az öreget s megkérdezte, miért sétált tegnap olyan késő éjtszakán?

— Csupán kalandvágyból, nagyapám — felelt a leány, kifelé tekintve az ablakon szokott álma-

tag modorával, a mely oly sok erőt sejtetett maga mögött, valahányszor így sarokba szorították.

— Kalandvágýból? — az ember azt hinné, hogy egy dandyvel beszél azok közül, a kiket huszonegyben ismertem.

— Nagyon elhagyatott ez a hely.

— Annál jobb. Ha városon lagnánk, nem gyöznék szemmel tartani. Biztosra vettem, hogy itthon találak, mikor a *Jámbor asszonyból* hazajöttem.

— Nem titkolom, hol jártam. Kalandra vágytam, hát beálltam a farsangosok közé. Én játszottam a török lovatot.

— Micsoda? Csak nem talán? Ha-ha-ha! Jó-ságos Isten! Ezt már még sem hittem volna rólad, Eustacia.

— Most játszottam először, s bizonyosan utoljára is. Most már tudod, s ne felejtsd el, nagyapa, hogy ez titok.

— Jó-jó. De Eustacia — csak nem — ha-ha-ha! Az ördögbe! hogy tetszett volna ez nekem negyven évvel ezelőtt. De leányom, többet efféle ne történjék! Készálhatsz felőlem éjjelnappal, a mennyit tetszik, csak engem ne háborgass; de ilyet ne tégy többet.

— Miattam egy csöppet se aggódj, nagyapa.

Ezzel véget ért a társalgás. Egy-egy ilyenforma párbeszéd volt a legerősebb eszköz, a mit a kapitány Eustacia nevelésénél alkalmazni szokott, s ha mégis volt valami eredménye, ahhoz

elég olesón jutott az öreg. De Eustacia gondolatai messze kóboroltak a saját személyétől; és telve szenvedélyes, leírhatatlan nyugtalansággal egy valakiért, a ki előtt ő még csak egy pusztánév néki sem vala, neki indult a vadon fenýérnek, nyugtot nem találva sehól, mint Ahasverus a bolygó zsidó. Körülbelöl egy fél mértföldnyire lehetett a lakásuktól, a mint nem messze tőle egy vízmosásból valami baljóslatú vörösség emelkedik ki előtte, tompán, fénytelenül, mint a láng napvilágnál. Nem Moloch volt az, nem is Mephistopheles, csupán Venn Diggory.

Idestova egy hónapja már, hogy ha valamelyik gazda új adag vörösfestéket akart vásárolni, s azt kérdezte, merre van Venn, ezt a választ nyerte: «az Egdon pusztán». Mivel pedig az Egdont nem annyira juhok és juhászok népesítették be, mint inkább vad ponnyk és tőzegvágók, s azok a lejtők, a hol a juhtenyésztéssel foglalkoztak, Egdon északi és nyugati részén terültek el, ennél fogva nem volt egészen világos, miért táboroz ő e helyen, mint Izrael népe a Sion tövében. Központi és némelykor kívánatos helyzet volt ez. De Diggory nem azért maradt a pusztán, hogy festéket adjon el, kivált meg ily késő szakában az évnek, a mikor az ő üzlettársai már többnyire téli szállásra vonultak.

Eustacia szemügyre vette ezt a magános embert. Wildevé elmondta neki utolsó találkozásuk alkalmával, hogy ez az ember, a kivel Ye-

brightné előhozakodott volt, hogy hajlandó elvenni Thomasint, sőt vágyik a kezére. A férfi alakja szép volt, arca fiatal és szabályos, szeme ragyogó, értelme átható, helyzete pedig olyan, a melyet könnyen tehet kedvezőbbé, ha akarja. De mindezek mellett nem volt valószínű, hogy Thomasin elfogadja ezt a vándorló ifjút, mikor csak a kisújját kell kinyújtania olyan rokonért, mint Yeobright, s mikor még Wildeve sem teljesen közönyös iránta. Eustacia hamar rájött, hogy ezt a versenytársat szegény Yeobrightné csak a huga jövősen aggódva említette föl, hogy elhatározásra serkentse a másik kérését. Eustacia most a Yeobrightok pártján volt és a maga részéről is hozzájárult a nagynéne óhajtásához.

— Jó reggelt, kisasszony — szólt a festékes, levéve nyűlbőr sapkáját és semmi nyomát sem mutatva utolsó találkozásuk kellemetlen emlékének.

— Jó reggelt, festékes — felelt, nagy lassan emelve föl reá hosszú pilláktól árnyalt szemeit. — Nem tudtam, hogy maga itt közeliben tartózkodik. A szekere is itt van?

Venn könyökével egy mélyedés fölé mutatott, a melyben hatalmas, biborindájú szederbokor ütött tanyát, akkora, mint egy sátor. A szederindák nem valami nagyon barátságosak ugyan, ha hozzájuk nyúl az ember, de így tél kezdetin minden más bokornál alkalmasabb szállás ez, mert legkésőbbén hullatja el levelét. Venn sáto-

rának födele és kéménye keresztül tetszett a bokor bozotos ágszövedékein.

— Tovább is itt marad, a közelben? — kérde Eustacia érdeklődéssel.

— Igen, dolgom van itt.

— De nem csak festék-árulni?

— Azzal semmi köze.

— Yeobright kisasszonynyal ugy-e?

A leány arcából és hangjából úgy látszott, hogy fegyveres békét óhajt, s a férfi mégis nyíltan felelt:

— Igen, kisasszony; azzal.

— Talán a házasságuk miatt.

Venn elpirult a festékszenny alatt.

— Ne üzzön gúnyt belőlem, Vye kisasszony, — mondá.

— Hát nem igaz?

— Semmiesetre sem.

Eustacia most már meg volt győződve, hogy a festékes csupán *pis aller* volt a Yeobrightné szemében, s hogy ez maga nem is tud semmit erre a magas állásra való előléptetéséről. — Csak úgy mondtam magamtól — jegyzé meg aztán nyugodtan; és minden további szó nélkül indúlni akart onnan, a mint jobb felé tekintve észrevette, hogy a kis kigyózdó ösvényen, mely épen hozzájuk vezetett, egy alak törekszik fölfelé, a kit a keserűségig jól ismert. Hála az út kanyarulatainak, az ember e pillanatban háttal volt feléjük. Eustacia nyugtalanul tekintett körül. A találkozás

elől csak egy módon menekülhetett. Vennhez fordulva kérdé:

— Megengedi, hogy egy pár percze leüljek a kocsijában? A part nagyon nedves.

— Szívesen kisasszony; majd helyet csinállok.

A leány követte a festékest a szedersátor alá a kerekas tanyára, a melybe Venn fölhágott s a háromlábú széket épen az ajtó mellé tette.

— Ennél jobb helylyel nem szolgálhatok — mondá leszállva újra s visszavonulva az ösvényre, a hol föl s alá sétálva pipázgatott tovább.

Eustacia föllépett a szekérre, s leült a székre, a hol az út felől nem láthatták meg. Csakhamar közeledő léptek zaját hallotta s egy nem igen barátságos «adjon Istent», melyet a két ember váltott egymással, s aztán az egyik lépteinek elhaló neszét, a mint az úton tovahaladt. Eustacia kidugta fejét a kocsiajtón, s a távozó alak háta és vállai megvillantak előtte; s valami névtelen, tompa fájdalmat érzett, maga sem tudta, miért. Ilyen kínos érzés szokta megszállani a szívet, ha nemesebb indulatokra egyáltalán képes, a mint megpillantjuk azt, a kit egyszer szerettünk, de többé már nem szeretünk.

Mikor Eustacia leszállt, hogy távozzék, a festékes közeledett hozzá:

— Wildeve úr ment itt el, kisasszony — mondá csöndesen, s arczán meglátszott, azt várja, hogy Eustacia boszankodni fog, a mért nem találkozott vele.

— Tudom, láttam mikor jött fölfelé — válaszolt a leány — miért mondja ezt nekem?

Merész kérdés volt ez, tekintve, hogy a festékes ismerte Wildevehez való viszonyát. De Eustaciának elfogulatlan modora képes volt elnyomni azoknak a véleményét, a kiket maga alatt állóknak tartott.

— Örülök, hogy a kisasszony kérdezi ezt — viszonzá kurtán. — S most, hogy meggondolom, ez egybevág azzal, a mit a múlt éjjel láttam.

— Ah! mit látott?

Eustacia már szerette volna ott is hagyni a festékest, de kíváncsi is volt.

— Wildeve úr sokáig álldogált a Blackbarrown, e gy kisasszonyt várt, a ki nem jött el.

— Úgy látszik, maga is ott várt.

— Igen, én is ott voltam. Örültem rajta, hogy családott. Ma éjjel megint ott lesz.

— Hogy megint családójék. Úgy áll a dolog festékes, hogy az a kisasszony ma már a helyett, hogy útjában állana Thomasin házasságának Wildevevel, inkább nagyon örülne, ha elősegítené azt.

Venn elbámúlt e vallomáson, ámbár nem mutatta. Az érzéseket akkor árulja el az arcz, ha a kapott válasz csak egy lépésre jár attól, a melyet vártunk; bonyolultabb esetekben, két vagy több lépés távolságnál már rendszerint eltitkolja.

— Értem, kisasszony — felelé.

— Hogy tudja maga, hogy Wildeve úr ma

éjjel megint eljön a Blackbarrowra? — kérdezte Eustacia.

— Hallottam, a mint mondta magában. Ugyan mérges volt.

A leány arcán e pillanatban meglátszott, hogy mit érez; sötét, mély szemeit aggodalommal emelve a festékesre, rebegte:

— Isteneim! mitevő legyek. Nem akarnám megbántani, de nem is óhajtom látni többé; és van némi apróság nálam, a mit szeretnék visszaküldeni neki.

— Ha ide adná azokat nekem a kisasszony és írna mellé egy pár sort, hogy nem akar vele beszélni többé, én elvégezném csöndben az egész dolgot. Ez lenne a legegyszerűbb.

— Jó lesz az — felelt Eustacia — jöjjön el hozzánk, én majd kihozom azokat magának.

Elindult s mivel a puszta bozontos bokrai közt csak rendkívül keskeny csapás vezetett, a festékes nyomon követte. Eustacia még jó távról észrevette, hogy a kapitány az udvaron van, s látésővével a láthatárt vizsgálja. Azt mondta tehát a festékesnek, várja meg itt, s egyedül ment be a házba.

Tíz percz múlva egy kis csomaggal meg levéllel tért vissza; ezeket átadva Vennek kérdezte:

— Miért vállalkozott maga olyan szívesen, hogy ezeket elviszi tőlem?

— Még kérdezheti?

— Azt hiszem maga azt gondolja, hogy ezzel

Thomasinnak szolgálatot tesz. Ma is úgy buzgódik még a házassága mellett, mint ezelőtt?

Venn egy kicsit meg volt hatva.

— Szívesebben elvettem volna magam — mondá csöndes hangon — de most úgy érzem, hogy ha már azon másik nélkül nem lehet boldog, hát kötelességem mindent megtenni, hogy segítségére legyek, mint férfihoz illik.

Eustacia érdeklődéssel nézte ezt a különös embert, a ki így beszélt. Mily sajátságos szerelem az, a mely egészen ment az önzéstől, ettől a gyakran fő, olykor egyetlen alkotó elemétől a szerelmi szenvedélynek. A festékes önzetlensége annyira tiszteletet érdemlő volt, hogy éppen túlzott mértéke miatt nem nyert tiszteletet: Eustacia előtt majdnem képtelenségnek tűnt föl.

— Akkor végre mindketten egy véleményen vagyunk — mondá a leány.

— Egyen — felelt Venn komoran. — De nagyon szeretném, ha a kisasszony megmondaná nekem, miért érdeklődik most már úgy Thomasin iránt. A változás hirtelen jött és különös.

Úgy látszott, Eustacia nem tud hamarjában felelni.

— Azt nem mondhatom meg magának, festékes — válaszolt hidegen.

— Venn nem szólt többet. Zsebre tette a levelet s meghajtva magát, távozott.

A Blackbarrowra ráborúlt az éjtszaka, mikor Wildeve a lassan emelkedő úton haladva a sírdomb tövéhez ért. A mint megérkezett, közvetlenül a háta mögött egy alak kelt föl a földről. Eustacia követe volt az. Az alak vállára csapott Wildevenek. A lázas ifjú kocsmáros és exmérnök összerendült, mint a Sátán az Ithuriel lándzsája érintésétől.

— A találkozás mindig nyolcz óraker van, itt ezen a helyen — mondá Venn — és itt vagyunk most is, mi hárman.

— Mi hárman? — kérde Wildeve, gyorsan körültekintve.

— Igen, ön, meg én, meg ő. Ez ő. — S e szavakkal odanyújtá neki a levelet és a csomagot.

Wildeve csodálkozva vette el.

— Nem értem mit akar — mondá. — Hogy kerül ön ide? Itt valami félreértésnek kell lenni.

— Mindezt tisztára megérti, ha a levelet átolvassa. Van lámpa is hozzá. — A festékes meggyújtott egy hüvelyknyi faggyúgyertya darabot, és sapkájával védte a szél ellen.

— Kicsoda ön? — kérdezé Wildeve, szemügyre véván rótvörös társát a homályos gyertyafény mellett. — Ön talán az a festékes, a kit ma reggel a halmon láttam — ej, hisz ön az, a ki...

— Legyen szíves a levelet elolvasni.

— Ha ön a másiktól jönne, nem volnék meglepette — mormolá Wildeve, miközben a levelet fölbontotta s olvasni kezdé. Arcza elkomorult.

Wildeve úrnac. — Némi gondolkodás után arra a meggyőződésre jutottam, hogy nekünk egyszer és mindenkorra meg kell szakítanunk minden további érintkezést. Mennél tovább tündööm, annál inkább belátom, hogy ismeretségünknek véget kell vetni. Ha ön az elmúlt két év alatt állandóan egyformán hű lett volna hozzám, most lehetne némi joga arra, hogy szívtelenséggel vádoljon; de ha nyugodtan meggondolja mit kellett nékem szenvednem, mikor cserben hagyott s milyen némán türtem, hogy ön másnak udvarol, mennyire nem igyekeztem megháborítani önöket, azt hiszem, meg fogja vallani, hogy igazam van, ha most, midőn ön visszatér hozzám, a saját érzéseimet is megkérdem. S hogy ez érzelmek nem olyanok az ön irányában ma, mint hajdanán, azt talán hibául róhatja föl, de szemrehányást e miatt aligha tehet, ha fontolóra veszi, hogyan hagyott el Thomasinért.

Azt az egypár apróságot, a melyet barátságunk korábbi szakában kaptam öntől, a levél vivőjére bízam. Igazán véve ezeket már akkor visszakellett volna küldenem, mikor először hallottam az ön viszonyáról Thomasinnal. Eustacia.

A mint Wildeve az aláíráshoz ért, a tompa kábultság, melylyel a levél első felét olvasta, levertséggé erősödött.

— Milyen bolondná tartanak engem — mondá boszúsan. — Tudja maga, mi van ebben a levélben?

A festékes egy dalt dudolt.

— Befagyott a szája? — kérdezte Wildeve hevesen.

— La-la-la-la . . . dalolá a festékes.

Wildeve a földre irányozta tekintetét, Venn lábai mellett, s aztán végig mérte a festékes alakját, melyet a gyertya fénye világított meg.

— Ha-ha-ha! Nos, azt hiszem, rászolgáltam, ha figyelembe vesszük, hogy játszottam mind a kettővel — mondá végre félig magának, félig Vennnek. — De a legeslegfurcsábbnak azt találom, hogy maga annyira elveszíti orra elől a saját érdekeit, hogy ezt a saját kezével hozza ide nekem.

— Az én érdekeimet?

— Persze. A maga érdeke az lett volna, hogy semmit se tegyen a mivel engem Thomasinhoz visszavezethetne, hiszen elfogadták magát, vagy legalább olyanformán áll a dolog. Yeobrightné mondta, hogy maga valószínűen elveszi. De így hát ez nem igaz?

— Boldog Isten! Hallottam effélet, de nem hittem. Mikor mondta?

Wildeve dudolni kezdett, mint a festékes az imént.

— Nem hiszem most sem — kiáltá Venn.

— La-la-la . . . danolá Wildeve.

— Oh Istenem! — milyen ügyesen tud utánozni! — mondá Venn megvetően. — Nos, megfogom tudni. Megyek egyenesen Thomasinhoz.

Diggory heves léptekkel indult visszafelé.

Wildeve szeme a megsemmisítő gúny kifejezésével követte, mintha nem is lenne több egy vad ponnynál. Mikor a festékes alakja már nem látszott, Wildeve is leszállt s bele merült a völgy sugár talan homályába. Itt szabad folyvást engedett érzelmeinek.

— Így megalázva! — mondá magában. — Ez egyszer nagyon is messze ment a tréfájával. Most én a kettő közt hoppon maradjak? De majd meglátjuk. Nem is álmodja, hogy szaván akarom fogni! — Ezer darabra tépte a levelet, melyet kezében tartott.

Wildeve nehéz föladat előtt állott. Elveszíteni a két leányt — neki, mindkettőjük kegyeltjének — oly gúnynak látszott a sors részéről, a melyet nem tűrhetett el. Tisztességgel csak egy úton szabadúlhatott: ha Thomasint elveszi. Akkor majd — gondolá magában — keserű és késő megbánás könnyeit fogja hullatni Eustacia. Nem volt csuda, ha Wildeve semmit se tudván arról az új férfiről, a ki a háttérben föltűnt, azt hitte, hogy Eustacia csak játékot űz vele. Ahhoz, hogy megértse, hogy e levél nem csupán pillanatnyi fölindulás eredménye, s rájőjön, hogy Eustacia egyenesen Thomasinhoz akarja őt visszavinni, tudnia kellett volna, hogyan alakult át Eustacia gondolatvilága ez új alak befolyása alatt. Ki találhatta ki, hogy új szenvedély önzése tette őt nagylelkűvé, s egyik unokatestvér után való sóvárgás bőkezű adakozóvá a másik iránt, s

hogy csak azért ád, mert minden áron nyerni akar?

Azzal az elhatározással folytatta útját, hogy megházasodik hamarosan, s meggyötri a büszke leány szívét.

Venn Diggory ezalatt visszatért a szekérhez, s megállva, gondolatokba mélyedten nézett a kályha tüzebe. Egy új látkör nyílt meg előtte. De bármily sokat ígéro volt is az a kilátás, hogy Yeobrightné őt szemelte ki unokahuga férjéül, magának Thomasinnak megnyeréséhez föltétlenül szükséges volt egy dolog, a lemondás erről a mostani, vad életmódról. Ebben nem látott semmi nehézséget. Takaros kis összeg pénze volt már lerakva egy közeli bankban, s két-három hó alatt teljesen visszatérhet a régi csapásra, a melyről csak akkor lépett le, mikor szerelmi ajánlatával kudarcot vallott. A tehenészetre adja magát, megtelepszik a pusztta mellett rétségen, s ott bizonyára alkalmas otthont tud alkotni választottja számára.

Nem tudott másnapig várni, hogy Thomasint meglássa, s tervét kifejtse előtte. Nagysietve öltözete rendbeszedéséhez látott, egy rend ruhát húzott elő egy ládából, s vagy húsz percz múlva már úgy állt a lámpa előtt, hogy csak az arca árulta el rajta a festékest; erről nem lehetett a czinóbert olyan hamar eltüntetni. Aztán lezárva az ajtót, s még egy lakattal is megerősítve, útra kelt Blooms-End felé.

Epen a fehér kerítéshez ért, s kezét a kilincse tette, a mint a ház ajtaja kinyílt, s mindjárt hirtelen be is zárult. Egy női alak surrant be rajta. Ugyanakkor egy férfi, a ki valószínűen a pitvarban álldogált a nővel, kifelé jött a házból, s csakhamar szemtől-szemben találta magát Vennel. Megint Wildeve volt.

— Serény ember, ugyan szaporán járt! — mondá Diggory gúnyosan.

— Maga meg lassan, a mint látni fogja — felelt Wildeve. — Aztán halkított hangon hozzátette: — s most már vissza is fordúlhat. Én megkértem a leányt és megkaptam. Ha-ha-ha! Jó éjtszakát, festékes! — Azzal Wildeve eltávozott.

Venn szíve nagyon elcsüggedt e szavakra, ámbár azelőtt sem volt valami nagyon tele reménységgel. A fehér palánkra támaszkodott, s úgy állt ott majd egy teljes negyedóráig határozatlanul. Akkor fölment a kerti úton, kopogtatott s Yeobrightné után tudakozódott.

Yeobrightné a helyett, hogy behívatta volna, kijött hozzá a pitvarba. Csöndes hangon beszélgettek aztán együtt tiz perczig vagy tovább is. A végén Yeobrightné visszament a házba s Venn szomorúan bandukolt vissza a pusztába. Mikor újra a szekérhez ért, meggyújtotta a lámpát, s fásult arczczal kezdte lefelé húzgálni magáról ünneplő ruháját, míg aztán vagy tiz percz múlva újra előtűnt a töről metszeit és eltámadhatatlan festékes, a kit ezelőtt láttunk.

VIII. FEJEZET.

Egy gyöngéd szivről kiderül, hogy erő is van benne.

Ez estén a Blooms-End belseje, ámbár csinos volt és kényelmes, meglehetősen csendes vala. Yeobright Clym nem volt otthon. A karácsonyi mulatság után néhány napra egy barátjához utazott, vagy tiz mérföldnyire onnét.

Az a homályos alak, a kit a festékes Wildeve-től elválni s aztán hirtelen elsurranni látott, Thomasin volt. A szobába lépve ledobta köpenyét, mely csak hanyagúl fedte vállát, s aztán odament a lámpához, a hol Yeobrightné munkasztala mellett dolgozott. Az asztal a tűz közelébe volt téve, úgy hogy egyik sarka a kandallózugolyba nyúlt.

— Nem szeretem, ha ily későn egyedül mégysz ki, Thomasin — mondá nénje nyugodtan, a nélkül, hogy munkájáról fölnézne.

— Csak az ajtóban voltam.

— Nos? — kutatta tovább Yeobrightné, megkapatva Thomasin hangjának változásától; s fűrkészőleg tekintett reá.

Thomasin arca jóval pirosabb lett, mint valaha volt, s szeméi csillogtak.

— «Ő» kopogtatott — felelt Thomasin.

Gondoltam.

— Azt akarja, hogy az esküvő hamar legyen meg.

— Valóban! Hát ily türelmetlen — s Yeobrightné vizsga szemmel nézett unokahugára. — Miért nem jött bé Wildeve úr?

— Nem akart. Néném nem szereti őt, azt mondja. Szeretné, ha holnapután esküdnénk egész magánosan; az ő templomukban, nem a miénkben.

— Ah! És te mit mondtál?

— Beleegyeztem — felelt Thomasin határozottan. — Most már gyakorlati leány vagyok. Szerelemben, miben nem igen hiszek. Bármily körülmények közt hozzá mennék, mióta — mióta Clym levelét megkaptuk.

Yeobrightné kötökosarában egy levél hevert. Thomasin szavaira kivette azt, fölnyitotta, s némán olvasni kezdte, talán tizedikszor már a mai napon.

«Mit jelentsen ez az együgyű pletyka, a mit itt fecsegnek Thomasinról meg Wildeve úrról? Valóban lealázó lenne, ha csak egy hajszálnyi igaz volna is benne. Hol veheti magát ilyen vaskos hazugság? Azt mondják, ha az ember meg akarja tudni, mi újság otthon, menjen a szomszédba, s úgy látszik, én így jártam. Természetesen én állítom mindenütt, hogy nem igaz, de csakugyan boszantó, s nem értem, hogyan támadhatott. Nevetséges beszéd is, hogy olyan leányt, mint

Thomasin, a menyegző napján cserben hagyhatnának.»

— Úgy van, — szolt Yeobrightné szomorúan, letéve a levelet. Ha azt hiszed, hogy hozzá tudsz menni, hát eredj. És mivel Wildeve úr azt kívánja, hogy ne legyen szertartás, hát ne legyen. — semmit sem tehetek. Most minden a te kezédben van. Az én hatalmam, hogy boldoggá tegyelek, véget ért, mikor a házból kiléptél s Budmouthba indultál vele. — Aztán szinte keserűen folytatta: — Jóformán azt is megkérdezhetném, hogy miért kérsz tőlem ebben a dologban tanácsot? Ha meg esküdtél volna vele a nélkül, hogy nekem egy árva szót szólasz, akkor is bajosan haragudtam volna meg s egyszerűen azért nem, szegény gyermekem, mert okosabbat nem tehetsz.

— Ne beszéljen így néném; még jobban elcsüggedek.

— Igazad van, gyermekem.

— Nem mentegem Wildevét, néném. Mindenben van hiba, s én nem vagyok olyan vak leány, hogy őt tökéletesnek tartsam. Valaha hittem, hogy az, de most nem hiszem. Ismerem állapotomat, s néném tudja, hogy tudom, mit kell tennem. Remélem a legjobbat.

— Úgy teszek én is, s úgy fogunk tenni ezután is mind a ketten — mondá Yeobrightné fölkelve és megcsókolva Thomasint. — E szerint a menyegző épen azon a napon lenne, a mikor Clym megérkezik?

— Azon. Elhatároztam, hogy túl kell esni rajta, mikorra ő hazajön. Azután néném is bátran nézhet a szemébe, én is. Akkor már semmit sem tesz az, hogy titkolódtunk.

Yeobrightné helyeslőleg intett fejével s hallgatott; aztán hirtelen megszólalt:

— Kívánod, hogy én legyek a kiadód? Tudod, hogy szívesen megteszem, ha kívánod, mint megtettem volna a múltkor is. Ha már egyszer megakadályoztam a házasságotokat, ennyivel legalább tartozom.

— Nem volt szándékom most meghívni nagy-nénémet — felelt Thomasin vonakodva, de határozottan. — Majdnem bizonyos, hogy nagyon kellemetlen lenne. Jobb, ha csak idegenek lesznek ott, s rokonaim közül senki. Szeretném, ha így lehetne. Nem szeretném, ha nénémnek valami kellemetlensége lenne belőle, s tudom, hogy aztán a mi történt, nem érezném jól magamat néném jelenlétében. Én csak unokahuga vagyok, s nincs rá szükség, hogy tovább is gondot okozzon magának miattam.

— Nos, csakugyan legyőzött bennünket — mondá Yeobrightné. — Igazán úgy tűnik föl, mintha csak azért üzött volna ilyen játékot veled, hogy bosszút álljon, a miért úgy megaláztam annak idején a templomban.

— Oh; dehogy, néném! — rebege Thomasin.

Akkor nem szoltak többé a tárgyról. Csakhamar ezután hangzott föl a Venn Diggory kopog-

tatása; s Yeobrightné visszatérve a beszélgetés után a tornáczról, hanyagúl jegyzé meg:

— Másik kérőd jelentkezett.

— Lehetetlen?

— Úgy van; a fiatal Venn.

— Udvarolni akar nekem?

— Igen és én azt mondtam neki, hogy elkésett.

Thomasin hallgatva nézett a gyertyalángba. «Szegény Diggory», mondá, s aztán dolgai után látott.

A következő napot teljesen az előkészület physikai tennivalói foglalták le, mindkét nő igyekezett belemerülni ezekben, hogy megfélekedhessenek azokról az érzésekről, a melyeket a helyzet keltett bennök. Néhány öltő ruhát, mit hoztak rendbe a Thomasin számára s gyakran foglalkoztak a leendő háztartás részleteivel, csak hogy a nem épen biztató jövőre ne kelljen gondolniok.

A kitűzött reggel érkezett. Thomasin és Wildeve abban állapodtak volt meg, hogy csak a templomban fognak találkozni, így legalább meglesznek védve a kellemetlen kíváncsiságtól, a melynek okvetlenül ki volnának téve, ha az országúton s együtt mennének.

Yeobrightné s unokahuga együtt voltak a hálószobában; a mennyasszony öltözött. A nap, a hol csak hozzáférhetett, tükörré tette Thomasin haját, a melyet ő mindig befonva viselt. A kalendárium szabta meg, hogyan fonja: mennél nevezetesebb nap, annál több fonat. Közönséges mun-

kás napokon három ágra, rendes vasárnapokon négyre; május elsején vagy mulatságokon öt ágra osztotta. Egyszer évekké elelőtt azt mondta, hogy menyegzője napján hét ágban viseli. Ma hétre fonták.

— Úgy gondoltam, hogy a kék selymet veszem föl — mondá. — Menyegzőm ez nekem, ha talán szomorú is egy kicsit. Nem mintha — sietett hozzá tenni, hogy valamely esetleges rossz benyomást eltörüljön — a menyegző maga volna szomorú, hanem az a kellemetlenség és zavar, a mi megelőzte.

Yeobrightné nagy lélekzetet vett, a mit bizvást sohajtásnak vehetett volna az ember, ha ő szilárdul föl nem teszi magában, hogy ne annak tűnjék föl.

— Szinte szeretném, ha Clym itthon volna — mondá. — Persze az ő távolléte miatt választottad ezt az időt.

— Egyrészt. Éreztem, hogy nem volt szép tőlem mindent elhallgatnom előtte; de mert azért tettem ezt, hogy meg ne búsítsam, úgy gondoltam, végrehajtom a tervet egészen, s akkor adom tudtára a dolgot, mikor az ég már tiszta lesz.

Úgyes kis leány vagy — mondá Yeobrightné mosolyogva. — Én szerettem volna, ha te vele... nem, semmitsem szerettem volna. Ime kilencz óra — szakítá félbe; neszt hallván és léptek zaját a lépesőn lefelé.

— Azt mondtam Damonnak, kilenczkor indú-
lunk — szól Thomasin kisetve a szobából.

Nénje követte. Míg Thomasin az ajtótól a kis
ösvényen át a kertkapuig haladt, Yeobrightné
hazozva nézett utána, végre megszólalt:

— Szégyenlem mégis, hogy egyedül ereszte-
lek el.

— Nem lehet másként — felelt Thomasin.

— De délután — tette hozzá Yeobrightné
eröltetett vidámsággal — mindenestre megláto-
gatlak benneteket és elviszem a kalácsot is. Ha
Clym itthon lesz akkorára, talán ő is eljön. Meg
akarom mutatni Wildevenek, hogy nem nehezte-
lek rá. A mi történt, megtörtént, felejtsük el. Nos,
Isten áldjon meg. Nem hiszek a régi babonákban,
de mégis megteszem. — S azzal egy papucsot
dobott a távozó leány után; ez visszanézett, mo-
solygott s aztán tovább haladt.

Néhány lépés után ismét visszatekintett Tho-
masin.

— Hívott, néném? — kérdezte remegő han-
gon. — Isten önnel.

S aztán a mint Yeobrightné megviselt, köny-
től nedves arczára pillantott, valami ellenáll-
hatatlan érzelemtől megkapatva visszafutott;
nagynénje elibe jött.

— Oh, Thamsie, — szól Yeobrightné sirva:
— úgy fáj, hogy eleresztelek.

— Én — én — — kezdé Thomasin szintén
sirva fakadva. De aztán elnyomva szomorúsá-

gát — Isten önnel, néném — mondá újra és
visszament.

S akkor Yeobrightné látta, a mint egy kis
alak tovahúzódik a tuskés rekettye bokrok közt
folytonosan kisebbedve, míg végre egyetlen hal-
ványkék pontnak tűnik föl a völgy semleges barna
óriás szőnyegén, nem kíséri senki, nem védelmezi
senki, egyedül a saját reménysége.

De a legbántóbb vonása a helyzetnek, hogy a
férfi nem jelent meg a színen.

Thomasin és Wildeve azért tüzték ki a korai
órát, a szertartásra, hogy Thomasin elkerülhesse
a találkozást Clymmal, a ki ugyane reggel érke-
zett haza. Fájdalmas lett volna megvallani, hogy
részben igaz az a hír, melyet Clym távollétében
hallott, míg azt a lealázó helyzetet, melybe ő és
nénje jutottak, a szerencsés kimenetel jóvá nem
teszi. Csak ha még egyszer s ezúttal sikereseb-
ben járúlnak az oltár elé, akkor emelheti föl
fejét s tulajdoníthatja az első kudarczot a puszta
véletlennek.

Egy félórája lehetett, hogy Thomasin elhagyta
Blooms-Endet, mikor Yeobright ellenkező irány-
ból, az országút felől megérkezett és belépett a
házba.

— Korán reggeliztem — mondá anyjának, mi-
után köszönt neki — enném még egy-két falatot.

Újra reggelihez ültek tehát és Clym halk, óva-
tos hangon kezdett beszélni, nyilván azt képzelve,
hogy Thomasin még nem jött le.

— Mi van abban a dologban a mit Thomasinról meg Wildeveről hallottam? — kérde.

— Biz abban van sok igaz — felelt Yeobrightné nyugodtan — de most már minden jóra jött — remélem. S az órára nézett.

— Igaz?

— Thomasin most nála van.

Clym eltaszította magától a reggelit. — Így tehát csak ugyan van botrány; ez a Thomasin baja. Ez tette beteggé is?

— Nem botrány, szerencsétlenség, mindent elmondok neked Clym. Ne haragudj, hanem hallgass meg és meg fogod látni, hogy a mit tettünk, a lehető legjobban tettük.

Aztán elbeszélte a mi történt.

Clym csak annyit tudott a dologból, mielőtt Párisból visszajött, hogy Thomasin és Wildeve vonzódtak egymáshoz, s ezt a vonzalmat nagy-nénje először el is tiltotta, azóta azonban Thomasin sürgetéseinek engedve, jobb szemmel nézte. Mindazáltal nagyon meg volt lepve és zavarva, mikor anyja az egyes részleteket is elmondta.

— S Thomasin elhatározta hogy az esküvőnek meg kell lenni, mielőtt te hazajössz — mondá Yeobrightné — hogy valamiképp ne találkozzék veled, miután olyan híreket hallottál felőle. Ezért ment most Wildevehez; úgy állapodtak meg, hogy ma reggel lesz az esküvő.

— De nem értem az egészet — szólt Yeobright fölkelve. — Ez teljességgel nem vall Thomasinra.

Az világos, hogy miért nem írták azután a szerencsétlen southertoni eset után. De miért nem tudatták velem az esküvőt, mikor először akart megenni?

— Haragudtam akkor Thomasinra. Nagyon makacsnak tűnt föl előttem s mivel úgy találtam, hogy te esze ágában sem vagy, azt akartam, hogy ő se legyen neked eszed ágában sem. Éreztem, hogy ő csupán unokahugom s megmondtam neki, hogy felőlem férjhez mehet, de én nem elegendem a dologba s téged sem háborgatlak vele.

— De hisz azzal nem háborgatott volna, anyám; ez hiba volt.

— Azt hittem, hogy zavarhatna ügyeidben, kikölkenthetne helyzetedből, valamiképp árthatna terveidnek, azért nem is szóltam semmit. Természetesen, ha akkor rendesen megesküsznek, azt megírom egyszerre.

— Tamsin pedig férjhez megy, míg mi itt ülünk.

— Úgy van. Ha csak megint valami véletlen nem jön közbe, mint már egyszer. Nem lehetetlen, hisz a vőlegény ugyanaz.

— Igaz. S én hiszem, hogy úgy lesz. Helyes volt-e őt elereszteni? Hátha Wildeve csakugyan rossz ember?

— Akkor Wildeve nem fog eljönni, Thomasin pedig hazajön megint.

— Bizony anyámnak jobban utána kellett volna néznie.

— Hiába való beszéd az — felelt az anya

szomorú és türelmetlen arczczal. — Te nem tudod Clym, mit szenvedtünk mi már itt hetek óta. Te nem tudod, mily halálos kin ilyen állapot egy nőnek. Te semmit sem tudsz azokról a keserű éjtszakákról, a miket mi e házban átvirrasztottuk, s azokról a majdnem bántó szavakról, a miket november ötödike óta egymással váltottunk. Ne adjja Isten, hogy ilyen hét hetet kelljen még valaha átélnem. Thomasin ki se lépett az alatt a házból és én senkinek sem mertem a szemébe nézni s most kárhoztatsz, hogy meg hagytam neki tenni az egyetlen dolgot, a mi az egész bajt jóvá teheti.

— Nem — válaszolt Clym csöndes hangon. — Én nem kárhoztatom anyámat. De csak gondolja meg, milyen hirteleni dolognak tűnik föl nekem. Itthon vagyok, nem tudok semmiről semmit s egyszerre csak azt hallom, hogy Thomasin elment esküdni. Nos, elhiszem, hogy nem lehetett jobbat tenni. Tudja-e anyám — folytatá pár pillanat múlva, hirtelen ébredt érdeklődéssel tekintve vissza a saját múltjába — hogy egykor én szerelmes voltam Thomasinba? Igen, szerelmes. Milyen is a gyermek! S mikor hazajöttem és megláttam őt, úgy tetszett nekem, mintha sokkal jobban meg volna indulva, mint mindenben, s szinte fölújultak előttem azok a régi napok, kivált a multság éjjelén, a mikor rosszul volt. Mi azért csak megtartottuk a multságot . . . nem volt ez kegyetlenség iránta?

— Az nem tett különbséget. Én hozzá készültem, hogy rendezek egyet, s miért legyen az ember komorabb, mint a mennyire szükséges. Ugyan szép istenhozott lett volna, ha azzal kezdjük, hogy bezárkózunk s a Thomasin szerencsétlenségét kitaláljuk előtte.

Clym elgondolkozott.

— Szinte jobb szeretném, ha nem is lett volna az a multság — mondá — és pedig más okból. De egy-két nap múlva majd megmondom. Most Thomasinra kell gondolnunk.

Mindketten hallgatásba merültek.

— Tudja mit, anyám — kezdé Clym újra s hangja még most is árult el valami szendergő érzést. — Nem szép dolog, hogy Thomasint így eresztjük el az esküvőjére s egyikünk sincs ott, hogy batorítaná, vagy legalább egy szikrát törőd-nék vele. Hiszen nem esett szegyenbe s mást se tett semmit, a mivel ezt érdemelte volna. Elég baj már az, hogy olyan sietve és szertartás nélkül kell meglenni az esküvőnek, miért maradunk még mi is távol? Szavamra, valósággal szegyenlem. Én elmegek.

— Ezóta vége is van — mondá anyja sóhajtvá — hacsak el nem kétek vagy Wildeve —
— Oda érek, mire kifelé jönnek. Végre is nem helyeslem, hogy nem tudatta ezt velem anyám. S igazán, félig-meddig reményelem, hogy Wildeve nem ment el.

— Igen és tönkretette Thomasin jó hírét.

— Mesebeszéd; ez nem tenné tönkre.

Föltette kalapját s gyorsan elhagyta a házat. Yeobrightné arcán fájdalom tükröződött, s némán, gondolatokba mélyedve ült. De nem soká maradt egyedül. Pár percz múlva visszajött Clym s vele Venn Diggory.

— Már nincs miért oda mennem — mondá Clym.

— Megesküdtek? — kérdezte Yeobrightné a festékes felé fordítva arcát, a melyben az óhajtásnak és félelemnek különös vegyülete látszott.

Venn meghajtotta magát: — Igen, asszonyom!

— Mily különösen hangzik — mormolá Clym.

— Ezúttal hát nem csalta meg Wildeve — mondá Yeobrightné.

— Nem. S most már nincs árnyék a Thomasin jó hírnevén. Siettem is hirt hozni a tekintetes asszonynak, mivel láttam, hogy nincs ott.

— Maga hol járt ott? Hogy tudta meg? — kérdezte Yeobrightné.

— Egy idő óta itt tartózkodom a közelben, s láttam, mikor a templomba mentek — felelt a festékes. — Wildeve oly pontos volt, mint egy óra. Nem vártam volna tőle.

Azt nem füzte előadásához a festékes, a mint fűzhette volna, hogy ez az ő közelben való tartózkodása nem a véletlen műve: hogy mióta Wildeve újra visszatért Thomasinhoz, Venn, kinek az alaposság jelleméhez tartozott, elhatározta, hogy

végére várja azt az episódot, s valóban erősen szemmel tartotta e czélból vetélytársát.

— Ki volt ott? — kérde Yeobrightné.

— Majdnem senki. Én félre állottam és Thomasin nem vett észre.

A festékes a kert felé nézve beszélt, s hangja rekedt volt.

— Ki volt a kiadója Thomasinnak?

— Vye kisasszony.

— Csakugyan. Vye kisasszony. Ezt persze tisztességnak kell tartanunk.

— Ki az a Vye kisasszony? — kérdezte Clym.

— Drew kapitány unokahuga, Mistover Knapen.

— Egy kevély budmouthi leány — jegyzé meg Yeobrightné. — Nem valami nagyon kedvem szerint való. A nép boszorkánynak mondja; természetesen ez együgyű beszéd.

A festékes elhallgatta ismeretségét ezzel a szép tanuval, valamint elhallgatta azt is, hogy Eustacia azért volt ott, mert ő elment érte. Ezt már akkor megigérte, mikor értesült róla, hogy a házasság meg fog történni. Csak folytatta a megkezdett történetet:

— Én a templom kerítésén üldögéltem, a hogy megérkeztek; egyik egyik felől, másik másik felől; Vye kisasszony meg ott sétálgatott, a sirköveket nézegette. A mint beléptek, én is az ajtóhoz mentem, vágytam látni, mi történik, hisz olyan jól ismertem a kisasszonyt. A eszímamat lehúztam,

mert nagyon nyikorgott, s úgy mentem föl a karba. Akkor láttam, hogy a pap meg az egyházi már ott volt.

— Hogy jutott Vye kisasszony ahhoz, hogy kiadó legyen, ha ő csak a temetőben sétálgatott?

— Mert más senki sem volt. S ő is bement a templomba, épen én előttem, de nem a karzatra. A pap, mielőtt hozzá kezdett volna, körülnézett, s mivel csak ő volt a közelben, intett neki, mire Vye kisasszony is odalépett az oltár elé. Aztán mikor a könyvet kellett aláírni, fölajtotta a fátyolát és aláírta; s úgy látszott, hogy Thomasin köszönettel fogadja ezt a szívességet. — A festékes elgondolkodva beszélt, mert eszébe jutott hogy kikelt Wildeve a színéből, midőn Eustacia fölvetette a sűrű fátyolt, mely teljesen ismeretlenné tette, s nyugodtan szemébe nézett. — És akkor — fejezte be szomorúan a festékes, — eljöttem, mert Yeobright Thomasin története véget ért.

— Én ajánlottam neki, hogy elmegyek — szólt Yeobrightné sajnálkozva. — De azt mondta, nem szükséges.

— Az már mindegy is — mondta a festékes. — Végre valahára rendbe jött a dolog. Az Isten adjon nekik boldogságot. Minden jót kívánok kigyelmeteknek.

Föltette sapkáját és elment.

E pillanattól kezdve, hogy a Yeobrightné házát elhagyta, sok hónapon át nem látták többé a festékest az Egdon pusztnán. Tökéletesen nyoma

veszett. A szedersátor, melynek indái alatt állott volt a szekere, a következő reggelre üres lett, s alig mutatta egyetlen jel is, hogy valaki tanyázott ottan, kivéve néhány szalmaszálat s a töze-gen egy kis vörösséget; az első zápor elmosta azt is.

Diggory hire az esküvőről az előadott részletekre nézve szabatos volt ugyan, de kimaradt belőle egy jelentős pont, a mely elkerülte figyelmét, mivel egy kissé távol ült az oltártól. Míg Thomasin reszkető kézzel írta be nevét az anyakönybe, Wildeve diadalmas pillantást vetett Eustaciára, a mely nyilván ezt fejezte ki. «Ime bosszút állottam.» A leány suttogva felelt s Wildeve nem is sejtette mennyire őszintén: «Őn téved; szívemből örvendek, hogy Thomasin már felesége».

HARMADIK KÖNYV: AZ ELBÜVÖLÉS.

I. FEJEZET.

«Lelkem királyság én előttem.»

Clym képét nézve elképzelhette az ember, milyen lesz idők multán a tipikus arcz. Ha a művészet érne még egy classikus korszakot, Phidiasa talán ilyen arczokat teremtene. Hajdan, a művelődés tavaszán, mohó élni vágyás töltötte el az embert, ma azt tartjuk, hogy az élet olyan valami, a mibe bele kell törődni. E fölfogásnak végre úgy át kell hatnia az előbbre haladt fajok szervezetét, hogy kifejezését az arczokon új művészi iránynak fogják tekinteni. Már is érezzük, hogy a ki úgy él, hogy egyetlen vonása sem torzul el, s a szellemi működés semmi jegyet nem hagy rajta sehol, sokkal távolabb esik a modern értelmi élettől, hogy sem modern typusnak volna tartható. A physikailag szép emberek, az ifjú emberiség e dicsőségei, ma is csaknem anachronismusok már, s ki tudja,

vajon valaha nem lesznek-e épen ily anachronismusok a szép asszonyok is.

Úgy látszik, hogy a csalódásokkal teljes századok sora örökre megdöntötte a hellén világnézetet. A mit a görögök csak sejtettek, mi tudjuk, a mit az ő Aischylosuk csak képzelt, a mi apró gyermekeink érzik. Az a régimódi meglegeedés mindennel, mindinkább lehetetlenné válik, a mint a természeti törvények fogyatkozásaira rájövünk, s látjuk, hogy működésök következtében mily nyomorúságos helyzetbe jut az emberiség.

Azok a vonalak, a melyek az új fölfogáson alapuló eszményekre jellemzők lesznek, valószínűen hasonlítani fognak a Yeobrightéihoz. A szemlélő figyelmét ez arcz, nem mint valami kép vonta magára, hanem mint valami írott lap, nem annálfogva, a mi volt, hanem annálfogva, a mit föltárt. Vonásai mint symbolumok voltak érdekesek; mint a hogyan tulajdonkép közönséges hangok érdekessékké válnak a beszédben, s önmagokban egyszerű alakok érdekessékké válnak az írásban.

Olyan fiú volt, a kitől vártak valamit. Mit, azt senki sem tudta. Hogy sikert arat a maga útján, vagy elzüllik szinte a maga útján, egyformán valószínűnek tetszett. Csak az volt bizonyos felőle, hogy nem fog tétlenül maradni a körülmények közt, a melyek között született.

Így történt, hogy a szomszédos gazdák, ha a neve véletlenül szóba került előttök, e kérdést

tették: «Yeobright Clym mit csinál?» Ha valakiről ösztönszerűleg így tudakozódnak: mit csinál? nem valószínű, hogy mint közülünk legtöbben, semmit se csináljon. Sejtjük, hogy járatlan útakon halad, akár helyes az, akár nem. A jámbor remény az, hogy sikert arat. A titkos hit, hogy kudarcot vall. Őt-hat kényelmes gazdaember, a kik rendszeren betekintettek a *Jámbor asszonyba*, ha épen arra vitt az útjok, szívesen megpendítették ezt a tárgyat. Valóban, ámbár nem tartoztak a pusztá lakosai közé, alig cselekedhettek volna másképen, míg hosszúszarú cselekedhettek volna másképen, míg hosszúszarú cselepipáikat szitták, s az ablakon keresztül az Egdonra bámultak. Clym gyermekkorában annyira hozzátartozott a pusztához, hogy bajosan lehetett volna erre nézni, hogy ő is eszébe ne jutott volna az embernek. Így mindig föl-fölmerült e tárgy: ha vagyona s hírnévre tesz szert, annál jobb rá nézve; ha elbukik, annál jobb a mesélőre nézve.

Úgy állott a dolog, hogy túlságos messze szárnyalt a híre, mielőtt még hazulról elkerült volna. «Hiba, ha híred nagyobb a tehetségednél», mondja Gracian, a jezsuita. Hat esztendő korában azt a bibliai rejtélyt vetette föl: «Ki viselt először nadrágot?» Hét esztendő korában pedig megfestette a waterlooi csatát, vízfestékek hiányában tüzes lilium himporával és ribizlilével. Mire tizenkettedik esztendejébe fordult, két mértföldnyi területben ismerték, mint művészt és tudóst.

Okvetlenül van egy szikra tehetség abban az emberben, a kinek a híre három-négyezer yardnyira terjed annyi idő alatt, míg hasonló helyzetben lévő társaié hat-nyolczszázra jut el. Lehet, hogy Clym, épen mint Homér, részben helyzetének köszönhette hírnevét; annyi bizonyos, hogy híres vala.

Fölnövekedett és kilépett az életbe. Nagy kópé a sors, a mely Clive-ot mint irnokot, Gayt mint gyolcsost, Keatsot mint orvost indította el, s ezer más embert ezer más különös úton, ezt a szilaj, eleven, pusztai fiút pedig ékszerészinassá tette.

Fölösleges részletesen előadnunk, hogyan került erre a pályára. Atyja halála után egyik szomszédos úri ember volt szíves magára vállalni, hogy majd keres a fiúnak alkalmas helyet. S ez alkalmas hely Budmouth egyik ékszeres boltja volt. Yeobright nem nagy kedvet érzett ehhez a foglalkozáshoz, de nem volt mást mit tennie. Innen Londonba ment, aztán nemsokára Párisba, s ott maradt mindez ideig.

Mivel vártak tőle valamit, nem sokáig volt még otthon, midőn már nagy kíváncsiság vett erőt a pusztán, mi lehet az oka, hogy ilyen soká időzik köztük? A szabadság rendes ideje eltelt, s ő még most is ott volt. A Thomasin házasságát követő hét vasárnap reggelén meg is hánytákvetették e tárgyat, hajnyírás közben a Fairway háza előtt. A pusztá lakói mindig itt nyiratták

magokat s mindig ennek a napnak ebben az órájában. Erre következett délben a nagy vasárnapi mosakodás s erre megint egy órával később a nagy vasárnapi öltözködés. Az Egdon pusztán a vasárnap tulajdonképen az ebéddel kezdődött s bizony akkor is meglehetősen gyarló példánya volt annak az ünnepnek.

Ennek a vasárnapi hajnyírásnak Fairway volt a mestere. Az áldozat kabát nélkül ült egy tőkén a ház előtt, körülötte beszélgettek a szomszédok s tunyán nézegették, hogyan kél a szél szárnyára a lenyisszantott hajfürt s száll el szem elől mind a négy égtáj felé. Télen-nyáron egészen egyforma volt e jelenet. Csak ha nagyon lármás volt a szél, akkor húzták a szeglet mellé a tőkét.

Örökre eljásztotta volna minden becsületét, a ki panaszkodni mert volna, hogy ő fázik így, kabát s kalap nélkül a szabad ég alatt, míg Fairway valóságos igaz történeteket beszélt el az ollócsattogás között.

Ha valaki összerezzen, fölkiált, vagy egyetlen grimaszt csinál, mikor a szerszám egy-egy kicsit megcsipi, vagy a fésű megkarcolja a nyakát, fajnónak tartották volna, a kinek fogalma sincs az illendőségről, hiszen Fairway ingyen állott szolgálatjukra. A kinek vasárnap délután vérzett a nyakszirtje, egyszerűen annyit mondott: «Tudja kigyelmed, megnyirattam magam».

Yeobright úgy került szóba, hogy észrevették, a mint a pusztán feléjük ballagott.

— A kinek másutt jól megyen a dolga, nem marad az itt hetekig hiába — mondá Fairway. — Meglássátok, valamiben töri a fejét.

— Boltot nem nyit, az biztos — szolt Sam.

— Nem tudnám, miért hozta volna magával azt a két irdatlan nagy ládát, ha itt nem akarna maradni. Hogy oszt' mihez kezd, a jó Isten tudja!

Nem igen merülhettek bele a találgatásba, Clym közelökre ért s meglátva őket, feléjük fordult.

Egy percze jól szemügyre vette arcukat, aztán minden bevezetés nélkül így szolt:

— Kitaláljam-e, miről beszélgettek kigyelmetek?

— Tessék — felelt Sam.

— Rólam.

— No már azt sohse hittem volna — mondá Fairway — de ha már rá tetszett jönni, megvalljuk, hogy csakugyan a tekintetes úrról volt szó. Azon tanakodtunk, hogy ugyan miért ögyeleg itthon, mikor olyan drágaság-kereskedő, hogy hét ország vet határt a hírének.

— Megmagyarázom tüstént — felelt Clym váratlan komolysággal. — Örülök, hogy alkalmam nyílik rá. Azért jöttem haza, mert mindent fölgondolva, itt valamicskével többet lendíthetek, mint máshol. De ezt csak mostanában láttam be. Mikor először mentem el innét, azt hittem, nem érdemes ez a pusztta arra, hogy törődjék vele az ember. Azt hittem, nyomorúságos egy élet az

íteni. Kenni a csizrát olajjal, a helyett, hogy fényesítenék, kefe helyett seprűvel tisztítani a ruhát: csupa nevetség. Így gondolkoztam.

— Beh jól tetszik mondani.

— Csalódnak kigyelmetek. Dehogy jól mondom.

— Engedelmet kérünk, azt tudtuk, most is így gondolkozik a tekintetes úr.

— Idő multával aztán nagyon elcsüggedtem. Rájöttem, hogy oly emberekhez akarok hasonló lenni, a kik alig hasonlítanak én hozzám. Olyan életet akartam élni, a melyik egy szikrával sem jobb annál, a mit gyermekkoromban ismertem. Csak épen másforma.

— Igaz a'; jócskán másforma.

— Bizony pompás hely lehet az a Páris.

— Nagy kirakatok, trombiták, dobok, itt meg szélben, zimankóban, mindig az Isten szabad ege alatt élünk.

— Félre értenek kigyelmetek. Mondom: nagyon elbúsultam. De akkor még jobban, mikor azt is észrevettem, hogy az én foglalkozásomnál együgyűbbet, haszontalanabbat, asszonyoknak valóbbat soha sem látott senkisé. Ekkor elhatároztam, hogy fölhagyok vele s valami okos dologra adom magam, még pedig azok között, a kiket legjobban ismerek, s a kiknek leginkább hasznára válhatok. Haza jöttem s itt szándéksom kivinni a tervem. Iskolát nyitok, minél közelebb az Egdonhoz, hogy könnyen átjöhessek, mert az anyám

házában meg éjjeli iskolám lesz. De először még tanulnom kell egy kicsit, hogy szegéynt ne valljak. S most szomszédok mennem kell.

Ezzel újra neki indult a pusztának.

— Soh'sem lesz abból semmi — szólt Fairway — egykét hét s más színben látja a dolgokat.

— Derék, jószívű fiatal ember ez a Yeobright úr — mondá egy másik — de én azzal tartom, jobban cselekedne, ha a maga dolga után látna.

II. FEJEZET.

Az új ösvény csalódáshoz vezet.

Yeobright szerette a maga fajtáját. Az volt a meggyőződése, hogy legtöbb embernek oly tudományra van szüksége, a melylyel inkább bölcseség jár, mint jó mód. Inkább az egyének rovására akarta emelni a néposztályt, mint az egyeseket az osztály rovására; mi több, készen állott arra is, hogy elsőnek magát áldozza föl.

A mezei élettől a szellemi életig legalább két állomás van; gyakran sokkal több is. Ez állomások közül egy majdnem mindig a fölfelé való törekvés. Alig képzelhetünk oly embert, ki mikor a mezei élet nyugalmaiból ki akar emelkedni, hogy intellektualis életet éljen, közben valamikor ne a társadalmi előmenetelt tartaná szem előtt.

Yeobright sajátsága épen az volt, hogy ebben az útjában is ragaszkodott az egyszerű, sőt sok tekintetben szűkös és vad életmódhoz s nem tagadta meg teljesen műveletlen felebarátjait.

Oly keresztelő János volt, a ki inkább azt prédikálta, hogy nemesedjünk, mint azt, hogy bűnbánók legyünk. Értelmileg a vidék jövőjében élt, azaz sok tekintetben lépést tartott a nagy városok gondolkodóival. Ez aránylagos előhaladottság következtében Yeobright szerencsétlenség volt mondható; a mezei világ még nem ért meg az ő számára. Az embernek csak részben szabad megelőznie korát. Egészen előtte járni a hírnévre végzetes dolog. Ha Fülöp harezias fia szellemileg olyan elől jár, hogy vérontás nélkül akart volna civilisatiót teremteni, kétszer olyan isteni hős lett volna, mint a milyen volt, de Nagy-Sándor híre soh'se született volna meg.

A hírnév igazi alapját a dolgokkal való banni tudás képezi. Szerencsés propagandisták rendszerint azért arattak sikert, mivel a tan, a melyet formába öntöttek, már előbb élt hallgatóik agyában, a nélkül, hogy alakot tudtak volna adni neki.

Azt, a ki az aesthetikai haladásnak híve s a társadalmi elitét, csupán oly osztály érti meg, a mely előtt a társadalomban való előhaladás már elveszté varázsát.

Talán igazságot hirdet, a ki a bucolikus világgal el akarja hitetni, hogy lehetünk műveltek a

nélkül, hogy előbb gazdagoknak kellene lennünk, de egyúttal megkísérli fölzavarni a dolgoknak azt a rendjét, a melyhez az emberiség rég hozzá szokott. Yeobright azt prédikálva Egdon remetéinek, hogy nem szükséges vagyont szerezniök azért, hogy a derült bölcseségnek részesei lehessenek, olyan formán járt el, mint ha valaki azt vitatta volna a régi khaldeaiak előtt, hogy az empyraumba eljuthat valaki a nélkül, hogy az ether menyországán keresztül menne.

Helyes arányú volt-e a Clym tehetsége? Nem. A helyes arányú tehetségnek nincsenek sajátos hajlandóságai. Oly tehetség az, a mely bizonyára soha sem juttatja arra a sorsra az embert, hogy mint örültet elzárják vagy mint eretneket kinezik vagy mint Istentagadót megfeszítsék. Másfelől nem érni el vele azt sem, hogy mint prophetát megtapsoljanak, mint lekipásztort tisztelettel környezzenek, mint királyért rajonganak. Áldásai rendszerint: boldogság, középszerűség. Rogers költészetét, West képeit, North államférfi tehetségét hozza létre. Képessé teszi tulajdonosát arra, hogy gazdagságra tegyen szert, jól játszsza végig szerepét, méltóságosan lépjen le a színről, kényelmesen ágyában muljon ki s megkapja azt a tűrhető szobrot, a melyet gyakran meg is érdemelt.

Ez a tehetség soha sem engedte volna meg Yeobrightnak, hogy pályáját embertársai érdekében félbeszakítsa.

Yeobright csak ballagott előre, nem ügyelt a csapásokra.

Ha ismerte valaki a pusztát, Clym volt az. Jelenetei, lényege, illatai át meg áthatották. Szinte az Egdon termékének lehetett volna őt mondani. Az tárult először szeme elé, az foglalt el legnagyobb helyet ifjúkora emlékei közt. Az színeze életnézetét is.

Játékszerei kovakő-kécek és nyilhegyek voltak, a melyeket rajta talált. Hányszor eltünődött, miért «nő» olyan furcsa formájúvá a kő; virágai, a biborharangok s a sárga rekettye szirmok; állatországá a kigyók, s vad lovak; társasága a pusztaság lakosai.

Változtassuk szeretetté mindazt a gyűlöletet, a melyet Eustacia az Egdon iránt érzett s előtünk lesz a Clym szíve. Mentében elmerengve nézte a tágas szintért s földerült.

Sok ember előtt olyan hely volt az Egdon, a mely emberléttel ezelőtt kicsúszott a maga századából s durva test módjára betolakodott a miénkbe. Elavult valami volt, kevesen szánták rá magokat, hogy tanulmányozzák. Hogy is történetett volna másképp a négyszögletes szántóföldek, nyírt ösvények napjaiban, mikor a réteket is oly szabályosan öntözik, hogy a csatornák verőfényes napokon ezüst rostélynak látszanak.

A gazda, a ki földjét megkerülve, mosolygó ábrázattal nézte takarmány-vetését s aggodalommal leste szépen kél-e a gabona, vagy szomorúan

sóhajtott föl, ha a répát valami féreg támadta meg, a pusztá dombhátjaira egy-két komor pillantást ha vetett. De a mi Yeobrightot nézi, ő bizonyos barbár elégtételt érzett, mikor útja magasabb pontjairól széttekintve látta, hogy az a néhány ember, a ki a pusztá föltörését megkísérelte, egy-két év alatt elesüggedt s szántóföldjeiket újra páfrány és rekettye bírja.

Leereszkedett a völgybe s csakhamar elérte a Blooms-Endet. Anyja épen a száraz leveleket szedegette az ablak virágairól. Úgy nézett fiára, mintha nem tudná fölfogni, miért marad oly sokáig otthon s arca nem csak ma tükrözte ezt a gondolatot. Clym észrevehette, hogy az a kíváncsiság, a melyet a pusztá lakói az imént tanúsítottak, anyjánál aggodalomná erősödött.

De azért Yeobrightné nem kérdezősködött szóval, nem, még akkor sem, mikor fia ládái megérkeztek s nyilvánvaló lett, hogy tulajdonosuknak nem sürgős az útja. Hallgatása hangosabban kért magyarázatot, mint a szavak.

— Nem megyek többet vissza Párisba — szolt Clym. — Legalább a régi állásomra nem. Földmondtam.

Yeobrightné kínos meglepetéssel fordult felé.

— Gondoltam a ládáról, hogy valami baj van. Csodálom, hogy előbb meg nem mondtad.

— Azt kellett volna tennem. De nem tudtam, tetszésére lesz-e anyámnak a tervem. Egy-két

Otthon, a szántóföldön.

részlettel még nem voltam tisztában. Egészen új útra térek.

— Bámulatba ejtesz, Clym. Hogy vágyhatsz jobb helyzetbe, mint a milyenben voltál?

— Könnyen. De nem is jutok jobb helyzetbe, sőt azt hiszem, rosszabbnak fogják azt mondani. Gyűlölöm mostani pályámat s szeretnék valami érdemeset is tenni, mielőtt meghalok. Tanító akárok lenni, a szegény, tudatlan emberek tanítója, a kikkel nem akar bajlódni senki sem.

— Nagy fáradsággal elértük, hogy jó csapásra juss s mikor már nem volna egyéb tennivalód, minthogy egyenesen haladj előre, akkor te a szegények tanítójává akarsz lenni. Tönkrejuttatnak az ábrándjaid, Clym.

Yeobrightné nyugodtan beszélt. De a ki olyan jól ismerte, mint fia, könnyen észrevehette, mily erős érzés rejlik szavai mögött. Yeobright nem felelt. Látszott az arcán, semmi reménye ahhoz, hogy anyja megértse. Ez a csüggettség mindig megszáll bennünket, ha ellenfelünk kívül esik a logika hatalmán, a mely kedvezőbb körülmények közt is igen durva eszköz a finomabb érvek közvetítésére.

Nem is került föl többé e tárgy, egészen az ebéd végéig. Akkor Yeobrightné úgy pendítette meg, mintha a reggeli társalgás óta nem is telt volna el idő.

— Aggodalom fog el fiam, a miatt, hogy ilyen gondolatok járnak az eszedben. Nem is álmod-

tam, hogy a magad jó szántából hátrafelé fogsz menni valaha. Azt hittem mindig, hogy egyszer a helyes útra jutva, te is előre törsz, mint minden férfi, a ki e névre érdemes.

— Nem tehetek másképp — felelt Clym szomorúan. — Utálok ezt a haszontalan mesterséget. Előre tör mindenki, a ki a férfi nevet megérdemli? Ugyan ki tékozolhatja affélével az idejét, mikor látja, hogy a félvilág tönkre jut, mert nem akad senki, a ki megtanítaná, hogyan nézzen a szemébe annak a sok nyomorúságnak, a mely rá nehezül. Minden reggel fölkelek s látom, hogy az egész teremtett világ nyög és jajgat fájdalomában, mint Szent Pál mondja, én pedig, a kinek mindenre volna ereje, egészsége, csak árulgotom a csecsebecsüket az asszonyoknak, gavalléroknak. Egész esztendőn keresztül évődtem ezen s most már nem bírok tovább ilyen életet élni.

— Mért ne bírnál? Hát más ember?

— Nem tudom. Azt tudom csak, hogy sok olyan dolog van, a mi másokat érdekel, engem nem. Kevéssel beérem. A finom csemegék nem nekem valók, nem szereznek semmi élvezetet. Nos, e fogyatkozást hasznomra kellene fordítanom; s mivel én el lehetek a nélkül, a mire más embereknek szükségök van, egyéb dolgokra költ-hetem azt, a mi éffélékre elmegy.

Yeobright e sajátságok némely részét épen attól az asszonytól örökölte, a kivel beszélt s így, ha érvei nem is, érzései viszhangra találtak any-

jában, bárhogy iparkodott is az fia érdekében ezt eltitkolni.

Kevesebb biztossággal beszélt.

— Pedig úr lehattél volna, csak kitartónak kellett volna maradnod. Vezetője annak a nagy üzletnek. Ki vágyhatna külön állásra? Tisztelet, bizalom környeztek volna. Azt hiszem, apádra ütsz; mint ő, te is bele kezdesz unni abba, hogy jól megy a dolgod.

— Nem — felelt Clym — ebbe nem untam bele, de abba igen, a mit te értesz rajta. Mikor megy jól a dolgunk, anyám?

Yeobrightné sokkal eszesebb asszony volt, hogysen hamarjában készült defnitiókkal beérte volna s mint a Sokrates kérdése: «Mi a bölcsesség?» vagy a Pilátusé: «Mi az igazság?» Yeobright égető kérdése is felelet nélkül maradt.

A csöndet a kertajtó csattanása, kopogtatás és ajtónyitás szakította meg. Cantle Keresztély lépett be ünneplő ruhában.

Az Egdonon az volt a szokás, hogy be sem ment az ember teljesen a házba, már a történetébe belefogott, úgy, hogy a dereka felé járt a históriának, mire a gazda előtt állott. Keresztély, mig az ajtó nyílt kifelé, így szólott:

— Mégis csak furcsa, hogy nekem, a ki olyan ritkán húzom ki a házból a lábam, ma reggel ott kellett lennem.

— Hát valami újságot hoz, Keresztély? — kérde Yeobrightné.

— Azt én, egy boszorkányról, már tessék megengedni, hogy ilyenkor állítok be: «No, mondtam magamban, már csak elbeszélem tüstént, tudom pedig, hogy még asztalnál ülnek». Isten engem, úgy reszkettem mint a levél, a kit a szél kerget. Vajon nem lesz-e valami veszedelem belőle?

— No, miről van szó?

— Ma reggel mindnyájan állottunk a templomban, mikor egyszer csak azt mondja a pap: «Imádkozzunk!» «No, gondolom magamban, mi a manóért ne térdelnék le?» Hát le is térdeltem, a többi ember is megtette ezt jó szívvvel a tiszteletes úrnak. Egy percz ha eltelt, hát, uramfia! olyan sikoltás hallatszott, mintha valakinek a szíve szakadt volna meg. Mindenki fölugrik, látjuk, hogy Nunsuch Zsuzsánna szúrta meg egy kötötűvel Vye kisasszonyt; régóta fenyegetőzött már, hogy találja csak egyszer a templomban, de ritkán fordult ott meg Vye kisasszony. Hetekig várta Zsuzsánna az alkalmat, hogy vért ereszen belőle s levegye a gyerekekről a varázst. Most osztán utánna ment a templomba, mellé ült s mihelyt alkalom adódott, beleszúrta a tűt a karjába.

— Istenem, beh szörnyűség! — mondá Yeobrightné.

— Oszť úgy beledöfte, hogy a leány elájult; én meg gondoltam: lesz itt czifra dolog; elbujtam hát a bőgő mellé s többet nem is láttam.

Azt mondják, kivitték a kisasszonyt a szabad levegőre, de mire körülnéztek, Zsuzsánnának hírehamva sem volt. Mekkora sikoltott az a szegény leány. A pap meg a miseingében fölcapta mind a két karját, csak mondta, csak mondta: «Üljetek le atyámfiak, üljetek le!» Ült ám biz le az ördög. S mit tetszik gondolni, mire jöttem rá? Ruhát hord a pap a miseing alatt. Feketéllett a kabátja uja, mikor föltartotta a karját.

— Mily kegyetlenség! — szólt Yeobright.

— Valóban az — mondta az anya.

— Bele nézhetne az országgyűlés — vélekedék Keresztély. — Azt tartom Humphrey jön.

Csakugyan az jött.

— Tetszett-e hallani mi az ujság? Látom, hogy igen. Nagyon furcsa, hogy mikor egdoni ember templomba megy, mindig előadja magát valami. Legutoljára Fairway szomszéd volt ott közülünk az őszön s épen az nap szólalt föl a tekintetes asszony a kisasszony házassága ellen.

— Aztán haza tudott menni az a szegény leány? — kérde Clym.

— Azt mondják, jobban lett s szerencsésen haza ért. De most már indulnom kell haza felé.

— Megyek én is — szólt Humphrey. — Majd utána járunk, mi igaz, mi nem, abban a mit beszélnek.

Mikor az emberek újra a pusztán voltak már, Clym nyugodtan így szólt anyjához:

— Hiszi-e már anyám, hogy egy tanító fölférne itt?

— Azt egészen helyénvaló dolognak tartom, hogy az egyik ember tanítóságra adja magát, a másik meg hittérítő lesz. De hogy te jöjj ide vissza s ezzel tönkre tedd minden tervemet veled, a kit én ki akartam emelni ebből a környezetből, ebből az életből, azt nem tudnám helyeselni.

Később benézett Sam, a tőzegvágó is.

— Kölcsön kéni jöttem volna a tekintetes asszonyhoz. Tetszett hallani úgy-e mi történt azzal a szép leánnyal?

— Hallottuk Sam, elmondták már vagy tizenketten.

— Szép leánnyal? — szólt közbe Clym.

— Az a, takaros lyány — felelt Sam. — Az egész pusztát azt mondja, hogy soha különösebb dolgot, mint hogy egy ilyen kisasszony ide mi közibünk jöjjön élni.

— Barna vagy szöke?

— No, láttam vagy húszszor, de azt meg nem tudnám mondani.

— Barnább Tamsinnál — mormogta Yeobrightné.

— Oszt' nem törődik a senkivel, semmivel a világon.

— Hát csak szomorkodik? — tudakozta Clym.

— Úgy melázgat magában, nem is jár emberek közé.

— Talán valami vállalkozó természetű lány?

— Nem tudnám, hogy az volna.

— Nem szokott-e a fiúk közé állani s velők játszani, hogy valami mulatságra tegyen szert ezen az elhagyott helyen?

— Nem a.

— Teszem a farsangosok közé?

— Oda sem. Nagyobbra is lát. Inkább azt tartom, hogy másutt jár az esze, nagy urakon meg úri nőkön, a milyeneket sohse fog ismerni, kastélyokon, a milyeneket sohase lát.

Yeobrightné úgy vette észre, hogy Clym nagyon is érdek lődni kezd s azért boszúsan vágott közbe.

— Sam, maga többre tartja, mint a mi. Én azt mondom, hogy a melyik leány csak lustálkodik, nem sok kedves lehet azon. Sohase hallottam, hogy Vye kisasszony, akár magának, akár másnak hasznára lett volna. A jóra való leányokat nem tartják boszorkányoknak még az Egdonon sem.

— Bah! ez nem bizonyít semmit — szolt Yeobright.

— Hát én az effélékhez nem értek — mondá Sam — várjunk, idő multával majd kiderül, mi-féle. Én tulajdonképen egy jó hosszú, erős kötélért jöttem volna. A kapitány vedre beleesett a kútba, nem tudnak vizet meríteni; ma mindnyájan itthon vagyunk, hát gondoltuk, majd kivesz-

szük mi nekik. Három kötelet toldtunk már össze, de nem ér fenéig.

Yeobrightné azt felelte, hogy elviheti akár-melyik kötelet s Sam kifordult, hogy a színben utána nézzen. Mikor már elmenőben volt, Clym hozzácsatlakozott s elkísérte az utczaajtoig.

— Soká marad-e itt az a fiatal boszorkány a Mistoveren?

— Úgy hinném, jó soká.

— Gyalázat, hogy ilyeneket tesznek vele. Hogy fájhatott neki... a lelke még jobban, mint a karja.

— Csunya dolog volt biz a'. Olyan csinos leány pedig. Be kellene nézni hozzájuk. A tekintetes úr messzi földről jött, meg hát mutatósabb legény is, mint már ez a mi fajtáink.

— Mit gondol, vajon volna-e annak kedve gyerekeket tanítani? — kérdé Clym.

Sam fejét rázta.

— Nem úgy nézem én azt.

— Mindegy, csak úgy eszembe jutott. Csakugyan el kellene mennem hozzájuk, akkor megbeszélhetnénk ezt is. Ez bizony nem lesz könnyű dolog, mert nem valami jól vagyunk velők.

— Megmondom én, hogy jöhet el a tekintetes úr — felelt Sam. — Ma este hat óraker próbáljuk meg kihúzni a vedret. Tessék velünk tartani. Vagyunk ugyan vagy öten-hatan hozzá, de a kút mély, lesz ott szükség emberre, ha ugyan nem

tetszik restelni az ilyen munkát. A kisasszony is bizonyosan ott körül lesz majd.

— Meggondolom — mondá Yeobright s azzal elváltak.

Sokat is tündődött rajta, de a házban nem volt többé szó Eustaciáról. S így egyelőre rejtély maradt előtte, hogy egy személy-e a babona regényes vértanuja s az a melabús farsangos, a kívül a holdvilágon beszélgetett.

III. FEJEZET.

Egy kopott dráma első fölvonása.

A délután szép volt, s Clym kiment az anyjával a pusztára, egyet sétálni. Arra a magas gerinczre érve, a mely a Blooms-End völgyét a Shadwater völgyétől elválasztotta, megállottak s körültekintettek. Az egyik oldalon a *Jámbor asszony* tűnt föl a pusztá alacsony peremén, másik felől a Mistover Knap emelkedett a távolban.

— Elmegy Thomasinhoz, anyám? — kérde Clym.

— El, de neked nem szükséges most velem jönnöd — felelt Yeobrightné.

— Akkor én itt eltérek. Megyek a Mistoverre. Anyja kérdő tekintettel fordult felé.

— Segítek kibúzni a vedret — folytató Clym.

— Nagyon mély a kút, esetleg hasznom' veszik. Aztán Vye kisasszonynyal is szeretnék találkozni; nem azért mert szép, más okom van reá.

— Hát csakugyan elmegy?

— Arra határoztam.

Elváltak.

— Hiába minden — mormolta Yeobrightné, a mint Clym eltávozott. — Bizonyára találkoznak. Bárcsak az a Sam is más háznál kedveskedne az újságaival, nem az enyémmél.

Clym távolodó alakja mind kisebb és kisebb lett, a mint az útjában eső halmokon föl és alá szállott.

— Gyöngéd szíve van — mondá anyja magában, míg szemével kísérte — máskép nem volna semmi baj benne. Hogy' megy, Istenem!

Valóban Clym oly torony iránt hatolt át a rekettyén, mintha halálos veszedelem elől menekülne. Anyja mélyet sóhajtott, s visszafordult. A szürkület ködfátyol-képekké kezdte már alakítani a völgyeket, de a magaslatokon még ott játszottak a téli nap sugarai, s ráestek Clymra is, a ki hosszú árnyékát taposva haladt előre a tengeri nyulak és a fenyűrigók között, a melyek mindnyáján érdeklődve szemlélgették.

Midőn közelibe ért annak a rekettyeborított gátnak és ároknak, a mely a kapitány házat védte, hangokat hallott, a miről rájött, hogy a munka már kezdetét vette. Az oldalajtónál megállapodott, s betekintett.

Öt vagy hat tagbaszakadt férfi állott a kútnál; egy kötelet tartottak, a mely a kút hengeréről a mélységbe nyúlt. Fairway, egy kisebb kötélдарab-bal az egyik oszlophoz kötve, a kút szája fölé hajolt s jobb kezével a lecsüngő kötelet fogta.

— Csöndesség fiúk — szólt Fairway.

A beszélgetés megszűnt s Fairway karikába forgatta a kötelet, mintha vaját kópülne. Egy pillanatot múlva tompa csobbanás hallatszott a fenékről, a kötél mozgása átment már a vasmacskára is.

— Húzzátok — szólt Fairway, s a többiek kezdték fölfelé hajtani a kötelet a hengerre.

— Úgy látszik fog valamit — mondá az egyik.

— Akkor csak rajta — szólt Fairway.

Gombolyították hát a kötelet tovább, s egyszer csak hallhatóvá lett a visszacsépegő víz szabályos csip-csupja. A zaj mind erősebb lett, a mint veder súlya érezhetőbbé vált, s csakhamar százötven lábnyi kötél volt fölhúzva.

Ekkor Fairway meggyújtott egy lámpát, kötéltre kötötte, s óvatosan leereszté a kútba. Clym közelebb ment s letekintett a mélységbe.

A mint a lámpa lejebb és lejebb haladt, sajátos mohok és furcsa nedves levelek ötlöttek szembe a kút oldalán; ezek nem ismerik az esztendő változó szakait. Végre összezilált kötélcsomóra esett a fény és egy vederre, a mely himbálódzott a nyirkos, sötét levegőben.

— Csak a szélén fogta meg, vigyázza! — szólt Fairway.

Nagy óvatossággal vonták fölfelé s már alig egy ölnyire volt tőlük, úgy jelenve meg előttük, mint egy föltámadó jó barát. Két három kéz nyúl utána, s akkor egyszerre csak meglibben a kötél, a henger megszalad, a két hátulsó ember hanyatt esik, a kútból zuhanás zaja hallatszik, s aztán egy éles csattanás. A veder eltűnt újra.

— Az ördög kapja el! — mondá Fairway.

— Le azt a macskát megint! — szólt Sam.

— Úgy megmeredtem már, mint a kos szarva, mióta állok itt, két rét görnyedve — szólt Fairway fölállva, s olyat nyújtózkodott, hogy minden porczikája recsegett belé.

— Pihenjen egy kicsit Timotheus — mondá Yeobright. Majd odaállok én.

Ismét leeresztették a vasmacskát. A mint ez a mélyen fekvő vizet elérte, egy csókhöz hasonló csobbanás ütötte meg a fülüket; erre Yeobright letérdelt, a kút fölé hajolt s mint az előbb Fairway, ő is körözni kezdett a vasmacskával.

— Kössenek egy kötelet a derekára, baj éri! — kiáltott egy lágy, aggodalmas hang valahol a fejökhöz fölött.

Mindenki megfordult. Egy leány volt, az a ki megszólalt. A felső ablakból nézte őket, a melynek táblái a nyugati ég bitorfényében tündököltek. A leány ajkai nyitva voltak, s úgy látszott, elfeledte, hogy hol van.

— Kötelet kötöttek hát a Clym dereka körül, s azzal folyt a munka tovább. A második kísér-

letnél érezték, hogy a súly, a mit fölfelé vonnak, csekély; egy kötelet fogtak ki, a mely valahogy leesett a vederről. Hátra dobták az összekavart kötelet, Yeobright helyét Humphrey foglalta el, s megint lebocsátották a vasmacskát.

Yeobright tünődve húzódott vissza a kihalászott kötélesomó mellé. Egy pillanatig sem volt kétségben a felől, hogy a leány fönt egy és ugyanazon személy az ő melabús farsangosával. — Milyen jó a szíve! — mondá magában.

Eustacia, a ki elpirúlt, midőn észrevette szavai hatását, behuzódott, s Yeobright hiába nézgette sóváran az ablakot. Míg ő ott álldogált, Humphreyék szerencsésen fölhúzták a vedret. Egyikök aztán bement, hogy megkérdezze a kapitánytól, mit csináljanak vele meg a kötelekkel. Kiderült, hogy a kapitány nincs otthon, ennélfogva Eustacia jelent meg az ajtóban. Ekkor már méltóságos nyugalom ömlött el rajta és semmi jel sem mutatott arra az eleven életre, a mely azokban az aggodalmas szavakban úgy elárulta magát.

— Lehet-e ma este vizet meríteni? — kérdé.

— Nem, kisasszony, kiesett a veder feneke. Ma már nem is tudunk rajta segíteni, hát megyünk haza, de holnap majd elnézünk megint.

— Hát nem lesz vizünk — mondá halkan Eustacia, s elfordult.

— Küldhetek én a Blooms-Endről — szóló Clym előre lépve s megemelve kalapját, míg a többiek útnak indultak,

Egymásra pillantottak, s úgy, mintha mindketten arra a néhány perczre gondolnának, a mit a holdfényes udvaron együtt töltöttek. A leány arcán a nyugodt szilárdságot kellem és melegség váltotta föl: olyan volt, mint mikor a ragyogó dél egypár pillanat alatt méltóságos alkonyattá változik.

— Köszönöm, nem igen lesz rá szükség — felelt Eustacia.

— De ha nincs vizük?

— Csak én nem tartom annak — szóló fölpírulva, s úgy vetve föl hosszú pillaktól árnyékolt szemét, mintha e föltekintés meggondolást kívánó cselekedet lett volna. — De nagyapám azt mondja: jó az! Itt van ni.

Néhány lépést haladt előre, Clym követte. Mikor a gát szögletéhez értek, oly könnyedséggel szökött föl, a mely bágyadt mozdulatai után sajátságosnak tetszett. Könnyű volt észrevenni, hogy látszólagos lankadtságának nem a gyöngeség az oka.

Clym is föllépett, s ott a gát tetején egy fekete kör ötlött a szemébe.

— Hamu? — kérdé

— Az — felelt Eustacia. — November ötödikén mi is raktunk egy kis tüzet, annak a nyoma.

E helyen lobogott volt az a tűz, melyet Wildeve előcsalogatására gerjesztett.

— Ilyen a mi vizünk — folytatá Eustacia, s egy követ hajított a tóba, a mely úgy terült el a gát

túlsó oldalán, mint egy nagy szemfehér, szemcsillag nélkül. A víz megesobbant, de most nem jelent meg Wildeve, mint akkor. — Nagypám azt mondja — szólt újra a leány — hogy ő húsz esztendőnél többet töltött a tengeren, kétszerte rosszabb vizen, s azt tartja, hogy meg lehet ezt inni szükség esetén.

— Annyi bizonyos, hogy ebben az évszakban tiszta e tócsák vize. Csak most töltötté meg őket az eső.

Eustacia fejét rázta.

— Meglenni csak megvagyok valahogy ebben a pusztaságban, de pocsoltyából nem iszom.

Clym a kút felé tekintett, a mely már el volt hagyva, minthogy az emberek hazamentek.

— A forrás messze van — szólt kis vártatva, de mivel ön ezt a vizet nem szereti, meg próbálok meríteni egy kicsit. Azzal a visszament a kúthoz. — Azt hiszem, sikerül, ha ezt a dézsát leeresztem.

— De ha már az embereket sem akartam fárasztani, önnek se engedhetem meg jólélekkel, hogy bajlódjék vele.

— Nem fáradtság ez nekem.

Ezzel a dézsát egy hosszú kötélre erősíti, s újjai közt csúsztatni kezdi lefelé. De csakhamar megállította.

— Előbb oda kell kötnöm a végét valahová, különben kőtel is, dézsa is odavészhet — mondá Eustaciának, a ki mellette állott. — Meg

tudná tartani egy perczig, vagy kiáltssak a esélédnek?

— Meg tudom — felelt a leány. Clym átadta neki a kötelet, maga pedig keresni kezdte a végét.

— Ereszthetem? — kérde Eustacia.

— Messziré nem igen — mondá Clym. — Sokkal nehezebb lesz, meglátja.

Eustacia azonban nem fogadott szót. S egyszerre csak, míg Clym a megkötéssel bajlódott, fölkiáltott:

— Nem tudom megfogni.

Clym odafutott, s ő is csak úgy tudta már megállítani a vedret, hogy a kötélet egy részét egyik oszlop köré csavargatta; a veder zökkent egyet, s nem haladt tovább.

— Megsértette a kezét? — kérde.

— Igen.

— Nagyon?

— Nem hiszem — kinyitotta a tenyerét. Az egyik vértett; a kötélet lehorzsolta róla a bőrt. Eustacia zsebkendőbe pólyázta.

— El kellett volna eresztenie. Miért nem tette?

— Ön azt mondta tartsam addig . . . Ma már másodszor kapok sebet.

— Oh, hallottam róla. Szégyellem is magam szülőhelyem miatt. Nagyon megszurta az az aszszony Vye kisasszony?

Oly résztvevő volt a hangja, hogy Eustacia lassan fölhajtotta a ruháját s megmutatta fehér

karját. Mint pároszi márványon a rubin, úgy tünt föl rajta egy eleven piros foltoeska.

— Íme — szolt, s oda tette az újja hegyét.

— Czudarság volt tőle — mondá Clym. — Nem bünteti meg a kapitány?

— Épen ezért ment el hazulról. Nem is tudtam, hogy ilyen hirben állok.

— S elájult? — kérdé Clym úgy tekintve arra a kis biborszín foltra, mintha szerette volna egy csókkal meggyógyítani.

— El; nagyon megijedtem. Régóta nem voltam a templomban. Most már megint nem megyek, Isten tudja meddig, talán soha. Nem merek többet eléjök kerülni. Úgy-e borzasztó szégyen az ilyen eset? Akkor szerettem volna meghalni, most már nem törődöm vele.

— Én épen abban járok, hogy ezeket a pókhálókat eltisztítsam — szolt Yeobright. — Nem volna-e kedve segítségemre lenni, a leányok tanításával. Sok hasznot tehetnének itten.

— Nem igen van kedvem. Nem nagyon szeretem felebarátaimat. Néha épen gyűlölöm őket.

— Én mégis azt hiszem, hogy ha meghallgatná a tervem, érdeklődnék is iránta. Gyűlölni a népet, hasztalan dolog; ha már gyűlöl valamit, azt kellene gyűlölnie, a mi létre hozta őket.

— A természetet érti? Már is gyűlölöm. De a tervét szívesen meghallgatnám akármikor.

A helyzet már most véget ért s válniok kellett. Clym érezte ezt s Eustacia épen bucsúzni

akart: a fiatal ember mégis úgy nézett reá, mintha volna valami mondani valója. Talán ha Párisban nem él egy ideig, sohasem ejtette volna ki azokat a szavakat.

— Mi már találkoztunk — szolott kelleténél jóval nagyobb érdeklődéssel szemlélve a leányt.

— Nem ismerem be — felelt Eustacia.

— De hihetem a mit akarok.

— Igen.

— Ön elhagyatottnak érzi itt magát.

— Nem állhatom ki a pusztát, csak mikor virágozik. Kegyetlen zsarnokom.

— Komolyan beszél? Engem fölvidámit, erősít, s megnyugtat. Szívesebben lagnám e dombokon, mint bár hol a kerek ég alatt.

— Művészeknek tetszhetik, de én sohasé boldogultam a rajzolással.

— S nem messze innen van egy érdekes druida kö is; — erre egy kavicsot dobott abba az irányba. — Jár-e gyakran oda?

— Hírét se hallottam. Azt tudom, hogy Budmouthban van egy szép sétány.

Yeobright elgondolkozva nézett a földre. — Ez sokat jelent — mondá.

— Valóban sokat — felelt Eustacia.

— Emlékszem, én is épen így epekedtem a városi zaj után. Öt év Londonban vagy Párisban teljesen kigyógyítaná önt ebből a bajból.

— Istenem, beh jó orvosság lenne. De most már megyek be uram, s beragasztom a karomat.

Elváltak s Eustacia eltűnt a mind sűrűsödő árnyékban. Úgy tetszett neki, új életre ébredt. Múltja kopár volt, most kezd élni. Mily hatást tesz e találkozás Clymra, azt csak később vette észre. Yeobrightnak leghatározottabb érzése haza menet az volt, hogy terve mennyire megszépült. Egy bájos leány szövődött belé.

Haza érkezve, fölment a szobába, a mely dolgozója volt, s azzal töltötte az estét, hogy ládáiból kiszedte a könyveket, s a polczokra rakta őket. Aztán egy ládikából egy lámpát és olajos korsót vett elő; meggyújtotta a lámpát, rendbe szedte az asztalt s így szól: — Most már hozzá láthatok.

Másnap már hajnalban kelt s reggeli előtt két órát olvasott lámpavilágnál; olvasott egész reggel, egész délután. Napszálltakor fáradtnak érzé a szemét, s hátradőlt a karszékben.

A szoba a ház homlokán volt, s a völgybe nézett. A téli nap hanyatló sugarai a kerítésen túl a pusztá gyep-szegélyére vetették a ház árnyékát jó messze el a völgy fenekére, a hova a kémények körvonalai s a lakot szegélyező fák csúcsa hosszú sötét czik-czakkokat rajzolt.

Mivel egész nap dolgozott, elhatározta, hogy jár egyet a halmokon alkonyat előtt; s a házat elhagyva neki vágott a pusztának Mistover felé.

Másfél óra múlva jelent meg ismét a kertajtóban; az ablaktáblák már be voltak zárva s

Cantle apó is haza ment, a ki a nap folytán trágyát talicskázott szét a kertbe.

A szobába lépve, látta, hogy anyja, a ki sohaig várt reá, már megvaesorázott.

— Hol jártál Clym? — kérde Yeobrightné tüstént. — Miért nem szóltál, hogy mégy valahova?

— Sétáltam a pusztán.

— Összeakadsz Vye Eustaciával, ha arra kószálsz.

Clym egy pillanatig hallgatott.

— Igen, ma is találkoztam vele.

Mintha csak azért szólalt volna meg, mert a becsület úgy kívánta.

— Gondoltam.

— Nem légyott volt.

— Persze, az ilyen találkozások sohasem azok.

— De nem haragszol úgy-e anyám?

— Valami jó kedvem sincsen. Haragudni nem haragszom, de ha meggondolom, miféle kolonc szokta akadályozni útjokban a sokat ígérő embereket, aggodalom fog el.

— Szép tőled anyám, hogy így érzel. De biztosítlak, hogy miattam nincs miért aggódnod.

— Ha rád s új bogaraidra gondolok — folytatá Yeobrightné egy kicsit élénkebben — természetes, hogy nem lehetek olyan nyugodt, mint egy esztendővel ezelőtt. Hihetetlennek tetszik előttem, hogy ilyen könnyen elszédítsen egy

pusztai leány téged, a ki Párisban annyi szép asszonyt, leányt láttál. Épen úgy sétálhattál volna másfelé is.

— Egész nap tanultam.

— Helyes — felelt Yeobrightné derültebben. — Végre is, azt hiszem, hogy mint tanító is viheted valamire, ha már föltetted magadban, hogy meggyüölöd mostani pályádat.

Yeobrightnak nem vala kedve ezt a véleményt megingatni, ámbár épen nem az volt a szándéka, hogy az ifjúság nevelését csak lépesőnek használja a följebb-följebb emelkedéshez.

Nem érzett semmi ilyen vágyat. Az ifjúságnak arra a pontjára jutott, a melyen által látja az ember, mily vigasztalan az emberiség helyzete, s épen ezért a becsvágya egy időre kialuszik.

Francoziaországban ilyenkor nem egy ifjú öngyilkossálesz. Angliában sokkal helyesebben, vagy esetleg sokkal helytelenebbül járnak el.

Sajátságosan észrevehetetlen volt most az a szeretet, a melyet Clym és anyja tápláltak egymás iránt. A szeretetről el lehet mondani, hogy minél kevésbé földi, annál tartózkodóbb. Mikor elmulhatatlan, olyan mély, hogy mindenféle nyilvánítása valósággal kínos. Így volt nálók is.

Ha valaki beszélgetéseket hallotta volna, bizonyára így szólt: «Mily hidegek egymás iránt».

Fia elmélete s az a vágya, hogy jövődjét tanításra szentelje, Yeobrightnéra nem maradt

hatás nélkül. Hogyan is lehetett volna máskép, hiszen Clym egy rész volt ő belőle?

Clym kétségbeesett affelől, hogy anyját érvekkel megindíthatja, s szinte fölfedezésnek látszott előtte az, hogy megindíthatja valami magnetismusnál fogva, a mely úgy fölötte áll a beszédnek, mint a beszéd az üvöltésnek. Úgy érezte, könnyebb lesz anyjával, legbensőbb barátjával elhitetni, hogy az aránylagos szegénység neme-sebb pálya lesz a mostaninál fia számára, mint magát rábírní, hogy ezt elhitetni megkísértse.

Gyakorlati szempontból annyira igaza volt az anyjának, hogy elfogódott a szíve, arra gondolva, hogy más nézetre terítheti. Yeobrightné mélyen látott az életbe, pedig sohasem elegyedett belé. Akad oly ember, a kinek azokról a dolgokról, a melyekről ítéletet alkot, nincs ugyan tiszta fogalma, de tiszta fogalmai vannak e dolgok egymáshoz való viszonyairól.

Blacklock, e vakon született-költő, pontosan le tudott írni látható tárgyakat. Sanderson tanár, a ki szinte világtalan volt, kitünő fölolvásokat tartott a színről.

A társadalmi téren az asszonyok rendelkeznek ilyféle tehetséggel. Ők meg tudják figyelni a világot, a melyet nem láttak soha. S föl tudnak becsülni oly erőket, a melyekről csak hallottak. Ez a képesség az intuitio.

Mi volt a nagyvilág Yeobrightnének? Egy nagy tömeg, a melynek irányai észrevehetők, de

lényege megismerhetetlen. Mintha távolból látta volna, olyanformán, a hogy mi azokat a csoportokat látjuk, a melyek Sallaert, Van Alsloot és más képírók vásznait borítják: tömördek alak, taszigálódva, ide-oda folyva, bizonyos irányokban haladva; vonásaikat azonban nem veheti ki a szem, oly sok minden ötlük elébe.

Könnyű volt észrevenni, hogy erős hajlandósága van a reflexióra. Mozdulataiból szinte ki lehetett olvasni, mily sajátságokat kapott a természetől, s hogyan módosultak, csenevésztek el ezek a kedvezőtlen körülmények között.

E mozdulatok alapjokban méltóságosak valának, ámbár valósággal távolról sem voltak méltóságosak, s volt valami bennök a biztosságból is, a nélkül, hogy igazán biztosak lettek volna. Valaha rugalmas lépteit ellankasztá az idő, s a mostoha viszonyok nem engedték, hogy kiváló jellemvonásai kialakulhassanak.

Egy pár nap múlva ismét történt valami, a mi egy vonással határozottabbá tette Clym sorsának körvonalait.

Egy sírt ástak a pusztán s ott volt Clym is, a ki néhány órára fölhagyott a tanulással. Délután Keresztély arra felé jött haza, valami útból, s Yeobrightné kikérdezte.

— Hát ástak egy gödröt s abban találtak egy pár edényt, olyat, mint a virágcserép, hegygyel voltak lefelé; oszt' mindegyikbe csontok voltak. Az emberek széthordták őket, de én ugyan nem

szeretnék egy házban aludni velök. Hányszor megesik, hogy a halott fogja magát és utána megy a csontjainak. A tekintetes úr is kapott egy cserép csontot, haza akarta hozni, de az Isten más-kép rendelte. Bizonyosan megtetszik örülni neki, hogy meggondolta a dolgot s elajándékozta az edényt is, a csontokat is. Még jól tetszett vele járni, tekintetes asszony.

— Hát elajándékozta?

— El. Vye kisasszonynak. Az él-hal az ilyen csontokért.

— Vye kisasszony is ott volt?

— Azt hiszem ott.

Clym nemsokára hazaérkezett, s anyja különös hangon így szólt neki:

— Elajándékoztad azt az urnát, melyet nekem szántál?

Yeobright nem felelt; sokkal jobban látta, mily irányú az anyja érzelme, hogysen igenlőleg válaszolni tanácsosnak tartotta volna.

Elmúltak az esztendő első hetei. Yeobright tanult is ugyan otthon, de sokat is sétált s útja mindig a Mistover és Blackbarrow közt eső táj egyik pontja felé vezetett.

Elérkezett a márczius hava, s egynémely apró jel arra mutatott, hogy a pusztá ébredezni kezd téli álmából. Ez az ébredés szinte macskaszzerű volt, olyan lopva jött. Az Eustaciáék háza mellett elterülő tó, a mely teljesen elhagyatottnak, kihaltak látszott, oly szemléelő előtt, a ki mozgott

s bármily kis zajt keltett, nagy elevenséget árult el, ha egy darabig csöndesen nézegette az ember.

Egy félénk állat-világ kelt létre benne. Kicsike ebhalak, gyíkok bukkantak föl a víz színére s uszkáltak versenyt; mintha apró ruczák hápogtak volna, hallatszott már a békák ühmgetése is, a melyek párosan, hármanként igyekeztek a száraz felé. Fönt poszméhek csapongtak az élénkülő világosságban, zümmögésök úgy hallatszott föl, s halt el, mint a *gong* hangja.

Egyik ilyen este épen e tótól ereszkedett alá Yeobright a Blooms-End völgyébe. Sokáig állott ott csöndesen egy más valakivel, s hallhatta volna a természet föltámadásának halk nesztét, de nem hallotta.

Gyorsan haladt lefelé s léptei rugalmasak voltak. Mielőtt anyja udvarára bement volna, megállott, s mélyet lélegzett. A világosság, a mely egyik ablakból épen rá esett, elárulta, hogy arca neki van pirulva s a szeme ragyog.

De valamit nem árult el, a mi pecsétként volt az ajkára nyomva. Annyira érezte e pecsétet, hogy alig mert belépni a házba, úgy tetszett neki, anyja megszólíthatja: — Miért ég úgy a szájad, fiam?

De azért csak bement. A thea már készen volt és ő leült szemben az anyjával. Yeobrightné nem sokat beszélt, s a mi fiát illeti, ott a halmon épen most történt valami s épen most hangzottak el oly szavak, a melyek képtelenné tették

arra, hogy valami henye tárgyat megpendítsen. Anyja hallgatagsága baljóslatú volt, de ő nem látszott törődni vele. Tudta, mi az oka, de nem volt módjában, hogy tegyen róla.

Nem egyszer megesett mostanában, hogy alig egy-két szót szólva üldögéltek egymás mellett. Végre Clym megszólalt, úgy tetszett, végére akar menni a dolognak.

— Öt napja már, hogy jóformán szó nélkül ülünk az asztalnál. Mi ennek a haszna, anyám?

— Semmi — felelt az rezgő hangon — de jó okom van rá.

— Nem lesz, ha mindent tudodra adok. Már előbb szerettem volna szóba hozni e tárgyat, s örülök, hogy most fölvetődött. Az az ok természetesen Vye Eustacia. Megvallom, hogy találkoztam vele s jó sokszor.

— Tudom s aggódom is, Clym. Te csak tékozlod itt az idődet s egyedül ő miatta. Ha ez a leány nincsen, eszed ágába sem jut tanításra adni magad.

Clym mereven nézett anyjára:

— Tudja anyám, hogy nem úgy van — mondá.

— Oh, tudom, hogy már előbb is forgattál effélet a fejedben, de nem hajtottad volna végre soha. Beszélni róla megjárta, megtenni igazán neveltséges. Én bizonyosra vettem, hogy egy-két hónap alatt belátod, mily oktalanság volna így föláldozni magad s ekkorára már rég Párisban lélsz s egy vagy más dolog után látsz. Azt értem,

hogy az ékszerészkedés nem tetszik, magam is azt tartottam mindig, hogy nem olyan embernek való foglalkozás az, a milyen te vagy. De most, mikor látom mennyire félre ismered azt a leányt, kétség fog el, vajon egyéb dologban tudsz-e helyesen gondolkozni.

— Mi tekintetben ismertem félre?

— Nem láttad meg, hogy lomha s elégedetlen. De ez még nem minden. Ha még olyan jó leány volna is, hogy párját kellene keresni, pedig egyáltalán nem olyan, miért akarod te most bárkihez is lekötöni magad?

— Vannak gyakorlati okaim — kezdé Clym s csaknem abban hagyta, mert érezte, mily összezúzódó érveket lehetne fölhozni ez állítás ellen. — Ha iskolát nyitok, egy művelt asszony megbecsülhetetlen lesz reám nézve.

— Micsoda? hát valóban el akarod venni.

— Korai dolog volna még erről határozottan nyilatkozni. De gondolja meg anyám, mily szembeeszkő előnyökkel járna az Eustacia . . .

— Ne hidd, hogy pénze van. Egy árva fillérje sincsen.

— Kitünő nevelésben részesült, kitünő háziasszony lenne belőle az iskolában. Az igazat megvallva változtattam egy keveset a tervemen, épen anyámra való tekintetből, s azt hiszem, meg lehetne elégedve vele. Nem ragaszkodom többé ahhoz a szándékomhoz, hogy paraszt gyerekek számára elemi iskolát nyitok. Okosabbat is tehe-

tek. Inkább a gazdafiúk részére állítok egy jó iskolát, akkor a tanítás mellett magam is levizsgálhatom. Elérhetem, hogy fölszentelnek. Ily módon oly asszony segítségével, mint ő . . .

— Oh Clym!

— Remélem végre olyan iskolám lesz, a melynél nem igen akad külön a környéken.

Yeobright oly hévvel ejtette ki ezt az «ő»-t, a mely egy anyával szemben erős meggondolatlanság volt. Bajosan van olyan anyai szív az ég alatt, a mely az érzelem ez időszertlen elárulását zokon ne vette volna.

— El vagy vakulva Clym — mondá Yeobrightné hevesen. — Szerencsétlen nap volt az reád nézve, a melyen először megláttad azt a leányt. Tervezgetésed csak kártyavár, azért építetted, hogy igazold azt az esztelenséget, a mely erőt vesz rajtad s oktalan helyzetekben megnyugtasd magad.

— Nincs igaz a anyám — felelt Yeobright határozottan.

— Van lelked azt állítani, hogy én itt hazudozom neked, mikor nincs egyéb vágyam, mint az, hogy a késő bánattól megmentselek. Szégyeld magad Clym. S mindez csak azért a leányért van, azért a haszontalan fruskáért.

Láng csapta meg a Clym képét, fölállott. Kezét anyja vállára tette, s oly hangon, a mely sajtóságot vegyüléke volt a parancsnak és kérésnek így szólott:

— Hagyjuk el. Olyat találnék mondani, a melyet mindketten megbánnánk.

Anyja már fölnyitotta a száját, hogy valami keserű igazsággal válaszoljon, de fia arczára tekintve, jobbnak látta elhallgatni, a mi ajkán lebegett. Yeobright egyszer-kétszer végig sétált a szobán s aztán szó nélkül kiment. Tizenegy óra volt, mire visszakerült, ámbár egy lépésnyire se távozott a kertből. Anyja már lefeküdt. Az asztal meg volt terítve, s lámpa égett rajta. Clym hozzá se nyúlt az ételhez, bezárta az ajtókat, s fölment a szobájába.

IV. FEJEZET.

Derűre ború.

A következő nap meglehetősen komoran telt el a Blooms-Enden. Yeobright folytatta tanulmányait; a könyvek fölnyitva heverték előtte; de ez óráiban vajmi nehezen haladt a munka. El lévén határozva, hogy anyjával szemben úgy fogja magát viselni, mintha semmi se történt volna köztök, alkalmilag megpendített egy-két hétköznapi tárgyat előtte, s nem akarta észrevenni, hogy a válasza nagyon is kurták. Este hét óra tájt ismét megszólalt, ezúttal is igyekezőn egészen természetes társalgás színét adni szavainak:

— Ma éjjel holdfogyatkozás lesz. Kimegyek, megnézem.

Azzal magára vevén fölöltőjét, elment.

A hold oly alacsonyan állt még, hogy az udvarról nem volt látható, Clym tehát fölkapaszkodott a völgy menedékén: ott már teljesen körülözönlötte a holdvilág. De akkor sem állott meg s léptei a Blackbarrow felé irányultak.

Félóra múlva a tetőre ért. Az égbolt tiszta volt egyik szélétől a másikig, s a hold széthintette fényét az egész pusztán, a nélkül, hogy észrevehetően megvilágította volna azt; csak a gyalogösvények fehér kovái, s a vízmosások csillogó homokja vált ki itt-ott az általános árnyékból. Pár pillanatig állt ott, s aztán lehajolt, megtapogatta a gyepet. Száraz volt az, s Clym lehevert a Blackbarrowra, arczával a hold felé fordulva, a melynek ápró kis képei oda festődtek szemébe.

Gyakran jött már ki Yeobright úgy, hogy anyjának nem szólt szándékáról, de ez volt az első eset, hogy tünetőn nyílt volt, a míg tulajdonképen titkolódzott. Olyan morális helyzetbe jutott, a minőt három hónappal ezelőtt aligha hitt volna el magáról. Azt képzelte, hogy ha e félreeső zúgba vonulva munkának adja magát, mentve lesz a társadalom zaklató követeléseitől; s íme, azok itt is itt vannak. Jobban mint valaha, megszállta a sóvárgás valami más világ után, a hol az előhaldásnak nem a személyes becsúgy az egyetlen ismeretes alakja, s talán ilyen világ lehetett valaha

azon az ezüstgömbön, a mely ott fénylik feje fölött. Szeme sorra járta e távoli tájkép részleteit, a Szivárvány öblét, a szomorú Válságok tengerét, a Viharok óceánját, az Álmodók tavát, a rengeteg Sötét rónákat, s a csodálatos Gyűrűs hegységeket — míg szinte úgy érezte magát, mintha valóssággal ott járna-kele azokon a vad tájakon, le- s fölkapaszkodva behorpadozott halmain, végigyalogolva pusztaságain, leszállva völgyeibe, s tenger fenekére vagy fölhágvá a kráterek párkányaira.

Mialatt e távoli vidéket szemlélgette, egy sötét folt jelent meg a tányér alsó szélén: a fogyatkozás kezdődött. Ez jel volt számára; mert az égi tünemény ezúttal földi dolgok szolgálatába volt szegődtetve: a légyott idejét jelölte. Yeobright gondolatai e látványra visszatértek a földhöz: fölkelte, megrázkódott és figyelni kezdett. Percz múlt percz után, eltelt talán tiz is, s az árnyék a holdon folyvást nőtt. Egyszerre ruhasuhogást hall bal kéz felől, s a domb aljában egy köpenybe burkolt, fölfelé tekintő alakot vesz észre. Feléje indul, s az alak egy pillanat alatt karjai közt van és ajkaik találkoznak.

— Eustaciám!

— Édes Clymom!

Ilyenné lett a helyzet nem egész három hónap alatt.

Soká maradtak így egyetlenegy hang nélkül, mert nincs nyelv, mely ez állapotot kifejezni

tudja; a szavak csupán egy elmúlt barbár kor-szak rozsdás műszerei, s csak alkalmilag tűrhetők el.

— Már tünődtem, hogy vajon miért nem jössz? — szólt Yeobright, mikor Eustacia kissé visszább húzódott karjai közül.

— Azt mondtad, tíz percczel azután, mikor az árnyék széle először megjelenik a hold tányérján; s ez most van.

— Jó, ne is gondoljunk másra, csak hogy itt vagyunk.

S akkor, kéz-kézben, elhallgattak ismét, s az árnyék a hold korongján nőtt tovább-tovább.

— Hosszúnak tetszett neked az idő, mióta nem láttál? — kérdezte a leány.

— Szomorúnak.

— S hosszúnak nem? Ez azért van, mert dolgozol, s az én távollétem nem jut eszedbe. De én semmit sem tudok csinálni, s úgy éreztem magam, mintha megállt volna fölöttem az idő.

— Bár unatkoztam volna inkább, minthogy olyan dolgok rövidítsék az időmet, a milyenek rövidítették.

— Mik voltak azok? Talán arra gondoltál, hogy jobb volna, ha nem is szeretnél?

— Hogy lehetne az, hogy ilyet kívánjon egy férfi és mégis szeressen? Nem, Eustacia.

— Férfi képes arra, leány nem.

— Nos, akármit gondolhatok is, egy bizonyos, az, hogy szeretlek, szeretlek határtalanul, leírha-

tatlanúl. Szeretlek halálba, én, a ki ezelőtt nő közelében egy átfutó kellemes izgalomnál többet soha nem éreztem. Hadd nézem azt a holdfényes arcodat, s hadd dőzsölök minden vonásában, minden szépségében. Csak egy hajszál a különbség ez arcz közt és azok közt, a melyeket valaha láttam; és mily különbség! — az a mi a minden és semmi között van. — Csak egy érintés ez ajkon még! itt, meg itt, meg itt. A szemed borusnak látszik, Eustacia.

— Nem a, mindég így nézek én. S ez talán attól a gyilkos fájdalomtól van, a mit néha-néha érzek a miatt, hogy születtem.

— Most nem érzed?

— Nem. Pedig tudom, hogy nem fogjuk mindég így szeretni egymást. Semmi se biztosíthatja a szerelem állandóságát. Elpárolog, mint egy vízcsepp, s azért van mindég félelemmel tele a szívem.

— Nincs rá okod!

— Ah, te azt nem tudod. Te többet láttál, mint én, megfordultál olyan városokban, s olyan népek közt, a melyeket én csak hallomásból ismerek, s több esztendőt is éltél, mint én, de én mégis idősebb vagyok ebben te nálad. Ezelőtt mást szerettem, és most téged szeretlek.

— Az Istenért, ne beszélj így, Eustacia!

— De azért azt hiszem, nem én leszek, a ki először belefárad. Attól tartok, a vége az lesz: anyád megtudja, hogy találkoznunk szoktunk, s aztán rávesz, hogy mondj le rólam.

— Az lehetetlen. Anyám már tudja, hogy találkozunk.

— S beszélt ellenem, úgy-e?

— Nem mondom meg.

— Hát csak eredj. Légy szófogadó. Én tönkre juttatlak. Ostobaság tőled, hogy így jársz utánam. Csókolj meg, s aztán menj el örökre. Örökre — hallod — örökre!

— Nem én!

— Nincs más választásod. Sok férfira volt már átok a szerelem.

— Kétségbeesett, képzelgő és önfejű vagy; azért félreéritesz. Más okom is van még, a miért ma fölkerestelek, azonkívül, hogy szeretlek. Mert ámbár én, nem úgy mint te, úgy érzem, hogy szerelmünk örökké fog tartani, mégis egy tekintetben együtt érzek veled: hogy ebben az állapotban nem maradhatunk sokáig.

— Oh! igen, anyád. Ez az, ez az, tudtam.

— Sohse bándd, akármí. Hidd el, hogy nem hagyám elválasztani magamat tőled. Együtt kell lennem velem mindég. Ma is azt szeretném már, ha nem kellene elválnunk. S ennek a bajnak csak egy gyógyszere van, feleségemmé kell lenned.

A leány összerezent; aztán igyekezett nyugodtan beszélni.

— A cynikusok azt mondják, a házasság azzal gyógyítja a bajt, hogy kigyógyít a szerelemből.

— De válszod várom; megkérjelek valamikor? nem úgy értem, hogy rögtön.

— Meg kell gondolnom — rebegé Eustacia. — Most beszélj nekem Párisról. Van ahhoz hasonló hely a föld színén ?

— Páris igazán szép. De akarsz enyém lenni ?

— Senki másé a világon, elég ez neked ?

— Igen, mostanra.

— Beszélj a Louvreról — folytatá a leány kitérőleg.

— Gyűlöletes nekem Párisról beszélni. Nos a Louvreben emlékszem egy napfényes teremre, a mely méltó lakóhely volna a te számodra. A Galerie d'Appolon ez. Ablakai majd mind keletre nyílnak, s kora reggel, ha szép idő van, az egész teremsor valóságos fényözönben úszik. Az arany burkolatokról visszaverődik és szerteszét árad a napsugár a pompás kirakott szekrényekre, a szekrényekről az arany és ezüst tálakra, a tálakról az ékszerekre, drágakövekre, ezekről a zománczokra, míg oly kápráztató világosság keletkezik, hogy szinte szemefényét veszíti benne az ember. De most a mi házasságunk — —

— Hát Versailles? úgy-e a királyi Galerie is valami pompás terem.

— Az. De mihaszna beszélgetünk itt a pompás termekről? Mellesleg szólva a Kis Trianonban gyönyörűen ellakhatnánk s ha holdvilágos éjszakákon kísétálnánk a kertjébe, azt hinnéd, angolparkban vagy; a terve egészen angolos.

— Akkor rá se szeretek gondolni.

— Hát mehetnél a pázsitra a Grand Palaisval

szemben. Ott bizonyára úgy éreznéd magad, mintha egy történelmi regény világában élnél.

Így folytatta Yeobright tovább, s mivel kedvesének mindez új volt, leírta előtte Fontainebleaut, szent Cloudot, a Boist és sok más kedves helyét a párisiaknak, míg Eustacia közbe szólt:

— Mikor szoktál ezekre a helyekre menni ?

— Vasárnap.

— Oh igen. Be kiállhatatlanok is ezek az angol vasárnapok. Milyen jól találnám én magam odaát. — Édes Clym úgy-e visszamégsz megint ? Clym fejét rázta s a fogyó holdat nézte.

— Ha megint visszamégy, én is leszek valamid — mondá gyöngéden Eustacia, fejét Clym keblére nyugtatva. — Ha megigéred, akkor mindjárt igent mondok és nem várakozthatlak egy perczig sem.

— Mily különös dolog, hogy e tekintetben mennyire egy véleményen vagytok anyámmal — szólt Yeobright. — Megfogadtam, Eustacia, hogy nem megyek többé vissza, nem a helyet nem szeretem: a foglalkozásomat.

— De hisz választhatnál más életmódot.

— Nem. De meg az zavarná is a tervemet. Ne sürgesd ezt, Eustacia. Hát hozzám jössz ?

— Nem tudom.

— Na és Párisról szót se többé! Nem külön hely az, mint a többi. Igérd meg édesem!

— Majd beleunsz te még abba a nevelősdibe, biztos vagyok benne; s akkor aztán minden ked-

vem szerint lesz s így ígérem, hogy a tied leszek örökre, örökre.

Clym gyöngéden közelebb vonta magához a leány arcát s megcsókolá.

— Ah! te magad sem tudod, kit vettél a nyakadba — mondá Eustacia. — Néha magam is elgondoltam, hogy egy szög sincs Vye Eustaciában abból, a mi az igazi jó házias feleséget teszi. Hát lesz, a hogy lesz; nézd csak az idő hogy tűnik, tűnik elfelé. — S a homokórára mutatott, a mely köztük és a hold között állt egy kövön; a felső része már vagy kétharmadon üres volt.

— Nagyon búskomor vagy, Eustacia.

— Nem én. Csak hogy félek mindentől, a mi túlesik a jelenen. A mi van, azt tudjuk. Most együtt vagyunk, de ki tudja meddig lehetünk így; az ismeretlen mindig rémitő eseményekkel népesíti be elmémet, még akkor is, ha voltaképen csak jót lehetne okom várni... Clym, a megfogyott hold fényénél valami különös színben csillog az arcod s az egész olyan, mintha aranyból volna kimetszve. Ez azt jelenti, hogy jobb hivatást is választhatnál, mint a mit mondtál.

— Eustacia te nagyravágyó vagy, nagyon is nagyravágyó. Azt hiszem, nekem is abból a fából kellene lennem, hogy boldoggá tehesselek. Pedig én el tudnám tölteni egész életemet itt remetéskedve s csupán a munkának élve. — Clym hangjában volt valami lappangó aggodalom, hogy talán nem is helyesen cselekszik, mikor ilyen

sürgető szerelmesként lép föl oly leánynyal szemben, a kinek izlése csak ritka és kevés ponton érintkezik az övével.

Eustacia észrevette a czélzást s a lehető legmeggyőzőbb hangon csöndesen suttogá:

— Ne érts félre Clym, ha vágnám is Párisba, tégedet magadért szeretlek. Feleségeddé lenni s Párisban élni, mennyország volna nekem, de inkább leszek veled együtt remete itt, mint elvezítelek. Bármelyik eset is csak nyereség reám nézve, s igazán nagy nyereség. Ez őszinte vallo-másom.

— Asszonyhoz illő beszéd. Na de most már haza kell mennem. Elkísérlek a kaputokig.

— Csakugyan menned kell már? — kérde Eustacia. — Igazad van, látom, hogy a homok csaknem egészen lefolyt, s a fogyatkozás is mind erősebb lesz. Ne menj még. Várjál legalább, míg erősebb lesz. Ne menj még. Várjál legalább, míg erősebb lesz. Ne menj még. Várjál legalább, míg erősebb lesz. Ne menj még. Várjál legalább, míg erősebb lesz. Te hazamégysz, s aztán alszol édesden, én sóhajtozni fogok álmomban. Szoktál álmodni rólam?

— Valami világos álmra nem emlékszem.

— Én minden jelenetben látom arcodat, s minden hangban a te hangodat hallok. Bár ne volna úgy. Nagyon is mélyen érzek. Azt mondták, az ilyen szerelem nem tart soká, pedig tartania kell. Mégis emlékszem, láttam egyszer egy huszár-tisztet, a mint az útczán ellovagolt előttem Budmouthban, nem beszéltem vele soha, s teljesen idegen volt előttem, mégis annyira meg-

szerettem, hogy majd meghaltam utána, de azért csak nem haltam bele, s végre tökéletesen elfelejtettem. Mily iszonyú volna, ha valaha téged se tudnálak szeretni, édes Clymom.

— Ne beszélj ily balgaságot, Eustacia; ha mi valaha megérnénk azt az időt, azt mondanánk: «Nincs többé miért élnem» és meghalnánk. Íme az óra lejárt, indulhatunk.

Kéz-kézben haladtak a keskeny csapáson Mistorver felé. A mint a házhoz értek; Yeobright így szólt:

— Már nagyon késő van arra, hogy apádat meglátogassam. Mit gondolsz, ellenezni fogja házasságunkat?

— Majd beszélek én vele. Annyira szokva vagyok hozzá, hogy magam ura legyek, eszembe se jutott, hogy őt is meg kellene kérdezni.

Azután habozva, lassan elváltak, s Clym megindult lefelé Blooms-Endnek.

S a mint messzebb-messzebb haladt olympusi istennőjének bűvös légköréből, arcán mind jobban erőt vett valami újfajta szomorúság. Teljes világosságban tünt föl előtte újra az a dilemma, a melybe szerelme helyezé. Ámbár Eustacia lát-szólag belenyugodott abba, hogy szerényen valamelyik kis viskóba húzódva várakozzanak addig, míg ő megszerezheti a kellékeket, melyek új pályájához szükségesek, mégis egy-egy pillanatra úgy sejtette Clym, mintha inkább a nagy világ- város képviselőjét szeretné Eustacia benne s

ahhoz óhajtana törvényesen hozzáfűzve lenni, mint egy oly emberhez, a ki annyira érdekes múltjával merőben ellentétes útra akar térni. A találkozásoknál egy véletlen szó vagy sóhaj gyakran hagyta el kedvese ajkait. Ezek azt jelenték, hogy noha nem kötötte ki a visszatérést Franciaországba, titokban ez az, a mit a házasságtól vár; s e körülmény sok, különben édes óráját keserít meg Clymnak. Ehhez járult még a napról-napra táguló szakadás közte és anyja között. Ha valami kis esemény a szokottnál jobban emlékezetébe találta idézni, hogy miként idegeníté el magától anyját, akkor komor, magános sétákra menekült ki a pusztába, vagy álmatlanul hanykolódott az éj nagy részén át. Ha Yeobrightné képes lett volna általlátni, hogy milyen életrevaló és érdemes szándék volt a tanítóskodás ő nála, s mily kevéssé volt azzal kapcsolatban Eustacia iránti szerelme, mennyivel más szemmel nézte volna fiát!

Yeobright, a mint szemei jobban-jobban hozzászoktak a fényglóriához, a melyet szépség és szerelem képeztek körüle s a mely először úgy elvakítá, érezni kezdte, mily tömkelegbe jutott. Néha azt kívánta, hogy bár soha se ismerte volna Eustaciát, s mindjárt rá brutalisnak nevezte ezt a kívánságát. Három ellentétes célt tűzött maga elé: hogy megőrizze anyja bizalmát, hogy tanítóvá legyen, s hogy boldoggá tegye Eustaciát. Heves természetete egyről sem tudott lemondani ezek

közül, noha legfőljebb kettőnek a beváltását remélhette. S bár szerelme oly tiszta volt, mint a Petrarcaé Laura iránt, mégis bilincscsé tette azt, a mi előbb csak nyűg volt. S helyzete, mely akkor sem volt egészen egyszerű, ha egészen szabad szívvvel állott, Eustacia közbejöttével rendkívül bonyolulttá lett. Épen mikor már anyja kezdett beletörődni tervébe, egy újabb, az elsónél még bántóbb vonást illesztett belé s ez már több volt, mint a mennyit az elviselhetett.

V. FEJEZET.

Éles szavakat váltanak s válság áll be.

Mikor Yeobright nem volt Eustaciával, akkor rabszolgamód görnyedt könyvei fölött; mikor nem olvasott, akkor találkozóan volt vele. E találkák mindig a legnagyobb titokban mentek végbe.

Egy délután Thomasintól jött haza anyja, a hol látogatóban volt. Arczáról láthatta Clym, hogy valami történt.

— Egy képtelen hírt hallottam — kezdé Yeobrightné szomorúan. — Drew kapitány azt mondta, hogy te elveszed Vye Eustaciát.

— Igaza van — felelt Yeobright. — De az még csak jó sokára eshetik meg.

— Nem gondolnám, hogy valami nagyon sokára. Párisba akarod vinni, úgy-e? — Yeobrightné fáradt, csüggeteg hangon beszélt.

— Nem megyek vissza Párisba.

— Akkor mit csinálsz egy asszonyval?

— Iskolát nyitok Budmouthban, mint már mondtam is anyámnak.

— Hihetetlen. Budmouth telistele van iskola-mesterekkel. Semmi szakszerű képzésed sincs. Micsoda jövő néz ott ilyen emberre, mint te vagy?

— Gazdagság bizonyosan nem. De nevelési módszeremmel, a mely épen annyira új, a menyire helyes, sok jót fogok tenni szegény feleségemmel.

— Ábránd, ábránd! Ha lett volna még valami fölfedezni való módszer, az egyetemeken bizonyára rájöttek volna már régen.

— Teljességgel nem, anyám. Nem jöhetnek rá, mert az ő tanítóik sohasem érintkeznek azzal a néposztálylyal, a melyik ilyen módszert kíván, tudniillik azokkal, a kiknek semmi előzetes képzettségök nincs. Az én tervem olyan, a melylyel becsöpögtethetem a magasabb ismereteket ez üres elmékbe a nélkül, hogy először telegyömszólném őket afféle dolgokkal, a miket aztán újra ki kell szedegetni belőlük, mikor az igazi tanulás kezdődik.

— Ha ilyen koloncot nem vettél volna a nyakadba, talán biznám benned, de ez a leány, még

ha derék leány volna is, akkor is elég rossz lenne, ez pedig —

— Eustacia derék leány.

— Te annak tartod. Egy katona karmesternek a leánya. Hogy viseli magát!

— A nagyapja kapitány. És született úri nő.

— Kapitánynak hívják, de hisz mindenki kapitány. Nem kétlem, hogy a tengeren is járt egyik-másik tekénőn. De miért nem néz utána az unokájának? Uri nő nem csatangol éjjel-nappal örökké a pusztán, mint Vye kisasszony; de ez még nem minden. Thomasin férjével is volt valami viszonya egy időben; olyan bizonyos vagyok benne, mint a hogy itt állok.

— Mondta Eustacia. Wildeve udvarolgatott neki egy évvel ezelőtt; de hisz abban semmi rossz sincsen. Én csak annál jobban szeretem.

— Clym — mondá Yeobrightné határozottan — szeren eséltségre nincsenek adataim ellene. De ha ő jó feleség a te számodra, akkor nincs a világon rossz egy sem.

— Anyám valósággal elkeseríti az embert — viszonzá Yeobright hevesen. — S én épen a mai nap akartam összehozni kettőjüket. De anyám nem hagy békét; mindig csak arra törekszik, hogy megghiusítsa minden vágyamat.

— Irtózom gondolatától is, hogy a fiam rosszúl házasodjék. S te mégis, úgy látszik, arra szántad magad. Bárcsak sohsem értem volna ezt meg; nagyon sok, nem bírom ki. — Yeobrightné

az ablak felé fordult. Gyorsan lélekzett s halvány ajkai szétnyíltak s reszkettek.

— Bármit tesz is anyám — felelt Clym — mindig édes anyám lesz én előttem, azt tudja. De egyet jogom van megmondani, azt, hogy az én koromban már elég idős az ember ahhoz, hogy tudja, mi neki a legjobb.

Yeobrightné néhány pillanatig megrendülve állt, s hallgatott, mintha nem tudna többet szólni s azután felelé:

— A legjobb? Hát a legjobb az neked, hogy összes kilátásaidat halomra döntöd, egy olyan tetszelgő, rest leányért? Nem látod be, hogy épen ezzel a választásoddal bizonyítod, mennyire nem tudod, mi a legjobb neked? Lemondasz minden tervedről, odadobod egész lelkedet, s mindent egy asszony kedvéért.

— Igen és az az asszony: anyám.

— Hogy űzhetsz így tréfát belőlem? — mondá Yeobrightné könnyes szemmel fordúlva fiához. — Nem fiúhoz illő, a hogy te beszélsz, Clym, ezt nem vártam volna tőled.

— Biz az meglehet, — felelt Yeobright szomorúan. — Anyám nem tudja, minő mértékkel mért nekem, s így nem tudja, minő mérték az, a melylyel vissza kellett mérnem.

— Nekem felelsz, de csak ő rá gondolsz. Csak ő vele van tele a fejed.

— Ez bizonyítja, hogy derék leány. Sohasem szenvedhettem azt, a mi rossz. És nem csupán ő

vele törődöm. Törődöm anyámmal, magammal és mindennel, a mi jó. Ha egy asszony nem szeret egy másikat, akkor könyörtelen.

— Oh édes fiam! ne tudd be hibául neked azt, a mi csak a te esőkönyös makacsságod. Ha már valami haszontalan személyhez akartad kötni magad, miért kellett azért hazajönnöd? Miért nem tetted azt Párisban? — ott inkább divat az ilyen. Csak azért jöttél haza, hogy engemet szegény magára hagyott anyádat búsíts és napjaimat rövidítsed. Jobb lett volna, ha magad is oda-mégysz, a hová a szivedet vitted.

Clym rekedt hangon válaszolt:

— Anyámhoz jöttem. Nem mondok egyebet, csak még azt, hogy bocsánatot kérek, a miért e helyet otthonomnak gondoltam. Nem akarok tovább szálka lenni a szemében; elmegyek.

S könnyekkel szemében kifordult a házból.

Verőfényes kora nyári délután volt s a pusztá nedves, barna halmái már zöldülni kezdtek. Yeobright a völgy szélén haladt, a mely Mistover és Blooms-End közt elterült. E pillanatban nyugodt volt s szemlélte a tájat. Az apró teknőkben, melyek a völgy körvonalait élénkítő kis halmocskák közt feküdtek, búján tenyészett a fiatal páfrány, a mely néha öt-hat láb magasságot is elért. Clym lefelé ment egy kis darabon s aztán egy helyen, a hol csapás vezetett föl egy keskeny völgyből, lehevert a fűre és várakozott. Ide ígérte Eustaciának, hogy elhozza anyját ma délután; itt

majd találkozni s aztán jó barátok lesznek. E kísérlet nyilvánvalóan kudarcot vallott.

Valóságos eleven zöld fészekben volt. A páfrányos mező körülötte dús volt ugyan, de teljesen egynemű: mintha gyárilag készült volna ez a növényzet, egész világ csipkézett zöld háromszögekből és sehol egyetlenegy virág. A levegőt meleg párák telítették s a csendet nem zavarta semmi. A gyíkok, szöcskék és hangyák voltak az egyedüli élők a környéken. Úgy tetszett, mintha e kép az őskor szénalkotó periodusához tartoznék, a mikor még nem volt sem bimbó, sem virág, csupán egyhangú lomberdő, a melyben nem dalolt madár.

Jó darabig hevert már itt komor gondolatokba merülve, midőn a páfrányokon túl fehér selyem kalapot vett észre, a mely balkéz felől közeledett; Yeobright azonnal fölismerte, hogy ez az Eustaciáé. Szíve azonnal heves izgalomba zökkent át érzéketlenségéből s fölugorva hangosan mondá:

— Biztosan tudtam, hogy eljön.

A leány néhány pillanatra eltűnt egy hajlásban, s azután mindjárt egész alakja kivált a csalitból.

— Csak magad vagy? — kiáltott föl Eustacia csalódott hangon; pirulása s halk nevetése elárulták, hogy nem volt őszinte. — Hol van anyád?

— Nem jött el — válaszolt Yeobright elfojtott hangon.

— Bárcsak előre tudtam volna, hogy egyedül

léssz — szól Eustacia komolyan — s hogy ilyen kellemesen, kényelmesen tölthetjük el az időt. Az előre nem sejtett gyönyörűség csak félgönyörűség: előre képzelni, annyi mint megkészszerzeni. Nem is álmodtam ma, hogy egészen az enyém léssz ma délután és a jelen oly gyorsan elrepül.

— Valóban.

— Szegény Clym — folytatá gyöngéden nézve rá. — Szomorú vagy. Valami történt otthon. Ne törődj azzal, a mi van, csak azt nézzük, a mi látszik.

— De kedvesem, mit fogunk tenni? — mondá Yeobright.

— Folytatjuk, a mit most teszünk, élünk találkáról találkára és sohase gondolva a holnappal. Te mindig azon tünődöl, tudom, látom is rajtad. De ne tedd ezt, ne tedd, édes Clymom.

— Igazi asszony vagy te is. Akár micsoda bizonytalan pont elég nekik ahhoz, hogy ráépítsék az életüket, míg a férfi a földgömböt szeretné alapúl vetni a magáénak. Hallgass rám, Eustacia. Van egy dolog, a melyre nézve elhatároztam, hogy nem halogatom tovább. A *carpe diem* elve, a mit te vallasz, ma nem hat reám. Mostani életmódunknak rövidesen véget kell vetni.

— Anyád, persze.

— Igen. En nem kevésbbé szeretlek azzal, ezt megmondom neked; csak annál jobb, ha tudod.

— Nem hiába aggódtam boldogságomért —

mondá Eustacia, alig mozdítva meg ajkait. — Nagyon is erős volt, nagyon is emésztő.

— Még van remény. Hála Istennek, munkabíró vagyok, miért esnél kétségbe. Kellemetlen forduloponthez jutottam, ennyi az egész. Csak azt ne vették volna úgy a fejkébe az emberek, hogy haladni csupán a megszokott úton lehet.

— Ah! te mindjárt philosophusi szemmel nézed. Nos, így még hálásak lehetünk ezekért a különben elszomorító és kétségbeejtő akadályokért; legalább képessé tesznek arra, hogy közönyösen szemléljük azokat a kegyetlen satirákat, a melyeket a végzet oly szívesen hoz színre. Azt mondják, hogy voltak olyan emberek, a kiket, mikor hirtelen boldogsághoz jutottak, megölt az aggodalom, hogy nem lesz idejük azt élvezni. Én is ebben a hangulatban voltam az imént; de most már fölszabadultam alóla. Menjünk sétálni.

Clym megfogta Eustacia kezét, a melyről a keztyű már le volt húzva és épen azért — mert kedves időtöltésük és szórakozásuk volt így sétálgatni — úgy haladtak kézen fogva a páfrányok között. Igazán csinos képét mutatták a teljében levő szerelemnek, a mint ott sétálgattak a völgyben e késő délutánon; a nap jobb kéz felől már hanyatlóban volt s vékony színes árnyékaikat mint valami karsú jegenyét, messze végigvetette a rekettyéken és páfrányon. Eustacia hátrahajtott fővel haladt, szemei derülten és kéjesen ragyogtak a diadaltól, hogy egymagára képes volt egy

férfiút hódítani magának, a ki méltó társa műveltségre, külsőre, korra egyaránt. A fiatal emberen is kevésbé látszottak most meg a Párisból hozott sápadtság s az időnek arczára vésődött nyomai, mint előbb, egészséges, erővel teljes természetete lassankint visszaszerezte régi uralmát.

Csak mentek előre, míg a pusztá alsó széléhez értek, a hol már szittyós, mocsaras tájék kezdődött.

— Itt el kell válnom tőled, Clym — mondá Eustacia.

Hallgatva álltak meg és készültek a búcsúzáshoz. — Teljesen egy színben feküdt előttök minden. A nap, a láthatár peremén pihenve, vízszintesen árasztotta feléjük sugarait, rézvörös és lila fellegtakarói közül, a melyek széles lapokban helyezkedtek el a halvány, bágyadt zöld színű ég alatt. Minden sötét tárgy, mely a napfelé nézett, bíbor ködbe látszott burkolva, a ködben pedig apró musliczák serege röpködött, tánczolt, mint megannyi kis szikra.

— Oh! oly nehéz téged elhagyni! — kiáltott föl Eustacia, hirtelen aggodalomtól kaptatva meg. — Anyád igen is nagy befolyást fog gyakorolni reád; nem igazán ítélnék meg engem; azt mondják majd, hogy nem vagyok jóra való leány s hozzáfűzik a boszorkány históriát is, hogy még feketébb legyek.

— Az ne aggaszson, senki sem mer tisztelet nélkül beszélni rólad vagy rólam.

— Oh! mennyiért nem adnám, ha bizonyos lehetnék abban, hogy sohasem veszítelek el, s hogy te sohasem szakítod el magad tőlem.

Clym hallgatott egy pillanatig. Érzelmek tetőpontra jutottak, a pillanat szenvedélyes volt, s ő ketté vágta a csomót.

— Bizonyosan az enyém léssz, édesem — mondá, karjaiba zárva Eustaciát. — Megfogunk esküdni tüstént.

— Oh Clym!

— Beleegyezel?

— Ha — ha lehet.

— Okvetlenül lehet; mindketten nagykorúak vagyunk. Én azalatt a hét esztendő alatt gyűjtöttem össze egy kis pénzt; s ha belenyugszol, hogy valami kis viskóban húzódjunk meg a pusztán, míg Budmouthban iskolának való házat szerzek, kevésből kijöhetünk.

— Aztán meddig élénk a kis viskóban, Clym?

— Vagy hat hónapig. Akkorára én befejezem tanulmányaimat; igen, ez lesz a legjobb s vége lesz ennek a szivgyötrő állapotnak. Természetesen egészen elzárkózva fogunk élni s házas életünk a világgal szemben akkor kezdődik, ha házuk lesz Budmouthban, a hová már írtam is ebben az ügyben; vajon beleegyezik-e ebbe a nagyapád?

— Azt hiszem bele, föltéve, hogy tovább nem tart hat hónapnál.

— Ezért jótállok, ha csak valami baj közbe nem jön.

— Ha csak valami baj közbe nem jön —
ismétlé Eusacia csöndes hangon.

— A mi nem valószínű. Édesem, tűzd ki hát
a napot.

Aztán tanácskoztak és megállapították a na-
pot. Mához két hétre.

Ezzel beszélgetésök véget ért s Eustacia el-
távozott. Clym kísérté szemével, a mint a nap
felé visszavonult. A fénysugarak egészen bebur-
kolták távolodó alakját s ruhájának nesze lassan-
ként elhalt a pázsiton. A míg így nézett Clym, a
jelenet halotti siksága egészen hatalmába kerit-
tette, ámbár ő élénken tudta érezni a korai nyár
zöldjének üdeségét, a melyet ezúttal minden árva
kis fűszál viselt. Volt valami ebben a nyomasztó
visszintességben, a mi az élet küzdő porondjára
emlékeztette őt; úgy érezte, egyenlő minden élő
lénynyel a nap alatt, s nem áll fölötte egynek sem.

Eustacia nem istennő volt már tovább előtte,
hanem asszony, a kit istápolni, segíteni kell, a
kiért küzdenie, túrnie kell. Most, hogy egy kissé
csillapodott a vére, jobb' szerette volna, ha az
esküvő nem lesz oly hamar; de a koczka el volt
vetve, s Clym elhatározta, hogy a játékban nem
hátrál. Hogy vajon Eustacia azok sorába volt-e
számítható, a kik nagyon is hevesen szeretnek
ahhoz, hogy soká és híven szerethessenek, annak
az eldöntéséhez a legközelebbi események bizo-
nyára a legalkalmasabb próbakövet szolgál-
tatták.

VI. FEJEZET.

Yeobright elköltözik s a szakadás teljes lesz.

A Yeobright szobájából egész este élénk pako-
lás zaja hallatszott le a földszintre, anyja fülébe.
Másnap reggel Clym kilépett a házból s újra neki
vágott a pusztának. Jó egy napi járó föld volt
előtte; azzal a szándékkal indult el, hogy házat
bérel, a hova elvihesse Eustaciát, ha majd hit-
vese lesz. Az előtt egy hónappal látott már vélet-
lenül egy házikót, félreeső helyen egy falu szom-
szédságában, vagy öt mértföldnyire, a felé vette
ma útját.

A pusztá egészen más képet mutatott, mint
előtte való este. Az a sárga, párás naplement, a
mely Eustaciát szeme elől elfödé, időváltozást
jósolt. Ez a júniusi nap, mint Angliában gyakran
megesik, oly nedves és szeles volt, mintha novem-
beri lett volna. A hideg fellegek egyetlen tömeggé
verődve siklottak tova. A szél, a mely körülte
szállongott, lihegett, más szárazföldek páráját is
elhozta magával.

Végre elérte Clym a szélét annak a bükk és fenyőcsoportnak, a melyet az ő születése évében hasítottak ki a pusztából. A fák, a melyek tele voltak friss és nedves levelekkel, többet szenvedtek most, mint a tél lehangosabb viharaiban, mikor a galyak, hogy a zimankóval szembe szállhassanak, leszórják minden lombjukat. A szél amputálta, elnyomorította a fiatal esőverte bükkfákat, oly sebeket ejtett rajtuk, a melyekből jó sokáig folyni fog a nedvök, s a melyeknek a helye látható lesz azon a napon is, a midőn tűzre kerülnek.

Meglógatott a tövében minden törzsököt s támadásaira úgy nyöszörögtek az ágak, mintha fájdalom gyötörné őket. Egyik közeli csipkebokorban egy pintyöke énekelni próbált, de a szél tollai alá fúj, kis farkát körül csavarta s erre felhagyott a nótázással.

Egy pár lépéssel odább a nyílt pusztaságon mily hatástalanul száguldott a vihar. A fákat összetörte, a rekettjét, avarfüvet csak czirogatta gyöngéden. Az Egdon épen ily idő számára volt teremtve.

Déltájban ért el Yeobright az üresen álló házhoz. Majdnem olyan elhagyatott volt az, mint az Eustacia nagyapjáé, de az a fenyőfa-öv, a mely csaknem egészen körülzárta, elfeledtette, hogy puszta közelében fekszik.

Még egy mérföldet gyalogolt a faluig, a hol a ház gazdája lakott, aztán visszajött vele, meg-

egyeztek, s a tulajdonos megígérte, hogy legalább egy szobát rendbe hoz másnapra. Clymnak az volt a szándéka, hogy egyedül él, míg Eustacia lakodalmuk napján hozzá nem csatlakozik.

Azután haza felé indult a szitaló esőben, a mely annyira megváltoztatta a tájat. A páfrányokról, a melyek közt tegnap olyan kényelmesen heverészett, folyton hulldogáltak az esőcseppek s csupa csatak lett, míg köztök elhaladt. A közötté ugrándozó tengeri nyulak prémjét is nedves gubanczokba ragasztotta össze a lucskos növényzet.

Meglehetősen átérezve s fáradtan érkezett haza tíz mérföldnyi útvjáról. Nem valami szerencsés kezdet volt ez; de ő már megválasztotta útját s tétovázásnak nem volt helye. Az este s a következő reggel az elválás előkészületeivel telt el. Érezte Clym, hogy ha már egyszer elhatározta magát, egy perczezel se maradhat tovább otthon, mint a meddig szükséges a nélkül, hogy valami szóval, tekintettel vagy tettel új fájdalmat ne okozzon az anyjának.

Fogadott egy szekeret s két óraker elküldte a holmiját. Azután egy pár bútort kellett szereznie, a melyek használhatók legyenek nemcsak a kunyhóban, hanem majd a budmouthi házban is. Új lakásától egy pár mérföldnyire volt egy tágas rakodó szin, ott szándékozott tölteni az éjtszakát.

Most már csak anyjától kellett búcsút vennie. Mikor lement, Yeobrightné szokása szerint az ablaknál üldögélt.

— Indulóban vagyok, anyám — szólt kezeit feléje nyújtva.

— Gondoltam, hallottam, hogy pakolsz — felelt anyja oly hangon, a melyben érzésnek nyoma sem volt.

— Nem válunk el, úgy-e?

— Nem, Clym.

— Huszonötödikén megházasodom.

— Gondoltam, hogy megházasodol.

— S akkor eljön anyám, úgy-e s meglátogat bennünket. Később majd jobban megtér, s helyzetünk nem lesz olyan kínos, mint mostan.

— Nem tartom valószínűnek, hogy meg foglak látogatni.

— Nem rajtam múlik s Eustacián sem, anyám. Az Isten áldja meg.

Megesókolta anyját s elindult. Szíve összefacsarodott s időbe telt, míg valamennyire lelohadt fájdalma. Úgy állott a dolog, hogy hiába való minden beszéd, míg egy gát le nem dől közöttük, az pedig lehetetlen vala.

Alig távozott el Yeobright, anyja arcán kétségbeesés váltotta föl a fagyos nyugalmat. Nem sokára sirva fakadt s a könnyek enyhítették fájdalmát egy kicsit. A nap folyamán nem csinált egyebet, csak kábultsággal határos lélekállapotban járt föl s alá a kert ösvényein. Elérkezett az éj, de nyugalmat keveset hozott. Másnap ösztönszerűleg azon igyekezve, hogy bódultsága szomorúsággá szelidüljön, fölment fia szobájába és

rendbeszedte, hogy készen álljon, ha Clym valamikor vissza találna jönni. Bibelődött virágaival is, de nem sokáig; elvesztették rá nézve bájukat.

Nagyon megkönnyebbedett, mikor kora délután váratlan látogatója érkezett: Thomasin. Nem első találkozásuk volt ez a leány férjhez menetele óta; a múlt tévedései valahogyan elvalának már igazítva s nagynéne és huga örömmel s nyugodtan jöhettek össze újra.

Az a harántékos verőfény-sáv, a mely a nyiló ajtón keresztül követte, jól illett a fiatal asszonynak. Megvilágítá, mint a hogy ő megvilágította a pusztát. Mozdulatai, tekintete azokat a kis tollú teremtéket juttatta eszébe az embernek, a melyek otthona körül tanyáztak. Hasonlítani is madárhoz lehetett. Mozdulatai oly változatosak voltak, mint azoknak a röpte. Ha elábrándozott, olyan volt, mint a vércse, a mely szárnyát látszólag nem is mozdítva csüng a levegőben. Ha magas kedve volt, könnyű teste úgy libbent fától fához, partról parthoz, mint a kócsag. Ha megijedt, olyan nesztelenül siklott tova, mint a jégmadár.

Ha derült lélekállapotban volt, csapongott mint a fecske; s most ilyenek voltak mozdulatai.

— Igazán Thomasin nagyon jókedvűnek látszol — mondá Yeobrightné, szomorúan mosolyogva — hát Damon hogy van?

— Nincs semmi baja.

— S jól bánik-e veled, Thomasin? — Ye-

brightné erősen szemügyre vette a fiatal aszszonyt.

— Jól.

— Ószinte vagy?

— Az. Megmondanám, ha nem jól bálnék — azután pirúlva s habozva tette hozzá: — nem is tudom, jól tenném-e, hogy elmondom, de nem vagyok tisztában, mitevő legyek. Egy kis pénzre volna szükségem, néném. Egyet-mást akarnék venni magamnak, Damon nem ad egy krajczárt sem. Nem szeretek kérni tőle, pedig ő talán azért is nem ad, mert nem tudja, hogy kellene. Megmondjam-e neki, néném.

— Persze, hogy meg. Sohse szólottál még erről neki?

— Tetszik tudni, volt egy pár fontom — szólt Thomasin kitérőleg — s mostanáig nem szorultam rá. A múlt héten említettem, hogy kifogytam a pénzből, de úgy látszik, nem emlékszik reá.

— Eszébe kell juttatni. Tudod, hogy van egy kis skatulya guineam. Nagybátyád bizta kezemre, hogy mikor jónak látom, osszszam el közted és Clym között. Talán most itt az ideje. Akármikor föl lehet váltani sovereignekre.

— Szeretném, ha ki tetszenék adni, néném, ha nénémnek mindegy.

— Ha szükség lesz rá, megkapod. De előbb mondd meg az urádnak világosan, hogy nincs egy filléred sem, hadd lássuk, mit csinál.

— Jó, megmondom. Hallottam a Clym dolgát, néném. Tudom, hogy búsul miatta néném. Ezért jöttem most be.

Yeobrightné elfordult, s meg-megránduló vonásai elárulták, hogy igyekszik erőt venni magán; de aztán fölhagyott ezzel a kísérlettel sirva fakadt:

— Oh Thomasin, mit gondolsz, gyűlöl-e engem Clym? Hogy van lelke ilyen bánatot hozni reám, mikor annyi esztendő óta csak érte éltem.

— Dehogy gyűlöli nénémet — szólt Thomasin vigasztalóan. Csak nagyon szereti azt a leányt. Vegye nyugodtan a dolgot. Valami nagy hibát nem követett el Clym. Én azt hiszem, hogy rosszabbul is házasodhatott volna. Jó családból való Vye kisasszony, ha az apját nem nézzük, ez pedig csak egy ember.

— Hiába beszélsz Thomasin, hiába beszélsz. A szándékod jó, de kár erre szót is vesztegetni. Fölgondoltam én már százszor meg százszor az egész dolgot minden oldalról. Clym és én nem haraggal váltunk el egymástól. Sokkal rosszabbul. A heves czivódás nem törte volna meg a szívem, az fáj, hogy makacsul ellenem szegül s megátalkodik a hibájában. Oh Thomasin! olyan jó fiú volt gyermek korában, olyan gyöngéd, olyan jószívű.

— Tudom én is.

— Meg sem álmodtam volna, hogy a kit fiamnak szólítok, valaha így bánjék velem,

mintha azért lettem volna ellene a házasságnak, mert rosszát akarom. Mintha akarhatnám én neki rosszát.

— Vannak a világon haszontalanabb leányok is Vye Eustaciánál.

— Hát különb leány nincsen? S épen ez fáj nekem. Ő volt az, Thomasin, egyedül ő, a ki az uradat rávette, hogy azt tegye, a mit tett. Hitet tennék reá.

— Nem, nem — felelt Thomasin gyorsan. — Nem ismert még engem, mikor az után járt. S csak múlt szerelmeskedés volt az.

— Jó no, hagyjuk ezt. Hiába is fenyegetnének most már. Csak vak a férfi mind. Közelről se látja, a mit az asszony távolról is észrevesz. Tegye Clym, a mit akar, reám semmi dolga nem tartozik többé. S ez az anyák sorsa; föláldozzuk életünk javát, odaadjuk legforróbb szeretetünket és azért, hogy megvetés legyen jutalmunk.

— Néném engesztelhetetlen. Mielőtt annyira szívére venné ezt a dolgot, gondolja meg, hogy hány meg hány anya van, a kinek fejére igazi bűnökkel hozott szégyent a fia.

— Ne leczkézz engem, Thomasin. Nem bírom hallgatni. A csapást az a különbség tenné súlyossá, a mivel várakozásunkon túl halad; s ez talán nem volt nagyobb az ő esetükben, mint az enyémben, ők talán el voltak készülve a legrosszabbra is... Szerencsétlen természetem van, Thomasin — tette hozzá bánatos mosolylyal. — Néme-

lyik özvegy megtudja magát oltalmazni a sebek ellen, a melyek fiai részéről érhetik. Más férfinak adja a szívét s újra kezdi az életét. De én mindig gyarló, rövideszű Isten teremtése voltam. Nem volt elég tág szívem, vállalkozó kedvem ehez a dologhoz. Folyton-folyvást olyan elhagyatva s elkábúlva üldögéltem itt, mint mikor az uram kihellette a lelkét; sohse próbáltam változtatni a sorsomon. Akkor még fiatal asszony voltam; ekkoráig már másik családom lehetne és az megvigasztalhatna most, hogy az egyetlen fiam cserben hagyott.

— Nemesebb dolog volt nénémétől, hogy nem tette.

— Minél nemesebb, annál oktalanabb.

— Felejtse el, kedves néném s vigasztalódjék. Én sem hagyom sokáig magában. Minden nap benézek hozzá.

S egy héten át szószerint beváltotta Thomasin a szavát. Igyekezett könnyedén venni a Clym házasságát, el-el újságolta, hogyan készülődnek reá s hogy ő is a meghívottak közé tartozik. A következő héten gyöngélkedett s egyszer sem jelent meg. A guineákkal még nem csináltak semmit. Thomasin félt e tárgyat szóba hozni ura előtt, Yeobrightné ragaszkodott ahhoz, hogy csak tegye meg. E tájt valamelyik napon Wildeve is a *Jámbor asszony* ajtajában álldogált. A Blackbarrown és a Mistoveren átmenő meredek ösvényen kívül volt egy másik is, a mely a fogadótól nem messze

ágazott ki az országútból és kanyarogva, szeliden emelkedve vezetett a Mistoverhez. Szekerek csak ezen az úton juthattak el a kapitány magányos hajlékához.

A szomszéd városból egy könnyű szekér jött lefelé az ösvényen s a legény, a ki hajtotta, megállott a kocsma előtt, hogy igyék egyet.

— A Mistoverről jön? — kérde Wildeve.

— Onnat. Van ott drága dolog. Lakodalomra készülnek. — Ezzel a sörös kancsóba temette ábrázatát.

Wildeve, egy szó nem sok, annyit se hallott a dolgról, s most fájdalom torzította el az arcját. Egy percze befordult, hogy elrejtse fölindulását. Aztán kilépett újra.

— Már a Vye kisasszonyéra, úgy-e? hogy lehet az, hogy ilyen váratlanul megy férjhez?

— Mert az Isten is úgy akarja, meg a fiatal ember is.

— Yeobright urat érti?

— Azt. Hisz az egész tavasszal járt utána.

— A leány persze szereti erősen?

— Szereti-e? bolondúl érte, a hogy mindenesük mondja. Az a legényke meg, Charley, azt se tudja, hová legyen bánatában. Belegabalyodott a tökfilkó a kisasszonyba.

S a kisasszony jókedvű-e? örül-e, hogy ilyen hamarosan főkötő alá kerül?

— Nem is olyan hamarosan.

— Persze, hogy nem,

Wildeve sajtóságon sajtó szívvel ment be az üres szobába. Könyökét a kandalló párkányára támasztotta, arcját a kezébe temette. Mikor Thomasin belépett, nem beszélte el neki, micsoda hírt hallott. Lelkét újra elfogta a vágy Eustacia után, s ennek főképp az volt az oka, hogy egy másik férfi el szándékozott venni a leányt. Ahitni, a mi nehezen elérhető, unni, a mi önként kínálkozik, vágyakozni a távollevő után, nem szeretni, a mi közel van: ez jellemezte Wildevét mindig. Ilyen az érzelmes ember. Wildevét pedig az Egdon Rousseaujának lehetett volna nevezni.

VII. FEJEZET.

Egy eredményekben gazdag nap reggele és alkonya.

Az esküvő reggele elérkezett. Külső jelekből ítélve nem is álmodta volna senki, hogy a Blooms-Endet érdeklí ma a Mistover. Ünnepies csönd uralkodott az Yeobrightné háza körül s bent sem volt elevenebb az élet. Yeobrightné, a ki nem akart jelen lenni az esküvőn, az asztalnál üldögélt a régi szobában, a mely a pitvarba nyílt s elmerülve nézett a nyitott ajtó felé. Az a szoba az, a melyben hat hónappal előbb a karácsonyi társaságot fogadta s a melybe Eustacia titkon s ismeretlenül lépett be.

Most csak egy veréb vetődött oda s nem véve észre semmi aggasztó jelenséget, bátran ugrándozott föl és alá, igyekezett kijutni az ablakon s ott repdesett a virágcserepek között. Ez fölébreszté a merengő asszonyt; fölállott, kibocsátotta a madarat s az ajtóhoz ment. Várta Thomasint, a ki tegnap este azt írta, hogy most már szeretné megkapni a pénzt s ma, ha teheti, ellátogat.

De Thomasin csak kis mértékben foglalkoztatá a Yeobrightné lelkét, a mint a pusztán eltekintett, a völgy tele volt pillangókkal és tücskökkel, melyek rekedtes hangja valami susogó chorust alkotott. Azt a családi drámát, a melyhez két mértföldnyire onnan épen akkor készülődtek, majdnem olyan tisztán látta, mintha a szeme előtt ment volna végre.

Iparkodott elüzni e látományt, sétálgatott a kertben, de szeme mindig visszatért abba az irányba, a melybe a Mistor temploma esett s fölizgatott képzelete áthatott a halmokon, a melyek tekintete előtt állottak.

Elmult a reggel; az óra egyet ütött; valóban folya már az esketés? Úgy kell lenni. Aztán elképzelté azt is, mily jelenet játszódik le a templom előtt, a melybe Clym menyasszonyát viszi. Lefesté a kis gyermekek csoportját, a mely az ajtóban állongál, midőn a ponny-fogat megérkezik. Thomasintól hallotta, hogy azzal teszik meg azt a rövid utat. Látta, hogy lépnek be, tartanak az oltár felé s térdelnek le s rémlett előtte: folyik

a szertartás. Kezébe temette arcát. — Oh! Nagyot tévedett — nyögte. — Valaha meg fogja banni s akkor eszébe jutok.

Mig így balsejtelmekről elfogva évődött, a régi óra odabent tizenkettőt ütött. Nemsokára azután halk hangok szállottak fülebe messziről, a dobok felől.

A szél arról a tájról fújt s elhozta magával a távoli harangok hangját, a melyek vígan szólottak esküvőre. Bimbam, bim-bam. A Clym és Eustacia lakodalmát jelentették azok.

— Akkor hát vége — mormogta. — Mindegy, az életnek is vége lesz nemsokára. Miért sirnék? a ki egy dolgon sir, sirhatna örökkön örökké is. Egy a színe az egész szövetnek.

Alkonyat táján eljött Wildeve. Thomasin esküvője óta azzal a mogorva szívességgel volt iránta Yeobrightné, a mely az ilyen kelletlen összekötésekben is fölfakad végre bennünk. Belefáradva annak az elképzelgetésébe, hogyan is kellett volna igazán történni a dolognak, a kudarcot vallott emberi törekvés igyekszik beletörődni a ténybe. Meg kell vallani, hogy Wildeve a maga részéről igen udvariasan viselte magát felesége nagynénje iránt s Yeobrightné egyáltalán nem volt meglepve, mikor belégni látta.

— Thomasin nem válthatta be ígéretét — felelt Yeobrightnének, a ki aggódott, mert tudta, hogy hugának nagyon kellene a pénz. — A kapitány tegnap este átjött és unszolta, hogy menjen

el a lakodalomra. Így, hogy udvariatlan ne legyen, engedett; a ponykkal vitték át s vissza is ök hozzák.

— Akkor hát megtörtént — mondá Yeobrightné. — Új lakásukra mentek?

— Nem tudom. Semmi hírt se hallottam a Mistoverről, a mióta Thomasin elment.

— Ön nem tartott vele? — kérde Yeobrightné.

— Nem tehettem — felelt Wildeve egy kicsit elpirulva. — Nem hagyhattuk üresen a házat; sok dolog volt ma reggel: most van a nagy vásár Southertonban. Úgy hallottam, néném küldeni szándékszik Thomasinnak valamit. Ha úgy tetszik, én elviszem.

Yeobrightné habozott s tünődött, vajon tudja-e Wildeve, mi az a valami.

— Szólt róla Thomasin? — kérde.

— Nem, nem. Csak czéltott rá, hogy valamit át akar hozni innen.

— Nem szükséges elküldenem. Majd megkapja, ha átjön.

— Abból mostanában bajosan lesz valami. Olyan egészséggel, a milyen az övé, nem járka-hat annyit, mint az előtt. — S némi gúnnyal hozzátette: — Micsoda csodálatos portéka az, hogy én rámm nem lehet bízni?

— Semmi olyas, a mivel érdemes lenne önt fásasztanom.

— Azt hinné az ember, hogy néném kételke-

dik a becsületemben — szólt nevetve, ámbár a boszúság arcába kergette a vért.

— Fölösleges efféléket hinnie. Egyszerűen én is érzem, mint az egész világ, hogy vannak dolgok, a melyeket jobb, ha ez az ember tesz meg, mint amaz.

— A hogy tetszik, a hogy tetszik — válaszolt kurtán Wildeve. — Nem érdemes vitatkoznunk róla. Most már indulnom kell haza felé, nem hagyhatom sokáig a legényre és a szolgálóra a koresmát.

Ezzel eltávozott s búcsúzása bajosan volt olyan udvarias, mint a beköszöntése. De Yeobrightné ekkorára teljesen tisztába jött vele s nem sokat törődött a modorával, akár szíves volt az, akár nem.

Mikor Wildeve eltávozott, Yeobrightné gondolkodóba esett, mit kellene csinálni a guineákkal, a melyeket Wildevére bízni nem akart. Nem volt valószínű, hogy Thomasin mondta volna neki, hogy kérje el; hisz épen azért volt szűksége rájuk, mert az urától nem tudott pénzt kapni.

Másfelől Thomasin nem lehetett már el nélkülök s megeshetik, hogy legalább egy hétig nem jöhet el a Blooms-Endre.

A koresmába vinni vagy küldeni a részét nem volna helyén való. Wildeve is ott lenne valószínűen, vagy legalább rájönne a dologra s ha — mint Yeobrightné sejté — nem oly gyöngéd a

felesége iránt, mint az megérdemelné, szelid kezéből kicsikarhatná az egész összeget.

De ma este a Mistoveren lesz Thomasin s bármit el lehet juttatni hozzá a nélkül, hogy az ura tudomást venne róla. Egészen véve érdemes lesz megragadni ezt az alkalmat.

Ott van a fia is, a ki már feleséges ember. Jobb időt keresve sem lehetne keresni a pénz átadására. Yeobrightné búsongó szíve földerült, arra gondolva, hogy most módjában áll átadni neki a maga részét s így bizonyosgot tenni arról, hogy egy csöppet sem haragszik reá.

Fölment s egy bezárt szekrényből egy kis skatulyát vett elő. Abból egy rakás ép guineát öntött ki, a melyek sok-sok év óta heverték ottan.

Száz darab volt összesen. Yeobrightné két egyenlő részre osztotta őket, aztán vászon-zacskóba kötötte, lement a kertbe s előszólitotta Cantle Keresztélyt, a ki épen ott ögyelgett abban a jó reménységben, hogy meghívják ebédre, a mire voltakép nem szolgált reá.

Yeobrightné bízta a pénzes zacskókat, hogy vigye el Mistoverre, de oda ne adja senki fiának, csak Clymnak és Thomasinnak. Jobban meg-gondolva, czélszerűnek látta megmondani neki azt is, mi van a zacskóban.

— Ne siessen. Legjobb lesz, ha csak majd alkonyat után ér oda, akkor nem veszi észre senki sem. Vacsorára aztán jöjjön vissza, ha nagyon késő nem lesz.

Kilencz óra körül járhatott az idő, mikor Keresztély a völgyön föl Mistover felé tartott, de a napok most voltak a leghosszabbak s az est árnyékai még nem nagyon homályosították el a tájat. Útja e pontján Keresztély egyszerre hango-kat hallott: egy férfiakból s asszonyokból álló társaság mendegélt előtte, egy mélyedésben, hozzá csak a fejük látszott.

Megállott s terhére gondolt.

Olyan korán volt még, hogy Keresztély nem tarthatott komolyan a kiraboltatástól, de azért ő most is alkalmazásba vette azt a rendszabályt, a melyhez gyermekkorá óta mindig folyamodott, valahányszor két-három shillingnél több talált nála lenni (a mely emlékeztetett némileg a Pitt gyémánt tulajdonosáéra).

Lehúzta a csizmáját, kibontotta a két zacskót s az egyik tartalmát a jobb csizmájába, a másikat a balba töltötte; csak úgy nyelték azok a guineákat, jó, tágas lakásai voltak a Keresztély két lábának. Aztán elegyengette bennök a pénzt, újra föl-húzta őket s megkönnyebbült szívvel és megnehe-zedett lábbal mendegélt tovább.

Útja a zajos csoport felé vitte, közelebb ér-kezeve megkönnyebbülten vette észre, hogy egdoni emberek azok, a kiket ő jól ismer; köztük van Fairway is Blooms-Endről.

— Mi a manó! te is jösz, Keresztély — szölt Fairway, mihelyt reá ismert — hiszen nincs ne-

ked se szeretőd, se feleséged, ha jól tudom, a kit a ruhával megajándékozhatnál.

— Hát hova igyekeznek? — kérde Keresztély.

— Hova te? Koczkázni. Te is oda tartasz?

— Egy szó nem sok, annyit se hallottam róla.

Olyan az is, mint a . . . valami vérontó játék? Engedelmevel Fairway bátyám, már oda nem megyek.

— Nem ismeri azt Keresztély, pedig jól elmulatna rajta, — vetette közbe egy piros-pozsgás asszony. — Nincs abban semmi veszedelem, Keresztély. Beteszünk egy-egy shillinget s valaki nyer egy öltöző ruhát a feleségének vagy a kedvesének, ha ugyan van neki.

— Nekem nincsen, hát rám nem tartozik. De jó mulatság lehet, szeretném látni, ha Istentől van és ha végig nézheti az ember a nélkül, hogy valami bajba keverné magát.

— Nem fenyeget ott semmi veszedelem — válaszolt Timotheus. — Tarts velünk, Keresztély, a hajad szála se görbül meg.

— De nem lesz talán valami tisztességtelen dorbézolás? Mert látják kigyelmetek, nem szeretnék valami rossz példát mutatni az apámnak, most is nagyon könnyűvérű ember. Egy shillingért egy öltő ruha, veszedelem semmi, hát csak ugyan érdemes lesz benézniem, úgy se tart vissza egy félórára se; hát elmegyek, ha kigyelmetek meg elkísérnek majd egy darabon Mistover felé, már ha ránk estelednék és senkinek se volna arra útja.

Egynéhányan megigérték és Keresztély letérve az egyenes útról, jobb felé fordult társaival a *Jámbor asszony* felé.

Midőn a nagy ivóba beléptek, már vagy tíz szomszéd ott volt s a társaságot az újonnan jövők megkétszerezték. A legtöbben köröskörül a fal mellett üldögéltek, üléseiket könyöklők választották el egymástól, mint a templomban. A könyöklőkön híres-neves iszákosok monogrammjai voltak láthatók, a kik ezek közt éltek le éjjeleiket és nappalaikat s most mint alkoholikus hamu hevernek valamelyik temetőben. Az asztalon előtök a korsók közt egy csomó kibontott világos színű szövet hevert — a ruha, a mint ők mondták — erre ment a koczkázás. Wildeve a tűzhelynek háttal szivarozott; a koczkás ember pedig, egy messziről jött házaló, azt magyarázgatta, hogy micsoda pompás nyári ruha lesz abból a matériából.

— Nos, uraim — folytatá, a mint az új vendégek is az asztal köré gyültek — öten már vannak s még négy számot kellene megenni. Én látom az arczukról azoknak az uraknak, a kik most jöttek, hogy sokkal okosabbak, mintsem ilyen ritka jó alkalmat elmulasztának potom áron kiöltöztetni az asszonyaikat.

Fairway, Sam s még egy ember kitétek egy-egy shillinget az asztalra s a házaló ekkor Keresztélyhez fordult.

— Nem, uram — mondá Keresztély gyana-

ködő tekintettel húzódva vissza. — Én szegény ördög vagyok, csak nézni jöttem, ha nem bánja. Azt se tudom, hogy megy. Ha tudnám, hogy nyerek, akkor tennék be egy shillinget én is. De így nem teszek.

— Én azt tartom, uram, hogy csaknem biztos lehet benne — válaszolt a házaló, — ha jól szemügyre veszem a kigyelmed arcát, biztosra is mondhatom, hogy nyer; világeletemben sohse láttam egy arcot sem, a mely több szerencsét ígért volna.

— Legalább annyi kilátásod lesz, mint nekünk — mondá Sam.

— Több is, ő jött utoljára.

— Burokban születtem s lehet, hogy az nemcsak a megfulástól oltalmaz meg, hanem a tönkretűtéstől is — tette hozzá Keresztély engedni kezdve.

Végre ő is kiszúrta a maga shillingjét, a játék elkezdődött s a koczka körbe járt. Mikor Keresztélyre került a sor, reszkető kézzel fogta meg a poharat, aggódva rázta meg s íme három hatost vetett. Három kisebb párokat vetettek, a többiek pedig csak egyeseket.

— Mondtam úgy-e? — jegyzé meg a házaló nyájasan. — Tessék uram, a magáé a szövet.

— Hahaha! — nevetett Fairway. — Az ördög kapjon el, ha láttam valahol furesább históriát.

— Az enyém — kérdé Keresztély együgyűen

bámulva halszemeivel. — Nincs nekem se szerencsém, se feleségem, se özvegyem. Attól tartok, ki-nevetnek, vándorló uram. Sohse hittem volna, hogy így járok. Mitévő legyek már most ezzel a ruhával, hogy csuffá ne legyek.

— Mit? hát megtartod — felelt Fairway. — Csak vedd el, hátha még szerencsét hoz. Ki tudja, nem szeret-e beléd valami lány, a ki rád sem nézett, mikor nem volt mit kínálnod neki.

— Persze hogy tartsa meg — mondá Wildeve, ki csak egy pár lépésnyi távolból közönyösen nézte a jelenetet.

Az asztalról leszedték a koczkát mind s az emberek inni kezdtek.

— Istenem uram — mondá Keresztély magában. — Ha elgondolom, hogy milyen szerencsés embernek születtem s csak most jövök rá. Milyen csudálatos kis portékák ezek a koczkák — urai mindnyájunknak, pedig milyen könnyen lehet velök bálni. Már ezután, tudom Istenem, nem kell tartanom semmitől. — S gyöngéden csirögatta a koczkákat.

— Tetszik-e tudni — mondá bizalmas sutogó hangon Wildevenek, a ki balkeze felől állott — tetszik-e tudni, hogy miesoda nagy jót tudnék én tenni most a tekintetes úr egyik rokonának, ha ezt a tehetségemet kihasználhatnám, mert volna mivel hozzáfogni. — S toppantott egyet csizmájával a padlón.

— Volna? Hogy hogy?

— Azt nem mondhatom meg. De most már indulok s aggodalmasan tekintett Fairway felé.

— Hova igyekeznek? — szólt Wildeve.

— Mistover Knapre. Thomasin ifiasszonynyal kell beszélnem.

— Magam is oda készülődöm a feleségemért, menjünk együtt.

Wildeve gondolatokba merült s megcsillant a szeme. Pénz volt hát az, a mit Yeobrightné nem mert rá bízni. De erre a ficzkóra rá merte — mondá magában. — Hát a férjnek nincs joga ahhoz, a mi az asszonyé? Szólt a fiúnak, hogy hozza elő kalapját.

— No, Keresztély, készen vagyok.

— Wildeve úr — mondá Keresztély félénken, a mint megfordult, hogy elhagyja a szobát — nem lenne szíves kölesön adni azokat a csodálatos kis portékákat, a melyekben olyan szerencsém van, hadd próbálgatnék velök játszani egy kicsit. Sóvár pillantást vetett a kandallópárkányon heverő kockákra és pohárra.

— Vigye, vigye — felelte Wildeve közönyösen; — késsel faragta valami legény, nem érnek semmit.

Keresztély visszament és zsebre rakta őket. Wildeve kinyitá az ajtót és kitekintett. Az éjtszaka sötét volt és felhős.

— Isten uccse sötét van — mondá — de csak nem tévesztjük talán el az utat.

— Bizony nem jó dolog lenne, ha eltéved-

nénk — szólt Keresztély. — Csak egy lámpa segítené rajtunk.

— Lámpát vigyünk is mindenesetre.

Előhozták az ístállólámpát s meggyújtották. Keresztély összepakolta a szövetet s azzal neki indultak a dombnak.

Bent a szobában csendesen diskurálgattak az emberek, míg egyszer csak érdeklődésök a kandallózugoly felé fordult. Jó tágas volt az, s egdoni szokás szerint volt benne egy benyúló ülőhely is. Egy ember teljesen észrevétlenül elülhetett benne, ha nem égett tűz a kandallóban, a mi megvilágítsa. S most és általában nyáron ez volt az eset.

A zugolyból csak egy bibor-vörös színű agyag pipa nyúlt ki a gyertyák vetette fénybe. A beszélgetők figyelmét egy férfi hang vonta reá, a mely világot kért. — Uccsegén! A hátam is megborsózdott, mikor megszólalt — mondá Fairway, odanyújtva egy gyertyát. — Hisz ez a festékes ő kigyelme. Áros lehet oda át a szó, fiatal ember!

— Nem volt mondanivalóm — jegyzé meg Venn. Egy pár pillanat múlva fölállott s csendes jó éjtszakát kívánt a társaságnak. Azalatt Wildeve és Keresztély jól behatoltak a pusztába.

Szélesöndes, meleg, párás éjtszaka volt. A levegő telistele az üde növényzet illatával, a melyet nem perzselt még le a verőfény; s különösen a páfrányokéval. A lámpa, mely a Keresztély kezében hímblózdott, minduntalan sírolta a gallyakat, leveleket s fölzavarta a lepkéket és más szár-

nyas rovarokat, a melyek fölrepültek s a lantorna ablakokra szállottak.

— Így hát maga pénzt visz a feleségemnek — szólt Wildeve, megtörve a csendet. — Nem tartja-e furesának, hogy nem nekem kell átadnia?

— A férj s feleség egy test, egy lélek, hát mindegy lett volna, úgy gondolnám — felelt Keresztély. — De nekem erőskegyetlenül meghagyta a tekintetes asszony, hogy csak az ifiasszonynak adjam oda a pénzt. A mit ránk bíztak, meg kell azt tenni.

— Úgy van — válaszolt Wildeve.

A ki a körülményeket ismerte volna, tüstént észreveheti, hogy Wildevét boszantja az a fölfedezés, hogy a szóban levő küldemény pénz, nem pedig, mint hitte volna, valami apróság, a mi csak a két asszonyt érdekli. Yeobrightné eljárása arra mutatott, hogy nem tartja őt elég kifogástalan karakternek arra, hogy a Thomasin tulajdonát kezére lehessen bízni.

— Milyen meleg van ma éjtszaka, Keresztély — szólt lihegve, mikor csaknem a Blackbarrow alá jutottak. — Az Istenért, üljünk le egy pár percze.

Wildeve levetette magát a lágy páfránylevelekre, Keresztély pedig letéve a lámpát és a csomagot, s közvetlen mellette úgy összegörnyedve ült le, hogy a térde majdnem az állát érte. Egyszerre csak egyik kezével a kabátja zsebébe nyúlt s ott motoszkálni kezdett.

— Mit ráz maga? — kérde Wildeve.

— Csak a koczkákat — felelt Keresztély, hirtelen visszakapva a kezét. — Milyen ördögös kis portékák ezek, Wildeve úr, soha bele nem tudnék fáradni ebbe a játékba. Nem tetszenék megengedni, hogy kivegyem, s megnézzem, hogy vannak csinálva. Ott a többiek előtt nem akartam megnézni, hogy majd illetlennek találják.

Előszedte a koczkákat, s tenyerében tartva szemlélgette a lámpa világánál.

— Hogy ezekben a kis portékákban akkora szerencse legyen, olyan bűbajos erő, akkora hatalom . . . soha meg sem álmodtam volna — folytatá megbüvölt tekintettel nézve a koczkákat, a melyek mint falun rendesen, fából voltak faragva s a pontokat drótvéggel égették beléjük.

— Azt tartja, hogy nagy a hatalmuk azért, hogy olyan kicsinyek.

— Azt. Csakugyan az ördög játékszerei volnának, Wildeve úr? Mert akkor ez jót jelent, hogy ilyen szerencsés vagyok.

Nyerni kellene velök egy kis pénzt, ha már így hozzájok jutott. Hozzá menne akkor magához akármelyik leány. Itt a jó alkalom, ajánlom, ne szalajtsa el. Egyik ember szerencsésnek születik, a másik szerencsétlennek, én az utóbbiak közé tartozom.

— Tetszett ismerni valaha olyan embert, a ki az elsők közé tartozott?

— Oh igen, hallottam egyszer, hogy egy olasz

ember mindössze egyetlenegy Louisval — úgy hívják ott a guineát — ült le játszani. Huszon-négy óráig játszott, tizezer forintot nyert, megkopasztotta a bankokat alaposan. Volt egy másik ember is, az meg vesztett ezer forintot, másnap elment a tőzsérhez eladni a papirjait, hogy kifizethesse az adósságát. Vele tartott a nyerő is, kocsiiban mentek. Hogy teljék az idő, kivetették, hogy ki fizesse meg a kocsiért. A tönkre jutott ember nyert, a másik nem akarta abban hagyni a játékot s az egész úton koczkáztak. Mikor a kocsi megállott, azt mondták neki, hogy csak forduljon vissza. A vesztes visszanyerte mind az ezer forintot.

— Hahaha. Nagyszerű! — kiáltá föl Keresztély. — Tessék még mondani egyet.

— Volt egyszer egy ember, úgy hitták Rumbold, pinczérkedett egyik klubban; eleinte félkorona tételekkel játszott, aztán mind nagyobbakkal; teméntelen pénzt összeszedett, elment hivatalnoknak Indiába, s Madras kormányzója lett. Leánya képviselőhöz ment férjhez, s gyermekeinek Carlyle püspök lett a keresztapja.

— Csodálatos, csodálatos!

— Aztán volt egyszer Amerikában egy fiatal ember, a ki addig játszott, míg az utolsó dollárját is elvesztette. Akkor kiment, eladta az óráját és a lánczát; elvesztette azt is. Megint kiment, eladta az esernyőjét; újra vesztett. A nadrágja lehúzásához látott, mikor egyik néző adott neki

valamit, hogy megjutalmazza a bátorságáért; ezzel már nyert. Visszanyerte a kabátját, vissza a kalapját, esernyőjét, vissza az óráját, pénzét, s mint gazdag ember hagyta ott a termet.

— Milyen szerencse, Istenem. Ha már én is ezek közé az emberek közé tartozom, azt gondolnám, Wildeve úr, tegyünk próbát még egy shillinggel. Baj nem lehet belőle s a tekintetes úrnak van veszíteni való pénze.

— Nem bánom — felelt Wildeve fölláva. A lámpavilágánál csakhamar akadt egy nagy lapos köre, azt közikbe tette s leült újra. A lámpát fölnyitották, hogy erősebb fényt vessen, és sugarait a köre irányozták. Keresztély is kitett egy shillinget, Wildeve is, s dobtak. Keresztély nyert. Két shilling lett a tét. Keresztély nyert megint.

— Legyen négy — ajánlá Wildeve. Négyre játszottak. Most Wildevének kedvezett a szerencse.

— Ilyen apró veszteségek persze a legszerencsésebb embernél is előfordulnak.

— Kifogytam a pénzből — kiáltott Keresztély izgatottan. — Pedig ha folytathatnám, visszaszerelném s nyernék is hozzá. Bárcsak ez az enyém volna. — Rügött egyet, hogy a guineák megsördültek.

— Mi? Hát oda tette a feleségem pénzét?

— Oda. Biztonság okáért. Úgy-e, nem követelek el hibát, ha játszom vele? Ha nyerek, csak a nyereséget tartom meg, a többit odaadom neki,

ha meg veszitek, akkor is ahhoz megy a pénz, a kinek úgy is jussa van hozzá.

— Dehogy is követ.

Wildevének, mióta csak elindultak, mindig azon járt az esze, milyen kevésre becsülik őt neje rokonai, nagyon zokon esett ez neki. A perczek múltával a nélkül, hogy pontosan tudta volna mikor, lassanként az a szándék vett rajta erőt, hogy boszút áll. Elhatározta hogy egy kis leczkét ad Yeobrightnének, azaz, ha teheti, megmutatja neki, hogy hűga pénzének hűga ura az igazi őre.

— No, Isten neki — mondá Keresztély csizmáját lehúзва. — Tudom, nem egy éjtszaka ezzel álmodom, de azért majd bizonyozok, hogy nem féltem egy mákszemnyit sem.

Belenyúlt a csizmába s kihúzott egyet a szegény Thomasin becses guineái közül. Wildeve is tetett már a kőre egy sovereignt. Folyt a játék tovább. Először Wildeve nyert s Keresztély ismét szerencsét próbált s övé lett a tét. A szerencse ingadozott, de általában Wildeve felé hajlott. Mindketten úgy belemerültek a játékba, hogy ügyet se vetettek semmire, csak azokra az apró tárgyakra, a melyek éppen szemök előtt voltak: a lapos kő, a nyitott lámpa, a kockák s egy pár megvilágított páfrány-levél, a melyekre ráesett a fény, volt az egész világ rájuk nézve.

Végre Keresztély gyorsan kezdett veszteni s egyszerre csak elhülve vette észre, hogy ellen-

fele elnyeré Thomasinnak mind az ötven guineáját.

— Bánom is én, bánja a kő — nyöszörögte s lehúzza a másik csizmáját, hogy elővehesse a többit is. — Tudom, hogy megszenvedek ezért az éjtszakaért; háromágú villájával tűzbe lök az ördög. De talán nyerek, akkor majd kapok egy leányt, a ki éjjelente virraszt velem, s nem félek, nem akkor. Ihol egy arany. — Újra kivetett egy guineát a kőre s a kockák ismét pörögni kezdtek.

Telt az idő. Wildeve lassanként éppen oly izgalt lett, mint Keresztély. Mikor a játékhoz hozzá fogtak, csak az volt a szándéka, hogy alaposan megtréfálja Yeobrightnét. Szépen vagy csúnyán elnyeri a pénzt, aztán megvetőleg átadja Thomasinnak a nénje előtt: ez volt a tervének homályos körvonala. De gyakran eltér az ember a szándékától, még a kivétel folytán is s fölötte kétséges, mire a huszadik guineare ment a játék, volt-e egyéb szándéka Wildevének, mint az, hogy a saját javára nyerjen. Mi több, már nem is a neje pénzére játszott, hanem a Yeobrightére, ámbár Keresztély, a kin az izgalom végkép erőt vett, csak későbbben világosította föl erről.

Tizenegy óra körül járt az idő, mikor Keresztély csak nem sikoltva, az utolsó csillámló guineát a kőre dobta. Negyven percz alatt az is elment a társai után.

Keresztély megfordult s kétségbeesett bűnbánattal vetette magát a páfrányokra:

— Mitevő legyek? — nyögte. — Mitevő legyek. Könyörül-e a jó Isten az én bűnös lelkemen?

— Bah! Elj tovább, mintha semmi sem történt volna.

— Igen is, nem élek tovább. Meghalok. Maga . . . maga . . .

— Jobban tudok a játékhoz, mint más.

— Az! A hamis játékhoz.

— Otromba vagy, szép ösém.

— Ahhoz én nem értek. Maga az otromba. Olyan pénzt nyert, a mi nem a magáé. Fele szegény Clym úré.

— Hogy hogy?

— Mert ötvenet neki kellett volna odaadnom. A tekintetes asszony azt mondta.

— Ah! Szebb lett volna, ha Eustaciának ajándékozza. De most már az én kezemben van.

Keresztély fölhúta a csizmáját s erősen szuszogva összeszedelőzködött, fölállott és elbotorkált. Wildeve a lámpa becukásához fogott, haza akart térni, látta, hogy már hiába menne a Mistorverre, mire odaér, már a felesége útban lesz a kapitány köcsiján a fogadó felé. Mig a lantorna ajtóval bibelődött, egy ember emelkedett föl egyik közeli bokor mögül s oda lépett a világosságba. A festékes sugár, vörös alakja volt az.

VIII. FEJEZET.

Kellemellen tanu.

Wildeve meghökken. Venn hidegen tekintett reá s egy szót sem szólva, nyugodtan letelepedett a Keresztély helyébe, zsebébe nyúlt, kihúzott egy soveregint. — Maga a bokor mögött volt, úgy-e? — kérde Wildeve. — A festékes ráütött a fejével. — Ki a pénzzel — mondá. — Vagy talán nincs mersz?

A játék oly faja a szórakozásnak, a mit elkezdeni könnyebb tele zsebbel, mint félbeszakasztani. Wildeve nyugodtabb lélekállapotban talán bálesen visszautasította volna a kihívást, de most a diadalával járó izgatottság teljesen magával ragadta. Kített egy guineát a festékes aranya mellé.

— Az enyém guinea — mondá.

— Guinea, a mi a másé — felelt Venn gúnyosan.

— A mi az enyém — szolt Wildeve gögösen — a feleségemé s a mi az övé, az az enyém is.

— Jó, lássunk hozzá. — Megrázta a koczkákat s nyolczat, tizet, kilenczet vetett, a három dobás huszonhetet tett ki.

Ez fölbátorította Wildevet. Átvette a poharat s az ő három dobása negyvenötre rúgott.

A festékes másik sovereignt húzott elé. Ez alkalommal Wildeve ötvenegyvet vetett, de két egyforma számot nem. A festékes mogorva arcot vágott, ászokat dobott s zsebre tette mind a két aranyat.

— Rendben van — szóló Wildeve megvetőleg. — Legyen kettős a tét. Ő két guineát, a festékes két sovereignt vetett a köre. Megint Venn nyert. Újra két-két aranyat tettek ki s a játék folyt tovább. Wildeve ideges, ingerlékeny ember volt s a játék hatni kezdett reá. Izgett-mozgott, mérgeskedett, fészkelődött s csaknem hallani lehetett, hogy ver a szíve. Venn közönyösen összecukott ajakkal ült, a szeme csillámló vonallá szűkül s úgy tetszett, nem is létezik. Olyan volt, mint egy arab, vagy egy automata s ha a karja a koczkákat nem rázza, vörös homokkőszobornak nézhette volna az ember. A játék hullámozott, majd az egyikhez, majd a másikhoz hajlott a szerepcse, de nem pártolt egyikőjük mellé sem. Majdnem húsz perc telt el így. A láng világa akkorára oda vonzotta a pusztá legyeit, a lepkéket s az éjszaka többi szárnyas teremtményeit, a melyek ott szállongtak a lámpa körül, belerepültek a lángba, vagy hozzá-hozzáütődtek a két játékos arcához.

De egyik férfi sem vetett sok ügyet reájok, szemök a kis lapos köre szegezték, a mely épen oly hatalmas és fontos küzdőtér volt ő előttök, mint egy csatamező. Ekkorára megváltozott a

játék menete. Állandóan a festékes nyert. Végre hatvan guinea volt már a kezében, a Thomasiné mind s a Clyméből tíz. Wildeve dühös lett s elkeseredett.

— Visszanyerte a kabátját — szóló Venn ravaszul.

Új dobás és a tét a többi után ment.

— Vissza a kalapját — folytatta Venn.

— Oh! oh! — kiáltott Wildeve.

— Vissza az óráját, a pénzt s mint gazdag ember hagyta ott a termet — mondá Venn, a mint a guineák egymásután az ő kezébe kerültek.

— Itt van még öt — kiáltott Wildeve, a köre esördítve a pénzt. — S ördög vigye a három dobást, döntsön egy.

A vörös automata nem szóló, bólintott s követte társa példáját: Wildeve megrázta a koczkákat s két hatost meg egy ötöst vetett.

— Hurrah! — szóló tapsolva — megnyertem!

— Ketten játszunk s még csak egyikünk dobott — felelt a festékes, nyugodtan leborítva a poharat.

Mindegyikök szeme a köre volt szegezve, szinte látni vélte az ember a sugaraikat, mint a ködben a napéit.

Venn fölemelte a poharat s ime három hatos tűnt a szemökbe. Wildevét elfogta a düh. Míg a festékes a tét után nyúlt, megragadta a koczkákat s borzasztóan káromkodva, poharastúl együtt be-

hajtotta a sötétségbe. Azután felszökött s örül-
ten futkosott föl s alá.

— Hát vége? — szolt Venn.

— Nem! nem! — kiáltott Wildeve. — Még szerencsét próbálok. Meg kell próbálnom.

— Jó, jó, de hol a koczka, atyámfia?

— Elhajítottam, pillanatnyi föllobbanás volt.

Milyen számár vagyok. Jöjjön, segítsen keresni, rájok kell akadnunk. Fölkapta a lámpát s aggódva kezdett kutatni a fű és páfrány között.

— Ott bajosan találja meg — szolt Venn, utána menve. — Hogy is csinálhat ilyen ostoba-
ságot. Itt a pohár. A koczkák sem lehetnek messze.

Wildeve gyorsan oda vetette a lámpa fényét, a hol Venn a poharra ráakadt s kutatáshoz látott. Néhány pillanat múlva egy koczka megkerült, a többinek azonban nyoma veszett.

— Mindegy — mondja Wildeve. — Játsszunk egygyel.

— Nem bánom — válaszolt Venn.

Újra leültek s játékhoz láttak, de egy-egy guinea téttel; a szerencse ma éjtszakára határozottan a festékes mellé állott. Venn folyton-folyvást nyert, végre már hetvenkilenc guineája volt s Wildevének csak huszonegy maradt. A két ellenfél most sajátságos látvány vala. Mozdulataikat nem tekintve, szemökben is látni lehetett a játék hullámzását.

Mindegyikök pupillája egy parányi gyertya-
világot tükrözött s kivehette bennök az ember,

reménylenek-e vagy csüggedés vesz rajtok erőt. Allott ez a festékesre is, noha az ő vonásai meg se rezzenetek. Wildeve kétségbeesett gondatlan-
sággal játszott.

— Mi az? — kiáltott egyszerre, valami sutto-
gást hallva. Mindketten fölpillantottak.

A lámpa világán túl néhány lépésnyire, körül-
belől négy láb magas, homályos alakok vették őket körül. Egy percz alatt rájöttek, hogy a puszta lovai állanak ottan, fejüket a játékosok felé fordítva s figyelmesen szemlélődve.

— Aló! — szolt oda Wildeve s a negyven-
ötven ló tüstént megfordult s elvágatott. A játék pedig folyt tovább.

Tíz percz telt el. Akkor egy nagy halálfejes pil-
langó vetődött elibök az árnyékból, kétszer körül-
repülte a lámpát, aztán egyenesen a gyertyának szállott és eloltotta.

Épen Wildeve dobott volt, de még nem emelte föl a poharat, hogy megnézzze, mennyit vetett; most pedig már lehetetlenné vált ez.

— Hogy az istennyila! — rikoltott. — Mi az ördögöt csináljunk? Talán épen hatot dobtam. Van-e gyufája?

— Nincs — felelt Venn.

— Keresztélynek volt egy pár, vajon itt van-e még? Keresztély!

Kiáltására senki sem felelt, csak a völgy fenekén fészkelő gémek kurjongattak szomorúan. Tanácstalanul tekintettek körül. Midőn sze-

mök hozzászokott a sötétséghez zöldes, bágyadt fénypontokat vettek észre a páfrány és a fű között. Mintha apró csillagok fénylettek volna, széthintve a domb alján.

— Ah! fénybogarak — szolt Wildeve. — Várjon egy kicsit. Tüstént játszhatunk megint.

Venn ülve maradt, társa pedig négy-öt perc alatt tizenhárom szentjános-bogarat szedett össze egy sóskalevelre, a melyet e célra szakított. A festékes halkan nevetett, midőn ellenfelét így fölszerelve látta visszatérni.

— Hát folytatni akarja? — kérde szárazon.

— Azt én mindig úgy szoktam ily esetben — válaszolt Wildeve haragosan. Aztán lerázta a levélről a fénybogarakat s reszkető kézzel körbe rakta őket a kövön. Középen a koczkák számára egy kis szabad helyet hagyott, a hova sáppadt, phosphoros világot vetett a tizenhárom piczike lámpa. A játék megújult. Épen abban a szakában voltak az esztendőnek, a melyikben legelevenebb a fénybogarak csillogása; ilyen éjtszakákon kettő-három világánál a levelet is el lehet olvasni; a Wildevéi akkora fényt adtak, hogy kényelmesen eljátszhattak nála. Megkapó volt az ellentét e férfiak tettei és környezeté között. A mélyedés puha, leves növényei, a melyek halkán susogtak a langyos levegőben, az embertelen magányosság, a guineák csöngése, a koczkák zöreje s a játékosok fölkiáltásai oly bizarr szövevényévé egyesültek a körülményeknek, a milyet

sohasem láttak e halmok, a mióta a tenger mélyéből kiemelkedtek.

Wildeve rögtön fölemelte a poharat, mihelyt világossághoz jutottak, a magános koczka is csak azt mutatta, hogy a szerencse ellene van!

— Ném játszom tovább — kiáltott föl — maga nem igazán játszik!

— Hogy-hogy? Hisz' a koczka az öné.

— Változtassunk a játékon. Nyerjen a legkisebb dobó; így talán pártomra áll a szerencse. Elfogadja?

— El, folytassuk — felelt Venn.

— Már megint itt vannak, verje meg az Isten! — kiáltott Wildeve, föltekintve. A lovak észrevétlenül visszatértek s ismét rájuk szegeztek félénk szemöket, mintha esodálkoznának, hogy ember s gyertyafény mit kereshet ilyen szokatlan órában ez elhagyatott tájon. — Boszantók ezek a dögök a bámulásukkal — folytatta és egy követ dobott arra felé, a mely szétriasztá őket; aztán folytatták a játékot.

Wildevének most már csak tíz guineája volt s mindketten ötöt tettek ki. Wildeve hármast vetett, a festékes kettőst s beseperte a pénzt. Társa megragadta a koczkát s dühében beharapott, mintha darabokra akarná szagatni.

— Csak azért sem engedek, itt az utolsó öt — kiáltott, ledobva a guineákat. — Az Isten pusztítsa el ezeket a fénybogarakat, elalvó félben

vannak. Miért nem világítottok, ostobák? Piszkálja meg őket valami tüskével.

Fogott egy kis galyacskát, úgy fordította a szentjános bogarakat, hogy fénylő oldalukkal álljanak fölfelé.

— Van már világ. Dobjon — szólt Venn.

Wildevé leborította a poharat a megvilágított körbe és sóvár szemmel nézett a koczkára. Egyet vetett.

— Ez már igen! Mondtam, hogy megfordul a játék s meg is fordult.

Venn nem felelt, de a keze egy kicsit remegett.

Ő is egyet vetett.

— Oh! — mondá Wildevé.

A koczka másodszor koppant a kövön. Újra ász. Venn elborult arczezal dobott, a koczka két darabra szakadt s a most hasadt oldalak voltak felül.

— Semmit se vetettem — mondá.

— Úgy kell nekem. Én repesztettem ketté. Itt a pénze. Fogja. A semmi kevesebb az egynél.

— Csak tartsa meg.

Fogja, ha mondom. Az öné. S a festékes melléhez dobta a tétet. Venn összeszedte, fölállott s elindult. Wildevé elkábulva üldögélt a mélyedésben. Mikor magához tért, fölállott s kezében a kialudt lámpával az országút felé tartott. Oda érve megállott. Az éjtszaka esőndje uralkodott az egész pusztán, csak egy irányban nem: a Mistover felé. Onnan halk kerézkörej

hallatszott s egyszerre két kocsilámpát látott Wildevé lefelé jönni a halmon. Egy bokor mellé lépett s várakozott. A koesi odaért s elhaladt. A kocsis mögött két ember ült, a kiket ő jól ismert.

Az egyik Eustacia volt, a másik Yeobright, a ki átölelve tartá az asszonyt; Shadwater Weirnél elfordultak, a felé az ideiglenes lakás felé, a melyet Clym onnan vagy három mérföldnyire, keleten bérelt.

Wildevé elfelejté, mennyi pénzt elveszített ma, szeretője láttára, kinek értéke geometriai haladványban nőtt előtte minden alkalommal, mely a közöttük levő áthidalhatatlan mélységet eszébe juttatá. Telis-tele azzal a finom fájdalommal, a melyet ő érezni tudott, ellenkező irányba fordult, a fogadó felé.

Körülbelül abban a perczen, a melyben Wildevé az útra lépett, vagy száz yarddal följebb, Venn is elérte azt, s meghallva a kereknek nesztét, ő is várakozott.

Mikor ráismert a kocsiban ülőkre, esalódott-nak látszott. Egy-két pillanatig tűnődött, az alatt a koesi elrobogott, ő pedig átment az úton, s torony iránt az országút oly pontja felé tartott, a hol az egy dombra kapaszkodva kanyarulatot csinált. Most megint előtte volt a kocsinak, a mely lépésben haladva csakhamar odaért. Venn előlépett.

Eustacia megdöbbsent, mikor a lámpafény a

festékesre vetődött, Clym is önkénytelenül levette a karját felesége derekáról.

— Ön az, Diggory? Sétálgat magánosan?

— Igen, engedelmet kérek, hogy megállítottam önöket — mondá Venn. — Wildevené ő nagyságát várom. Yeobrightné tekintetes asszony küldött neki valamit. Nem lennének szívesek megmondani, haza ment-e már?

— Nem még. De mindjárt jönni fog. A fordulónál találkozhatik vele.

Venn meghajolt, visszatért előbbi helyére, a hol a mistoveri út az országútba futott. Itt állott csaknem egy félóra hosszáig, akkor ismét jött két lámpa lefelé a dombon. A kapitány régi módi bárkája volt az, Charley hajtotta s Thomasin ült benne. A festékes lassan elejökbe került.

— Engedelmet kérek, hogy megállítom a tekintetes asszonyt — szólott — Yeobrightné tekintetes asszonytól hoztam volna valamit.

Egy kis csomagot nyújtott át, a száz guinea volt az, hevenyében papírba csavarva.

Thomasin magához tért meglepetéséből s átvette a csomagot.

— Ez az egész — jó éjszakát kívánok, — mondá s eltűnt szem elől.

Így Venn abbeli buzgóságában, hogy a dolgot rendbehozza, nemcsak azt az ötven guineát adta oda Thomasinnak, a mely valóban az övé volt, hanem azt az ötvenet is, a melyet Yeobrightné Clymnek szánt. Tévedését Wildeve okozta, a ki a

játék elején méltatlankodva utasította vissza azt a vádat, hogy az első guinea nem az övé. Azt nem tudta a festékes, hogy a játék közben Thomasin pénze elfogyott, s Wildeve a máséval játszott tovább.

Így oly csalódásba esett, a mely későbbben több szerencsétlenséget hozott, mint a mennyi háromszor annyi pénz elvesztése lett volna.

Az éj már előrehaladt; Venn mélyebben merült bele a pusztába, s végre elérte a vizmosást, a hol szekerével tanyázott. Csak vagy kétszáz yardnyira állott az a hely attól a mélyedéstől, a hol Wildevével megmérkőzött volt. Belépett mozgó hajlékába, világot gyújtott, s mielőtt az ajtót bezárta volna, tűnődött egy darabig az elmúlt órák eseményein. Míg így elmerülve álldogált, látható lett a hajnal az égbolt keleti részén. A felhők eltisztultak s noha még csak egy és két óra között járt az idő, a mennynek azt a részét elöntötte már a nyár derekának lágy fénye.

Venn, a ki holtra volt fáradva, bezárta az ajtót s lefeküdt aludni.

NEGYEDIK KÖNYV: A ZÁRT AJTÓ.

I. FEJEZET.

Találkozás a tó partján.

Július napja ragyogott az Egdon fölött s scarláltá festette a karmazsinszínű avarfüvet. Az évnék csupán ebben a szakában volt pompás a puszta, s ebben a szakban is egyedül akkor, ha ilyen idő járt reá. Ez a virágzó időszak a második vagy déli szakaszt képviselte azoknak a jelentéktelen változásoknak a cyclusában, a melyekre a puszta képes volt; megelőzője a zöld vagy ifjú páfrány korszaka volt: a reggel képe, utána a barna korszak következett, mikor az avarfű harangjai s a páfrányok az este rőt színébe öltöztek; ezt aztán a téli korszak sötét meze váltotta föl, az éjtszaka.

Clym és Eustacia alderworthi házikójukban teljesen egyhangú, de előttük bűbajos életet éltek. Egyelőre épen nem törődtek a pusztával s az időjárás változásaival. Valami fényes ködpára vette őket körül, mely elrejtett előttök mindent, a mi szemöket sérthette volna, s fényt árasztott

minden dologra; örültek, ha esett az eső; olyan jó ürügyük volt ilyenkor egész álló nap otthon maradni; örültek, ha sütött a nap, együtt üldöghettek a halmokon. Olyanok voltak, mint azok a kettős csillagok, a melyek egymás körül forognak, s távolról tekintve egygyé olvadnak össze. A teljes magánosság, a melyben éltek, intensivebbé tette egymásra vonatkozó gondolataikat. De azt mondotta volna az ember, hogy ugyanez talán félelmesen tékozolja kölesönös szerelmöket. Yeobright nem tartott ettől, a mi őt illeté; de ha eszébe jutott Eustacia régi megjegyzése a szerelem mulékony voltáról, a melyet az, úgy látszott, már elfelejtett, kétség szállotta meg; megdöbönt arra gondolva, hogy a mulandóság a paradicsomban is otthon van.

Három vagy négy hét telt így el, aztán Yeobright újra neki feküdt a tanulásnak. Hogy mulasztását helyre pótolja, fáradhatatlanul dolgozott, szeretett volna a lehető leggyorsabban rálépni az új útra.

Eustacia ellenben mindig arról álmodozott, hogy ha egyszer felesége lesz Clymnak, rá tudja majd venni arra, hogy térjen vissza Párisba. Yeobright ugyan óvatosan tartózkodott efféle ígéretről; de ellen tud-e állani az ő hízélményének és rábeszélésének? Eustacia oly valószínűnek tartotta a sikert, hogy nagyatyja előtt nem Budmoutht, hanem Páriszt szokta emlegetni, mint leendő lakhelyöket. Ez az álom volt minden re-

ménysége. Házasságuk óta azokon a csöndes napokon, mikor Yeobright ajkait, szemét, arca vonásait csudálta, mind csak ezen tünődött, még akkor is, midőn ura pillantását viszonzta, s még a könyvek, a melyek légvárait lerombolással fenyegették, kínos érzéseket keltettek benne. Remélte volt, hogy lesz idő, mikor Páris valamely kicsi, de csinos boltjának úrnőjeként a vidám világban, vagy legalább annak a szélén tölti napjait, s eljut hozzá egy-egy kőszá csilláma azoknak a városi gyönyörűségeknek, a melyek élvezésére volt teremtvé. Yeobright azonban oly szilárdan ragaszkodott ellenkező szándékához, mintha a házasság inkább táplálná a philantropikus ábrándokat, mint elhervasztaná.

Aggodalma magas fokra hágott, de volt valami Clym határozott modorában, a mi habozóvá tette, megpenditse-e ezt a tárgyat, vagy sem? Ekkor azonban segítségére jött egy véletlen eset. A lakodalom után körülbelül hat héttel történt ez, s oka egyedül az volt, hogy Venn tudtán kívül rosszul helyezte el a Clymnak szánt ötven guineát. Thomasin néhány nappal azután, hogy a pénzt megkapta, köszönő levelet írt nagynénjének: az ajándék nagysága meglepte, de mivel Yeobrightné összeget sohasem említett, nagybátyja bőkezűségében talált magyarázatot. Yeobrightné erősen meghagyta neki, hogy urának semmit se szóljon ez adományról, Venn pedig természetesen soha egy hangot se ejtett arról az

éjtszakai jelenetről. A Keresztély nyelvét is megkötötte a rettegés, remélte, hogy egy vagy más módon rendeltetési helyére jutott a pénz, s ezt állította is a nélkül, hogy részletekbe bocsátkozott volna. Ennélfogva egy pár hét elmultával Yeobrightné csodálkozni kezdett, miért nem ad arról semmi hírt a fia, eljutottak-e hozzá a guineák, s csodálkozása szomorúsággá változott, ha arra gondolt, hogy talán haragszik, s ezért hallgat. Ez szinte lehetetlen; de hát akkor miért nem ír? Faggatni kezdte Keresztélyt s ennek zavaros feleleteiből csakhamar rájött volna, hogy nincs minden rendén, ha Thomasin czédulája részben meg nem erősíti küldöttjének előadását.

Ily kétségek közt volt, mikor egy reggel meghallotta, hogy menyé Mistoveren van látogatóban. Elszánta magát, hogy fölsétál, találkozik Eustáciával, s megtudja tőle, hogy a családi guineák, a melyek Yeobrightné előtt olyanok voltak, mint gazdagabb asszonyok előtt a családi gyémántok, vajon jó helyre jutottak-e vagy nem?

Mikor Keresztély megtudta, hogy Yeobrightné hová készül, zavara tetőpontra hágott. Az indulás perczében aztán nem bírt tovább tettetni s megvallotta, hogy koczkázott, elmondotta, hogy a guineákat elnyerte Wildeve.

— Talán meg is tartja magának? — kiáltott föl Yeobrightné.

— Hiszem az Istent hogy nem — nyögte Keresztély. — Jó ember a tekintetes úr, s talán

nem tesz másnak kárt. Azt mondta akkor, hogy Eustaciának kellett volna adnunk a Clym úr részét, s talán oda is adta maga.

Nyugodtan fontolóra véve a dolgot Yeobrightné is valószínűnek hitte ezt; azt még sem tehette föl Wildevéről, hogy megtartja a Clym pénzét. De azért harag szállotta meg a szivét, hogy végre is a Wildeve kezébe kerültek a guineák, ő osztotta szét s a Clym részét Eustaciának adta, mert szeretője volt valaha, s lehet most is az. E gondolat oly zaklató fájdalmat okozott neki, a minél erősebbet sohasem érzett.

A boldogtalan Keresztélyt tüstént elbocsátotta a háztól, de későbbben tehetetlennek, gyámoltalannak érezve magát nélküle, megengedte, hogy egy időre még ott maradjon. Aztán sietett Eustaciához; az érzés, mely e látogatásra készítet, sokkal kevésbé volt menyé iránt szives, mint a mely félórával azelőtt eltöltötte. Akkor az volt a szándéka, hogy barátságosan megtudakolja, nem kalódtak-e el véletlenül a guineák, most azt akarta kereken megkérdeni, hogy Wildeve titokban neki adta-e át azt a pénzt, a mi Clymnak volt szánva szent ajándékul.

Két óraker eredt útnak, s összehálalkozásokat sietteté az a körülmény, hogy Eustacia a tó mellett állott a gáton, mely nagyapja telkét körülvette, s onnan nézdelte a tájt, s talán azokra a regényes epizódokra gondolt, a melyeknek e

hely az elmúlt napokban tanúja volt. Mikor Yeobrightné közelebb érkezett, Eustacia olyan közönyösen nézett végig rajta, mintha sohasem látta volna azelőtt.

Yeobrightné szólalt meg először.

— Önhöz jöttem — mondá.

— Valóban — felelt Eustacia meglepetve, mert anyósa, az ő nagy boszúságára, visszaütött a meghívásukat a lakodalomra. — Egyáltalán nem vártam önt.

— Egy kis dolgom van önnel, csak az hoz ide — szólott Yeobrightné szárazabban, mint előbb. — Kapott-e ajándékot a Thomasin urától.

— Ajándékot?

— Pénzt!

— Pénzt? Én!

— Ön titkon; így értettem, ámbár nem volt szándékom egyenesen kimondani.

— Pénzt Wildeve úrtól? Nem sohasem. Mire ezélok ezzel asszonyom? — Eustacia hirtelen haragra gyuladt, mert az villant eszébe, hogy Yeobrightné is tud a Wildevével való viszonyáról s most talán vádat emelni jött, hogy becstelen ajándékot fogadott el attól.

— Csak kérdezősködöm — szólott Yeobrightné. — Én —

— Jobb véleménynyel kellene lennie rólam. Tartok tőle, ön ellenem volt eleitől fogva.

— Oh nem. Csupán mellette voltam Clymnak — válaszolt Yeobrightné egy kissé nagyon

is nyomatékosan. — Természetünkben van, hogy ügyeljünk a hozzánk tartozókra.

— Clymot hát oltalmazni kellett ellenem? — kiáltott föl Eustacia, s szenvedélyes könnyek borították el szemét. — Én nem értottam neki azzal, hogy a felesége lettem. Micsoda bünt követtem el, hogy ön ilyen rossz véleménynyel van felőlem? Semmi joga sem volt engem kisebbitni előtte, sohasem vétettem én önnek.

— Csak azt tettem, a mi azok közt a körülmények közt természetes volt — felelt Yeobrightné szelidebben. — Jobb szerettem volna nem feszegetni mostan a dolgot, de ön kényszerít reá. Nem restellem megvallani az igazat. Szilárdul meg voltam győződve, hogy ön nem való neki, ennélfogva megtettem mindent, a mi hatalmamban állott, hogy házasságukat meggátoljam. De most már ez befejezett dolog, s eszem ágában sincs panaszkodni többé, s kész örömmel tekintem önt menyemnek.

— Oh igen, csakugyan helyes gyakorlati szempontból nézni e dolgot — mormolta Eustacia, s magatartása arra mutatott, hogy haragja épen nem enyhült. — De miért hiszi, hogy Wildévével viszonyom van? Én se vagyok fából. Elfog a boszúság; s bizonyára elfogna helyemben minden asszonyt. Engedje meg, eszébe juttatnom, hogy leereszkedtem, nem pedig hálót szöttem, mikor hozzámentem Clymhoz. Nem akarom hát hogy úgy bánjanak velem, mint cselszövővel, a

kit már túrni kell, mert befurakodott a családba.

— Oh — mondá Yeobrightné, hasztalan iparkodva erőt venni haragján. — Nem is gyanítottam, hogy a fiam családja nincs oly előkelő mint Vyéké; talán különb is lesz! Mulatságos beszéd: hogy ön leereszkedett.

— Igen leereszkedtem — válaszolt Eustacia tüzesen. — S ha tudtam volna, a mit ma tudok, hogy egy teljes hónappal a lakodalmam után e vad pusztán fogok élni, kétszer is meggondoltam volna e dolgot.

— Jobb, ha nem mond efféléket; nem épen valószínűen hangzanak. Nem tudnám hogy Clym rászedte volna, meg vagyok győződve, nem is tette, az aztán más kérdés, hogy a másik részről hogy állott a dolog.

— Ez már türehetetlen — válaszolt az ifjabbik asszony rékedten; arca bitor szíre vált s szeme szikrákat szórt. — Hogyan mer így beszélni velem? Ismétlem, hogy ha tudtam volna, mily élet vár reám, nemet mondok neki. Nem panaszkodom. Clymnak sohasem ejtettem erről egy hangot sem, de azért igaz. Remélem, hogy aztán nem fog ön cselszövénnyel vádolni. S ha most sérteget, a sértés visszahull önre.

— Sértegetem? Ön azt hiszi, hogy valami gonosz indulatú asszony vagyok.

— Bántott a házasság előtt is, most meg azal gyanúsított, hogy mást szeretek pénzért.

— Kénytelen voltam azt gondolni. De a házamon kívül sohasem beszéltem önről.

— Bezzeg beszélt a házban s épen Clymnak. Rosszabbat nem is tehetett volna.

— Kötelességem tettem.

— Én is azt fogom tenni.

— Az ön kötelessége bizonyára részben abban fog állani, hogy rám haragítsa Clymot, a miért kérdezősködtem. De miért ne tűrném el, mint mások is már én előttem.

— Értem önt — szólt Eustacia fölindulásában pihegve. — Ön szerint kitelik én tőlem minden gonoszság. Mert ki lehetne már rosszabb annál az asszonynál, a ki szeretőt tart, s férjét fölingerli atyjafiai ellen. Ilyennek fest ön engem. Nem tör-e be hozzánk s nem menti-e ki Clymot a kezem közül?

Yeobrightné szeget szeggel torolt vissza.

— Ne dühöngjön asszonyom. Árt a szépségének, s biztosítom nem vagyok méltó arra, hogy miattam kárt tegyen magában. Szegény öreg asszony vagyok, a ki elveszíté a fiát, semmi több.

— Ha tisztesegeesen bánt volna ön velem, öné volna most is — válaszolt Eustacia s égett könnyek peregtek szeméből. — Ön balgatagül jár el s oly szakadást idézett elő, a melyet sohasem lehet megszüntetni többé.

— Semmit sem tettem. Ezt egy fiatal asszonytól lehetetlen eltűrni.

— Rászolgált. Gyanúba vett és ön az oka

annak is, hogy úgy beszéltem az uramról, a hogy nem akartam. Ön nyilván tudtára adja, mit mondtam, s bajt hoz mind a kettőnkre. Hagyjon el. Ön ellenség, nem barát.

— Megyek, de még van egy szavam. Ha valaki azt mondja, hogy alapos ok nélkül jöttem önhöz kérdezősködni, az nem beszél igazat. A ki azt mondja, beestelen eszközökkel igyekeztem meggátolni a házasságukat, az sem jár az igazság útján. Gonosz időket kell megérnem. Igazságtalanság az Istentől, hogy megengedte, hogy ön így sértegessen. Meglehet a boldogság nem e világon jut fiamnak osztályrészul, mert balgatag ember ám az, a ki szülője tanácsát nem fogadja. Ön, Eustacia, a nélkül, hogy tudná, örvény szélén áll. Csak felényire mutassa ki fiam előtt a természetét, a mint ma én előttem kimutatta, s úgy találhatja, úgy fogja találni, hogy most ugyan gyöngéd ön iránt, mint egy gyermek, de tud olyan kemény is lenni, mint az aczel.

Ezzel a fölhevült asszony elindult, Eustacia pedig lihegve bámult a tóra.

II. FEJEZET.

Clymot baj éri baj után, de ő azért dalol.

E szerencsétlen találkozásnak az lett az eredménye, hogy Eustacia nem tölté nagypapjával a

délután, hanem sietett haza Clymhoz s három órával előbb érkezett meg, mint az várta. Kipirult orzával lépett be, s a szemén még akkor is meglátszott a nagy fölindultság. Yeobright csodálkozva nézett föl reá. Soha sem látta eddig még csak hasonló lélekállapotban sem. Eustacia elhaladt mellette s szó nélkül fölment volna, de Clymot annyira megkapta a nyugtalanság, hogy nyomon követte.

— Mi a baj, Eustacia? — kérde.

Felesége a hálószobában a kandalló előtt állott s kalappal a fején, összetett kezekkel nézte a padlót. Nem felelt rögtön, azután halkán így szólt:

— Találkoztam anyáddal. S nem akarok többet találkozni vele.

Mintha kő nehezedett volna a Clym szívére. Aznap reggel, midőn Eustacia nagyapjához készült, Clym azt az óhajátát fejezte ki, hogy hajtasson át Blooms-Endre s tudakozódjék anyósáról, s egy vagy más alkalmasnak látszó módon béküljön össze vele.

Felesége vidáman indult útnak, s az ő szívéét jó reménység töltötte el.

— Mi történt? — kérdezte.

— Nem tudom, nem emlékszem. Találkoztam az anyáddal és nem akarok többet találkozni vele.

— Miért?

— Mi közöm nekem Wildevéhez? Engem ne rágalmazzon senki sem. Oh! mily megalázó!

Azt kérdik, kaptam-e pénzt tőle, bátorítottam-e effélékre; nem is igen tudom már mit.

— S hogy kérhetőet ilyet?

— Pedig kérte.

— Akkor oka volt reá. Mit mondott még anyám ezen kívül?

— Nem tudom, nem emlékszem reá; csak annyit tudok, hogy mindketten olyan szavakat mondottunk, a miket nem lehet megbocsátani.

— Oh, valami félreértésnek kell itt lenni. Kinek a hibája az, hogy anyám czélzata nem lett világossá?

— Jobb szeretuém nem mondani. Engedd meg, hogy ne mondjam el. Talán a körülményeké, a melyek legalább is nagyon visszások voltak. Oh, Clym, nem tudom megállani, hogy ki ne mondjam; nagyon kellemetlen egy helyzet az, a melybe engem hoztál. De meg kell javítanod. Igen, meg kell, mert most már meggyülöltem. Igen, igen, Clym, vigy engem Párisba s térj vissza régi foglalkozásodhoz. Nem törődöm vele, akármilyen nyomorúságosan éljünk is eleintén, csak egyszer Párisban legyünk s ne az Egdonpusztán!

— De hisz én már egészen lemondtam erről, — mondá Yeobright meglepetve. — Bizonyára nem is bátorítottalak arra, hogy efféle számíts.

— Az igaz. De vannak olyan gondolatok, a melyeket soha sem lehet kivetni elménkől, s ez

nekem ilyen. S miért ne legyen beleszólásom a dologba, mikor feleséged vagyok és osztályosod?

— Nos, vannak dolgok, a melyekről nem lehet vitatkozni; s azt hittem ez, kölcsönös meg-egyezésünkből, különösen ilyen.

— Clym, boldogtalanná tesz, a mit mondasz, — válaszolt Eustacia és elborult arczezal félre fordult.

Eustacianak ez a váratlanul fölszínre került reménye zavarba hozta férjét. Először találta magát szemközt azzal, hogyan törekszik egy aszszony kerülő úton czélja felé. De szándéka rendületlen maradt, noha Eustaciát igazán szerette. S a beszélgetés eredménye az lett, hogy föltette magában, hogy még jobban nekilát a munkának, mint eddig. Had legyen módjában mielőbb anyagi eredményekre hivatkozni Eustacia szé- szélyével szemben.

A következő nap földerítette a guineák rejtélyét, Thomasin egy rövidke látogatást tett ná- lok és sajátkezüleg átadta a pénzt Clymnek. Eustacia ekkor épen nem volt otthon.

— Ez volt tehát az, a mire anyám gondolt! — kiáltott föl Clym. — Thomasin, tudod-e, mi- lyen keserű összeszólalkozás volt köztük?

Thomasin modora mostanában tartózkodóbb volt egy kicsit unokatestvérével szemben, mint azelőtt. A házasság hatása az szokott lenni, hogy bizonyos irányokban növeli azt a tartózkodást, a melyét egy irányban eltüntet.

— Mondta néném, — felelt nyugodtan. — Mi hozzánk jött azután.

— Megtörtént a legrosszabb, a mitől félttem. Föl volt indulva nagyon anyám, mikor hozzátok ment, Thomasin?

— Föl bizony.

— Nagyon, csakugyan?

— Nagyon.

Clym a kert kapufélfájára támaszkodott s kezébe rejté arcját.

— Ne búsulj e miatt, Clym. Még jó barátok lehetnek.

Yeobright fejét rázta.

— Két ilyen szenvedélyes természet! Soha. Nos, jöjjön a minék jönnie kell.

— Egy vigasztaló még van benne, a guineák nem vesztek el.

— Bár vesztek volna el kétszer inkább, mint hogy ez történt.

Eme zűrzavaros események között Yeobright egy dolgot érzett elengedhetetlennek; valami ha- ladást kell fölmutatnia tanítóskodási terveiben minél előbb. Ez okból sok éjtszakán át olvasott, tanult, s virrasztásai benyúltak a késő hajnali órákba.

Egy reggel, a szokottnál nagyobb megerölte- tés után, fölébredéskor különös fájdalmat érzett a szemében. A nap fénye a függönyre esett, s a mint először fölpillantott, oly éles fájdalmat ér-

zett, hogy kénytelen volt pilláit lehunyni. Valahányszor szét akart nézni, az a beteges érzékenysége a világosság iránt mindig nyilvánult, s arczán a fájdalom könnyei peregtek le. Kénytelen volt bekötni a szemét, míg felöltözött, s a kötést egész nap ott kellett tartania. Eustacia majdnem kétségbeesett. Mikor a baj más napra sem javult, elhatározták, hogy orvosért küldenek Souther-tonba.

Este felé megjött az orvos s kijelenté, hogy a baj szemgyulladás, a melyet azzal idézett elő Clym, hogy éjjeli tanulmányait akkor is folytatta, mikor egy előzetes hülés már némileg meggyön-gította a szemét.

Clym munkaképtelenné lett, s majdnem meg-ölte a türelmetlenség a miatt, hogy ezt az aggo-dalmasan siettetett munkáját félbe kellett szakíta-nia. Olyan szobában kellett tartózkodnia, a honnan minden fény ki volt zárva, s nyomorú-sága valóban tökéletes lett volna, ha Eustacia nem olvasgat föl neki egy ernyős lámpa világa mellett. Remélte, hogy baja nem tart sokáig, de az orvos harmadik látogatása után elesüggedve értesült, hogy ámbár szemernyővel egy hónap mulva kimehet a szabadba, — arról, hogy munkáját folytassa, s akármiféle nyomtatást olvasson, hosszú időre le kell mondania.

Hét tünt el hét után és semmi sem látszott világot hinteni az új pár borúlt egére. Eustacia előtt ijesztő képek merültek föl, de gondosan óva-

kodott attól, hogy férje előtt ezeket szóba hozza... Meg is vakúlhat; az meg szinte bizonyos, hogy már nem lesz oly erős látása többé, hogy az Eustacia érzelmének megfelelő pályát válasszon, s öt ezek közül az elhagyott halmok közül kiszabadítsa.

Ilyen nyomasztó viszonyok közt nem látszott valószínűnek, hogy a szép Párisról szőtt álmai valóra válhassanak. A mint nap nap után múlt s Clym baja nem javult, Eustacián mind gyakrabban vett erőt a komor hangulat s ilyenkor ki-ki-ment a kertbe s keservesen sirdogált.

Yeobright azt gondolta, hogy el fog küldeni anyjáért, s azután ismét azt, hogy nem. Anyja csak boldogtalanabb lesz vele, ha ezt is megtudja; s annyira elkülönítve éltek egymástól, hogy bajosan vesz hirt erről, ha csak külön meg nem izeni neki. Azzal az elhatározással, hogy olyan philo-sophikusan viseli a bajt, a mint csak lehet, várt a harmadik hétig, a mikor először ment ki a szabad levegőre betegsége óta. Az orvos most újra meglátogatta, s Clym sürgette, hogy mondjon határozott véleményt. Fájdalmas meglepe-téssel kellett hallania, hogy az az idő, a mikor betegsége megszűnik, épen oly távol van, mint valaha. Szeme oly sajátságos állapotban van, hogy ámbár a sétálgatáshoz eléggé lát, meg-eröltetnie nem szabad; valami határozott tárgyra való szegezése újra élessé tenné a gyu-ladást.

Clym nagyon elkomolyodott erre az értesülésre, de nem esett kétségbe. Valami nyugodt elszántság, sőt derűltég vett erőt rajta. Megvakulás nem fenyegette s ez elég volt. Arra ítélve lenni, hogy a bizonytalan ideig szürke üvegen keresztül nézze a világot, elég rossz volt, sőt végzetes is mindenféle haladásra, de Yeobright tökéletes stoikus volt olyan bajjal szemben, a mely társadalmi állását érinté. S ha Eustaciára nem tekintett volna, a legszerényebb életpálya is kielégítette volna őt, ha csak azon valamennyire az ő civilisálói terveinek megfelelően lehet működni. Tarthatott például egy éjjeli iskolát valamelyik viskóban, s épen ezért baja nem verte úgy le, mint máskülönben tette volna.

Elment sétálni a meleg verőfényben napnyugat felé, azokon az ösvényeken, a melyek a legjobb ismerősei voltak; ezek voltak legközelebb régi otthonához. Egyik völgyben acél csillogása jutott a szemébe; mikor közelebb jutott, kivette, hogy a fényt egy rekettyevágó ember szerszámja szórja. A munkás fölismerte Clymot s Yeobright a hangról rájött, hogy Humphreyval beszél.

Humphrey sajnálkozott Clym állapotán s azután hozzátette:

— Hát ha ilyen alacsony dologgal foglalkoznék mint én, most is csak úgy folytathatná.

— Abban igaza van, — felelt Yeobright tüdőve. — Mennyit keres ezzel a munkával?

— Egy fél koronát kapok százáért, s ilyen

hosszú napokon igen tisztességesen megélhetek belőle.

Yeobright haza felé menet Alderworthba, az egész úton gondolatokba volt merülve, s e gondolatok nem voltak kellemetlenek.

A mint megérkezett, Eustacia a nyitott ablakból kiszólt hozzá s Clym egyenesen oda ment.

— Kedvesem, — mondá; — sokkal boldogabb vagyok, és ha anyám kibékülne velem és veled, azt hiszem, egész boldog lennék.

— Félek, hogy ez soha sem lesz meg, — felelt Eustacia, a távolba mélyedve, szép viharos szemével. — Hogy mondhatod: «Boldogabb vagyok», mikor semmi sem változott?

— Annyi változott, hogy fölfedeztem valamit, a mivel foglalkozhatom, s a mivel megkereshetem kenyerünket ezekben a szerencsétlen napokban.

— Nos?

— Megyek rekettyét vágni.

— Csak nem, Clym, — szólt Eustacia, s arczáról hirtelen eltűnt a reménységnek az a csilláma, mely egy pillanatra földerítette, s most még csüggedtebb lett.

— De bizony megyek. Nem igazi oktalanság-e tőlünk, hogy itt tékozzunk azt a kis pénzünket, mikor tisztességes munkával megkereshetem, a mire szükségünk van. Szabad levegőn fogok dolgozni, s ki tudja, egy-két hónap múlva nem folytathatom-e tanulmányaimat.

— De nagyatyám azt mondta, hogy segítségünkre lesz, hogy ha rászorulunk.

— Nem szorulunk rá. Ha rekettyevágó lesz, egész szépen megélünk.

— Egy gyékényen a rabszolgákkal, az egyiptomi zsidókkal s más effélékkel.

Keserű könyű gördült le az Eustacia arcán, de Clym nem vette azt észre. Yeobright bizonyos nonchalance-szal beszélt, mintha mutatni akarná, hogy az az elhatározás, a mely feleségében valószínű borzalmat ébresztett, neki egyáltalán nem okoz fájdalmat.

Másnap Clym elment Humphrey kunyhójába s kamáslit, keztyűt, fenkövet és sarlót kért tőle kölesön, míg maga szerezni tud. Akkor útnak eredt új bajtársával, régi ismerősével, s kiszemelt magának egy területet, a hol mindjárt megtette az első vágást.

Látása éppen mint *Rasselas*-ban a szárnyak, bár magasabb céljaihoz nem tudta hasznát venni, ehhez tökéletesen elég volt, s úgy találta, hogy ha egy kis gyakorlat megkeményíti a tenyerét s nem hólyagzik majd föl, egész kényelmes dolga lesz.

Naponként együtt kelt a nappal, fölötötte lábvédőit s ment a találkozóra Humphreyhez. Reggeli négy órától délig dolgozott, akkor haza ment, aludt egy pár óráig, midőn legégetőbben süttött a nap; azután kijött ismét és dolgozott sötét estig.

Bőr ruhadarabjai, fekete pápaszeme, a melyet

nem szabad volt letennie, úgy kivették formájából ezt a párisi embert, hogy legbensőbb barátja is elment volna mellette, a nélkül, hogy ráismert volna. Egy barna pont volt csupán az olajzöld rekettyés közepében és semmi egyéb.

Ha nem dolgozott, sokszor eszébe jutott az Eustacia helyzete s anyja elhidegülése, és esüggedtség szállotta meg, de ha tele volt munkával a keze, földerült és megnyugodott.

Mindennapi élete sajátosán mikroszkopikus volt, egész világa egy pár lábnyi területből állott. Pajtásai a puszták gyíkjai, kigyói, szöcskéi voltak, s úgy tetszett, hogy az a társaság befogadja őt. A méhek bizalmas nótákat zümmögtek a fülebe s akkora csoportokban szállottak meg mellette a hanga- és rekettye- virágokat, hogy azok egészen a földig hajoltak belé.

Az Egdon furcsa, másutt nem található ambraszínű pillangói ott libegtek ajka lehelletében, meggörbedt hátára szállottak s játszadoztak a föl s alá suhanó sarló csillámló hegyével. A lábánál egész sereg smaragd zöld tücsök szökdecselt, egyiknek-másiknak nem sikerült az ugrás, oldalára, hátára, vagy fejére pottyant, mint valami egyetlen akrobata; azután hangosan udvarolgattak a páfránylevelek hűsében, csöndes egyszerű öltözetű társaiknak. Kamarát, légyfogót hírökből sem ismerő, teljesen civilisálatlan dongó-legyek dúdolgattak körötte, nem is sejtve, hogy ő is ember. A páfránylombok közt ragyogó kék vagy

sárga kigyók siklottak ki s be; csak az imént vedlették le régi bőriüket, s most jártak legpompásabb ruhában. A halmoeskákon fiatal tengeri nyulak sütkéreztek, a forró sugarak átsütöttek vékony fülükön, vérpirosakká festették azokat, úgy, hogy az erek is meglátszottak rajtok.

Foglalkozásának egyhangúsága, egyformasága megenyhíté s gyönyörűség volt neki. Az orvos tilalma igazolta ezt az egyszerű életmódot; mert nagyravágó nem volt ugyan, de ha ereje töretlen marad, lelkiismerete nem hagyott volna békét neki, míg magasabbra föl nem küzdi magát. Így történt, hogy Yeobright néha danolgotott is, s ha Humphreyvel elindultak indát keresni, a mivel a rekettye nyalábokat összekössék, nem egyszer változgatva a párisi életmódot, hogy gyorsabban teljék az idő.

Egy ilyen meleg délután Eustacia kisétált oda, a hol Yeobright dolgozni szokott. Clym buzgón apitotta a rekettyét, hosszú sor vesszőnyaláb volt előtte, s mutatta, mennyit végzett az nap. Nem vette észre, hogy a felesége jön. Eustacia egészen mellé ért s hallotta, hogy halkán dudorász magában. Ez megdöbbsenté. Először siróba eredt, mikor így látta szegény beteg emberül, a ki arcza verejtékével szerzi meg kenyerét, de az, hogy danol, s nem kél ki e foglalkozás ellen, a mely neki jó lehet ugyan, de feleségére, mint művelt asszonyra nézve, lealázó, ez lesújtotta. Clym még most sem vette észre, s danolt tovább:

«Le point du jour

A nos bosquets rend toute leur parure;
Flore est plus belle à son retour;
L'oiseau reprend doux chant d'amour:
Tout célèbre dans la nature
Le point du jour.

Le point du jour

Cause parfois, cause douleur extrême,
Que l'espace des nuits est court
Pour le berger brûlant d'amour,
Forcé de quitter ce qu'il aime
Au point du jour.»

Világosan látta Eustacia, s ez keserőséggel töltötte el, hogy ura nem sokat bánja akárminő állást foglal el a társadalomban. S a büszke, szép asszony meghajtá a fejét és sirt kétségbeesésében, arra gondolva, hogy mennyire tönkreteszi életét Clymnak ez az észjárása. Azután előbbre lépett.

— Én inkább éhen vesznék! — kiáltott föl hevesen. — Te meg még danolsz. Itt hagyjak s vissza megyek nagyapámhoz.

— Eustacia, nem láttalak, ámbár hallottam, hogy mozog valami, — szólott Clym szeliden.

Közelebb ment hozzá, lehúzta iromba bőrkeztűit s megfogta a felesége kezét.

— Miért beszélsz ilyen különös módon? Az a kis nóta Párisban kapott meg, s jól illik helyzetemhez. Véggép kialudt volna a szerelmed, hogy nem látszom többé előtted finom úri embernek?

— Ne kérdezz ilyen kelletlen dolgokat, kedvesem, vagy csakugyan elmúlik szerelmem.

— Lehetőnek tartod-e, hogy azt kockára tegyem?

— Nos, te csak a magad útján jársz, s nem teljesíted azt a kívánságom, hogy hagyj föl e szégyenletes munkával. Mi az, a mit nem szeretsz bennem, hogy így ellenemre jársz? Feleséged vagyok, mért nem hallgatsz meg? Igen, feleséged vagyok.

— Tudom, mit jelent ez a hang.

— Miféle hang?

— A melyiken azt mondtad, hogy feleségem vagy. Körülbelől ezt: az vagyok, elég baj az nekem.

— Nem szép tőled, hogy ilyen erős próbára téssz. Azért, hogy szívünk van, lehet eszünk is. S ha úgy éreztem, hogy elég baj az nekem, csupán természetes volt az az érzés. Láthatod, hogy legalább őszinte vagyok. Emlékszel-e, mondtam még menyasszony koromban, hogy nem vagyok én feleségnek való.

— Csufolódní akarsz? Természetes lehetett az az érzésed, de nemesen csak akkor viselted volna magad, ha erről legalább hallgatsz. Mert te még most is királynőm vagy nekem, Eustacia, noha én talán nem vagyok többé király a te szemedben.

— Férjem vagy. Nem elég ez?

— Nem, csak úgy, ha te meg jó szívvel vagy a feleségem.

— Erre nem felelhetek. Emlékszem, említettem előtted, hogy nem lesz könnyű dolgod velem.

— Igen, láttam is.

— Akkor nagyon is éles volt a szemed. Igazi szerelmes nem látott volna meg ilyesmit soha sem. Nagyon szigorú vagy irántam, Clym, s fáj, hogy így tudsz beszélni.

— Nos, én mégis elvettelek, s nem bántam meg. Mily hidegnek látszol ma délután! S én azt hittem, a kerek ég alatt sincsen melegebb szív a tiednél.

— Igen, félek tőle, hidegülnék mind a ketten. Én is látom, ép úgy, mint te, — sóhajtott föl bánatosan. — S két hónappal ezelőtt milyen örülten szerettük egymást, soha bele nem fáradtál a nézéseembe, s én sem a tiedbe. Ki hitte volna, hogy ily kis idő multán az én szemem nem lesz eléggé ragyogó a tiednek, s a te ajkad nem lesz elég édes az enyémnek. Két hónapcska . . . lehetséges ez? Igen, nagyon is lehetséges.

— Te sóhajtasz, kedvesem, mintha bánkódnál miatta, s ez reményt kelt bennem.

— Nem. Nem azért sóhajtok. Más okom van a sóhajtasra, s lenne minden asszonynak az én helyemben.

— Az, úgy-e, hogy sebtiben egy szerencsétlen emberhez kötve magad, elhibáztad az életed.

— Miért kényszerítesz arra, Clym, hogy keserű legyek. Én is megérdemlem a szánalmat,

csakúgy, mint te. Csakúgy? Azt hiszem, jobban is. Hiszen te danolgatsz. Különös egy óra lenne az, a mely engem dalra bírna, míg ilyen felleg alatt élem az életet. Hidd el, kedvesem, úgy tudnék sírni, hogy a te rugalmas lelked elámulna, zavarba jönne belé. S ha már a magad bajára rá sem hederitesz, irántam való szánalomból tartózkodhattál volna a danolástól. Istenem! Ha én férfi volnék, káromkodnám inkább, mint hogy danolgassak.

Yeobright felesége karjára tette a kezét.

— Ne hidd, naiv kis feleségem, hogy csak te tudsz támadni az istenek és a sors ellen tiszta prometheusi stílusban. Értek ehhez én is. Valaha több gőz és füst volt én bennem, mint a mennyi-ről te világeletemben hallottál. De minél inkább belelátok az életbe, annál jobban átlátom, hogy legragyogóbb pályáiban sincs semmi dicső, s ennél fogva az én rekettyevágó voltomban sincsen semmi szégyenletes. Ha érzem, hogy az osztályrészünkül jutó legnagyobb áldások sem érnek sokat, hogyan tartanám valami nagy csapásnak elvesztéseket. — gy hát danolok, hogy teljék az idő. Valóban, oda már minden gyöngédséged irántam, hogy ezt az egy-két derült pillanatomat is megsajnálod.

— Még nincs oda egészen.

— Szavaid nem oly édesek többé, mint hajdanán. A szerencsével im elszáll a szerelem is.

— Nem tudlak tovább hallgatni, Clym, keserű

vége lesz ennek, — mondá Eustacia megtört hangon. — Megyek haza.

III. FEJEZET.

Küzelem a csüggedtség ellen.

Néhány nappal később, augusztus vége felé, Yeobright és Eustacia együtt ültek korai ebédjöknel.

Eustacia modora újabban csaknem apathikussá vált. Szép szemei olyan csüggetegek voltak, hogy joggal vagy jog nélkül, de részvétet gerjesztettek volna mindenkiben, a ki akkor ismerte, mikor a Clym iránti szerelme még teljes virágzásában állott. A férj és feleség érzései bizonyos tekintetben helyzetökkel ellentétesen változtak. Clym, a szenvedő férfi, derült vala, sőt vigasztalni igyekezett nejét, a ki soha egy pillanatra sem érzett physikai fájdalmat.

— Ej, vidúlj föl, kedvesem; jóra fordul még minden. Valamikor talán megépipül a szemem. S ünnepélyes ígéretet teszek, hogy tüstént fülhagyok a rekettyevágással, mihelyt okosabb dolgba foghatok. Azt csak nem kívánod komolyan, hogy egész álló nap tétlenül üldögéljek idehaza.

— De oly borzasztó az — rekettyét vágni. S épen neked, a ki a nagyvilágban forgolódtál,

franciául is beszélsz, s a classikusokat is ismered. Nem ilyen munkára vagy te hivatva.

— Azt hiszem, mikor először láttál, s hallottál felőlem, valami aranyos ködpára vett körül a szemedben, oly férfinak tüntem föl előtted, a ki dicső dolgokat tud, ragyogó életet élt; egy szóval imádandó, bűbajos, elragadó hősnek. Így van?

— Úgy, — felelt Eustacia zokogva.

— S ime, most egy szegény barna-bőrnadrágos ördög vagyok.

— Ne gúnyolj, Clym. De elég ebből. Nem akarok tovább rosszkedvű lenni. Ma délután elmegyek hazulról, ha nincs ellenedre. Nyugati Egdonon valami multság lesz, oda megyek.

— Táncolni.

— Miért ne? Ha te danolsz.

— A hogy tetszik. Érted menjek?

— Ha elég korán haza jössz a munkából. De miattam ne zavartasd magad. Tudom az utat, s a puszta egyáltalán nem félelmes reám nézve.

— S úgy vágyakozol a multság után, hogy gyalog is elmégy odáig?

— Nincs talán kedvedre, hogy egyedül megyek? Csak nem vagy féltékeny, Clym?

— Nem. De veled mennék, ha örömedre szolgálna; noha attól tartok, reám is úntál már. Az igazat megvallva, szeretném, ha nem vágnál oda. Nos, igen, talán féltékeny is vagyok; s kinek volna több oka féltékenykedni, mint nekem, félvak embernek, oly asszonyra, mint te vagy.

— De hogy juthat eszedbe ilyesmi. Bocsáss el, ne vedd el ezt a kis kedvem is.

— Világért sem, inkább a magamét vesztsem el, édes szívem. Eredj, a hova tetszik, s tedd, a mit jónak látsz. Ki tudna megtagadni tőled akár milyen szeszélyes kívánságot? Most is tied a szívem egészen, s halálával is tartozom neked, hogy megtúrsz, ámbár tulajdonképen csak teher vagyok a nyakadon. Igen, menj egyedül és ragyogj. Én pedig viselem a keresztet tovább. Olyanféle gyülekezetben nem is néznének engem jó szemmel. Az én sarlóm, keztyűm, mint a bélpoklos esörgetyűje, előre inti az embereket, hogy térjenek ki, mert olyat látnának, a mi megszorítaná őket. — Megesókolta a feleségét, föltette a lábvédőit és kiment.

A mint Yeobright elment, Eustacia, fejét kezére támasztva, így szólt magához:

— Két tönkre ment élet! Az övé s az enyém. Erre a sorsra jutottam! Nem hajt-e ez örületbe?

Ezerféle útra-módra gondolt, a melylyel, ha csak egy hajszálnyit is, javítani lehetne a dolgok jelen állapotán; de egyben sem talált megnyugvást. Elképzelte, hogyan fogják majd mondani a budmouthiak, mikor az ő sorsáról hirt vesznek: « me, nézzétek ezt a leányt, a ki valaha olyan válogatós volt! » Úgy tetszett neki, helyzetök nem egyéb, csak esufondáros visszája hajdani reményeinek, s ha a végzet satirája még sokáig tart, egyetlen út vezethet még enyhülethez: a halál.

Hirtelen fölriadt s hangosan mondta :

— De lerázom. Igen, le akarom rázni. Ne tudja senki, hogy én szenvedek. Vidám leszek, keserűen vidám, jókedvű leszek egész a csúfolkodásig és gúnyolódva fogok majd kacagni. És kezdem azzal, hogy megyek táncolni a zöldbe.

Szobájába sietett s aprólékos gonddal öltözködni kezdett. A ki szépségét látta volna, az előtt csaknem természeteseznek tünnek volna föl érzései. Az a komor zugoly, a melybe véletlen és meggondolatlanság juttatá, azt az érzést keltette volna még mérsékelt párhívében is, hogy Eustaciának erős oka volna azt a kérdést vetnie föl a legfőbb hatalomnak : mi jogon dob egy ily tökéletesen finom lényt oly körülmények közé, a melyek szépségét inkább átokká tegyék ránézve, mint áldássá ?

Öt óra volt délután, mikor sétára készen kijött a szobából. Olyan bűbajos volt, hogy hús új hódítást tehetett volna könnyű szerrel. Kimenő ruhája, a melyben mindig volt valami ködszerű, elburkolta, szelídebbé tette azt a kitörőfélben levő szomorúságot, a mely a szobában meglehetősen szembeszökő volt; mintha felhőből nézett volna ki, szinte bajos volt megkülönböztetni, hol a határvonal öltözete és arca között. A nap melege még alig hanyatlott, s Eustacia kényelmes lassúsággal haladt tova a verőfényes halmokon át, hisz volt ideje bőven. El-eltűnt a magas páfrányok lombozata közt, a mint útja közjök vezetete ;

valóságos miniatüre erdőt képeztek most ezek, noha egyetlen egy szár sem fog belőlök újra kihajtani a jövő nyáron.

A táncmulatság helye pázsitos térség volt, a minők elő fordúlnak itt-ott, ha nem is gyakran, a puszta magasabb pontjain. Magyalbokrok és páfrány vették körül, s bent a gyeper teljesen tiszta volt. A puszta állatai csapást vertek a páfrányok közt e tér közelében, s Eustacia ezt a csapást követte ; innen a levelek oltalma alatt szemügyre vehette a társaságot, mielőtt még hozzájok csatlakoznék. A kelet-egdoni banda víg dallamai jutottak fülébe s csakhamar meglátta magokat a muzsikusokat is. Egy vörös kerekű, kékre festett szekéren ültek ezek ; a szekér oly fényesre volt csiszolva, hogy vadonatújnak látszott. Zöld lombokból, virágokból egész sátor volt vonva fölibe. Ezzel szemben járta a tánczosok zöme, tizenöt vagy húsz pár, szárnyakként csatlakozván hozzájuk az alsóbbrendű egyének csoportja, a kiknek ugrándozása nem mindig respectálta eléggé a dallamot.

A legények kék és fehér csokrokat viseltek, s nekipirulva pörgették a leányokat, a kiket a tánc és izgalom pirosabbra festett megszámlálhatatlan szalagjaiknál. Hosszú fürtös szépek, rövid fürtös szépek, szalagba font hajú szépek, s hosszúra eresztett hajú szépek lebegtek köröskörül a tánctéren, s a néző méltán csodálkozhatott volna, hogyan tudott összegyűlni annyi hasonló termetű,

korú és természetű szép leány itt, a hol csak egy-két faluból lehetett válogatni.

A háttérben egy boldog ember járta magában, lehunytt szemmel, tökéletesen megfelejtkezve minden másról a világon.

Néhány lépésnyire egy túskebokor alatt tűz égett, s a fölött három üst csüngött sorjában. A közelben volt egy asztal is, a hol theát készített egy pár idősebb asszony, de Eustacia hiába kereste közöttük azt a kupecznét, a ki rávette, hogy ide jöjjön, s megigérte, hogy szíves fogadtásra talál.

Egyetlen ismerősének távolléte meglehetősen tönkretette azt a tervét, hogy szilaj vidámságban töltsse el a délutánt. Így már nem volt könnyű a társasághoz csatlakoznia, ámbar ha előlép, azok a vidám asszonyok bizonyára megkinálják egy csésze theával, s nagyra lesznek vele, mint nálók szebb és műveltebb idegennel. Két vagy három tánczot végig nézett, s azután elhatározta, hogy otthagyja őket s elmegy egy kunyhóhoz, a hol kaphat valami frissítőt, s onnan majd haza indul az este árnyékában.

Úgy is tett, s mikor visszafelé jövet ismét oda ért a multság helyére, a mely mellett el kellett haladnia, a nap már hanyatlóban volt. A levegő oly csöndes vala, hogy már a kunyhóból kilépve hallotta a zenét; úgy tetszett, a banda most még elevenebben játszik, ha lehetséges, mint azelőtt. Mire a halomra ért, a nap letűnt egészen. De

sem Eustacia, sem a mulatók nem törődtek vele, mert kelőben volt már a kerek, sárga hold, noha sugarai nem győzték még le az alkonyat fényét. A táncz épen úgy járta most is, de azóta új vendégek érkeztek, kik gyűrűt alkottak körül, úgy, hogy Eustacia bátran közéjük állhatott, nem kellett attól tartania, hogy fölismerik.

Mint valami gyűjtőpontba, ide gyűlt most össze a község minden érzése, a mely az egész éven át szerteszét volt szórva.

Ezeknek a hullámzó pároknak a szíve úgy vert, a hogy nem vert tizenkét hónap óta, mikor legutoljára itt mulatoztak. Egy időre újraéledt bennök a pogányság, az életkedv át meg áthatotta őket, s most nem imádtak senki mást, csak magokat.

Hogy ezek közül a szenvedélyes, de muló ölelések közül hány volt arra rendeltetve, hogy folytatása legyen továbbra is, azon épen úgy eltűnődtek magok, a kik élveztek, mint Eustacia, a ki csupán nézte. Irigyelni kezdte ezeket a vigadózókat s vágy szállotta meg azután a reménység és boldogság után, a melyet, úgy látszott, a táncz bűbája keltett ezekben.

Halálba szerette a tánczot s Párisba is azért vágyott oly nagyon, mert azt remélte, hogy ott alkalma nyílik erre a kedves szórakozásra. Szerencsétlenségre ez a reménység kialudt a szívében örökre.

Míg elmerülve nézte, hogyan pereg és hullám-

zik a táncz az erősbülő holdfényben, egyszerre csak nevét hallotta suttogni a háta mögött. Meglepetten fordult vissza, s olyan valakit pillantott meg, a kinek látására fülig elpirúlt.

Wildevé volt az. Nem látták egymást a házasság reggele óta, midőn Eustacia a templomban fölvetette a fátyolát és előlépett, hogy mint tanú aláírja az anyakönyvet. De hogy miért kergette arczába a vért ez a találkozás, nem tudta volna megmondani.

Magához sem tért, midőn Wildevé ezt susogta a fülébe:

— Szeret-e még úgy tánczolni, mint hajdan.

— Azt hiszem, igen, — felelt Eustacia halkan.

— Tánczol-e egyet velem.

— Szeretnék. De nem lesz-e föltűnő?

— Mi föltűnő volna abban, hogy rokonok együtt tánczolnak?

— Ah, igen! rokonok. Valóban, talán semmi.

— Ha nem akarja, hogy lássák, ereszsze le a fátyolát. Ámbár ennél a világnál bajosan ismernek reá; van itt annyi idegen, hogy...

Eustacia megfogadta a tanácsot, s ezzel egyszersem hallgatagon elfogadta Wildevé ajánlatát. Wildevé karját nyújtotta neki s a gyűrűn kívül bevezette a tánczhelyre. Két percz mulva már ők is a párok közt voltak s haladtak fölfelé. Az út első felében Eustacia nem egyszer kívánta, hogy bár ne engedett volna Wildevé kérésének; a másik felében érezte, hogy mivel mulatni jött,

csak természetes, a mit tesz. Mikor azután mint első pár szakadatlanul perdültek, siklottak ide s tova, ütőerei sokkal gyorsabban vertek, hogyszem bármin is tűnődhetett volna.

Huszonöt pár mellett suhantak el, s azalatt új élet szállott tagjaiba. Az est sápadt világa valami búbjárt adott a jelenetnek. Van a fénynek bizonyos foka és tónusa, a mely könnyen megzavarja az érzékek egyensúlyát és veszedelmesen elősegíti a gyöngédebb érzelmek fölébredését. Érzéseinket féktelenné teszi, míg az ész megfordított arányban bágyadt és álmos lesz. S most az a fény hullott reájuk a hold korongjáról.

Minden leány érezte e tüneteket, de legjobban Eustacia. Láruk letaposta a füvet és a menedékes talaj úgy csillámlott a hold fényében, mint egy fényesre csiszolt asztal.

Szellő sem fűjt, a zászló a szekér fölött, a melyben a muzsikuskok ültek, rúdijára csüngött, a játékosoknak csak körvonalaí látszottak.

Csak a trombita kerek szája, az ophicleid és a vadászkürt csillogtak ki az árnyékalakok közül. A leányok csinos ruhái elvesztették élénk színüket, s többé-kevésbbé ködfehérnek látszottak. Eustacia köröskörül lebegett a Wildevé karján, arca átszellemült, szoborszerű volt; lelke elrepült, otthagya vonásait, a melyek üresen maradtak, szunnyadozni látszottak, mint mindig, ha az érzések nagyon magas fokra emelkednek.

Milyen közel van most Wildevéhez, borzasztó

volt elgondolni. Érezte lehelletét, bizonyára az is az övét. Milyen gyöngédtelenül bánt hajdan vele, s most mégis egy rhythmusra tánczolnak. A táncz búbajos volta egészen bámulatba ejtÉ. Határozott vonal választotta el érzékelhető vonal-ként azt az életet, a mit most él, attól, a mit rendszeren szokott. Mikor tánczolni kezdett, úgy tet-szett neki, mintha éghajlatot változtatott volna. Az előbb az északi sark fagyos levegője vette körül, most mintha a tropikus égélj alatt járt volna. Úgy lépett a tánczba utolsó napjainak komor órái közül, mintha éjjeli séta után erdő mélyéből ragyogó terembe nyitna be. Wildeve magában csak izgatottságot okozott volna, a táncz-cal és a holdvilággal együtt gyönyörűséget kel-tett benne. Vajon ő ébresztÉ-e nagyobb részét ez édesen vegyült érzésnek, vagy a táncz és a kör-nyezet, olyan fogós kérdés volt, a melylyel Eusta-cia nem tudott tisztába jönni.

Itt-ott már kérdezősködtek: kik ezek? De bántó kérdést nem tett senki. Ha más, közönsé-ges alkalommal vegyült volna a lányok közé Eustacia, bizonyosan mostoháiban bännak vele. Így nem részesült valami különös figyelemben, mert ez az alkalom minden leányt a legkedve-zőbb színben mutatott be. Mint a hogy Merkur bolygó alig tűnik ki az alkonyat világából, így az ő állandó ragyogása nem keltett nagyobb föl-tűnést a helyzet általános fényében.

A mi Wildevét illeti, az ő érzéseit könnyü el-

találni. Minden akadály érlelő nap volt az ő sze-relmének, s e pillanatban kimondhatatlanul boldogtalannak érezte magát.

Egy férfi sem fogta volna föl jobban Wilde-vénél, mit tesz az, hogy csupán öt perczre zár-hatja karjaiba azt az aszszonyt, a ki az egész esztendőn keresztül a másé. Rég ideje sóhajtozni kezdett már újra Eustacia után, sőt azt lehet mondanunk, hogy annak a szereplése a házasa-gi anyakönyv aláírásánál természetes jeladásul tűnt föl Wildeve szíve előtt, hogy visszatérjen a régi csapásra. Eustaciának a férjhezmenetele meg olyan újabb bonyodalom volt, a mely szükségsze-rűvé tette reá nézve ezt a visszatérést.

Ily különböző okokból e párra nézve játék volt az örvény szélén az, a mi a többiek előtt pusztá mulatságszámba ment. A táncz ellenállhatatlan rohamként hatott a társadalmi rend iránti érzé-kökre, hogy visszahajtsa őket a régi ösvényekre, melyek most már a tilosba estek.

Három tánczban vettek részt. Ekkor Eustacia, a ki már elfáradt, megfordult, hogy ott hagyja a kört, melyben kissé sokáig is maradt. Wildeve egy pázsitos parthoz vezette. Eustacia leült; tán-czosa megállt mellette. Attól kezdve, hogy tán-czolni kezdtek, egész mostanig egy szót sem vál-tottak egymással.

— A táncz meg a séta kifárasztotta, úgy-e? —
kérdé a férfi gyöngéden.

— Nem, nem nagyon.

— Különös, hogy épen itt kell találkoznunk, miután oly régen nem láttuk egymást.

— Valószínűen azért nem láttuk, mert magunk is olyanformán akartuk.

— Igaz, de ön kezdte: megszegte ígéretét.

— Nem igen érdemes most már erről beszélni. Azóta mind a ketten más kötelékekbe léptünk. Ön épen úgy, mint én.

— Sajnálattal hallottam, hogy a férje beteg.

— Nem beteg, csak munkaképtelen.

— Igen; úgy értem én is. Őszinte részvétet érzünk ön iránt. Mily kegyetlenül bánt önnel a sors!

Az asszony hallgatott egy kissé, azután halk borus hangon megszólalt:

— Hallotta, hogy férjem rekettyevágásra adta magát?

— Említették előttem, — felelt Wildeve habozva, — de nem igen adtam hitelt neki.

— Pedig igaz. Mit tart rólam most, mikor ennyire jutottam.

— Ugyanazt, a mit eddig, Eustacia. Semmi efféle nem alacsonyíthatja le önt, ön megnevesíti férje foglalkozását.

— Bár csak én is így tudnék érezni.

— Van-e kilátás, hogy jobban lesz Yeobright úr?

— Ő azt hiszi, van. Én kételkedem.

— Igen meglepett, midőn hallottam, hogy valami kunyhót bérelt ki. Én azt hittem, de más

is, mindenki, hogy a mint az esküvő meglesz, viszi önt haza, Párisba. «Milyen vidám, milyen ragyogó jövőnek néz elibe ez a leány», gondoltam. De vissza fog térni megint, úgy-e, ha a szeme meggyógyul?

Látván, hogy az asszony nem felel, szorosabban szemügyre vette. Eustacia csaknem sirt. A fényes jövő képe, melyet ő soha sem fog élvezni, keserű csalódásának felújuló érzete, a szomszédok titkos gúnyolódása, a melyet Wildeve szavai sejtettek, mindez nagyon sok volt a büszke Eustacia nyugalmának.

Wildeve alig tudta féken tartani heves érzését, mikor az Eustacia zavart hallgatását látta. De úgy tett, mintha nem vette volna észre, s Eustacia csakhamar visszanyerte nyugodtságát.

— Csak nem maga akar haza menni? — kérdé.

— De igen, — válaszolt Eustacia. — Ki bánatana engem a pusztán, hiszen semmim sincsen.

— Fele útunk közös; örvendek, ha a Throope Cornerig elkísérhetem.

Minthogy Eustacia habozott, hozzá tette:

— Talán nem tartja helyesnek, hogy együtt lássanak bennünket az után, a mi a múlt nyáron történt?

— Eszem ágába sincs efféléket gondolni, — válaszolt Eustacia kevélyen. — Azzal megyek, a kivel nekem tetszik, bármit beszéljenek is az Egdon nyomorult lakói.

— Akkor indulhatunk, ha úgy tetszik. Annak

a sötét árnyékú magyalbokornak kell menni, a melyet amott lát.

Eustacia fölállott és útnak indultak a nedves avarfű és páfrány között, kísérve a még folyvást hangzó muzsikaszótól.

A hold ragyogóvá, ezüstössé vált már, de a pusztát nem volt olyan könnyű dolog megvilágítani. Megkapó látvány volt ez a sötét, sugártalan földdarab, a zenittől a nadirig a legfehérebb fényvel telt atmoszféra alatt. A fölülről letekintő szemnek úgy tűnt volna föl haza felé tartó pár arca mint két gyöngy egy ébenfa táblán.

Az ösvény hepe-hupái ennélfogva nem látszottak, s Wildeve olykor meg-megbotlott, míg Eustacia kénytelen volt egy-egy kecses mozdulattal lehajolni mindannyiszor, a hányszor egy-egy avarfű-csomó vagy rekettye-gyökér, a mely a keskeny csapás pázsitja fölé nyúlt, beleakadt a lábába. Az út e pontjain mindig előre nyúlt egy kéz, a mely szilárdan tartá őt mindaddig, a míg tisztább talajra nem értek; ekkor a kéz tisztességteljesen visszavonult.

Az út legnagyobb részét hallgatva tették meg, s már közeledtek a Throope Cornerhez, a honnan néhány száz lépésnyire egy rövid ösvény ágazott el az Eustaciák háza felé. Lassanként két emberi alak bontakozott ki előttük. Feléjük jöttek; föl lehetett ismerni, hogy férfiak.

A mint egy kissé közelébb értek, Eustacia e szavakkal törte meg a csendet:

— Egyik a férjem. Megigérte, hogy élembe jön.

— S a másik az én halálos ellenségem.

— Mintha Venn Diggory lenne.

— Épen az.

— Fonák egy találkozás, — mondá Eustacia, — de ilyen az én szerencsém. — Ez az ember nagyon sokat tud rólam, bár csak még többet tudna, akkor látná, hogy a mit ő tud, még az semmi. No mindegy, kísérjen el hozzájuk.

— Gondolja meg kétszer is, megtegyem-e csakugyan. Az az ember még semmit sem felejtett el a blackbarrowi találkozásainkból, s a másik az ön férje. Ha így együtt látnak, melyikök hiszi el, hogy csak véletlenül találkoztunk és táncoltunk egymással.

— Igaza van, — suttogá elborultan Eustacia.

— Hagyjon el, mielőtt ide érnek.

Wildeve komolyan búcsúzott el, s azután be-
merült a páfrány és rekettye közé, míg Eustacia
lassan sétált tovább. Két-három percz múlva össze-
ért férjével és utitársával.

— Az én utam csak eddig tart, festékes, —
mondá Yeobright, mihelyt feleségét észrevette. —
Visszafordulok e hölgygyel, jó éjtszakát.

— Jó éjtszakát, Yeobright úr, — mondá Venn,
— és jobb egészséget!

A holdvilág épen az arczára esett Vennek s
Eustacia minden vonását tisztán láthatta. A fes-
tékes gyanakodva nézett reá. Valószínűnek tet-

szett, hogy a Venn éles szeme észrevette azt, a mi a Clym gyöngé látása előtt rejtve maradt, hogy egy férfi épen akkor távozott Eustacia oldal mellől.

Ha Eustacia követhette volna a festékest, csakhamar kétségtelen bizonyítékára akadt volna e sejtelemlenek. Alig nyújtá Clym a karját, s alig vezette el onnan, a festékes visszafordult, jól ki-nyújtotta hosszú lábait, s arra felé indult az út-talan pusztán, a merre Wildeve távozott volt. Jól hozzá kellett szokva lennie az éjjeli kóborlá-sokhoz annak, a ki ebben az órában olyan gyorsan le tudott menni azokon a bozótos lejtőkön, a nél-kül, hogy valami gödörbe zuhanjon, vagy valami lyukba lépve, lábát törje. Venn minden baj nélkül haladt tova s útja a *Jámbor asszony* felé vitt. Körülbelül fél óra alatt, ért oda, s tudta jól, hogy nem előzhette meg senki sem, a ki a Throope Corner közelében volt, mikor ő elindult.

A magános koresma még nyitva állott, noha alig volt benne valaki; látogatóit tudniillik többnyire azok a gazdák tették, a kik hosszú útjokon erre felé haladtak, s ezek azóta már hazafelé jártak.

Venn az ivóba ment, kért egy korsó sört s közönyös hangon megkérdezte a leánytól:

— Itthon van-e Wildeve úr?

Thomasin egyik belső szobában ült, s meghallotta a Venn hangját. Ha vendégek voltak, ritkán mutatta magát, de most, mikor észrevette,

hogy a festékesen kívül egy lélek sincs odabenn, fölállott és kiment.

— Nincsen még, Diggory, — szólt nyájasan.

— Elment lovat venni Keleti-Egdonra.

— Nem fehér kalapban volt?

— De igen.

— Akkor láttam a Throope Cornernél. Csakugyan volt vele egy szép állat, — mondá Venn szárazan. — Fehér pofájú, fekete sörényű, mint az éjtszaka. Biztosan haza érkezik mindjárt.

Azután fölállott, s egy pillantást vetve a Thomasin tiszta, bájos arczára, a melyre utolsó találkozásuk óta némi szomorúság borúlt, így folytatá:

— Úgy látszik, Wildeve úr gyakran nincs e tájt idehaza.

— Bizony nincs, — szólt Thomasin olyan hangon, a mely vidám akart lenni. — Hűtelen a férfi, valahány van. Szeretném, ha tudna ajánlani valami titkos fogást, a mivel esténként itthon tarthatnám.

— Majd gondolkozom, hátha tudok, — válaszolt Venn épen oly könnyed hangon, a mi valójában nagyon is komoly volt.

Azután a festékes a maga föltalálta módon meghajolt, s indulni készült. Thomasin kezét nyújtá neki, s Venn, érzéseit visszafojtva, egyetlen sóhajtás nélkül távozott.

Mikor Wildeve egy negyed órával később visszavért, Thomasin egyszerűen, mostani alázatos módján így szólt hozzá:

— Hát a ló hol van, Damon?

— Nem vettem meg, nagyon sokra tartották.

— De valaki látott a Throope Cornernél, hogy vezetted. Úgy hallom, szép állat volt. Fehér pófajú, s fekete sörényű, mint az éjtszaka.

— Ah! — szólta Wildeve, rászégezve a szemét, — kitől hallottad?

— Venn, a festékes mondta.

Wildeve sajtátságosan kifejező arcot öltött.

— Téved, valaki más lehetett az, — mondá lassan és rosszkedvűen, mert észrevette, hogy az ellenjáték ismét kezdetét vette.

IV. FEJEZET.

Durva erőszak.

Thomasinnak azon szavai, a melyek oly jelenteleneknek látszottak, de tulajdonképen oly jelentősek voltak, folytonosan fülébe hangzottak Diggorynak: «Segítsen itthon tartanom esténként».

Ez alkalommal Venn csak azért jött az Egdonpusztára, hogy áthaladjon rajta; most már egyetlen szál sem fűzte a Yeobright családdhoz; dolga is volt, a minék utána kellett látni. S mégis úgy érezte, hogy visszatérőben van a régi útra, s újra eselt kezd szólni a Thomasin érdekében.

Beült a szekérébe s gondolatokba merült. Thomasin szavaiból és magaviseletéből tisztára látta, hogy Wildeve elhanyagolja. S kiért hanyagolná el, ha nem Eustaciáért? Annyira jutott volna már a dolog, hogy Eustacia tervszerűen bátorítsa őt? Ezt bajos volt elhinni.

Venn elhatározta, hogy gondosan szemmel tartja azt a magányos ösvényt, a mely Wildeve lakásától a halmokon át Clym alderworthi házához vezetett.

Ez időben Wildeve, a mint láttuk, minden előzetes cselszövéstől teljesen ártatlan volt, s Eustáciával házassága óta nem is találkozott, az egy mulatság estéjét kivéve. De hogy a cselszövésszellem nem volt egészen távol tőle, megtetszett egy újabb regényes szokásából. Alkonyat után rendszerint kiszokott menni, s elkószálni Alderworth felé, s ott a holdat, a csillagokat nézi, Eustacia lakását nézi, s azután nagy lassan haza sétálgat.

Így az ünnepély után való napon a festékes látta, a mint a kis ösvényen fölkapaszkodik, rátámaszkodik a Clym kertajtójára, sóhajt és visszafordul. Nyilvánvaló volt, hogy Wildeve cselszövése inkább csak ideális volt, mint valóságos. Venn lejött előtte a halmon arra a pontjára az útnak, a hol az csupán egy mély barázda volt az avarfü között, itt titokzatosan leguggolt a földre, azután odább ment.

Mikor Wildeve odaért, a bokája beleakadt

valamibe s fölbukott. Mihelyt magához tért, fölült és hallgatózott. A sötétségben semmi hang sem volt a lomhán szállongó nyári szellő neszén kívül. Az akadályt keresgélve, két rekettye ágat talált összekötve az úton, a melyben a járókelőnek okvetetlen el kellett buknia.

Wildeve lebontotta a zsineget, a mely összekötötte őket, s meglehetősen gyorsan haladt tovább. Hazaérkezve látta, hogy a zsinég vöröses színű. Épen ezt várta. Ámbár a fizikai félelem épen nem tartozott gyengeségei közé, a Coup-de-Jarnacnak ez a neme olyan embertől, a kit jól ismert már, aggodalomba ejtette. De szokásait azért nem változtatta meg.

Egy pár nap múlva újra fölment a halmon Alderworthoz, de vigyázott magára, s nem lépett az ösvényre.

A veszedelem nem volt valami félelmes, s így annak a tudata, hogy lesik, hogy ki akarnak fogni rajta, bájt kölcsönzött e kószálásoknak. Azt képzelte, hogy Venn és Yeobrightné szövetséget kötöttek, s úgy érezte, hogy bizonyos joggal küzdhet e coalitio ellen.

A puszta ma éjtszaka teljesen elhagyatottnak látszott, s Wildeve szivarral a szájában, egy kis ideig nézte a kertet. Azután a varázs, mely a csempészetnek ez érzelmi módjában rejlett, kísértetbe hozta, hogy közeledjék az ablakhoz, a melyet nem zártak be egészen s a függöny is csak félig fődött el. Belátott a szobába, Eustacia egye-

dül ült odabenn. Wildeve várt egy perczig, azután visszatért a puszta, megbizgatta az avarfüvet, a melyből erre néhány megriadt lepke szállott elő. Egyet elfogott közülök, visszament az ablakhoz, s a lepkét az ablaknyíláshoz tartva, eleresztette. A pillangó beszállott az asztalhoz, kétszer-háromszor körülrepülte a lángot, s azután bele esett. Eustacia fölrezzent. Jól ismert jel volt ez a régi időből, mikor Wildeve titkon a Misto-verre szokott járni. Egyszerre tudta, hogy Wildeve odakint van, de még ideje sem volt meggondolni, mit tegyen, mikor az ura jött lefelé a lépcsőn. Eustacia arca piros lett, mint a láng, az események e véletlen találkozására.

— Nagyon eleven a színed, édesem, — szólta Yeobright, a mint elég közel jutott hozzá. — Nem válnék károdra, ha mindig ilyen volnál.

— Melegem van, — felelt Eustacia. — Kimegyek talán egy perczre a szabadba.

— Kikisérjelek?

— Oh, fölösleges, csak a kapuba megyek. Fölállott, de még ki sem juthatott a szobából, hangos kopogtatás hallatszott az ajtón.

— Megyek, megyek! — mondá Eustacia, nála szokatlan gyorsasággal, s fürkésző pillantást vetett az ablak felé, a hol a lepke beszállott: semmi sem látszott ottan.

— Nem lesz az már jó ilyen késő este, — szólta férje.

Clym megelőzte s Eustacia várakozozott, ál-

matag modora alá rejtve belső hevét és izgatottságát.

Hallgatódzott, Clym pedig kinyitá az ajtót.

Kívülről egy hang sem hallatszott; az ajtó csakhamar bezárult s Clym visszajött.

— Nincs ott senki; nem tudom, mi lehetett.

Nem is tudta meg egész este, mert semmi magyarázat nem mutatkozott; Eustacia sem adott fölvilágosítást. Az a tény, a mit ő tudott, csak titokzatosabbá tette a dolgot.

Azalatt odakinn egy kis dráma játszódott le, a mely legalább erre az estére megmentette Eustaciát attól, hogy compromittálhassa magát Wildevével.

Míg az a lepkével bibelődött, egy másik férfi is oda érkezett az ajtóhoz. Puska volt a kezében; egy darabig nézte, mit csinál a másik az ablaknál, akkor a ház elibe ment, jól megverte az ajtót, azután eltűnt a szögletnél.

Mikor ez a hangos kopogtatás hiábavalóvá tette a fáradságát, Wildevé visszahúzódott, kilépett a kapun s gyorsan sietett lefelé az ösvényen, semmi egyébbel nem törődve, csupán azal, hogy észrevétlenül távozhassék el. A lejtő közepén az ösvény egy csomó lebotolt magyalbokr mellett ment el.

A mint Wildevé e ponthoz ért, lövés hangja ütötte meg fülét s körülötte néhány fáradt serét hullott aombok közé.

Kétségbe sem jöhetett, hogy ez a lövés neki

volt szánva; Wildevé a magyalbokrok közé rohant, s dühösen verdeste azokat botjával, de senkit sem talált. Ez a támadás komolyabb volt az előbbinél, s időbe került, míg Wildevé visszanyerte nyugalmát. Új és módfölött kellemetlen fenyegetési rendszer indult meg ellene, a melynek célja szemmeláthatóan az volt, hogy testi épségében is kárt tegyen. A Venn első támadását egyszerűen durva tréfának tekintette, a melyet csupán azért követhetett el a festékes, mert okosabbat nem tudott kieszelni. De most már át volt lépve a határ, mely a boszantót elválasztja a veszedelmestől.

Wildevé még jobban is megdöbbenhetett volna, ha tudja, hogy Venn mennyire komolyan veszi ezt a dolgot. A festékes majdnem elkeseredett, a mint Wildevét a Clym háza mellett meglátta, s mindenre elszánta magát, az egy agyonlövést kivéve, hogy a fiatal koreshároost elretentse erről a tisztességtelen útról. Hogy ilyen durva erőszak alkalmazásának a törvényes volta egy kissé kétséges vala, az egyáltalában nem zavarta őt. Efféle embereket ilyen esetekben nem is igen szokott az háborgatni; s akárhányszor nincs is rajta mit banni.

Valami egy fél mértföldre Clym magányos lakásától állott egy kis házikó; abban lakott az a két rendőr, a kik Alderworth békéjére ügyeltek. Wildevé egyenesen ide tartott. A mint ajtót nyitott, először is a rendőr botja ötlött a szemébe, a

mely szegen függött; ime az eszköz, a mely őt megoltalmazza.

De mikor azután kérdezősködött, a konstabler felesége azt válaszolta, hogy az ura nincs idehaza. Wildeve azt mondta, hogy várakozni fog.

A pillanatok tüntek, s a rendőr csak nem került vissza. Wildeve csitulni kezdett, s erős méltatlankodását kellemetlen elégületlenség váltotta föl, boszús volt magára is, erre a helyre is, a konstabler feleségére, s a körülményekre általában. Föllállott s elindult. A mai este lehütötte, ha ugyan meg nem fagyasztá rossz helyen alkalmazott gyöngéd érzelmeit, s egyáltalán nem volt többé kedve ahhoz, hogy éjtszakának idején Alderworthra menjen, csupán azzal a reménnyel, hogy Eustacia esetleg vét rá egy pillantást. Ed-dig tehát siker koronázta a festékes abbeli törekvését, hogy csökkentse Wildeve hajlandóságát az éjjeli kószálgatásra. Ma éjtszaka csirájában megsemmisítette azt a tervet, hogy Wildeve újra találkozzék régi szeretőjével. De azt nem várta, hogy ez a beavatkozás nem állítja meg Wildevét, csak más irányba tereli.

A guineákra való kockázás nem volt alkalmas arra, hogy szívesen látott vendéggé tegye őt Clym előtt; de abban, hogy felesége rokonát meglátogassa, semmi föltűnő nem lehetett, s Wildeve csakugyan el is határozta, hogy elmegy Eustaciához. Valami alkalmasabb időt kellett kinézni az esti tíz óránál.

— Mivel este menni nem bátorságos, — mondá — megyek nappal.

Ezalatt Venn elhagyta a puszta s a Yeobrightné háza felé indult. Jó viszonyban voltak, mióta Yeobrightné megtudta, mily gondviselészerűen lépett közbe a festékes a guineák ügyében. Késői látogatásán csodálkozott, de semmi kifogása nem volt ellene.

Venn teljes fölvilágosítást adott a Clym bajáról, az életmódról, melyet folytat, azután Thomasint hozva szóba, gyöngéden czélzást tett arra is, hogy talán neki sem telnek valami derülten a napjai.

— Hígye el a tekintetes asszony, — mondá — legjobban tenné, ha azon igyekeznék, hogy ott-hon legyen mind a két házban, még ha eleintén talán görbe szemmel néznének is reá.

— Se Thomasin, se a fiam nem hajtottak a szavamra annak idején. Nincs is a családi életkőhöz semmiféle közöm. A mi bajuk van, magok szereztek magoknak.

Yeobrightné szigorúan igyekezett beszélni de a mit fia állapotáról hallott, jobban megindítá, semhogy el tudta volna titkolni.

— Az ön látogatásai egyenesebb útra téríthetnék Wildevét, mint a milyenen járnai szokott, s talán elejét venné a boldogtalanságnak odafönt a halmon.

— Mit akar ezzel mondani?

— Ma éjjel olyan valamit láttam odafönt,

a mi egyáltalában nincsen inyemre. Bár száz mértföldre volna inkább az ön fiának a lakása Wildevétől, ne kettőre vagy háromra.

— Akkor hát csakugyan egyesek voltak a Clym feleségével, mikor Thomasint bolonddátette.

— Reméljük, hogy most nem egyesek.

— S ez a reményünk valószínűen csalárdnak bizonyúl. Oh, Clym! Oh, Thomasin!

— Még semmi baj sincs. A dolog úgy áll, én megérttettem Wildevével, hogy a maga háza előtt seperjen.

— Hogy, hogy?

— Oh, nem szóval; egy olyan módszerrel, a mit néma rendszernek nevezhetnék.

— Reményem czélt ér vele.

— Fogok érni, ha ön kibékül fiával. Akkor módjában lesz a maga szemével látni.

— Nos, festékes, ha már ide jutottunk, — mondá szomorúan Yeobrightné — megvallom magának, gondoltam reá, hogy meglátogatom őket. Sokkal boldogabb lennék, ha kibékülnék. A házasságon úgy sem lehet változtatni, az én életem mihamar véget érhet, szeretnék békességben halni meg. Egyetlen fiam; s ha a fiuk mind ilyenek, nem is bánom, hogy nincsen több. A mi Thomasint illeti, ő tőle soha sem vártam sokat, s e tekintetben nem is csalódtam. De neki már megbocsátottam régen, s elmegyek, megbocsátok fiának is.

Ugyanez időben, midőn a festékes a Blooms-Enden Yeobrightnéval beszélgetett, egy másik, nehézkesen haladó, ugyanilyen tárgyú beszélgetés folyt Alderworthban.

Clym egész nap úgy viselte magát, mintha elméjét sokkal jobban elfoglalta volna a saját baja, hogysen ráérne egyébvel is törődni, s szávaiból most kiderült, min jártatta az eszét. Épen ama rejtélyes kopogtatás után vetette föl ezt a tárgyat.

— Ma, míg oda voltam, Eustacia, mindig azon tünődtem, hogy valamiképen meg kellene szüntetni azt a borzasztó szakadást köztem és édesanyám közt. Nagyon bánt.

— Mi a szándékom? — kérde Eustacia szórakozottan, mert nem tudott szabadulni az izgalomtól, melyet Wildeve közeledési manoevere ébresztett benne.

— Annyi bizonyos, hogy te nem látszol valami nagyon érdeklődni a szándékom iránt, — jegyzé meg Clym kissé hevesen.

— Csalódom, — válaszolt Eustacia e szemrehányásra fölélnkülve. — Csak elgondolkoztam. — És miről?

— Egyrészt erről a pillangóról, a melynek holt teteme mindjárt elég itt a gyertya belén, — felelt csendes hangon. — De tudod, hogy mindig érdeklődöm az iránt, a mit te mondasz.

— Tudom, lelkem. Hát azt gondolom, hogy meglátogatom... — s gyöngéden folytatta to-

vább. — A büszkeség nem akadályoz abban, hogy ezt megtegyem; ha nem félek tőle, hogy boszúságot szerzek neki, régen elmentem volna hozzá. De valamit tennem kell. Hiba volt tőlem, hogy eddig ennyiben hagytam ezt a dolgot.

— Mi szemrehányást tehetsz magadnak?

— Anyám öregszik, elhagyatottan él, s nincs több fia, csak én.

— Ott van Thomasin.

— Thomasin nem leánya, s ha az volna is, az nem mentene engem. De ez nem tartozik ide. Elhatároztam, hogy meglátogatom, s azt akarom megkérdezni, segítségemre lépsz-e ebben, a mennyire módodban áll, azaz elfelejt-e a múltat? S ha ő hajlik a békülésre, szívesen látod-e, vagy elfogadod-e a meghívását?

Eustacia először összeszorította a száját, mintha akármit szívesebben megtenne az ég alatt, mint a mit az ura ajánlott. De lassanként szelidebb kifejezésűvé váltak ajkai, bár nem annyira, a mennyire válhattak volna, és így szólt:

— Én nem állok az útadba, de azok után, a mi történt, nem kívánhatni tőlem, hogy én tegyem meg az első lépést.

— Soha sem mondtad el világosan, mi történt köztetek.

— Mert nem tudtam, s nem tudom most sem. Néha egy pár percz alatt annyi keserűség éri az embert, hogy egész életében nem bírja elfelejteni; talán akkor is így történt.

Pár pillanatig hallgatott s azután hozzátette:
— Ha soha sem tértél volna vissza szülőföldedre, Clym, milyen szerencse lett volna az reád nézve... Hány ember sorsát megváltoztatad ezzel!

— Háromét.

— Ötét, — gondolá Eustacia, de hallgatott.

V. FEJEZET.

A pusztán keresztül.

Csütörtök, augusztus 31-ike azon napok sorába tartozott, midőn a kényelmes kis házakban majd megfúl az ember s a léghuzam valóságos gyönyörűség; midőn az agyagos kertek talaja megrepedezik — «bizonyosan földrengés volt» vélik a tudósabb gyerekek; midőn a kocsik, szekerek küllői meglazulnak; midőn csipkedő rovarok járnak égen-földön s szállanak meg minden kicsike tócsát.

A Yeobrightné kertjében a puha, nagy levelű növények reggeli tíz órára már mind ellankadtak, tizenegyre lehajlott a rabarbara is, déltáját pedig kókkadt volt a merev káposzta maga is.

Tizenegy óra körül volt az idő, mikor Yeobrightné neki indult a pusztának. A fiához készült; be akarta váltani a festékesnek adott szavát, az

volt a szándéka, hogy a mi csak tőle telik, mind azt megteszi a békesség kedvéért. — — Azt hitte, hogy jó messze elhalad, mire nagyobb meleg lesz, de alig kelt útra, belátta, hogy csalatkozott. A nap az egész pusztaságra rásütötte bélyegét, még a bíborszín avarfű-virágocskákat is barnává változtatta a perzselő verőfény. A völgyekben olyan volt a levegő, mint a kemenczében s a vízmosások tiszta kvarcz-homokjain, a melyek nyarat-szaka ösvényekül szolgáltak, szinte nyomot hagyott már a nap égető heve.

Hűvös, szellős időben nem lett volna terhére Yeobrightnének az Alderworthbe menetel, de ilyen száraz rekkenő napon nagy dolog volt idős asszonynak akkora utat tenni; s alig haladt két mérföldnyire, már szerette volna, ha Fairway szerkerén indul el.

De onnan, a hova érkezett, a Clym háza sem esett távolabbra, mint a magáé. Így hát mendegélt tovább, körülötte lomhán hullámozott a levegő, s bágyadság látszott borúlni a földre. Föltekintett az ég boltjára s látta, hogy a tavasz és koranyár zafirja eltűnt teljesen és érczes violaszín váltotta föl.

Néha-néha olyan helyre jutott, a hol ephemer lények éltek világukat szilaj vígalomban, egyik csapat a levegőben járta tánczát, a másik a meleg földön s lombokon, a harmadik a csaknem kiszáradt mocsár langyos, hináros vizében. A sekélyebb tavak gőzölgő pocsolyákká zsugorod-

tak össze, a melyben számtalan szeszélyes alakú teremtmény szökdelt, hengergőzött nagy vígan. Yeobrightné hajlott az elmélkedésre s így nem egyszer leült napernyője alá pihenni s elnézte boldogságukat; nem bizott látogatása sikerében, épen ezért nyugodt volt a lelke s fontos gondolataitól meg-megszabadulva, eltűnődött bármily végtelenül kicsiny tárgyon is, a mi szeme elé akadt.

Sohasem járt a fia házánál s nem is tudta pontosan merre esik. Hol az egyik, hol a másik menedékes ösvényen indult el, s úgy találta, hogy egyik sem arra vezet. Visszajött a nyílt síkra, ott jó messzire egy dolgozó férfit vett észre. Felé tartott s megtudakolta az utat.

A munkás megmutatta, merre tartson s hozzá-tette: «Látja azt a rekettyevágót a tekintetes asszony, a ki amott fölfelé igyekszik?»

Yeobrightné odaszegezte a szemét, s végre azt felelte, hogy látja.

— No, ha azt az embert követi, nem tévedhet el. Oda tart az is.

Yeobrightné útnak indult abban az irányban. Az előtte járó férfi rőt színűnek látszott, s épen olyan kevéssé vált ki a környezetből, mint a hernyó a levelek közül. Ha ment, gyorsabban haladt mint Yeobrightné, de azért lépést lehetett vele tartani, mert valahányszor szederbokorhoz ért, mindig megállott egy-két pillanatra. Mikor aztán ő is odajutott, látta, hogy öt-hat hosszú szívós

hajtás fekszik az úton, minden cserje mellett. Bizonyosan a rekettye-nyalábok összekötésére valók s visszafelé jövet majd fölszedi őket az a siető alak.

Az a hallgatag lény, a ki úgy munkálkodott, nem látszott fontosabb teremtésnek egy kis bogárnál. Az Egdon parasitájának tetszett, a ki épen oly jelentéktelen pontocska ott, mint egy moly a ruhán, csak a pusztá termékeivel törődik, s nem ismer a világon semmit a páfrányon, rekettyén, avarfüvön és mohán kívül.

A rekettyevágót úgy elfoglalta a dolga, hogy nem fordult vissza egyszer sem; s végre Yeobrightné olyan szemmel nézte, mint valami lábrakelt utmutatót. Egyszerre azonban bizonyos sajátságokat vett észre a járásában, s érdeklődni kezdett iránta. Ilyen járást látott ő már valamikor.

— Épen olyan a járása, mint az uramé volt — mondá, s hirtelen az villant az eszébe, hogy az a rekettyevágó az ő Clym fia.

Alig tudott hozzászokni e különös tényhez. Hallotta ugyan, hogy Clym rekettyét szokott vágni, de azt hitte, hogy csak hébe-hóba foglalatoskodik ezzel a munkával, hasznos időöltés-képen; s most látta, hogy közönséges rekettyevágó s semmi egyéb, a ki oly öltözetet visel, mint többi társai s mozdulatairól ítélve gondolatvilága is épen az, a mi azoké. Egész csomó tervet szöve hamarosan arra nézve, hogy fiát és Eustáciát meg-

mentse ettől az élettől, fölindult lélekkel sietett előre.

A Clym háza mellett az egyik oldalon egy domb emelkedett, rajta skót fenyők állottak, a melyek oly magasra fölnyúltak, hogy távolról nézve lombjuk egy fekete pontnak látszott a levegőben a halom orma felett. Ide érve Yeobrightné úgy érezte, hogy izgatott, fáradt és rosszul van. Fölkapaszkodott s leült az árnyékba, hogy felüdüljön s fontolóra vegye, miképen közeledjék Eustaciához úgy, hogy föl ne ingerlje. Tudta már jól, hogy annak látszólagos közönyössége alatt az övénel is erősebb és hevesebb szenvedélyek lappanganak.

A fák, melyek alatt üldögélt sajátságosan megtépászottak, nyomorékok és komorak voltak s Yeobrightné egy-két perczre megfélekedezett a maga bajáról, lankadságáról, hogy az ő állapottal foglalkozzék.

Egyetlen egy ág sem volt azon a kilencz fán, a melyet valamelyik dühös zimankó ketté ne hasított, meg ne csonkitott, el ne nyomoritott volna. Egyik-másik kiszáradt, el volt repedve s az oldala feketéllett itt-ott, talán villámcsapás érte; a föld alattuk tele volt hintve olyan galyakkal és tobozokkal, a melyeket az elmúlt esztendő viharai tépdestek le róluk.

Az «Ördög Fujtatója» volt ez a hely s a ki márcziusban vagy októberben vetődött ide, csak hamar észrevette, hogy a pusztá lakóinak jó okuk

van erre az elnevezésre. A mai forró délutánon folytonosan sóhajtoztak e fák, noha szellő sem fuvintott; alig tudta elhinni az ember, hogy a levegő adja nekik ezt a hangot.

Itt ült Yeobrightné nusz perczig vagy tovább is és még akkor se tudta rászánni magát arra, hogy lemenjen, lankadtsága zérus fokra szállította alá bátorságát.

Ha nem anya lett volna, talán lealázónak tetszett volna előtte, hogy ő, az öregebbik, tegye meg az első lépést a kibékülésre. De Yeobrightné már jól fontolóra vette mindezt, s most már csupán azon törte az eszét, hogyan tüntesse föl látogatását Eustaciának úgy, hogy az ne megalázkodás, hanem bölcs eljárásnak látszodjék. Emelkedett helyzetéből láthatta a hátsó háztetőt, a kertet s a telket egészen. S most mikor fölállott, észre vett egy férfiút is, a ki a kapuhoz közeledett. Magatartása sajtáságos, habozó volt s elárulta, hogy se kerese ottan, se meghíva nincsen. Figyelmesen nézegette a házat, aztán körüljárta a kertet, olyanformán viselte magát, mintha Shakespeare szülőhelyét, Stuart Mária börtönét vagy a Hougomonti kastélyt látogatná meg.

Mikor ismét az ajtóhoz ért, belépett. Yeobrightné boszus volt e miatt, mert arra számított volt, hogy magukban találja Clymékat; de egy pillanatnyi elmélkedés után eszébe jutott, hogy egy látogató jelenlétében nem lesz olyan fonák az első találkozás, általános tárgyakról folyik

egy darabig a szó, s ez alatt lesz ideje hozzászokni a helyezethez. Lejött a dombról az ajtóhoz, s tekintett a forró kertbe.

A macska ott feküdt az ösvény pusztja földjén, mintha az ágyak, pokróczok, szőnyegek tűrhetetlenek volnának mostan. A mályvarózsa levelei félig csukott esernyökként csüngöttek alá, a növénytörzsekben, törzsekben csaknem sisterékelt a nedvesség s a sima levelek úgy tündököltek mint megannyi kis ércztükör. Közvetlen a kapunál egy törpe almafa állott, az egyetlen fajta fa, mely a laza talajban élni tudott s a földön a lehullott alma közt a gyümölcsnedvtől mámoros darázsok hengergöztek vagy ott mászkáltak azok körül a kis oduk körül, a melyeket maguk vájtak volt ki, míg az édesség pityókosakká nem tette őket.

A ház ajtajánál Clym sarlója feküdt, mellette az utolsó marék nyalábkötő hajtás, melyet az imént szedett anyja szeme láttára; bizonyosan akkor dobta oda őket, mikor bement.

VI. FEJEZET.

Fonák helyzet, s hatása a látogatóra.

Wildevé, a mint már mondtuk, arra határozta, hogy mivel a festékes miatt éjszaka nem bátorságos az út, titkolózás nélkül, fényes nappal

s rokon képében látogat el Eustaciához. A fiatal asszony ott a hold fényén tánc közben olyan bübajos hatást tett reá, hogy minden igazi erkölcsi erőnek hijával lévén, lehetetlenség volt reá nézve e háztól távol maradnia.

Az volt a szándéka, hogy egészen természetes módon beszélget egy kicsit vele s az urával, aztán elbucúzik.

Teljesen illendő, természetes lesz az egész látogatás, de látni fogja Eustaciát s ez neki elég. Még csak azt sem kívánta, hogy Clym ne legyen otthon, mert megeshetnék, hogy Eustacia, bárhova hajoljon is a szíve, nem menne bele olyan helyzetbe, a mely őt mint asszonyt rossz hírbe keverhetné.

Tervét ki is vitte és így történt, hogy megjötté véletlenül összeesett azzal az idővel, a melyet Yeobrightné a ház közelében a dombon töltött. Mikor körülnézett, a ház ajtajához lépve kopogtatott. Egy-két pillanatnyi csend után a kulcs megcsikordult, az ajtó kinyílt s maga Eustacia állott Wildeve előtt.

Magatartásából senki sem sejtette volna, hogy ugyanaz az asszony, a ki a mult héten olyan szilajul tánczolt vele; ha csak a fölszín alá nem tudott volna hatolni az ember s mélyébe nem merül ennek a csöndes folyamnak.

— Remélem szerencsésen haza tért? — kérde Wildeve.

— Oh igen — felelt Eustacia közönyösen.

— S nem volt-e fáradt másnap? Attól tartottam az lesz.

— Egy kicsit. Beszélhet hangosabban is, senki se hallgathat ki bennünket. A leányt elküldtem a faluba.

— Hát Clym sines idehaza?

— De igen itthon van.

— Úgy. Azt hittem, ön talán azért zárta be az ajtót, mert maga van s fél a vándorló legényektől.

— Oh nem, itt az uram.

Az előszobában állottak. Eustacia bezárta a külső ajtót, kinyitotta a másik szobáét s fölszólította Wildevet, hogy menjenek beljebb. Wildeve engedett, mivel a szoba üresnek látszott, de alig lépett egyet-kettőt, visszahökken. A tűzhely előtt a pokróczon aludt Clym. Lábvédője, vastag csizmája, bőrkeztyűje s az ujjas, a melyben dolgozott, mellette heverték.

— Csak lépjen be bátran, nem költi föl — mondá Eustacia követve őt. Azért zárom be az ajtót, hogy ne zavarhassa meg az uram álmát akárki, ha én véletlenül a kertben vagy a felső szobában vagyok

— S miért aluszik? — kérde Wildeve halkan.

— Nagyon ki van fáradva. Fél ötkor ment ki s azóta szakadatlanul dolgozott. Rekettyét vág, mert az az egyetlen munka, a miben nem erőlteti meg szegény a szemét. E pillanatban Eustaciára kinos hatást tett az a különbség, a mely

Wildevé és az alvó között volt. Wildevé t. i. elegáns, új nyári ruhát és nyári kalapot viselt.

— Oh! ön nem is képzelem, milyen más ember volt ő, mikor először láttam, pedig alig egy pár hónapja annak. A keze olyan fehér és puha volt, mint az enyém; s nézze most milyen barnák, s hogy eldurvultak. Az arczszíne is szép volt, s hogy most ilyen rozsdabarna, mint a bőrruhája, azt csak a nap heve okozza.

— Miért jár ki tulajdonképen? — suttogta Wildevé.

— Mert gyűlöli a tétlenséget, ámbár a keresete nem sokra megy. Azt mondja, hogy azoknak, a kik tökéjükből élnek, minden eszközt meg kell ragadniok, kisebb kiadásaiik fedezésére.

— A sors nem volt kegyes ön iránt, Eustacia.

— Nincs neki mért köszönetet mondanom.

— Clymnek sincs — csak egy becses aján-dékért.

— Mi az?

Wildevé a szemébe nézett. Eustacia elpirult, most először az nap. Én kétes értékű ajándék vagyok — felelt nyugodtan. Azt hittem, elégedettségére céloz; mert ő az, én pedig nem vagyok.

— Ily helyzetben miért ne lenne? Ámbár hogy külső körülményei hogyan lehetnek reá vonzó erővel, el nem tudom képzelem.

— Nem, mert nem ismeri. Clym az eszmékért rajong, a külső dolgok nem érdeklik. Sokszor Pál apostol jut róla eszembe.

— Örövendve hallom, hogy ilyen magasztos jellem.

— Csak az a baj, hogy Pál a szentírásban kiváló alak, de a való életben bajosan állotta volna meg a helyét.

Ösztönszerűleg meghalkították hangjaikat, noha eleinte épen nem ügyeltek arra, hogy föl ne ébreszszék Clymot.

— Ha ezzel azt akarja mondani, hogy házassága szerencsétlenné tette, jól tudja melyikünk követte el a hibát.

— Házasságom nem tett szerencsétlenné — felelt Eustacia élénkebben, mint előbb. Boldogtalanságomnak csupán az a véletlen az oka, a mi azóta történt. Füge helyett bogáncsot kaptam, az bizonyos de hogyan láthattam volna bele a jövőbe?

— Néha azt gondolom Eustacia, hogy az Isten büntetése ez önön. Ön tudja, hogy voltaképen az enyém volt, s én nem is álmodtam, hogy elveszitem.

— Engem nem érhet vád. Ketten nem lehetünk az öné; s jusson eszébe, hogy észre se vettem jóformán, már más leányhoz hajolt. Ez kegyetlen csapodárság volt öntől. Nekem eszem ágában sem volt ilyen játékot üzni, míg ön példát nem adott rá.

— Az csak tréfa volt — válaszolt Wildevé. Egy kis közjáték. Sokszor megesik velünk férfiakkal, hogy mialatt igazán szeretünk valakit, egy kis időre más leány felé fordulunk, de azután még

mélyebb lesz a szerelmünk. Az ön büszke modora kísértetbe vitt, hogy tovább menjek, mint a menynyire szándékoztam, s mikor nem hagyott föl azzal, hogy gyötörjön, még tovább mentem, s el is vettem Thomasint.

Ujra az alvó Clym felé fordult.

— Tartok tőle, hogy ön nem becsüli eléggé azt a kincset, a mit kapott. Egy tekintetben legalább boldogabbnak kellene lennie nálam. Azt tudhatja, milyen csapás, ha az ember alásülyed s ha nagy baj száll a fejére, de azt valószínűen nem tudja, mit tesz elveszíteni az asszonyt, a kit szerettünk.

— Nem hálátlan azért, hogy megnyerte — suttogta Eustacia — s a mi azt nézi, jó ember. Nem egy asszony nagy utat megtenne ilyen férjért. De hát oktanul sokat kívánok-e én, mikor élni vágyom, mikor zenére, költészetre, szenvedélyekre, háborúra vágyom s mindarra, a mi a világ nagy ütőereiben hullámozik. Ilyesmiről álmodoztam hajdanán, de álmaim nem váltak valókká. Pedig azt hittem Clym által elérem őket.

— Csak azért ment hozzá ugy-e?

— Csalatkozik. Azért mentem hozzá, mert szerettem; mivel ábrándjaim beteljesítését reméltem tőle.

— Ujra a régi, szomorú hangot üti ön meg.

— Nem, nem akarok többé elcsüggedt lenni — kiáltott Eustacia izgatottan. — A multkor, midőn elmentem táncolni, új életet kezdtem s azzal

nem is akarok fölhagyni. Clym dalolt vidáman, én mért ne tettem volna ugyanazt?

Wildevé gondolatokba merülten tekintett reá.

— Könnyebb mondani, hogy dalol, mint dalolni, ámbár én ha tudnám, bátoritanám reá. De mivel az életnek egy dolog nélkül semmi becsé sincs előttem, s az az egy már elérhetetlen, megbocsátat ugy-e, ha nincs erőm arra, hogy bátoritgassam.

— Mi baja, hogy így beszél? — kérdezte Eustacia, mély árnyékos szemét reá emelve.

— Olyan valami, a mit világosan tudtára adni sohasem fogok, ha pedig rejtélyekben beszélek, tán nem lesz kedve hozzá, hogy találgassa.

Eustacia egy pillanatig hallgatott, azután így válaszolt:

— Különös viszonyban vagyunk mi ma. Ön szörszálakat hasogat. Azt akarja mondani ugy-e Damon, hogy most is szeret. Sajnálom ezt, mert a házasság nem tett oly tökéletes boldoggá, hogy hajlandó legyek megvetni önt e nyilatkozatáért, pedig ez volna kötelességem. De nagyon elég e tárgyról. Meg akarja várni, míg az uram felkél?

— Gondoltam, beszélek vele is; de fölösleges lenne. Ha sérti Eustaciát, hogy nem feledtem, joga van tudtomra adni, de megvetésről ne beszéljen.

Eustacia nem felelt. Eltűnődve nézték Clymot, a ki abba a mély álomba volt merülve, a mit a

testi munka mindig előidéz, ha különben nyugodt körülmények közt folyik.

— Istenem, hogy irigylem tőle ezt az édes álmod! — szólt Wildeve — én nem aludtam így gyermekkorom óta, annak pedig sok éve már.

Míg így Clymot vigyázták, megesisikordult a kert ajtaja, aztán kopogtatás hallatszott. Eustacia az ablakhoz lépett és kitekintett. Egészen kikelt a szinéből. Először piros lett, aztán sápadt, végre az ajkai is elhalványodtak.

— Elmenjek? — kérde Wildeve fölállva.

— Nem tudom.

— Ki jött?

— Yeobrightné. Oh! hogy rágalmazott akkor. Nem értem, mit jelent e látogatás. Mi a szándéka? S gyanakszik ránk.

— Parancsoljon velem. Ha azt hiszi, hogy jobb nem találkozunk, átmegyek a másik szobába.

— Jó, menjen át.

Wildeve rögtön engedelmeskedett, de alig, hogy távozott Eustacia is követte.

— Nem — mondá. — Ez nem lenne méltó hozzám. Csak hadd lássa meg önt, ha bejön. Nem tettem semmi rosszat. De hogyan nyissak én ajtót neki, mikor nem én hozzám jön, hanem a fiához. Nem is nyitok.

Yeobrightné megint kopogtatott s hangosabban mint először.

— Ez a kopogtatás minden valószínűség sze-

rint fölébreszti Clymot — folytatá Eustacia — s ő majd beereszti. Ah! figyeljen csak. — Hallották, hogy Clym mozgolódik a másik szobában, mintha a kopogtatás zavarná s ezt mondja: Anyám!

— Igen, fölébredt s kimegy — szólt Eustacia megkönnyebbülve. — Jöjjön erre. Rossz hírben állok előtte, nem szabad önt itt látnia. Titkolódnom kell, nem mintha vétkes volnék, hanem mert mások annak kegyeskednek tartani.

Ekkorára a hátsó ajtóhoz vezette Wildevét, az nyitva volt s túl rajta egy ösvény látszott, a mely a kert lábjaiba vezetett.

— Még egy szót Damon — mondá Eustacia, a mint Wildeve az útra lépett. — Ez az ön első látogatása nálam, ez legyen az utolsó is. Valaha rajongtunk egymásért, de annak már vége van. Isten önnel.

— Isten önnel is — felelt Wildeve. — Megtudtam mindent, a miért jöttem s elégedett vagyok.

— Miért jött?

— Hogy önt láthassam, s lelkem üdvösségére mondom, csak ezért. — Csókot intett neki s elindult. Eustacia utána nézett, míg végig haladt az úton, s a páfrányok közé jutott, a melyek oldalához dörgölöztek, s végre eltűnt közöttük. Aztán lassan megfordult s a házrafordította figyelmét, azt várta, hogy beszélgetést fog hallani. Bizonyosan suttogva beszélgetnek — gondolta — mikor semmi neszt sem hallott.

Lehet, hogy az ő jelenléte első találkozásuk e pillanatában nem is kívánatos, mindenesetre azonban főlöszleges. Elhatározta, hogy vár, míg Clym érte jön, s visszaosont a kertbe. Itt babrál-gatott egy pár perezig, s mikor csak nem kereste föl senki, újra visszatért, s a főbejárathoz köze-ledve figyelt, nem hall-e beszélgetést a nappali szobában. Semmi neszt sem hallva, kinyitotta az ajtót és belépett. Elcsodálkozott, midőn látta, hogy Clym ép úgy fekszik ottan, a hogy előbb. A kopogtatás nyilván megzavarta, álmokat látott s mormolt is hatásuk alatt, de föl nem ébredt. Eustacia az ajtóhoz sietett s noha semmi kedve sem volt beereszteni azt az asszonyt, a ki oly keserű szavakat mondott volt neki, kinyitotta, s kinézett. Egy lelket sem látott. A kaparóvas mel-lett ott feküdt a Clym sarlója s az a marok kötő-lék, a mit most hozott haza; az ösvény üres volt s a kertajtó egy kicsit nyitva állott, azon túl az avarfü-virágtól biborszínű pusztaság terült el a verőfényben. Yeobrightné már eltűnt szem elől.

Clym anyja az alatt egy olyan úton haladt előre, a melyet egy domb elrejtett Eustacia elől. A kertajtótól odáig gyorsak és határozottak voltak léptei, látszott, hogy most szeretne elrejtőzni, mint a hogyan az előtt bejutni vágyott.

Lesütötte fejét; szeme előtt két kép lebegett: Clym sarlója s a vesszők az ajtónál és egy asz-

szony arca, a ki az ablaknál kitekint. Ajkai cso-dálatosan megvékonyodtak s reszkettek, a mint ezt mormolta: — Ezt nem vártam fiam! Hogy vitte rá a lelke! Otthon van, s elnézi, hogy a felesége ajtót zárjon előttem. Azon igyekezve, hogy mielőbb eltűnjön előlük, letévedt a hazavivő útról s míg az után nézelődött, egy kis gyerekre akadt, a ki szedret szedegetett. Nunsuch Jankó volt az, Eustacia kis tűzrakója. A fiú mindjárt csatlakozott Yeobrightnéhoz, s ott ballagott aztán mellette tán nem is tudva tulajdonképen, hogy mit cselekszik. Yeobrightné, mintha delejes álomba merült volna, úgy beszélt vele:

— Hosszú út áll előttünk fiam, ránk estele-dik, mire haza érkezünk.

— Én rám nem, mondta a kis útitárs, én még kapózok vacsora előtt, mi pedig már hatkor va-csorálunk; apám akkor jön haza, a kegyelmed apja is akkor megy haza?

— Az már nem jön haza többet, a fiam sem soha, s más sem.

— Mért olyan szomorú? Tán kísértetet látott?

— Rosszabbat láttam. Egy asszony arcát a ki az ablakból rám nézett.

— Olyan csunya volt?

— Olyan. Mindig csunya látvány az az asz-szony, a ki a holtra fáradt utast észre veszi, s nem bocsájtja be.

— Egyszer mikor halat fogtam a Throope tóban, láttam, hogy egy másik képem ugyancsak

néz engem; úgy megijedtem, s olyat ugrottam, hogy!

— Ha csak egy lépésnyire elibem jönnek, milyen szépen összebékülhattünk volna. Most már ennek vége. Kicsuktak. Bizonyosan rám haragította Clymot. Hát lehet olyan szép test szív nélkül? Úgy látom lehet. Én a szomszédom macskájával sem tettem volna ezt ilyen rekkenő napon.

— Mit beszél kigyelmed?

— Soha, soha többé. Még ha értem küldenek akkor sem.

— Furesa egy asszony kigyelmed, hogy így beszél.

— Nem vagyok én fiam, egy szikrát sem vagyok. Legtöbb ember így beszél, a kinek gyereke van. Így beszél majd az anyád is ha te megnősz.

— Nem a! csak nem beszél ostobaságokat.

— Igazad van fiam, magam is azt hiszem, ostobaság ez. Nem fáradtál ki ebben a hőségben?

— Ki én. De nem olyan nagyon, mint kigyelmed.

— Hogy tudod?

— A képe sáppadt oszt' izzadt is, a feje meg csak úgy csüng lefelé.

— Ah! nem a meleg az én bajom.

— S mikor lép, miért tesz így?

És a gyermek sántított, mintha nyomorék lett volna.

— Mert olyan teher szakadt rám, a mit nem bírok.

A fiúcska elhallgatott s tünődni látszott. Így mendegéltek még egy fertály óráig, akkor Yeobrightné, a ki szemmel láthatólag gyöngült, így szólt:

— Le kell ülnöm.

Mikor leült, a gyerek sokáig nézte s aztán így szólította meg:

— Milyen furcsán lélezkik kigyelmed. Mint a bárány, mikor megkergetik, hogy majd ledobban bele. Mindig így szokott lélekezni?

— Nem mindig. — Olyan halkán beszélt, hogy csaknem suttogott.

— Nagyon álmos ugy-e? Már is behunyta a szemét.

— Nem. Nem sokat alszom én már addig. Akkor remélem, nagyot aluszom — igen nagyot. Meg tudnád mondani, kiszáradt-e az idén a Bottom?

— A Bottom-tó igen, de a Parker nem, az nagyon mély, nem is szárad ki soha. Itt van az is mindjárt.

— Tiszta a vize.

— Elég tiszta, csak ott zavaros, a hol a lovak inni szoktak.

— Nesze, siess, hozz nekem egy kicsit a tisztájából. Nagyon rosszul vagyok.

A kis vesszőkosárból, a melyet kezében tartott, egy régimódi, fületlen porcelláncsészét vett

elő; két ilyen findzsát őrzött gyermekora óta, s most csekély ajándékkal elhozta magával a Clym és Eustacia számára.

A fiú útnak eredt s csakhamar hozta is a vizet, már a milyet kapott. Yeobrightné megízlelte, de olyan meleg volt, hogy megundorodott tőle és kiöntötte. Szemeit behunyva ülve maradt azután is.

A gyerek várakozott, játszogató mellett, elfogott egy párt azok közül a barna pillangók közül, a melyek körülöttük repkedtek, aztán várakozott megint s végre így szól:

— Jobb szeretek menni, mint itt maradni. Indulunk nemsokára?

— Nem tudom.

— Hát magamban elmehetek? — folytatá. Nyilván attól tartott, hogy valami kellemetlen szolgálatot rónak reá. Tetszik még valami kigyelmednek?

Yeobrightné nem felelt.

— Mit mondjak az édes anyámnak? — kérdé ismét a fiú.

— Mondd meg neki, hogy láttál egy megtört szívet asszonyt, a kit a fia eltaszított magától.

Mielőtt távozott volna, még egyszer töprengve reá pillantott, mintha balsejtelmei volnának, hogy nem nagylelkű dolog, a mit cselekszik; bizonytalanul, csodálkozva nézte, mint a ki valami különös, régi kéziratot vizsgál, a melynek a kulcsára nem tud rájönni. Nem volt már egészen gyermek, érezte valamennyire, hogy részvétet kellene tanu-

sítania, de nem is volt elég érett arra, hogy ment legyen a félelemtől, a mely mindig elfogja a gyermekeket, ha nyomorúságban látnak nagy embekeket, a kik ő előttök addig sérthetetlennek tünnek föl. S nem tudta eldönteni, hogy ez asszony és baja vajjon szájalomraméltó-e vagy félelmetes. Levette róla a szemét, s szó nélkül távozott. Egy mérföldet sem haladt, már teljesen megfejtkezett útítársáról, csak azt tudta, hogy asszony volt, a ki leült pihenni.

Az izgalom s a testi erőfeszítés csaknem végkép kimerítette Yeobrightné, de azért vonszolta magát tovább, hosszan meg-megpihenve minden egy pár lépés után. A nap már délnyugaton állott, s egyenesen az arczára süttött, mint valami könnyörületlen gyújtogató, a ki fáklyával kezében várja az alkalmat, hogy elhamvassza. A fiú távoztával minden élet eltűnt a tájról, ámbár a himtűcskök meg-megszakadó rekedt szava a rekettyebokrokban eléggé mutatta, hogy mikor a nagyobb állatfajokon csüggedtség vesz erőt, egy láthatatlan rovarvilág vidám, eleven életet él.

Végre a hazavivő útnak körülbelől kétharmadán egy lejtőhöz ért, a hol egy folt démutka illatozott az ösvény mentén, itt ismét lepihent.

Előtte egy véget nem érő, jól megterhelt hangyaboly özönlött az úton át. Olyan látványt nyújtott az, mint egy népes utca toronytetőről nézve. Eszébe jutott, hogy azon a helyen esztendőök óta sűrögnek már a hangyák, s a hajdaniak nyilván

ősei voltak ezeknek, a melyeket most szemlélget. Hátradőlt, hogy kényelmesebb legyen a helyzete, s a keleti ég enyhe fénye ép oly jól esett szemének, mint fejének a démutka vánkosa. Míg így nézelődött, egy kócsag szállott föl az égnek azon a tájékán, s a nap felé fordulva repült tova. Csoron vizesen repült föl a völgynek valamelyik mozarából, s a mint szállott, a szárnya széle, a czombja, a begye, úgy fölfogta a verőfényt, hogy tündökölt belé. A zenith odafönt, a hol a madár volt, szabad, boldog helynek látszott, a mely semmi összeköttetésben sincs azzal a földgolyóval, a hova ő lánczolva van, s vágy fogta el, bár ő is fölemelkedhetnék a talajról, s repülhetne, mint az a kócsag repül. De mivel anya volt, csakhamar föl kellett hagynia azzal, hogy a saját sorsán töprenkedjék. Ha gondolatai, mint a meteor, csikot rajzoltak volna a menny boltjára, ellenkező irányban futott volna az a kócsag röptével, s keleten a Clym házánál ért volna véget.

VII. FEJEZET.

Anya és fiú találkoznak.

Ezalatt Clym fölébredt, fölült és körültekintett. Eustacia ott ült mellette egy széken, könyvet tartott a kezében, de egy idő óta már nem olvasott.

— Ej! — szólt Clym, megdörzsölve a szemét. — Mily nagyot aludtam. S oly rossz álmom volt, hogy sohasem felejttem el.

— Gondoltam, hogy álmodtam látsz.

— Úgy is volt. Anyámról álmodtam. Elvittelek hozzá, hogy béküljete ki, s mikor odaérkezünk, sehogy se tudunk bemenni, pedig anyám folyton segítségért kiáltozott. No de, álmom, esős idő! Hány óra, Eustacia?

— Fél három.

— Olyan késő van. Nem volt szándékom ilyen sokáig itthon maradni. Mire eszem valamit, három is elmulik.

— Anna nem jött még vissza a faluból; gondoltam, nem költelek föl, míg ő idehaza nem lesz.

Clym az ablakhoz lépett, s kitekintett. Egyszer csak elgondolkozva így szólt: — Hét mulik hét után, s anyám még sem jön. Azt hittem, ekkorára rég hírt hallok felőle.

Balsejtelem, megbánás, félelem, elhatározás villantak át gyors egymásutánban Eustacia sötét szeméin. Borzasztó nehéz föladat volt az, a mi reá várt, hogy megmeneküljön tőle, elhalasztotta a megoldást.

— El kell mennem hozzá mielőbb — folytatta Clym — s azt hiszem, legjobb lesz, ha egyedül megyek.

Fölvette lábvédőjét s a keztyűket, aztán újra a földre dobta őket: — Mivel ma már jó későn ebédelünk, nem megyek vissza a pusztára, a kert-

ben dolgozom, s este, majd ha hűvösebb lesz, át-sétálok Blooms-Endre. Biztos vagyok benne, hogy csak egyet kell lépnem feléje, s anyám elfelejt mindent. Meglehetősen késő lesz, mire hazajövök. Megtart három órát az út oda és vissza. De egy kimaradásomat nem veszed rossz néven, úgy-e kedvesem? Mire gondolsz, nagyon elmerültnek látszol.

— Nem tudom — felelt Eustacia komoran. Bárcsak más valahol lagnánk, Clym. Itt balul üt ki minden.

— Igen, ha magunk is segítünk. Vajon volt Thomasin mostanában Blooms-Enden? Remélem, igen. De mégis bajosan lehetett, hisz egy hónap se igen telik bele, megszületik a kicsije. Miért is nem jutott ez elébb eszembe! Szegény jó anyám, mily elhagyatottságban folynak napjai.

— Nem szeretem, hogy ma még el.

— Miért?

— Olyat hallhatsz, a mi engem tönkretesz a te szemedben.

— Anyám nem boszúálló — felelt Clym egy kicsit fölpirulva.

— Szeretném, ha itthon maradnál — ismétlé Eustacia halk hangon. Ha beleegyezel a kérésembe, ígérem, hogy holnap meglátogatom én, ki is békülök vele, s nála maradok, míg te értem nem jössz.

— Miért épen most lettél erre kész? Hányszor kértelek rá és sohasem tetted meg.

— Többet nem mondhatok, mint azt, hogy szeretnék találkozni vele, mielőtt te meglátogatnád — szolt Eustacia türelmetlen mozdulatot téve a fejével. Tekintete aggodalmas volt, a mi inkább vérmes természeteknél fordul elő, mint olyanoknál, a milyen az övé volt.

— Csodálatos, hogy épen akkor vagy hajlandó megtenni, a mit már oly régen ajánlok, mikor látod, hogy én is készülődöm. Ha holnapig várok, egy nap megint elvész, s tudom, hogy el nem bírnék aludni az éjtszaka, ha itthon maradnék. El akarom igazítani végre s el is igazítom ezt a dolgot. Azután ellátogathatsz te is, úgyis egyre megy.

— Nem vihetnél legalább el magaddal?

— Én nem sokáig maradok, s te aligha tudnád megtenni azt az út nagyobb pihenés nélkül.

— Legyen hát akaratod szerint — felelt Eustacia oly ember nyugodtságával, a ki kész ugyan valamicskét tenni a következmények elhárítására, de inkább bevárja az eseményeket, minthogy más irányba terelje őket, ha már nem egész könnyen megy.

Clym azután kiment a kertbe, Eustacia pedig egész délután gondolatokba mélyedtnek s elbágyadtnak látszott, a mit ura a nagy melegnek tulajdonított.

Estenden útra kelt Yeobright. Noha a nyár heve még most is tikkasztó volt, a napok már jelentékenyen megrövidültek, s alig haladt Clym

egy mérföldnyire, a puszta bibora, barna és zöld foltjai teljesen egyszínűekké váltak, csak ott látszott egy-egy fehér pont, a hol a tengeri nyíl-tanyák előtt egy kis kvarcz-homok csomó állott, vagy a hol a kovaköves gyalogutak fonalakként futották át a lejtőkön. Majdnem mindegyik egyedül álló, lebotolt bokorban zörgött egy-egy tarka gém, mint valami szélmalom, míg csak szuszszal győzte, aztán elhallgatott, meglebbenté szárnyát, körülröpülte a bokrot, újra letelepedett, s egy kicsit hallgatva, megint zörögni kezdett. Lépteire fehér molnár-lepkék szállottak föl a levegőbe, s a napnyugat lágy világossága ráesett szárnyaikra.

Yeobright azzal a reménnyel haladt a nyugalmas tájon, hogy nemsokára jóra jön minden. Végre egy olyan helyre ért, a hol enyhe illatszál-longott az út fölött. Itt egy percze megállott, hogy beszívja azt az ismerős jó szagot. Az a pont volt az, a hol négy órával azelőtt anyja kimerülten ült le a démutkás halmocskára. A mint álldogált, hang ütötte meg a fülét. Félig sóhajtás volt az, félig nyögés.

Oda tekintett, a honnan a hang jött, de semmit sem látott, csak épen egy kis domb körvonalait az égen. Közelebb lépett s most egy fekvő alakot pillantott meg csaknem a lábai előtt.

Sok emberre gondolt, de az csak meg se vilant az eszében, hogy a ki ott fekszik, az ő családjából való lehet. Hihetőnek látszott, hogy az a valaki szántszándékkal maradt ki hazulról.

A rekettyevágók nem egy éjtszakát töltöttek szabad ég alatt ez időtájt, hogy megkíméljék magukat attól a fáradtságtól, a mibe a hazamenetel s a visszajövés kerül. De Clym visszaemlékezett a nyögésre, jobban szemügyre vette az alakot, akkor látta, hogy asszony; borzongás futott át rajta, mintha hűvös fuvallat csapta volna meg. De még akkor sem tudta biztosan, hogy az az asszony épen az ő anyja, mignem lehajolt, s megismerte azt a sápadt, behúnyt szemű arcot.

Lélekzete megakadt, mintha rögtön meg kelene fulladnia, s ajakán elhalt a sikoltás. Hirtelen elveszté az időről s térről való öntudatát; úgy tetszett neki, hogy még gyermek, anyjával kísétált a pusztára, s az idő estefelé jár. Aztán magához tért, még lejjebb hajolt, s észrevette, hogy anyja még lélezkzik s lehellete gyöngye ugyan, de szabályos, csak olykor-olykor akadozik.

— Az Istenért! Mi bajod anyám? Nagyon rosszúl vagy? De nem halsz meg úgy-e? — kiáltott ajkát anyja arcához szorítva. Én vagyok, Clym! Hogy jutottál ide! Mit értek mindebből?

E pillanatban megfeledkezett arról az örvényről, a melyet Eustacia iránti szerelme támasztott közöttük, s a jelen hozzákapcsolódott ahhoz a multhoz, a melyben még nem volt eltérés közöttük.

Yeobrightnénak megmozdult az ajka; úgy látszott, ráismert fiára, de szólni nem tudott. Clym igyekezett fontolóra venni, hogyan vigye el

onnan, mert ott nem maradhat, a harmat mindjárt leszáll. Izmos ember volt, az anyja pedig sovány. Körülölelte, fölemelte egy kicsit s szólt: — Nem fáj?

A beteg fejét rázta, erre Clym fölvetette s lassu léptekkel elindult. A levegő már egészen lehült, de ha olyan helyre jutott, a hol a homokos talajt semmi növény sem fődte, érezte arczán azt a meleget, a melyet a föld a nap folyamán magába szítt. Mikor anyját a karjára vette, nem is igen gondolt arra a távolságra, melyet a Blooms-Endig meg kell tennie, de most, noha délután pihent, mégis csak fáradni kezdett. Így haladt előre, mint Aeneas az apjával, fölötte keringtek a denevérek, a kecskefejek szárnya csaknem az arczát érte, de embernek nyoma sem volt sehol.

Még majdnem egy mérföldnyi út választotta el Blooms-Endtől, midőn anyja nyugtalankodni kezdett, mintha kellemetlen volna fia karjai közt feküdnie. Clym ekkor térdére fektette s körül nézett. Út ugyan egy sem volt közelben, de azok a blooms-endi kunyhók, a melyekben Fairway, Sam, Humphrey, s a két Cante lakott, egy mérföldnyire sem estek. Aztán mindössze ötven yardnyira állott egy vályogból, tőzgeből épített kalyiba. Ez elhagyott kunyhó körvonalai odalátszottak, s Clym elhatározta, hogy lépteit arrafelé irányozza. Mihelyt odaért, anyját gondosan letette a bejáratnál; aztán elfutott, zsebkésével vágott egy öl száraz páfrányt, abból a házikóban, a mely egy-

felől szabadon állott, ágyat vetett, s anyját arra fektette; aztán, a hogy csak birt, szaladt a Fairway háza felé.

Majdnem egy negyedóra telt el úgy, hogy semmi se törte meg a csendet, a beteg szaggatott lélekzetén kívül, akkor mozgó alakok kezdtek megeleveníteni a pusztát s az égbolt határvonalát. Néhány pillanat múlva már megérkezett Clym s vele Fairway, Humphrey és Nunsuch Zsuzsánna; Dowden Olly, a ki véletlenül épen Fairwaynél volt, Keresztély és Cante apó siettek még nyakrafőre utánuk. Lámpát, kéngyújtókat, vizet, párnát hoztak magukkal, s még egyet-mást azonkívül, a mi hamarjában eszükbe jutott. Samot visszaküldték brandyért, egy gyerek pedig Fairway ponyját hozta el, a ki ezen a legközelebbi orvoshoz indult, azzal az utasítással, hogy útközben még Wildeveékhez is beszéljen, s Thomasint is értesítse nénje betegségéről.

Sam hamar megérkezett a brandyvel s a lámpavilágnál adtak belőle a betegnek, a ki ezután kissé magához térve, jelekkel igyekezett értésükre adni, hogy a lábának van baja. Dowden Olly végre megértette s vizsgálgatni kezdte a lábát. Vörös volt az és dagadt. Mialatt nézték, a vörösség ólomszínbe kezdett átmenni, s a közepén egy bibor pont jelent meg, kisebb a borsószemnél, s észrevették, hogy vércsepp az, mely a boka lágy húsából serkedt ki s félgömb alakot öltött.

— Tudom már, mi ez — kiáltott Sam. Vipera csipte meg.

— Csakugyan — mondá Clym hirtelen. Emlékszem, gyermekkoromban láttam egy épen ilyen csipést. Oh, szegény anyám!

— Az én apámat csipte volt meg — szólt Sam. Csak egy módon lehet meggyógyítani. Be kell dörzsölni a sebet viperazsirrral, s ahhoz csak úgy jut az ember, ha megsüt egy párt. Az apámmal is így tettek.

— Régimódi orvosság az, s én nem igen bízom benne — mondá Clym elgondolkozva. De egyebet úgy se tudunk tenni, míg az orvos meg nem érkezik.

— Biztosan gyógyít az — vágott közbe nyomatékosan Dowden Olly. Magam is használtam, míg dajkaságba jártam.

— Akkor napvilágért kell imádkoznunk, máskor nem foghatunk — jegyzé meg Clym komoran.

— Majd utána nézek én mindjárt — mondá Sam.

Azzal fölvetett egy zöld mogyoróágat, a melyet sétatápalezául szokott használni, az egyik végén behasított, a hasadéka egy kicsike kavicsot dugott, s a lámpával kezében neki indult a pusztának. Clym ezalatt egy kis tüzet gerjesztett, s Nunsuch Zsuzsánnát haza küldte serpenyőért. Még vissza se jött Zsuzsánna, Sam már hozott viperát, hármat is; egy, a csipető ágai közé szorítva,

hevesen csavargatta farkát, fejét, kettő pedig dögöltön csüngött le a botról.

— Élve, frissen, a mint kellett volna, csak egyet tudtam fogni — mondá Sam. Ezt a kettőt ma öltem meg, hogy itt dolgoztam; de a kigyó sohase döglik meg napszállta előtt, hát valami nagyon megromolva nem lehetnek.

Az eleven vipera apró fekete szemével baljóslatilag nézegette a társaságot, s úgy tetszett, a méltatlankodás színesebbé teszi azokat a szép fehér és fekete pettyeket, melyek a hátát díszítették. Yeobrightné ránézett a kigyóra, a kigyó őreá: a beteg összeborzadt, s elfordította a szemét.

— Nézzétek! — mormolá Cantle Keresztély. Ki tudja, szomszédok, nincs-e ezekben a viperákban egy csepp abból a kigyóból, a melyik a paradicsomban almát adott annak a meztelen fiatal asszonynak. Nézzétek csak a szemét, világra olyan, mint valami mérges ebszóló. Csak nem tud talán elátkozni bennünket. Én tudok egy pár embert itt a pusztán, a kit a vipera megvert a szemével. Világéletemben meg nem ölnék többet egy fia kigyót sem.

— Helyes, jó is félni, ha másképp nem tehet az ember — mondá Cantle apó. Ha én ezt idején tudom, sok nagy veszedelmet elkerülhettem volna.

— Mintha valamit hallanék a félszer felől — mondá Keresztély. Ha már bajnak kell lenni, legálább jönne napvilágon, mikor az ember kimutathatná a bátorságát s nem igen rimádkodn

legvénebb boszorkánynak se, ha ugyan volna benne egy kis mersz, s jól meg tudná oldani a kereket.

— Annál már okosabbat tudna tenni még olyan együgyű ember is, mint jó magam — jegyzé meg Sam.

— Hát bizony a baj akkor jön, mikor legkevésbé várjuk. Mit gondolnak kigyelmetek, ha Yeobrightné asszony meghalna, perbe foghatnának minket vajon, és vádolhatnának bennünket azzal, hogy megöltük?

— Nem, odáig nem vihetnék a dolgot — mondá Sam — ha csak azt be nem tudnák bizonyítani, hogy valaha vadorzók voltunk. De hiszen csak megépül szegény.

— No engem ugyan csíphetett volna meg tiz kigyó is, azért egy napi dolgomat se mulasztottam volna el — mondá Cantle apó. Olyan vagyok én, ha egyszer sarokra kell állani. De hát nem is csuda, hiszen hadra-háborúra neveltek engem. Bizony sok mindenem mentem keresztül, de oda se néztem semminek se, a mióta katonának álltam. Fejét rázta az öreg s mosolygott, a mint saját, egyenruhás képe megjelent emlékezetében. Mindig első voltam én fiatal koromban, a leggalánsabb csapatban is.

— Talán azért volt az úgy, mert mindenütt a legnagyobb bolondot szokták legelől állítani — szólalt meg Fairway a tűz mellől, a melyet tóden állva fuvócskált.

— Azt hiszed Timotheus? — kérdé Cantle apó hirtelen megnyúlt ábrázattal, Fairway felé közeledve. Így hát megeshetik az emberrel, hogy esztendőkön át jóra való, ép elméjű embernek tartja magát, s egy szikra igazsága sincs benne.

— Sohse törődjék kend most azzal, apó! Mozogjon csak, hozzon még egy kis galyat. Elment talán a kend esze, hogy itt locsog-fecseg, mikor élet, halál van kérdésben.

— Igazad van — mondá Cantle apó mélabus önmegadással.

— Bizony ma éjjel nem jól megy a sora azoknak, a kik a maguk idejében voltak valamik, s ha még százszor úgy értenék is az obóához meg a kisbögőhöz, tudom nem volna lelkem ma este csak egy nótát is játszani rajtok.

Ezalatt megjött Zsuzsánna a serpenyővel; az élő viperát megölték, s a fejét mind a háromnak levágták. Testüket darabokra szabdalva s fölhasítva a serpenyőbe dobták, a hol az mindjárt sutorogni és serczeni kezdett. Mihamar tiszta olajesepek fakadtak a tetemekből, s Clym bele-mártva a zsebkendője sarkát, megkente vele a sebet.

VIII. FEJEZET.

Eustacia jó szerencséről hall hírt, de rosszat lát.

Eustacia bizonyosra vette, hogy nem maradhat következmények nélkül az, ha Clym megtudja, hogy anyja ma nem tudott bemenni hozzájuk. Félelmeknek nem látszottak előtte a következmények, de kellemetleneknek igen, s épen a kellemetlen volt az, a mit ő az ijesztőnél nem kevésbé gyűlölt.

Hogy az estét egyedül kell töltenie, az bár mikor is bántotta volna, épen ma meg, az előző órák izgalmai után, még bosszantóbb volt ez rá nézve, mint valaha. A két látogatás nyughatatlanná tette. Nem annyira aggodalom szállotta meg arra a gondolatra, hogy a Clym és anyja közti beszélgetésben valószínűen rossz világításban fog föltűnni, hanem inkább bosszúság, s tulajdonképen most már szerette volna, ha kinyitotta volna az ajtót. Kétségkívül azt hitte volt, hogy Clym fölébredt, s ez egészen tisztességes mentesség, de nem teljes, mert semmi sem mentheti föl a megrovás alól, a miért az első kopogtatást elhallgatta. Mégis a helyett, hogy magát kárhóztatta volna a történetekért, az egész hibát valami határozatlan, colossalis Teremtőnek a nyakára toltta, a ki az ő helyzetét a világban kijelölte és sorsát kiszabta.

Ebben az évszakban kellemesebb volt éjjel sétálni, mint nappal, s mikor Clym már körülbelől egy óra óta távol volt, Eustacia hirtelen elhatározta, hogy kimegy a Blooms-End felé s esetleg visszatérőben találkozik vele. A mint a kerítéshez ért, kocszörgést hallott, s körülnézve látta, hogy nagyapja jön a kocsiján.

— Csak egy perczre állhatok meg, köszönöm — felelt Eustacia üdvözlő szavaira. Keleti Egdonra sietek, s csak azért tettem ezt a kerület, hogy elmondjam neked az ujságot. Talán hallottad is már, micsoda szerencse érte Wildevét?

— Nem — válaszolt Eustacia közönyösen.

— Hát vagyont örökölt, tizenegyezer fontot; meghalt valami nagybátyja Kanadában, épen mikor hírét vette, hogy családja a Cassiopeiával a tengerbe sülyedt. Így minden a Wildevé lett, a nélkül, hogy csak álmódott volna is róla.

Eustacia meg sem mozdult egy kis ideig. Mikor tudta ezt meg Wildeve? — kérdé aztán.

— Hát ma reggel, mert én tizkor hallottam, mikor Charley visszajött. Ez aztán a szerencsés ember! Milyen bolond is voltál te, Eustacia!

— Mi tekintetben? — kérdé az asszony, tette-tett nyugalommal emelve föl szemét.

— Hogy nem kötötted le, mikor a kezében volt.

— Dehogy is volt!

— Én csak nagysokára tudtam meg, hogy volt valami köztetek; s szavamra, ha tudom,

tűzön-vizen elleneztem volna; de azóta úgy látszik, hogy mégis jártatok egymás után. Miért az ördögért nem tartottad hát meg magadnak?

Eustacia nem válaszolt, de úgy nézett, mintha ő is ilyen véleményen volna, ha hozzá akarna szólni a dologhoz.

— És hogy van a szegény vak urad? — folytató az öreg. Nem rossz fiú ez sem, a mi azt illeti.

— Nincs semmi baja.

— Az unokahuga bezzeg jól járt most. Az ebadtát, lányom! neked kellene most azon a helyen lenni. No, de már mennem kell. Van valamire szükségetek? Tudod, hogy a mi az enyim, az a tiétek is.

— Köszönöm, nagyapám, most semmire sincs szükségünk — mondá Eustacia hidegen. — Clym rekettgyválni jár, de csak úgy időtöltésből, mert egyebet úgy sem tud csinálni.

— Az időtöltésért fizetik is, nem? Három shillinget kap százáért — úgy hallottam.

— Clymnak van pénze — mondá az asszony fölpirulva; de szeret keresni is valamicskét.

— Nagyon jól teszi; jó éjtszakát! És a kapitány tova hajtott.

A mint nagyapja elment, Eustacia gépszerűen haladt előre a maga útján; de gondolatai nem anyósával és Clymmal foglalkoztak többé. Wildevét minden panasza daczára, a melylyel végzete ellen kifakadt, szárnyaira vette a sors, s még egyszer a verőfényre helyezte. Tizenegyezer font!

Minden egdoni szempontjából gazdag ember volt. Eustacia szemében is hatalmas összeg volt az, elég arra, hogy betölthesse mindazokat a vágyait, a miket Clym az ő ridegebb pillanataiban hiába-valóknak, fényűzőknek nevezett. A pénzt nem szerette Eustacia, de szerette azt, a mit pénzen meg lehet szerezni; s az új környezet, a melybe képzelete Wildevet helyezé, nagy érdeket kölcsönzött ennek. Visszaemlékezett rá, hogy mily gondosan volt öltözködve ma reggel: valószínűen a legjobb ruháját vette föl, nem törődve azzal, ha megtépi is a tüske, a tövis. S aztán modorára gondolt vele szemben.

— Oh, látom, látom! — mondá. Mennyire eped utánam most, hogy teljesítsen mindent, a mit kívánni tudok.

Visszaidézve a részleteket, pillantásait, szavait, mikre akkor alig vetett ügyet, világossá lett előtte, mily határozottan az új hír következményei voltak azok. Ha olyan ember volna, a ki zokon veszi, hogy túladtak rajta, dicsekedve emlegette volna föl előttem a szerencséjét; s e helyett merő figyelemből az én nyomorúlt helyzetem iránt, egy szóval se czélezott rá, s csupán az világított ki minden szavából, hogy még mindig szeret, mint valami magánál felsőbb lényt.

Hogy Wildeve ma elhallgatta, minő szerencse érte, az egyenesen kiszámított dolog volt nála; tudta, hogy az ilyen asszonyra hatással lesz. A tapintatnak e finom vonásai a másik nemmel

szemben, általában erős oldalát képezték. Különös sajátsága volt, hogy míg egyszer szenvedélyes, zehernye, érzékenykedő volt valamely asszony iránt, máskor oly páratlan gyöngédséggel bánt vele, hogy előbbi elhanyagolása nem tűnt föl udvariatlanságnak, sértései nem bántalomnak, szakítása csupán különös figyelemnek tetszett, s becsületének elrablása kiváló lovagiasságnak. Ez a férfi, a kinek csodálatát ma Eustacia föl sem vette, a kinek jókívánatait alig tartotta érdemeknek arra, hogy fogadja, a kit a hátulsó ajtón vezetett ki a házból, ez ma tizenegyezer fontnak a birtokosa, s a mellett szép szakszerű nevelésben részesült.

Eustacia gondolatait annyira lefoglalta Wildeve szerencséje, hogy elfelejtkezett arról, mennyivel közelebb van az ő pályafutásához a Clymé; s a helyett, hogy tovább sétált volna, egyszerre csak leült egy köre. Almodozásából egy hang riasztotta föl, s fölemelve fejét, háta mögött, közvetlen közelében a régi szeretőt és gazdag örököst pillantotta meg.

Úlve maradt, ámbár az arcán mutatkozó zavar bárki előtt elárulta volna, a ki úgy ismeri őt, mint Wildeve, hogy ő róla gondolkozott.

— Hogy került ön ide? — kérde Eustacia az ő tiszta, halk hangján. — Azt hittem, otthon van.

— Hogy az önök kertjét elhagytam, a faluba mentem, s most visszajöttem; ennyi az egész. Hová indult ön, ha szabad kérdeznem?

Eustacia a Blooms-End felé intett a kezével. — Az uram elébe megyek. Alighanem baj lesz belőle, hogy ön ma meglátogatott.

— Hogy-hogy?

— Mert nem eresztettem be Yeobrightnét.

— Reménylem, az én látogatásom nem volt kellemetlen önnek.

— Nem. Nem az ön hibája volt, — mondá nyugodtan.

Ekkor fölállt s aztán önkéntelenül ballagtak tovább egymás mellett szótlánul, két vagy három perczig. Eustacia törte meg a csendet: — Azt hiszem, gratulálnom kell önnek.

— Mihez? Oh, igen, a tizenegyezer fonthoz ugyebár? Hát bizony, miután valami mást nem nyertem meg, be kell érnem azzal, hogy ezt megnyertem.

— Úgy látszik nagyon közönyösen veszi. Miért nem mondta nekem, mikor ma nálunk volt? — mondá Eustacia az elhanyagolt asszony hangján. — Egész véletlenül értesültem róla.

— Volt szándékomban megmondani, — szólt Wildeve. — De — nos, beszéljünk nyíltan, — de nem volt kedvem fölhozni, a mint megláttam, hogy az ön csillaga, Eustacia, nem áll valami magasan. Mikor láttam, hogy az ura a kemény munkában elfáradva fekszik, éreztem, hogy idétlen dolog volna szerencsémrel kérkednem. S mégis ön ott mellette állott, éreznem kellett azt is, hogy ő sok tekintetben gazdagabb nálam.

Erre Eustacia lappangó gonoszkodással kérde:

— Oda adná neki a vagyonát én értem?

— Föltétlenül, — felelt Wildeve.

— Oly dolgokról ábrándozunk, a melyek kép-
telenségek és nem is teljesedhetnek be; hátha
megváltóztatnók a tárgyat.

— Nagyon helyesen; és én elmondom önnek
a jövőt illető terveimet, ha ugyan nem restelli
meghallgatni. Kilenczezer fontot állandó beruhá-
zásba fektetek, egy ezeret megtartok készpénz-
nek, a többi egy ezerből pedig utazni fogok vagy
egy esztendeig.

— Utazni? Mily pompás gondolat? Hová
szándékszik menni?

— Először Párisba, a telet meg a tavaszt ott
töltöm. Onnan, míg a nagy meleg be nem áll,
megyek Itáliába, Görögországba, Egyiptomba és
Palästinába. Nyáron átmegyek Amerikába, s
aztán, magam se tudom még, hogy rendezem be,
de el akarok menni Ausztraliába és körül Indiába.
Ekkorára már körülbelül meg is elégtem a mulat-
ságot. Aztán valószínűen visszajövök újra Pá-
rizsba, s ott leszek, a míg pénzemben tart.

— Újra vissza Párisba, — mormolá Eusta-
cia oly hangon, a mely csaknem sóhajtás volt.
Wildeve előtt sohasem említette ő, mily vágyakat
ébresztettek benne Clym elbeszélései Párisról;
s ime, ez most abba a helyzetbe jutott, hogy e
vágyakat kielégítheti. — Ön igen nagyra tartja
Párist, ugy-e?

— Bizony nagyra. Szerintem az a legszebb
hely a világon.

— Én szerintem is. És Thomasin vele megy?

— Velem, ha kedve lesz hozzá. De lehet, hogy
szívesebben marad itthon.

— Így hát ön elmegy utazni, én pedig itt
maradok.

— Azt hiszem, igen. De tudjuk, hogy ki ebben
a hibás.

— Én nem kárhoztatom önt, — szólt Eusta-
cia élénken.

— Oh én az ellenkezőt gondoltam. Ha valaha
mégis hajlandó lenne kárhoztatni, jusson eszébe
bizonyos este a Blackbarrowál, a mikor meg-
ígérte, hogy eljön a találkozóra és nem jött. Egy
levelet küldött nekem; s a szívem úgy fájt, míg
olvastam, a hogy, remélem, az öné sohasem fog
fájni. Ez volt az első távolodási pont. Aztán én
tettem valamit sebtiben . . . De hisz Thomasin
jó asszony és nem is mondok többet.

— Tudom, hogy a hibás akkor én voltam, —
mondá Eustacia. — De nem mindig úgy volt az.
Mégis csapás én rajtam, hogy nagyon hirtelen
ébrednek az érzelmeim. Ne tegyen több szemre-
hányást nekem, Damon, nem tudom elviselni.

Szóttalanul haladtak vagy egy mérföldet, mikor
Eustacia hirtelen megszólal: — Nem tért ön le a
rendes útvjáról, Wildeve?

— Ma éjjel minden út jó nekem. Elkisérem
addig a dombig, a melyikről Blooms-Endet meg-

látjuk, mert későllöm az időt ahhoz, hogy egyedül hagyjam.

— Ne fáradjon. Tulajdonkép semmi okom, hogy kint legyek. Inkább azt óhajtanám, hogy ne kíséren tovább. Az efféle dolgokat rendszerint rossz szemmel nézik, ha megtudják.

— Igaza van, elhagyom önt. Micsoda fény az ott a halmon?

Eustacia fölnézett s lobogó tűzvilágot vett észre, a mely nem messze tőlük, egy kunyhóból jött. A kunyhó, melyet ő máskor mindig üresnek talált, most népesnek látszott.

— Ha már eddig eljött, elkísérhetne még, míg ezt a kunyhót szerencsésen elhagyom? — szólott Eustacia. — Azt hiszem, Clymmal találkozott im valahol, de ha nem jönne, akkor sietek Blooms-Endre, hogy még ott találjam.

Haladtak tovább a tőzegkunyhó felé, s a mint közelibe értek, a tűzvilág és egy lámpa fénye mellett elég tisztán ki lehetett venni, hogy egy csoport pusztai férfi és asszony között, páfrányból rögtönzött ágyon egy női alak fekszik. Eustacia a fekvő alakban nem ismert rá Yeobrightnéra, sem a körülállók közt Clymra, míg egész közel nem ért. Akkor élénken tette kezét Wildeve karjára, s intett neki, hogy jöjjön vissza a nyílt ajtóból az árnyékba.

— Az uram és az anyja, — suttogá izgatott hangon. — Mi lehet itt? Lesz szíves megnézni és megmondani nekem?

Wildeve a kunyhó háta mögé ment. Egyszerre Eustacia észreveszi, hogy int a kezével; oda megy ő is.

— Komoly baj van itt, — mondá Wildeve. Innen mindent hallhattak, a mi bent történt.

— El se tudom gondolni, hol járhatott, — mondá Clym valakihez. — Minden arra mutat, hogy nagy utat tett meg, de ha még beszélni tudna, se mondaná meg nekem, hova. Mi az ön véleménye róla?

— A legrosszabbtól lehet tartani, — felelt komolyan egy hang, a melyben Eustacia fölismerte a vidék egyetlen orvosának hangját. — A kigyócsipéstől is szenvedett ugyan valamit, de a baj súlyosabbik része a kimerülés. Az egész azt a benyomást teszi rám, hogy igen nagy útat kellett megtennie.

— Mindig mondtam neki, hogy ne járkáljon sokat ebben az időben, — mondá Clym szomorú hangon. — Vajon helyes volt, hogy kigyózsirrall kentük be a sebet?

— Egészen helyes, ősrégi orvosság az, — azt hiszem, a kigyószelídítők találták ki, — válaszolt az orvos. — Hoffmann, Mead, s ha jól emlékszem, Fontana abbé is csalhatatlan irnak nevezik. Kétségtelen, hogy a legjobb volt, a mit tehetek; ámbár kérdés, hogy valami más olaj nem volna-e épen olyan jó.

— Ide, ide! — mondá gyorsan egy lágy női hang, s hallatszott, hogy Clym és az orvos előre

mennek a konyhó hátulsó részéből, a hol eddig állottak.

— Oh, mi az? — susogta Eustacia.

— Thomasin hangja volt, — mondá Wildeve. — Talán jobb lett volna, ha bemegyek . . . mégis esetleg zavartam volna őket.

Hosszú ideig teljes némaság uralkodott odabent; akkor Clym törte meg a csendet, kétségbeesett hangon fordulva az orvoshoz:

— Oh orvos úr, mi lesz ebből?

Az orvos nem válaszolt mindjárt; végre megszólalt:

— A beteg rohamosan gyengül. A szíve már előbb meg volt támadva, s a phisikai kimerülés meghozta a végső csapást.

Aztán asszonyi sírás hallott, aztán várakozás, aztán elfojtott felkiáltások, aztán egy különös fuldokló hang, aztán kínos esőnd.

— Mindennek vége, — mondá a doktor.

Hátul, a konyhóbelsejében susogták:

— Yeobrightné meghalt.

Majdnem ugyanazon pillanatban a két hallgatódzó egy vézna parasztgyereket vett észre, a mint a konyhó nyílt oldalán belépett. Nunsuch Zsuzsánna elibe ment, az ő fia volt az, s intett neki, hogy menjen vissza.

— Azért jöttem, hogy megmondjak valamit magának, anyám! — kiáltott éles hangon a gyermek. — Ézzel az asszonnyal, a ki itt alszik, ma együtt jöttünk egy darabon; s azt mondta

nekem, mondjam meg, hogy láttam őt, és hogy neki megtört a szíve, mert a fia eltaszította magától és akkor én haza jöttem.

Egy férfihang göresös zokogása hallatszott ki belülről; Eustacianak csaknem elakadt a lélekzete: — Ez Clym — be kell mennem — de merjek-e? Nem! menjünk innét.

A mint a konyhótól távolabb értek, rekedt hangon megszólal Eustacia: — Ennek én vagyok az oka. Gonosz dolgom lesz még e miatt.

— Utóljára se eresztette be a házukba senki? — tudakozta Wildeve.

— Nem; s épen ebből ered minden. Oh, mit kell tennem! Nem akarok találkozni velök; megyek egyenest haza. Isten vele, Damon. Most nem volnék képes tovább beszélgetni.

Elváltak, s Eustacia, a mint a legközelebbi halomra ért, visszanezett. Egy mélabus menet kanyarodott lámpavilág mellett, a konyhótól Blooms-End felé. Wildeve végkép eltűnt szem elől.

V. KÖNYV: A FÖLFEDEZÉS.

I. FEJEZET.

«Miért adatik világhossz annak, a ki nyomoruságban
vagyon?»

Egy este, körülbelül három héttel Yeobrightné temetése után, mikor a hold ezüst ábrázata egész sugárvetést vetett Clym alderworthi házikójának ajtajára, egy asszony jött ki a lakásból. Mintha üdülést keresne, a kert kapufélfájára támaszkodott. A halavány sugarak, a melyek a boszorkányt is széppé teszik, ezt a bájos arcot valósággal fenségessé avatták.

Alig pihent még meg itt, mikor egy férfi jött oda az úton, s némi habozás után így szólította meg:

— Hogy van a beteg ma éjjel, teinsasszony, ha nem alkalmatlanság kérdésem.

— Jobban van, de még mindig nagyon beteg, Humphrey — válaszolt Eustacia.

— Magánkívül van, teinsasszony?

— Nem. Most egészen magánál van.

— Még mindig úgy kiabálja az anyját, szegény? — folytatá Humphrey.

— Bizony, csak úgy, hanem mégsem egész olyan hevesen — felelt csöndes hangon az asszony.

— Nagy baj volt a, teinsasszony, hogy az a Jancsi gyerek elmondta előtte az anyja szavát, hogy azért halt volna meg, mert megtört a szive, a mért fia eltaszította magától. Nincs az a jótélelem, a kit az ilyen szó le ne verne a lábáról.

Eustacia nem válaszolt, csak a lehellete fogódott el egy pillanatra, mintha beszélni szeretne, de nem tudna, s Humphrey látva, hogy nem szándékszik többet mondani, visszafordult hazafelé.

Eustacia bement a házba, s föl a hálószobába, a hol egy erna lampá világított. Az ágyon feküdt Clym, megsápadva, lesóványodva; álmatlanul hanykolódott egyik oldaláról a másikra, s két szeme úgy tüzelt, mintha egész anyagjukat most egyszerre fel akarnák égetni.

— Te vagy Eustacia? — kérdé, a mint az asszony leült.

— Én, Clym. Lent voltam a kapunál. A hold gyönyörűen ragyog, s egyetlenegy falevél se mozdul.

— Ragyog? Mi köze a holdhoz ilyen embernek, mint én? Hadd ragyogjon — hadd legyen akármilyen, csak én ne lássak többé napot soha! Nincs nyugtom, Eustacia; gondolataim, mint az éles tör, úgy járják által a lelkemet. Oh, ide jöjjön

az, a ki igaz, eleven képét akarja megfesteni az emberi nyomorúságnak. Istenemre, halhatatlanságot arathat.

— Miért beszélsz így?

— Nem tudok megszabadulni attól a gondlattól, hogy mindent megtettem arra, hogy megvilkoljam anyámat.

— Ugyan, Clym!

— De igaz az, úgy volt; hiába engem mentetni! Gyalázatosan viseltem magam vele szemben — egy lépést se tettem a közeledésre; s ő nem tudott megbocsátani nekem. S most már halott! Ha legalább előbb adtam volna jelét, hogy szeretnék kibékülni vele, helyre állt volna a jó viszony köztünk, s ha akkor halt volna meg, nem fájna ilyen kegyetlenül. De sohase közeledtem a házához, s így ő se az enyémhez és nem tudhatta meg, mily szívesen látott vendég lett volna itt — ez emészti úgy a lelkemet. Nem tudta meg, hogy ép az éjjel voltam a házánál, mert már nem volt annyira eszméletén, hogy megértse a szavamat. Ha legalább meglátogatott volna! S menynyire vágytam erre. De így volt ez elrendelve.

Eustacia kebléből mély, megrázó sóhajtás szakadt föl, egy azon sóhajok közül, a melyek úgy megremegették őt, mint valami pusztító szélroham. Még ő mindig nem beszélt.

De Yeobright annyira el volt foglalva a lelkét hasogató gondolatokkal, hogy észre sem vette ezt. Mióta beteg, mindig ezeken évdött. Természetes

fájdalmát kétségbeeséssé fokozta a kis fiu szerencsétlen közbelépése, a ki anyja utolsó szavait, a félreértés egy keserű pillanatában szülemlett szavakat, tudatta vele. Aztán végkép leverte a szomorúság, s úgy sóvárgott a halál után, mint az eltikkadt mezei munkás az árnyék után. Igazán szánalomraméltó látvány volt ez a férfi, a kit valósággal elborított a bánat. Folyton siránkozott azon, hogy oly későnment el anyja házához, mert e hiba helyrehozhatatlan volt, s állandóan azt beszélte, valami ellensége iszonyúan félrevezette őt, azért nem jutott eszébe azelőtt, hogy neki kötelessége anjához menni, ha az nem jött hozzá. Fölhitta Eustaciát, segítsen neki önmagát vádolni, s midőn az, a kinek lelkét égette egy titok, a melyet nem mert elmondani, azt felelte, hogy ő nem tud ehhez hozzászólni, így kiáltott fel: — Mert nem ismerted az anyám természetét! Mindig kész volt arra, hogy megbocsásson, de én sohase kértem meg, s úgy tűntem föl előtte, mint egy makács gyermek, ez tette engesztelhetlenné. Nem, engesztelhetetlen nem volt, csupán büszke, tartózkodó, semmi több... Igen, tisztára értem, miért tartotta ki velem szemben oly soká. Várt engem. Tudom elmondta százszor is bánatában: «Hogy fizeti vissza a sok áldozatot, a mit érte hoztam!» Sohase nyitottam ajtót reá! Mikor egyszer elindultam, akkor már késő volt. Csak a gondolata is majdnem elviselhetetlen.

Néha úgy megszállta az önvád, hogy a tiszta

bánat egyetlen könyje sem enyhíté fájdmát, aztán nyugtalanul hánykódott ágyán, lázban égve, a melyet nem annyira testi szenvedései, mint inkább gondolatai idéztek elő. — Ha csak arról nyerhetnék bizonyosságot, hogy nem azzal a tudattal halt meg, hogy én gyűlöléssel viseltem iránta — mondá egyszer e hangulatában — az örök üdvösségemért nem adnám. De sohase tudhatom meg.

— Nagyon is átengeded magad ennek az emésztő kétségbeesésnek — szolt Eustacia. — Más embernek is halt meg az anyja.

— Ez nem teszi kisebbé az én veszteségemet. S a veszteségnél még jobban fájnak a körülmények, a melyek közt történt. Vétkeztem ellene, s e tekintetben nincs enyhülés számomra.

— Én azt tartom, ő vétkezett te ellened.

— Nem. Ő nem. Én voltam a bűnös; s szálljon az egésznek sulya az én fejemre.

— Kétszer is meg kellene gondolnod, a míg ilyesmit kimondasz — válaszolt Eustacia. — Magános embereknek bizonyára van joguk elátkozni magukat, a hogy nekik tetszik, de a kinek felelége van, az két személy fejére vonja vele a kárhozatot.

— Nagyon nyomorult állapotban vagyok ahhoz, hogy szépítgetéseidet méltányolni tudjam — mondá az összetört ember. — Éjjel-nappal kiáltja valami a fülembé: «Te is segítettél megölni!» De megvallom, hogy magamat utálván,

igazságtalan vagyok irántad is, szegény feleségem. Bocsáss meg érte, Eustacia, hisz alig tudom, mit cselekszem.

Eustacia mindig aggódalmasan kerülté férje tekintetét ily esetekben, mint ez; úgy érezte magát, mintha áruló volna, a kinek csupán Judás Iskariotes lehet méltó társa. Egy öreg, törődött asszony képe jelenik meg ilyenkor szemei előtt, a ki kopogtat egy ajtón, a melyet ő nem nyit ki; s e látványra összeborzad. Pedig Yeobrightra magára nézve jobb volt, ha nyíltan beszél maró fájdmáról, mert ha hallgatott, még többet szenvedett; s ha olykor-olykor hosszasabban maradt feszült, töprengő elmélyedésében, gondolatain rágódva, akkor parancsoló szükségé vált rá nézve, hogy megszólaljon s ez a bánat némi tekintetben magát fogyaszsa az erőlködéssel.

Nem sokkal azután, hogy Eustacia bejött a holdvilágos udvarról, könnyed lépések nesze hallatszot odakint, s a cseléd Thomasint jelentette.

— Ah! Thomasin! Köszönöm, hogy meglátogatsz — mondá Clym, a mint a vendég a szobába lépett. — Látod, mivé lettem! Nyomorult egy látvány vagyok, s irtózom attól, hogy jó barátaim így lássanak! még te veled is majdnem ilyenformán vagyok.

— Én tölem nincs okod irtózni, kedves Clym — felelt Thomasin komolyan, s édesen csengő hangja úgy hatott a szenvedőre, mint egy üde légáram valami sötét üregben. — Semmi

sincs benned, a mi engem bántana vagy vissza-riasztana. Voltam már én itt elébb is, de te nem emlékszel rá.

— De igen, emlékszem; nem vagyok én lázas, Thomasin, és nem is voltam egyáltalán. Ne hidd el, ha még állitanák is. Csupán mély bánat borult reám a miatt, a mit tettem; s ez, a testi gyöngeséggel együtt, olyanná tesz, mintha örült volnék. De azért az eszem egészen rendben van. Azt hiszed, tudnék emlékezni mindenre, a mi anyám halálakor történt, ha magamon kívül volnék? Szó sincs róla. Harmadfél hónapig élt szegény anyám, Thomasin, a legutolsó harmadfél hónap-pon át egyedül, elhagyottan, szomorúságban én miattam; s én ajtót se nyitottam rá soha, pedig öt mérföldnyire laktam hozzá. Harmadfél hónap! — Hetvenötször látta fölkelni és leszállani a napot oly állapotban, a minél egy kutya is jobbat érdemelne! A szegény emberek, a kiknek semmi közük sem volt hozzá, azok is törődtek volna vele, felkeresték volna, ha tudják, hogy beteg és elhagyott; de én, egyetlen fia, elég czudar voltam ahhoz, hogy felé se menjek. Ha van igazság az Istenben, akkor megöl engem. Félig már megvakított, de az sem elég. Csak ha több kinnal látogatna meg, akkor tudnék hinni benne örökre.

— Csitt, csitt Clym, az istenért, ne mondj ilyeneket! — kérlelte Thomasin könnyekbe és zokogásba törve ki; Eustacia pedig a szoba másik felében, bár halvány arcza nyugodt maradt, ide-

gesen össze-összereződött székén. Clym nem is ügyelve unokatestvérére, folytatta tovább.

— De még arra sem vagyok érdemes, hogy megpróbáltatásokat küldjön reám az ég. Mit gondolsz, Thomasin, fölismert-e anyám, s nem abban a rettenetes balhitben halt-e meg, hogy nem bocsátottam meg neki? Csak erről tudnál bizonyossá tenni. S te mit gondolsz, Eustacia? Felelj, kérek.

— Azt hiszem, biztosíthatlak róla, hogy végül más véleményben volt — mondá Thomasin. A halotthalvány Eustacia semmit sem szólt.

— Miért nem jött el hozzám? Szívesen fogadtam volna, s megmutattam volna neki, hogy mennyire szeretem most is. De nem látogatott meg soha; és én sem őt és úgy halt meg a pusztán, mint egy kiverő állat; senki a ki segítsen rajta, csak mikor már késő volt. S ha úgy láttad volna, Thomasin, mint a hogy én láttam — ott feküdt szegény félholtan, a sötét éjszakában a csupasz földön, közelében egy lélek sem, hogy azt kellett hinnie, az egész világ elhagyta — elfacsarodott volna a szíved, megszánta volna a pogány is. Nem csuda, ha azt mondta a gyerekek: «egy megtört szívű asszonyt láttál». Mily állapotban kellett lennie, hogy ilyen szavakra fakadt: S ki más volt ennek az oka, mint én? Borzasztó arra még gondolni is, s bár még súlyosabban bűnhődném érte! Mennyi ideig voltam én magamon kívül, a mint mondjátok?

— Azt hiszem, egy hétig.

— S akkor nyugodt lettem?

— Igen, négy napra.

— És most újra elhagyott az a nyugalom.

— De igyekezz erőt venni magadon, kérlek, s felépülsz nem sokára, ha ezektől a gondolatoktól meg tudsz szabadulni.

— Lehet, lehet — mondá türelmetlenül. — De semmi kedvem rá, hogy fölépüljek. Mi haszon abból, ha meggyógyulok? Jobb lenne rám nézve, ha meghalok és bizonyára jobb lenne Eustaciara is. Itt van Eustacia?

— Itt.

— Ugy-e Eustacia, jobb volna neked, ha én meghalnék?

— Hagyjuk ezt, kedvesem.

— No de ez csak olyan föltétel, a mi sohse teljesül; mert szerencsétlenségre én megélek. Érzem, hogy javulok. Thomasin, meddig maradtok még a korcsmában, hogy most az urad oly nagy örökséghez jutott?

— Egy vagy két hónapig, valószínűleg. Míg a betegségen túl nem leszek. Azt hiszem, az egy hónap múlva lesz, vagy valamivel később.

— Igen, igen. Természetesen. Ah, Tamsie hugom, te túl esel a bajodon, egy rövid hónap véget vet neki, s hoz valakit, a ki vigasztaljon; de az enyémnek soha sem lesz vége, s vigasztalást soha sem nyerek.

— Clym, te igaztalan vagy magad iránt. Hidd

el, hogy néném jó szívvvel gondolt reád. Tudom, hogy ha tovább él, kibékültél volna vele.

— De nem jött el hozzám, pedig még vőle-génykoromban kértem, hogy látogasson meg. Ha eljött volna, vagy ha én meglátogatom, nem halt volna meg e szavakkal: «Megtört szívű asszony vagyok, a kit a fia eltaszított magától». Ajtóm mindig nyitva volt előtte — egy «istenhozott» mindig készen várta őt. De sohasem jött el, hogy meghallja.

— Jobb lesz, ha nem beszélsz most már többet, Clym — mondá Eustacia bágyadtan, a szoba másik feléből, mert a jelenet elviselhetetlen kezdett lenni rá nézve.

— Inkább én hadd beszéljek hozzád addig a kis ideig, a mit itt töltök — szolt közbe Thomasin esillapítólag. — Gondold meg csak, mennyire egyoldalúan tekinted te az egész dolgot. Mikor azt mondta annak a kis gyermeknek, te akkor nem találkoztál vele, nem szoríthatott karjaiba, keserűség fogta el egy pillanatra, s úgy fakadt azokra a szavakra. Természetében is volt, hogy hevenyében ilyféléket mondjon. Velem is beszélt úgy egyszer-másszor. S ámbár nem jött hozzád, meg vagyok győződve, gondolt rá, hogy eljöjjön. Lehet-e képzelní olyan anyát, a ki két-három hónapig távol tud lenni a fiától, a nélkül, hogy megbocsátásra gondolna? Nekem megbocsátott; neked miért ne bocsátott volna meg?

— Te rajta voltál, hogy visszanyerd a szere-

tetét; én semmit se tettem. Én a ki másokat akartam beavatni a boldogság legrejtettebb titkaiba, nem tudtam kivergődni abból a mély nyomorúságból, a melyet a legtanulatlanabb ember könnyedén kikerült volna.

— Hogy jöttél most ide Thomasin? — kérde Eustacia.

— Damon tett le az útca végén. A városba kellett mennie kocsin, visszafelé erre jön, s akkor újra felvesz.

Csakugyan nemsokára kocsizörgés hallatszott. Wildeve megérkezett s gígjével odakint várakozott.

— Légy szíves megüzenni neki, hogy két perc alatt ott leszek — szólta Thomasin.

— Lefutok magam — válaszolt Eustacia.

Azzal lement. Wildeve lova előtt állott, mikor Eustacia az ajtót kinyitotta. Egy pillanatig meg se fordult, azt hitte, Thomasin jön. Aztán fölnézett, kissé megütődött, s ez egyetlen szó jött ajakára:

— Nos?

— Még nem mondtam el neki — felelt amaz suttógó hangon.

— Akkor ne is mondja, mig jobban nem lesz; végzetes lenne. Ön, maga is rosszul van.

— Össze vagyok törve . . . oh Damon! — mondá, miközben könyekbe tört ki. — Én . . . én nem is tudom kimondani, milyen boldogtalan vagyok. Alig tudom tűrni. Senkinek se

panaszolhatom a bajomat, senki se tud arról, csak ön.

— Szegény asszony! — mondá Wildeve, észrevehetően megindulva, s végre kézenfogva Eustáciát. — Kegyetlen sors, hogy ily hinárba kellett kerülnie, mikor nem ezek közé a szomorú viszonyok közé való ön. Én érdelek leginkább szemrehányást. Bárasak mindettől meg tudtam volna szabadtítani.

— Damon, kérem, tanácsoljon, mit tegyek? Ott ülni mellette óráról-órára, s hallani, hogy vádolja magát, mintha anyja halálának oka volna, s tudni, hogy a bűnös én vagyok, ha ember egyáltalán bűnös e dologban, ez a kétségbeesésbe visz. Nem tudom mit kellene tennem. Megmondjam, ne mondjam? Folytonosan ezt kérdezem magamtól. Oh, vágyom megmondani neki, de félek is. Ha rájön, megöl, mert kevesebbet nem lehet várni akkora indulattól. «Egy türelmes ember őrzöngése miatt», ez hangzik a fülemben minden nap, a mint mellette virrasztok.

— Nos, várjon, mig jobban lesz és bizza a véletlenre a dolgot. S ha elbeszéli, csak egy részét beszélje el, a Clym javáért.

— Melyik részét ne mondjam?

Wildeve hallgatott egy kissé.

— Azt, hogy én is a házban voltam akkor — mondá halkan.

— Igen; annak titokban kell maradnia, hisz már is szóba kerültünk. Mennyivel könnyebb el-

hamarkodott tetteket végrehajtani, mint szavakat találni a kimentésökre.

— Ha meghalna — mormolá Wildeve.

— Ne gondoljon arra. Ily gyáván még akkor se óhajtának tőle megszabadulni, ha gyülném. De most már megyek fel. Thomasin küldött le megmondani, hogy egy pár percz alatt itt lesz. Isten önnel!

Eustacia visszatért, s Thomasin is mindjárt megjelent. A mint felült a gíbe férjével, s a ló megindult, Wildeve föltekintett a hálószoza ablakaira. Az egyikben egy sápadt, tragikus arcot lehetett kivenni, a mint a távozó kocsí után néz. Eustacia volt.

II. FEJEZET.

Egy homályos kérdésre fény derül.

A Clym bánata lassanként kifáradt és megnyült. Ereje visszatért s egy hónappal a Thomasin látogatása után néhanéha már le-lement a kertbe. Arczán sajátságosan vegyült a megnyugvás és kétségbeesés, az egykedvűség és búskomorság, az élet színe s a halál sáppadtsága. A múltból, a mennyiben az anyját illeté, most már csodálatos gyéren emlékezett meg; Eustacia tudta nagyon, hogy sokat gondol reá, de örö-

mest kikerülte e tárgyat s épen ezért ő sem beszélt róla. Míg elméje gyöngébb volt, kibeszélte Clym, a mi szívében feküdt, most, hogy értelme jóformán helyreállt, zárkózott és szűkszavú lett.

Egy este a kertben álldogált s elmerülve gyomlált kifelé botjával egy szál gazt, midőn egy czingár alak fordult be az udvarra, s jött oda hozzá.

— Te vagy, Keresztély? — kérde Clym. — Örvendek, hogy rám akadtál. Nemsokára szükségem lesz rád Blooms-Enden. Rendbe szedjük a házat. Zárva van, ugy-e, a hogy hagytam?

— Igen is, tekintetes úr.

— Fölástad a burgonyát s mit?

— Föl. Hála Istennek, jó száraz idő járt rá. De újságot hoztam volna. Az a gazdag uraság küldött a *Jámbor asszonyból*, a kit azelőtt korcsmárosnak szoktunk volt hívni; azt izeni, hogy a feleségének semmi baja, lyánya született pedig, épen délben tizenkét órakor, vagy hát közel hozzá, s azt mondják, erre a kis gyerekre vártak, azért nem néztek el ide, mióta azt a sok pénz jussolták.

— S Thomasinnak semmi baja?

— Semmi. Csak Wildeve úr boszankodik egy kicsit, hogy nem fiu lett. A konyhában legalább így beszélgetik.

— Figyelj csak rám, Keresztély!

— Igenis, tekintetes úr.

— Láttad-e anyámat a halála előtt való napon?

— Nem, nem láttam.

A Clym arca csalódást tükrözött.

— De láttam aznap reggel, mikor meghalt.

Clymnak fölillant a szeme.

— Így még jobb — mondá.

— Biztos vagyok benne, hogy aznap láttam. Azt mondta, hogy: «Elmegyek, Keresztély, meglátogatom, ma ne is hozz befőzeléket az ebédhez.»

— Kit akart meglátogatni?

— Hát a tekintetes urat. Odakészült a tekintetes úr házához.

Yeobright kimondhatatlan meglepetéssel nézett Keresztélyre.

— Miért nem szóltál erről soha? Biztosan tudod, hogy én hozzám indult?

— Biztosan. Szólani meg azért nem szóltam, mert nem találkoztam mostanában a tekintetes úrral. Meg aztán úgy se jutott el oda a tekintetes asszony, hát nem volt miért megmondanom.

— S én csak tünődtem rajta, miért sétált azon a rekkenő napon a pusztán. Megmondta azt is, miért látogat meg? Ezt nagyon szeretném tudni, Keresztély.

— Értem, tekintetes úr. Nekem nem, de azt tartom, egy-két embernek megmondta.

— Ismersz olyan embert?

— Egyet igen, de ne tessék megmondani neki a nevem, mert különös helyeken láttam én azt, kivált álmomban. Egy éjszaka úgy meredt rám, mint maga az ördög, s úgy megijedtem, hogy vagy

két napig a hajam sem bírtam megkefélni. Ott állott a mistoveri út közepén, egyszer csak jön a tekintetes úr anyja, sáppadt, mint — —

— Mikor volt ez, te?

— A múlt nyáron, álmomban.

— Ki az az ember?

— Diggory, a festékes. Azelőtt való este, hogy elment, meglátogatta a tekintetes asszonyt, s egy darabig nála volt. Még itt dolgoztam a kertben, mikor megérkezett.

— Beszélnem kell Vennel . . . Bárcsak előbb tudtam volna ezt — mondá Clym aggódva. — Vajon miért nem jött el hozzám, s miért nem említette meg ezt a dolgot.

— Másnap már kiment a pusztából s bajosan tudhatta meg, hogy a tekintetes úr beszélni szeretne vele.

— Keresztély — szólt Clym — indulj el s keresd föl Diggoryt. Nekem más dolgom van, különben magam mennék. Keresd föl tüstént, add tudtára, hogy beszédem van vele.

— Nappal szer vagyok rá, hogy fölkajtassak valakit — válaszolt Keresztély, s habozva nézgette a hanyatló napot — de így, éjnek idején ugyan kicsi hasznom veszi a tekintetes úr.

— Akkor kutasd ki a pusztát, mikor akarod, csak hozd ide mielőbb. Hozd elő már holnap, ha tudod.

Keresztély aztán eltávozott. A holnap elérkezett, de a festékesnek híre-pora sem volt. Esten-

den megjött Keresztély, nagyon fáradtnak látszott. Egész álló nap kutatott, de a festékesről senki sem tudott hírt mondani.

— Kérdzősködj holnap is, mikor csak a dolgod engedi — mondá Yeobright. — Ne gyere vissza, míg rá nem akadtál.

Másnap elindult Clym a Blooms-Endre a régi ház felé, a mely most már az övé volt a kerttel együtt.

Hogy olyan nagy beteg volt, nem is készülöthettek arra, hogy ide költözzenek, de most már elérkezett az ideje, hogy által menjen, s fölnézzen mindent: ennél fogva elhatározta, hogy a következő éjszakát ottan tölti.

Nem gyorsan és határozottan haladt előre, hanem lassan ballagott, mintha most ébredt volna föl valami lankasztó álomból. A táj arca, az óra hangulata épen olyan volt, mint sok-sok elmúlt napon, s e hasonlóságok táplálták azt az illúsiót, hogy anyja, a ki többé már nem lakik ott, elébe jön, hogy üdvözölje. A kertajtó zárva, a függönyök leeresztve, minden úgy volt, a hogy a temetés estéjén hagyta. Kinyitotta a kaput, s látta, hogy egy pók máris hálót szőtt oda, az ajtót a félfához kötözte, talán abban a hiszemben volt, hogy nem nyitják azt ki többet. Mikor bement a házba, s fölhúzta a függönyöket, fölkutatta a szekrényeket, elégetett egy pár levelet-mit, aztán az után nézett, hogy rendezze a szobákat Eustacia számára, míg már módjában lesz kivinnie rég

halogatott tervét, ha ugyan erre valaha sor kerül.

A mint a szobákat bejárta, erősen idegenkedni kezdett attól a gondolatától, hogy nagyszüleinek és szüleinek tisztos butorai közt olyan változtatásokat tegyen, a melyek Eustacia modern eszméinek megfeleljenek. A tölgyfaburkolatú óra, ajtáján a Mennybemenetellel, alján a Csolálatos halászattal, nagyanyja üvegajtós sarokszekrénye, pettyes porcellán edényeivel, a kis forgó asztal, a fatálczák, a függönyök rézkapcsaikkal — miért volna számüzni mind e tiszteletreméltó tárgyakat?

Észrevette, hogy a virágok, a melyeket nem volt a ki meg-meglocsoljon, kiszáradtak az ablakban; kitette a cserepeket a párkányra, hogy majd elvihessék őket. Míg így foglalatoskodott, kint a fővényen léptek hallatszottak, s valaki kopogtatott.

Yeobright kinyitotta az ajtót, s Venn állott előtte.

— Jó reggelt — szólta a festékes. — Itthon van a tekintetes asszony?

Yeobright a földre szegezte szemét.

— Hát ön nem találkozott se Keresztélylyel, se más egdoni emberrel? — kérdé.

— Nem. Most jöttem vissza egy jó hosszú útról. Az utolsó estén voltam itt.

— S nem hallott semmi hírt.

— Semmit.

— Anyám meghalt.

— Meghalt — ismétle Venn gépiesen.

— Az ő otthona már máshol van; bár ott volna az enyém is.

— Ha az arczát nem látnám, nem hinnék a szavában. Ön is beteg volt?

— Igen, az voltam.

— Mily változás! Mikor egy hónappal ezelőtt elmentem, minden arra látszott mutatni, hogy anyja új életet kezd.

— S az a látszat valóra vált.

— Igaza van kétségkívül. A bánat mélyebb gondolatokra tanította önt az enyimeknél. Én e földi életre céloztam. Rövid életet élt.

— Talán azért, mert az én éltem hosszabbra nyúlt, mint kellett volna. A múlt hónapban keserű tapasztalatokat tettem e téren, Diggory. De jőjjön be, beszélni akartam önnel.

A nagyobbik szobába vezette a festékest, a mely a múlt karácsonykor táncztermül szolgált, s leültek a kandalló zugolyba.

— Íme a hideg tűzhely — mondá Clym. — Mikor ez a megszenesedett tuskó lobogott, s a hamu parázs volt, anyám még élt. Kevés változás történt itt azóta. Semmihez sem tudok fogni. Életem úgy mászik, mint a csiga.

— S hogyan halt meg? — kérdé Venn.

Yeobright elbeszélte anyja betegségét és halálát s folytatá:

— Ezután a legnagyobb fájdalom is csak gyöngéledés számba fog menni előttem. Azt mondtam az imént, hogy kérdezni akartam öntől

valamit, de folyton elkészálok a tárgytól, mint a ki részeg. Azt szeretném tudni, mit mondott anyám önnek, mikor utoljára találkoztak. Úgy hallottam, jó sokáig beszélgettek.

— Félóránál tovább.

— Rólam?

— Igen. S bizonyosan ez a beszélgetés volt az oka, hogy útra kelt. Kétségkívül önhöz indult.

— De hogyan indult volna hozzám, ha úgy el volt keseredve ellenem? Ez a titok.

— Én pedig tudom, hogy teljesen megbocsátott önnek.

— De ha teljesen megbocsátott volna, mondhatta volna-e, mikor hazatérőben rosszul lett, hogy megszakad a szíve, mert rosszul bántam vele. Soha!

— Én csak annyit tudok, hogy a tekintetes asszony egy csöppet sem kárhoztatta önt. Magát okolta a történetekért, csak önmagát. Ezt a saját szájából hallottam.

— Ön tőle magától azt hallotta, hogy nem bántam rosszul vele, s ugyanakkor más tőle magától azt hallotta, hogy rosszul bántam. Anyám nem csereberélte ok nélkül a véleményét. Hogy történhetett az, Venn, hogy olyan rövid idő alatt így különbözően nyilatkozott?

— Nem tudom. Bizonyára sajátságos dolog, mikor önnek is, a feleségének is megbocsátott, s épen a házukhoz indult egyenesen azért, hogy kibéküljön önökkel.

— Ez a kibékíthetetlen ellenmondás az, a mi végképen megzavar . . . Oh, Diggory, ha mi, a kik életben maradtunk, beszélgethetnénk a halottakkal, csupán egyetlenegyszer, egy kurta perczig, ha vasrácson át is, mint a rabokkal — mennyi mindent megtudhatnánk. Hányan elrejtének arcukat, a kik most vidáman lovagolgtanak. S e titok is . . . a fenekére jutnék egy szempillantás alatt. De a sir bezárta őt örökre, s hogyan fejtssem meg most ezt a rejtélyt ?

Társa nem felelt, nem is felelhetett, s midőn egy pár percz multán elbucszott, Clymot a bánat előbbi egyhangúsága helyett az emésztő bizonytalanság izgalmában hagyta.

Az egész délutánt e lélekállapotban töltötte. Az egyik szomszéd ágyat vetett volt ott neki, hogy ne kelljen hazamennie, s mikor az elhagyatott házban lefeküdt, órákon át virrasztott, s forgatta fejében ugyanazokat a gondolatokat. E titokzatos halál megmagyarázása fontosabb dolognak látszott előtte az élet legmélyebb problémáinál. Emlékezetében volt egy eleven kép: egy gyermek arca, a ki szintén bejött abba a konyhába, a hol anyja feküdt. Kerek szeme, kíváncsi nézése, vékony hangja, a melylyel azokat a szavakat elmondta, úgy hatottak az agyára, mint megannyi tör.

Eszébe jutott, hogy föl kellene keresni azt a fiút, talán tudhatna meg tőle egy-két új részletet, noha az is megeshetik, hogy hiábavaló lesz az útja.

Hat hét mulva kutatni egy kis gyermek lelkében, s nem oly tények után, a melyeket látott és megértett, hanem olyanok után, a melyeket természet-szerűleg nem foghatott föl: meglehetősen keveset ígérő vállalat volt; de ha minden kényelmes út el van torlaszolva, akkor a szükön és homályoson is igyekszünk előre hatolni. Nem volt más mit tennie; ha ezzel sem ér czélt, a földeríthetetlen dolgok örvényébe hagyja merülni ezt a rejtélyt.

Virradat tájt jutott erre az elhatározásra, s rögtön fölkel. Bezárta a házat és kilépett arra a zöld pázsitra, a mely valamivel odább avarfűbe ment át. A kapun túl az ösvény három ágra szakadt. A jobbról eső a *Jámbor asszony*hoz és környékére vitt; a középső Mistover Knapre, a balfelőli a halmon át Mistover egy másik részébe vezetett, a hol a gyermek lakott. Mikor Yeobright e legutóbbi ösvényre fordult, egyszerre borzongás futott át rajta, a melyet valószínűen a csipős reggeli levegő okozott. Későbbben különösen jelentős dolognak tűnt az föl előtte.

A mint a Nunsuch Zsuzsánna konyhájához ért — ennek a fia volt az, a kit keresett — úgy találta, hogy a házbeliék még alusznak. De a pusztai falvakban a fölkelés meglepően gyors és könnyű szokott lenni. Nem áll előtte akadályul egy jó sor ásitás és jó hosszú öltözködés. Yeobright megkopogtatta botjával az ablak szemöldökfáját, s három-négy percz alatt már kint is volt Zsuzsánna.

Clymnak csak most jutott eszébe, hogy ez az asszony az, a ki Eustaciával szemben olyan barbár módra viselte magát. Ez lehetett egyik oka, hogy vendégét nem valami szívesen fogadta.

Aztán a fiu is betegeskedett megint, s mióta a kis Jankó az örömtüzet őrizgette volt a kapitányéknál, azóta gyöngélgedését Zsuzsánna mindig annak a boszorkány Eustaciának tulajdonította. Azon érzelmek közé tartozott az övé, a melyek úgy lappanganak a magaviselet fölszíne alatt, mint a vakondok, s a melyet még táplálhattott az, hogy Eustacia megkérte volt a kapitányt, a ki annak idején föl akarta jelenteni Zsuzsánnát, hogy hagyja annyiban a dolgot, a mit nagyapja meg is tett azután.

Yeobright leküzdé idegenkedését, hisz anyja iránt nem volt rosszakaratú ez az asszony. Nyája san kérdezősködött a fiu után, de Zsuzsánna nem lett barátságosabb.

— Beszélni szeretnék vele — folytatta Clym — azt akarom megkérdezni tőle, emlékszik-e még valami olyan dologra, anyámat illetőleg, a mit nem mondott el.

Az asszony sajtószerű fürkésző tekintetet vetett reá, a mely minden ép szemű ember előtt ezt jelentette volna: «Még egy csapás kell? Már is le vagy verve».

Aztán behívta gyermekét, Clymot fölszólította, hogy üljön le, s így szólt:

— No Jancsi, beszélj el Yeobright úrnak min-

dent, a mire csak emlékszel. Nem felejtetted még el, úgy-e fiam, hogyan mentetek azzal a szegény asszonynyal azon a tikkasztó napon.

— Nem — felelt a fiu.

— S mit mondott ő neked?

A fiu szóról szóra ismétlé azokat a szavakat, a melyeket a kunyhóban használt. Yeobright az asztalra könyökölt, s kezével beárnyékolta arcát; az asszony pedig úgy nézett reá, mintha csodálkoznék, hogyan óhajthatja valaki, hogy még több sebet ejtsenek rajta, mint a mennyi már sújtotta.

— Alderworthnak ment úgy-e, mikor összehalálkoztál vele?

— Nem a; jött onnan.

— Az lehetetlen.

— Pedig úgy volt; velem jött, s én haza felé tartottam.

— Hát hol láttad először?

— A kigyelmed házában.

— Vigyázz, igazat beszélj — szólt Clym szigorúan.

— Igenis, a kigyelmed házában láttam meg.

Clym fölállott; a Zsuzsánna arcán mosolygás futott át, a mi épen nem szépítette meg, s a mi ezt látszott jelenteni: «Ennek még nem jó vége lesz».

— Mit csinált a házában?

— Leült az *Ördög Fújatój*ánál a fák alá.

— Istenem! nem is sejtettem.

— Ezt nekem sem mondtad még — szólt közbe Zsuzsánna.

— Nem, anyám, mert féltem, megharagszol, ha megtudod, hogy olyan messze oda voltam. Szédret szédtem, az meg nem terem közelébb.

— S mit csinált ott az a szegény asszony? — kérde Yeobright.

— Nézett egy embert, a ki odajött s bement a házba.

— Egy rekettyevágót úgy-e, a ki vesszőket vitt kezében; én voltam.

— Nem a, nem kigyelmed volt. Egy úr volt. Kigyelmed elébb ment be.

— Hát ki?

— Nem tudom.

— Aztán mi történt?

— Az a szegény asszonyság odament, aztán kopogtatott. A fekete hajú asszonyság meg az oldalablakon kinézett rá.

A fiu anyja Clym felé fordult és így szólott:

— Ezt nem várta a tekintetes úr, úgy-e?

Yeobright, mintha kőből lett volna, ügyet sem vetett rá.

— Tovább, tovább! — mondá rekedten a fiunak.

— Mikor oszt' az öreg asszonyság látta, hogy a fiatal asszonyság kinéz, megint kopogtatott. S mikor oszt' senki se jött ki, fölvette a sarlót, megnézte, meg letette és a vesszőket nézte meg. Azután eljött onnan oda én hozzám, s olyan nehe-

zen lélekzett, így ni. Együtt jöttünk hazafelé, én beszéltem ő hozzá, ő is beszélt egy keveset, de nem sokat, mert nagyon lihegett.

— Oh! — mormolta Clym halk hangon, s lehajtottá fejét. — Folytasd — mondá.

— Beszélni sem igen tudott, menni sem tudott, s az arca, oh! olyan furcsa volt.

— Milyen volt az arca?

— Mint a kigyelmedé most.

Az asszony ránézett Yeobrightra és látta, hogy viaszápadt, s hideg verejték lepi az arcát.

— Különös, úgy-e? — szólt alattomosan. — Mit tart a feleségéről?

— Csönd! — szólt Clym indulatosan. S a fiuhoz fordult: — és azután ott hagyta, hogy hadd haljon meg.

— Nem biz az! — vágott közbe Zsuzsánna gyorsan és felbuzdulva. — Nem hagyta ott. A tekintetes asszony küldte el. A ki azt mondja, hogy ott hagyta, nem igazat beszél.

— Jó, ne törődjön azzal — felelt Clym, s ajaka reszketett. — A mit tett, semmiség ahhoz képest, a mit látott. Az ajtó zárva maradt, mondod? Zárva, s ő kinézett az ablakon. Én Istenem! mit jelentsen ez?

A gyermek visszaborzadt kérdezője tekintetétől.

— Ha pedig Jancsi mondja, úgy van — szólt Nunsuch Zsuzsánna — istenfélő gyerek az, s nem hazudik soha.

— «Eltaszított a fiam!» Nem, kedves anyám, üdvösségre, nem! Hanem el a fiadnak a . . . a fiadnak a . . . Az Isten átka szálljon minden gyilkos fejére!

E szavakkal Yeobright elhagyta a kis házikót. Szeme a semmibe meredt, pupilláján valami jeges fény reszketett, s a szája olyan görbületet vett föl, a minőt a Laokoon szoboresoporton láthatni. Oly hangulat vett erőt rajta, a melyben a legrendkívülibb tetteket is elkövetheti az ember. Eustacia halavány arca, s egy ismeretlen férfialak helyett csak a pusztá megzavarhatatlan vonásai voltak előtte; s az Egdon, a mely száradok dühét állotta már ki, sebhelyes, ősrégi ábrázatával jelentéktelenné tette egy ember lelkének legviharosabb zajlását is.

III. FEJEZET.

Eustacia szomorú körülmények közt öltözködik.

Az az óriási közönyösség, a mely minden oldalról körülvevé, hatást tett még Yeobrightra is, a mint Alderworth felé sietett. Egyszer már érezte, hogyan bírja le a lelketlen a forrongó érzést, de akkor sokkal edesebb szenvedélyt csökkentett az benne, mint a minő most eltöltötte. Akkor volt az, midőn egyszer, Eustaciától elbucúzva, túl a

halmokon, a köröskörül elterülő tájék kietlen vízszintessége hatott zsibbasztó hatalom mal rá. De most, elúzve minden külső benyomást, haladt tovább, s végre háza elibe ért. Felesége hálószobájának függőyei még le voltak bocsátva, Eustacia nem szokott korán kelni. Az életet csupán egy magános rigó képviselte, a mely egy kis csigát tört össze a küszöbön reggelire; kopogása szinte lármanak tetszett az általános csöndben, a mely uralkodott, de az ajtó nyitva volt, az Eustacia kis szolgálója már fölkel, s valahol a telek lábujában foglalatoskodott. Yeobright belépett s egyenest neje szobájának tartott.

A léptek nesze bizonyára fölébresztette Eustaciát, mert mikor Clym ajtót nyitott, a tükör előtt állott háló-köntösben, fürtei egyik kezébe voltak gyűjtve, épen a kontyát tette föl, mielőtt öltözködéshez fogott volna. Nem tartozott azok közé az asszonyok közé, a kik szeretik, ha övék az első szó a találkozáskor. Fejét sem fordítva vissza, szó nélkül várta, hogy ura odáig érjen. Clym a háta mögé jutott, s Eustacia meglátta az arcát a tükörben. Hamuszínű, földült és borzasztó volt az. A helyett, hogy aggodalmas meglepetéssel fordult volna felé, a mit hajdan, míg titok nem nyomta lelkét, bizonyára megtett volna, bármily tartózkodó asszony volt is — mozdulatlan maradt, s csak nézte a tükörben. És míg nézte, az a biboros pirosság, a mely a meleg és egészséges alvás következtében nyakát és arcát elöntötte:

tünekezni kezdett s az ura halálsápadtsága át-
szállott ő reá is.

Clym észrevette ezt, s ez a látvány megoldotta
nyelvét.

— Tudod, úgy-e, mi a baj? — szólt reked-
ten. — Az arczodról látom, hogy tudod.

Eustacia eleresztette haját, keze lehanyatlott
s fürtei hollófekete csikokban omlottak le fejéről
vállára és fehér hálóköntösére. Nem felelt.

— Beszélj! — szólt Clym parancsolóan.

Eustacia még mind sápadt, sápadt s most már
az ajka is olyan vértelen volt, mint arca. A stoi-
cus philosophia valamelyik híve szinte látta
volna, hogyan szabadítja ki magát a lélek a test-
ből, a mely aztán egy csomó hideg agyaggá válik.
Eustacia visszafordult s így felelt:

— Igen, Clym, beszélek. Miért jössz haza ilyen
korán? Kivánsz tőlem valamit?

— Csak azt, hogy hallgass meg. Úgy látszik,
az én kedves feleségem nem valami jól van.

— Miért?

— Az arczod, galambom, az arczod. Vagy
talán ez a sápadt reggeli világosság rabolja el a
színed? Egy titkot akarok föltárni előtted. Haha!

— Oh ez borzasztó!

— Micsoda?

— A nevetésed.

— Jó ok van rá, hogy borzasztó legyen. Te a
tenyeredben tartod a boldogságomat s össze-
törted, mint a gonosz lélek.

Eustacia visszahökken az öltözködő asztaltól,
néhányat hátralepett s szembe nézett az urával.

— Ah, te meg akarsz ijeszteni — szólt hal-
kan fölnevetve. — Nem sajnálsz a fáradságot?
Egyedül vagyok s védtelen.

— Csodálatos.

— Mi csodálatos?

— Van idő bőven, hát megmondom, ámbár
jól tudod. Az a csodálatos, hogy egyedül vagy,
mikor én odajárok. Nem mondanád meg, kérlek,
ki volt veled augusztus 31-dikén délután? Az ágy
alatt húzta meg magát? Vagy fönt a kéményben?
Eustacián borzongás futott át, mely megrázta
könnyű hálóruháját is.

— Én nem tudom olyan pontosan megtar-
tani a datumokat — felelt. — Nem emlékszem,
hogyan lett volna velem valaki rajta kívül.

— Azt a napot értem — mondá Yeobright,
s hangja erősebb és keményebb lett — a melyen
anyámat kizártad és megölted. Oh ez sok, ez bor-
zasztó. — Egy pillanatra, háttal Eustacia felé, az
ágyra támaszkodott, aztán fölemelkedett újra. —
Felelj, felelj, ha mondom — kiáltott, s odafutott
Eustaciához és megragadta pongyolája bő újját.

Ezzel áttörte a félenkségek azt a héjját, a
mely a bátor és daczos szíveket is gyakran fedi
s eljutott magához a szívhez, melyet merészség
töltött be. A vér meghajnallott Eustacia arczán,
a mely az előtt olyan halovány volt.

— Mit akarsz? — kérdé halkán, kevély mo-

solylyal nézve reá. — Meg nem ijesztesz ezzel, de a ruhám eltépned kár volna.

Clym a helyett, hogy eleresztette volna, még szorosabban vonta magához. — Mondd el, mondd el, hogy halt meg az anyám — szólt éles, szakadozott suttogással — vagy... vagy...

— Clym — felelt Eustacia lassan — azt hiszed, mersz te olyat tenni velem, a mit én nem merek eltérni. De hallgass meg, mielőtt kezet vetnél rám. Megütni engem hiába ütsz, ha bele halok, azt sem bánom. De talán nem is vágsz te arra, hogy beszéljek, csak arra, hogy megölj.

— Hogy megöljelek? Várod?

— Várom.

— Miért?

— Akkora bánatot anyáért csupán ekkora düh válthat föl.

— Bah! Meg nem öllek — válaszolt Yeobright megvetően s mintha hirtelen megváltoztatta volna szándékát: — Gondoltam rá, de nem bántalak. Így martýrrá tennélek, oda küldénélek, a hova kedves anyám fölment, pedig ha hatalmamban állana, világ végeig sem eresztenélek hozzá.

— Szinte kívánom a halált — szólt Eustacia komor keserűséggel. — Nem nagy kedvem van, biztosítalak, ahhoz a szerephez, a melyet mostanában játszottam a földön. Nem vagy valami ritka istenáldása.

— Ajtót zártál előtte... az ablakon át nézted... egy férfi volt veled... anyámat eleresz-

tetted, hogy hadd haljon meg... Mily ember-telenség... Mily csalárdság... Egy újjal sem érintelek... állj odább... s vallj meg mindent.

— Soha! Néma leszek, mint maga a sír, a melynek a képe nem rettent meg. Nem vallok meg semmit, bár félig kitisztázhatnám magam e vádak alól. Ilyen hang után ki ne sajnálná a fáradságot, ha tart magáról valamit, hogy egy dőre ember agyáról pókhálókat tisztogasson. Ereszszük útjára, kotlejjon badarságain tovább, s hadd menjen a fejével a falnak. Nekem egyéb gondom is van.

— Ez sok, de megmondtam, hogy kimélni foglak.

— Szegény nemes lélek!

— Istenemre vérig sértesz. Vigyázz, nekem sincs galamb epém. Nos, asszonyom, azt a nevet akarom hallani!

— Tőlem soha meg nem hallod.

— Sűrűn leveleztek? Hova rejti a leveleit? Hol találkoztok? Ah! A levelek! Megmondod-e már a nevét?

— Sohasem.

— Rájövök magam.

Egy keskeny szekrényke ötlött a szemébe, a melyet Eustacia levéltartónak szokott használni.

— Oda lépett. — Zárva volt.

— Nyisd ki.

— Nincs jogod ezt követelni. Az az enyém.

Clym egy szót sem szólt többet, megragadta

a kis szekrényt s földhöz vágta. A sarka fölpatant, s egy csomó levél ömlött ki belőle.

— Ne bántsd — szólta Eustacia elibe lépve; izgatottabbnak látszott, mint eddig.

— Eredj előlem. Látnom kell őket.

Eustacia rápillantotta földön heverő levelekre, elfojtotta érzését, s közönyösen félrelépett. Clym összeszedte az irásokat s vizsgálni kezdte.

A leggyanakvóbb szem sem vehetett azokban észre semmi gyanús dolgot. Az egyetlen kivétel egy boríték volt a Wildeve irásával, Eustaciának címezve. Yeobright elibe tartotta. Eustacia macacsúl hallgatott.

— Tud olvasni, asszonyom? Nézze e borítékot. Kétségkívül rá akadunk arra is, a mi benne volt. S meglesz az a gyönyörűségem, hogy megláthatom, mily ügyes az én feleségem egynémely dologban.

— Nekem mondod ezt, nekem — dadogta Eustacia. Clym tovább kutatott, de hasztalan.

— Mi volt ebben? — kérde.

— Kérdezd meg attól, a ki írta. Kutyád vagyok, hogy így beszélsz velem?

— Daczolsz, szembeszállsz az uraddal, galambom? Felelj! Ne nézz rám úgy azokkal a szemekkel, mintha megint meg akarnál boszorkányozni. Inkább választanám a halált. Nem felelsz?

— Nem, nem felelnék akkor sem, ha olyan ártatlan volnék, mint az egy napos csecsemő.

— A milyen nem vagy.

— Igaz, nem vagyok az teljesen. Azt nem követtem el, a mivel vádolsz, s ha te előtted csak az ártatlan, a ki semmi hibát sem követett el, akkor számomra nincs bocsánat. De nem is vágyom reá.

— Daczolsz, csak daczolsz? Ha megbánnál mindent, a mit tettél s megvallanál mindent, azt hiszem, nem gyűlölnélek, gyászolnálak inkább és megszánnálak. Megbocsátani sohasem tudok. A szeretődről nem beszélek, hadd maradjon ez a régi homályban, ez csak rám tartozik. De a másik... ha engem ölsz meg félig, ha elveszed e gyöngye szemek világát, meg tudnék bocsátani. De azért nem, nem tudok.

— Elég. El leszek szálnalmaid nélkül is. De szerettem volna meggátolni, hogy olyat mondj, a mit majd meg fogsz bánni.

— S most én megyek innen. Elhagylak.

— Nincs miért menned, én megyek el. Ha itt maradsz sem leszünk mi együtt többé.

— Idézd föl a képét, gondold reá... milyen jó lélek volt; mindenik vonása mutatta, hogy az. A legtöbb asszony arcán föl villan a gonoszság, ha csupán boszuság éri is őket. Az én anyámnak, ha legjobban fölharagították is, akkor sem volt az arcán, csak jóság. Hirtelen haragú volt, de épen oly könnyű helyen állott a bocsánat is nála, s büszkesége oly szelidséget takart, a minő a gyermeké. Hát aztán? Mit törődöttél te azzal? Gyűlölted akkor is, mikor ő hozzád kezdett volna

már édesedni. Nem láttad, mi válnék javadra, s rám átkot, ő reá gyötrelmet, halált kelle hoznod azzal a gonosz tettel? Hogy hívják azt az ördögöt, a ki veled volt s arra készítetett, hogy kegyetlenséggel tetézd az én gyalázatomban? Wildevének? Szegény Thomasin ura volt a társad? Mily elvetemültség, Istenem! Elhalt a hangod? Nem csoda, ily nemes cselekedet napfényre jöttetek... Nem merült föl előtted az anyád képe s nem ösztönzött arra, hogy légy gyöngéd az én anyám iránt, mikor halálosan fáradt? Egy szemernyi szánalom sem tudott belopózni szívedbe, mikor az a szegény asszony visszafordult? Gondold meg, mily szerencsés alkalom nyílt volna akkor, hogy összebékülj a tieddel s egyenes útra térj. Miért nem dobtad ki azt az embert, miért nem bocsátottad be anyámat s nem szóltál így magadban: «E pillanattól kezdve derék, becsületes asszony leszek». Ha azt mondtam volna, oltsd ki mindörökké utolsó csillanását annak a reménynek, hogy valaha még boldogok leszünk, akkor sem tehetnél volna gonoszabbat. De mindegy, anyám már aluszik, s ha száz gavallérod lesz is, se te, se ők nem bánt-hatjátok meg ezután.

— Irtóztató, mily túlzásba mégy — felelt Eustacia halk, bágyadt hangon; — de nem mentethetem magam, nem érdemes a fáradságra. Nem lesz többé semmi sem rám nézve, s a történet másik fele hadd maradjon elmondatlanul. Mindent elveszítettem általad, de panaszomat

senki sem hallotta. Kudarczaid, balszerencséd szomorúságot okozhattak neked, de én reám sérelmesek voltak. Minden művelt ember vissza-riadt tőlem, mióta e házasság posványába sülyedtem. Ez a te becézésed, hogy egy rongy kalyp-bába rejtessz, s oly életre kényszerítesz, a melyet egy napszámos felesége él? Megcsaltál, nem a szavaiddal, hanem egész valóddal, a mi nem olyan átlátszó, mint a szavak. De innen is csak úgy el lehet költözni, mint akárhonnan... más-hová... a sirba. — A hangja elakadt, s feje lecsüggedt.

— Nem tudom, mit akarsz ezzel mondani. Én vagyok bűnöd oka? (Eustacia közelebb lépett.) Hogyan, sírsz és kezded nyújtod? Én istenem! képes vagy reá? Nem, én nem vagyok. Nem követtem el azt a hibát, hogy elfogadjam. (Az oda nyújtott kéz lehanyatlott, de a könyek peregetek tovább.) Jó, legyen, elfogadom: hány csókot pazaroltam rá dörén, nem tudva még, hogy ki az, kit én úgy szeretek. Hogy meg voltam boszorkányozva! Hogy is lehetett volna egy szikra jó is abban a leányban, a kit mindenki csak ócsárolni tudott.

— Oh, oh, oh! — kiáltott Eustacia, végre megtörve. Zokogástól reszketve, térdre esett: — Oh fejezd be. Oh nincs benned egy csöppnyi irgalom, a vad emberek kegyetlenségének is van határa. Sokáig kiállottam... de már a földre sújtasz. Könyörülj, könyörülj rajtam, ... nem bírom tovább... embertelenség folytatnod. Ha

valóban megöltem volna az anyádat, . . . saját kezemmel, . . . akkor sem érdemelném meg, hogy így halálra verj. Oh! Oh! Isten legyen irgalmas szegény fejemnek. Győztél, elismerem, s esedezem, szánj meg. Bevallom, hogy mikor először kopogtatott, nem akartam ajtót nyitni előtte, . . . de . . . másodjára már beeresztettem volna, . . . de azt hittem, magad mégy elibe. Mikor észrevettem, hogy nem keltél föl, ő már eltűnt. Ez az egész bűnöm. A legjobb ember is követ el vétket, úgy-e? Én azt hiszem, igen. És most elmegyek, örökre.

— Mondj meg mindent s akkor szánni foglak. Wildeve volt veled?

— Nem mondhatom meg — szólt kétségbeesetten, könnyektől elfojtott hangon. — Ne erőltess, nem mondhatom meg. Távozom e házból. Mind a ketten nem maradhatunk itt.

— Nincs miért menned, megyek én. Te itt maradhatsz.

— Nem, felöltözöm, s aztán elmegyek.

— Hová?

— Oda, a honnan jöttem, vagy máshová.

Gyorsan öltözködni kezdett, Yeobright pedig azalatt komoran sétált a szobában föl s alá. Végre készen állott. Mikor a kalapját is föltette, szegény kis keze úgy reszketett, hogy nem tudta csokorra kötni a szalagokat az álla alatt. Clym meglátta ezt, oda lépett s szólt:

— Hadd kötöm meg én.

Eustacia szó nélkül bólintott s fölemelte az állát. Legalább ez egyszer életében teljesen meglepedkezett arról, hogy milyen bájos a magatartása. De Yeobright látta azt jól s félrefordult, hogy el ne lágyuljon.

A szalagok meg voltak már kötve, Eustacia elfordult az urától.

— Még most is a mellett vagy, hogy te mégy el? — kérdezte újra.

— A mellett.

— Jó, legyen. S ha megvallod annak a férfinak a nevét, talán megszánlak.

Eustacia magára vetette shawliját, s lement a lépcsőn, Yeobright pedig csak állott ottan a szobában.

Nem sokára azután, hogy Eustacia eltávozott, kopogtattak az ajtón s Clym kiszólt: — Szabad! A szolgáló jött be.

— Egy ember volt itt Wildeve uréktól. Azt mondta, hogy a tekintetes asszonynak sincsen semmi baja sem, a kicsi is jól van. Eustacia Clementine lesz a neve. — Azzal a leány kiment.

— Mily gúnyja a sorsnak — szólt Yeobright — hogy az én boldogtalan házasságom e gyermek nevében meg legyen örökítve.

IV. FEJEZET.

Egy félig elfeledett alak szolgálatokat tesz.

Az Eustacia útja eleinte épen oly czéltalan volt, mint a szélkergette ördögsekéré. Nem tudta, mitévő legyen. Szerette volna, ha nem reggel van, hanem éjtszaka, akkor elrejtethi fájdalmát emberi szem elől. Jó darabig haladt, semmivel sem törődve, a haldokló páfrányok és fehérlő pókhálók között, míg végre nagyapja háza felé irányozta lépteit.

Odaérve, a főajtót zárva találta. Gépiesen lekerült a ház túlsó végéhez, a hol az istálló volt s ott az ajtón betekintve, meglátta Charleyt, a ki odabent állt.

— Nincs itthon Drew kapitány?

— Nincs kérem — szolt a legényke dobogó szívvel. — Elment Southertonba s nem is jön haza, majd csak este. A szolgálonak is kimenője van, azért zárva a ház.

Az istállóban homályos volt, Eustacia háttal állott a világosságnak az ajtóban, s így Charley nem láthatta arcát, de izgatottságát tüstént észrevette. Eustacia megfordult, az udvaron át a kapuhoz ment, aztán elrejtette a gát.

Mikor ott eltűnt, Charley lassan kilopózkodott az istállóból s a gát egy másik pontjára felkapaszkodva, által tekintett.

Eustacia a part külső oldalához volt dőlve, arcát kezébe temette s feje a harmatos avarfűvön feküdt. Úgy látszott, egyáltalán nem törődik azzal, hogy kalapját és ruháját benedvesíti a kemény és hideg párna. Bizonyára valami szerencsétlenség érte.

Charley mindig olyan szemmel nézte Eustáciát, mint Eustacia nézte volt Clymot, mikor először találkoztak. Valami regényes, bájos, szinte testnélküli látomásnak. Büszke tekintete, kevély beszédmódja olyan lehetetlenné tett minden közeledést, hogy Charley alig tudta földi asszonynak tartani, a ki szárnyatlan, s alá van vetve a házi gondoknak és bajoknak.

Élete belső részleteit csak sejtette. Mikor ott a nedves, bozótos parton ily gyámoltalannak, kétségbeesettnek látta, bámulás és borzalom fogta el.

Nem tudott tovább helyén maradni. Keresztül ugrott, oda ment hozzá, megérintette s gyöngéden így szolt:

— Rosszúl van, tekintetes asszony? Parancsol valamit?

Eustacia fölriadt.

— Ah Charley, maga utánam jött? — mondá. A nyáron, mikor elmentem, nem gondolta úgy-e, hogy így jövök vissza?

— Nem, nem. Szolgálhatok valamivel?

— Félek, semmivel. Szeretnék benn lenni. Szédülök, ez az egész.

— Támaszkodjék a karomra, kérem, míg a pitvarba jutunk. Megpróbálom kinyitni az ajtót.

Bevezette a pitvarba, ott leültette egy lóczára, azután a ház háta mögé sietett, egy létra segítségével bemászott az egyik ablakon és belülről kinyitotta az ajtót. Azután bevitte Eustaciát a szobába, a hol volt egy régi módú széles diván is.

Eustacia lefeküdt, Charley pedig betakarta egy nagy kabáttal, a melyet a pitvarban lelt.

— Hozzak valami enni és inni valót? — kérdezte azután.

— Ha úgy tetszik, Charley. De azt hiszem, nincs tűz.

— Gyújtok mindjárt, tekintetes asszonyom.

Kiment, s Eustacia csakhamar fahasogatást, fuvószuszogást hallott. Nem sokára jött Charley s így szólt:

— A konyhában már van tűz, gyújtok tüstént itt is.

Gerjesztett tüzet ottan is, míg Eustacia elmerülve nézte fekvőhelyéről. Mikor aztán lobogott a láng, megint megszólalt Charley:

— Ne fordítsam a kandalló elibe a diványt, a reggel hűvös.

— Oda fordíthatja, Charley.

— Hozzak reggelit?

— Hozzon — felelt Eustacia bágyadtan.

Mikor kiment s a konyhából tompa hangok hallatszottak be a szobába, Eustacia elfelejtette,

hol van, s egy pillanatig gondolkoznia kellett, hogy a hangok okával tisztába jőjjön.

Egy idő múlva, a mi előtte, a kinek gondolatai máshol jártak, rövidnek tetszett, visszatért Charley egy tálczával, a melyen thea és piritott kenyér párolgott.

— Tegye az asztalra — szólt Eustacia. — Mindjárt fölkelek.

Charley letette, s kifelé indult, de mikor látta, hogy Eustacia meg sem mozdul, visszajött néhány lépésnyire.

— Engedje meg, hogy tartsam, ha nem akar fölkelni — mondá. Oda vitte a tálczát a divány elibe, letérdelt. — Majd tartom én.

Eustacia fölült. — Maga nagyon szíves, Charley — szólt halkan, a mint szürcsölgette.

Legalább annak kellene lennem — felelt az elfogódva s teljes erejéből azon igyekezve, hogy ne Eustacián pihenjen a szeme, a mi nem könnyen ment, mivel a fiatal asszony közvetlen előtte ült. — A tekintetes asszony is jó szívvvel volt én hozzám.

— Hogyan?

— Mikor még leány volt, egyszer megengedte, hogy megfogjam a kezét.

— Igaz az, miért is engedtem meg? Eszembe sem jut. Nem akkor volt az, mikor a farsangi játékokra készülődtek?

— De akkor, a helyemet kérte.

— Emlékszem már. Emlékszem, nagyon is jól emlékezem.

Végkép elcsüggedt megint s Charley látva, hogy nem eszik s nem iszik többet, kivitte a tálczát.

De azután is be-bejött, megnézte ég-e jól a tűz: megtudakolta nem parancsol-e valamit, majd azt hozta hírül, hogy a szél már nem délről fuj, hanem nyugat felől; ajánlkozott, hogy szed egy kis szedret; Eustacia pedig mindig tagadólag vagy közönyösen válaszolt.

Még egy darabig fekvé maradt a diványon, azután fölkel s fölment az emeletre. Leánykori hálószobája alig változott valamicskét azóta, hogy elhagyta; s e körülmény újra eszébe juttatta teljesen megváltozott, végtelenül rosszabbra vált helyzetét s arczát ismét elborította a határozatlan, alakatlan szomorúság, a mely csak az imént kezdett oszladozni.

Benézett nagyapja szobájába, a melyet a nyitott ablakon át elárasztott az üde őszi levegő.

Oly látvány ötlött szemébe, a melyet azelőtt jól ismert, de most nagyon megkapta figyelmét.

Két pisztoly volt a nagyapja ágya fölött. A kapitány mindig töltve tartotta ezeket, hogy kézügyben legyenek, ha valaki be találna törni ebbe a magányos lakásba. Eustacia hosszan nézte a két fegyvert, mintha oly könyv lapjai volnának, a melyben új és sajtáságos dolog akad a szeme elé.

Aztán gyorsan, mint a ki fél magától, visszament a földszintre s gondolatokba merült.

— Bár megtudnám tenni — szolt. — Magamnak is sok jót tennék velem, enyéimnek is s véteni senkinek sem vétenék. Úgy látszott, hogy ez az eszme egyre erősödik benne.

Majdnem tíz perczig legyökerezve állott ottan, akkor a habozást határozott kifejezés váltotta föl az arczán.

Megfordult, fölment másodszor is — de most halkán, lopva, belépett a nagyapja szobájába s szeme tüstént az ágy fölibe villant. A pisztolyok eltűntek.

Tervének rombadölése úgy hatott agyára, mint hirtelen támadt légüres tér valami testre: csaknem elájult. Ki tette ezt? Az udvaron csak egy ember van rajta kívül. Önkénytelenül a nyitott ablak felé fordult, a melyből be lehetett látni a kertet, egészen a gátig. Ennek a tetején állott Charley, fürkésző, aggódó pillantása ő rá volt irányozva.

Eustacia lement s oda intette a legényt.

— Maga vitte el?

— Én, tekintetes asszony.

— Miért?

— Láttam, hogy sokáig nézi.

— Hát aztán?

— Egész reggel olyan szomorú volt, mint a kinek innes kedve tovább élni.

— És?

— És én nem tudtam ott kéz alatt hagyni. Az arczáról láttam, mi szándéka volt velök.

— S hová tette?

— Bezártam.

— Hova?

— Az istállóba.

— Adja ide, kérem.

— Nem adom, tekintetes asszony.

— Nem?

— Nem. Sokkal jobban szeretem, sem hogy odaadnám.

Eustacia elfordult, arca most vált először egy kicsit szelidebbé, vonásai nem voltak már oly szoborszerűen mozdulatlanok, mint reggel s szája szegletin is újra megjelent az a finom metszés, a mely a kétségbeesés pillanataiban mindig eltorzult. Végre szembe állott Charleyvel.

— Miért ne haljak meg, ha óhajtom a halált? — kérdé remegő hangon. — Elhibáztam az életet s bele is fáradtam, nagyon belefáradtam. S maga most megakadályozta, hogy megszabaduljak tőle. Oh miért tette ezt, Charley? Mi teszi kinossá a halált? Csupán a gondolat, hogy másoknak bánatot okozunk. S erről az én esetemben nincs szó. Engem egyetlen sóhajtás sem követne.

— Ah, milyen baj érhet a tekintetes asszonyt! Ha gályákra visznek is érte, lelkemből kívánom, pusztuljon el s rothadjon, a ki okozta.

— Ne tovább, Charley. Elmondja-e valakinek, a mit látott, vagy nem?

— Egy árva szó nem sok, annyit sem szólok róla, ha megigéri, hogy nem gondol reá többet.

— Ne féljen. A cselekvés percze elmúlt. Igérem. Ezzel bement a házba, s lefeküdt.

Délután haza jött a kapitány. Először az volt a szándéka, hogy kategorikusan kikérdezi Eustáciát, de mikor jobban megnézte, nem szólt egy szót sem.

— Igen, jobb nem beszélni róla — felelt az ifju asszony halkán, mintegy a kapitány pillantásaira válaszolva. — Rendbe lehetne hozni ma éjtszakára a régi szobámat, nagypapa? Szükségem lenne rá.

Az öreg ember nem tudakolta, miért, azt sem, hogyan szakadt el az urától, hanem megparancsolta, hogy készítsék el számára leánykori szobáját.

V. FEJEZET.

Egy régi szokás véletlenül fölujúl.

Charley figyelme egykori úrnője iránt nem ismert határt. Sajat fájdalmának egyetlen enyhítőszerét abban találta, hogy csillapítgassa amazét. Nap mint nap leste kívánságait, s bizonyos hálaérzettel gondolt arra, hogy Eustacia itthon kénytelen tartózkodni, s míg boldogtalanságának okozóját átkozta, az eredmény maga áldott volt

előtte. Talán most már végleg itt marad, gondolá, s akkor ő újra olyan boldog lesz, mint azelőtt. Félt, hogy vissza talál menni Alderworthba, s ebbeli félelmében gyakran vigyázta fürkészőleg Eustacia arcát, a szerelmes inquisitori szemével, mikor az nem vette észre; épen úgy vigyázhatott volna egy vadgalambot, vajon nincs-e szándékában elrepülni. Mivel talán már egyszer igazán segélyére volt, s a legelhamarkodottabb cselekedettől menté meg, mintegy őrangyalnak tekintette magát, a ki pártfogoltja jóléteért felelős.

Ezért nagy buzgalommal kutatott mindig újabb meg újabb szórakozások után Eustacia számára, haza hozta neki azokat az érdekes dolgokat, a melyet a pusztán talált, fehér, trombita alakú mohokat, vörösfejú zuzmókat, kő nyílhegyeket, a melyeket Egdon őslakói használtak, soklapú kristályokat s más ilyféléket. Ezeket a házban, udvaron helyezgette el, hogy szemébe ötljenek Eustaciának.

Egy hét telt el úgy, hogy az ifju asszony nem ment ki a házból. Azután ki-kiséltált a kertbe, s apja távcsövével nézegetett szét, mintha vissza akarna térni régi szokásához. Egy nap az országúton, a hol az a távoli völgyet átszelé, egy súlyosan megerhelte szekeret vett észre. Butorfélékkel volt megrakva. A mint tovább nézte-nézte, ráismert a saját butoraira. Este nagyapja azzal a hírrel jött haza, hogy Yeobright ma átköltözött Alderworthból a vén blooms-endi házba.

Egy másik alkalommal két asszonyt látott a völgyben. Szép, tiszta idő volt, s az alakok nem lehettek távolabb egy félmérföldnél; távcsöjével a kisebb részleteket is fölismerte. A szembejövő asszony egy fehér csomagot tartott karjai közt; a csomag egyik végéről hosszú, fehér ruhaféle függött alá; s a mint az alakok megfordultak, hogy a napsugarak közvetlenül rájok estek, Eustacia kivehette, hogy az ölében lévő tárgy egy gyermek. Odakiáltotta Charleyt, s megkérdezte tőle, kik azok, ámbár maga is kitalálta.

— Wildevené tekintetes asszony, meg a dajka — mondá Charley.

— A dajka viszi a gyermeket? — kérde Eustacia.

— Nem — felelt a fiu — a tekintetes asszony viszi, a dajka utána megy, semmi sincs nála.

Charley ma egész nap jó hangulatban volt, mert a november ötödike újra előkerült, s ez alkalomra neki egy új szórakoztatási terve volt. Úrnője, úgy látszik, már két alkalommal kedvét találta abban, hogy örömtüzet gyűjtson a gát tetején, melyet az egész völgy ural; de ez évben szemmel láthatólag megfélejtkezett a napról is, a hagyományos szokásról is. A fiu gondosan óvakodott emlékeztetni reá, s csak folytatta tovább titkos előkészületeit a meglepetéshez; búzgósága annál nagyobb volt, mert a múlt esztendőben nem lehetett itthon, s nem is segíthetett. A mint egy perczet tudott szakítani, mindjárt rekettje-

törzseket, tövisfa-tönköket, s más kitünő tűzrevalókat gyűjtögetett össze a szomszédos lejtők-ről, aggodalmasan eldugva őket idegen szem elől.

Az est beállt, s Eustacia, úgy látszott, még mindig nem eszmélt az évfordulóra. Szétnézett a telescopon, aztán bement, s azóta nem mutatta magát. Mihelyt egészen besötétedett, Charley hozzáfogott a máglyarakáshoz, pontosan ugyanazt a helyet szemelve ki, a hol Eustacia szokta volt égetni azelőtt.

A mint a környéken mind fellobbantak a tüzek, Charley is meggyújtotta a magáét, s úgy rendezte a tűzrevalót, hogy egy darabig ne kelljen igazítani. Akkor visszament a házhoz s ott tébett-lábott az ajtó körül meg az ablakok körül, ha Eustacia vagy egy vagy más módon neszté venné a dolognak, s kijönne megnézni a tüzet. De a függönyök le voltak eresztve, az ajtó is zárva maradt, s az ő kedveskedése iránt a figyelemnek nyoma sem mutatkozott. Hirt adni szóval nem akart, s megint csak visszament élesztgetni a tüzet, a mit folytatott is tovább egy félóránál. Csak mikor már nagyon megfogyott a tüzelő készlete, akkor ment vissza az ajtóhoz s üzent be Yeobrightnének, hogy húzza fel a függönyt, s nézzen ki, mi van ott.

Eustacia, a ki elmerülten üldögélt a nappali szobában, fölkel, s föl húzta a függönyt. Szemközt vele, a gát tetején ragyogott a tűz, mely

tüstént vörös fénybe borította az egész szobát, s elhomályosítja a gyertyákat.

— Nagyszerű, Charley! — mondá Drew kapitány a kandallózugolyból. — De remélem, nem az én fámat égeti . . . Ah, épen ma egy eszten-deje, hogy azzal a festékessel, Vennel találkoztam, a mint Yeobright Thomasint hozta hazafelé — biz Isten, épen ma! Lám, ki gondolta volna akkor, hogy annak a leánynak a dolga ilyen jól üssön ki. Milyen ostoba is voltál te akkor, Eustacia! Irt már az urad?

— Nem — felelt Eustacia elmerülten nézve a tüzet, a mely e pillanatban annyira lefoglalta gondolatait, hogy észre sem vette nagyapja nyers megjegyzését. Oda látszott Charley alakja, a mint igazgatta, rakosgatta a máglyát, s e látványtól föl-villant képzelete előtt egy másik alak, a melyet ez a tűz esetleg idehívhat.

Elhagyta a szobát, fölvette kerti kalapját, köpenyét és kiment. A gáthoz érve, szilaj érdeklődéssel és balsejtelemmel nézett föl, a mint Charley nagy önelégülten így szólt:

— A tekintetes asszony kedvéért csináltam én ezt.

— Köszönöm — mondá gyorsan. — De szeretném, ha most már kioltaná.

— Úgy is elalszik ez mindjárt magától — felelt Charley csalódott hangon. — Nem kár volna széjjel szórni?

— Nem tudom — viszonzá Eustacia tünődve.

Némán állottak, a csöndet csak alángok pattogása zavarta, míg Charley belátva, hogy nem kívánnak többé beszélni vele, habozva eltávozott.

Eustacia a gáton belől maradt, szemeit a tűzre szegezve; be akart menni, s mégis csak nem mozdult. Ha a helyzet közönyössé nem teszi minden iránt, a mi istenek és emberek előtt tiszteletben áll, bizonyára bemegy. De állapota annyira reménytelen volt, hogy játékot űzhetett belőle. Az, hogy vesztítettünk, nem annyira lélekgyötrő, mint azon tünődni, hogy hátha nyertünk volna, s Eustacia most, mint más ember is ilyen esetben, magán kívül választhatott néző pontot, s mint érdektelen néző, innen figyelhette meg magát, s elmélkedhetett azon, mennyire játékszer volt az istenek kezében ez az asszony, Eustacia.

Míg itt állt, egy hang ütötte meg fülét. Kő csobbanása volt a mocsárban.

Ha az a kő egyenest Eustacia keblére esik, szíve akkor sem dobbanhatott volna nagyobbat. Gondolt ő arra, hogy ilyen válasz jöhet Charley öntudatlan jeladására; de ily hamar nem várta. Mily serény volt Wildeve! De hogy tarthatja az őt most képesnek arra, hogy szántszándékkal föl akarja újítani a régi légyottokat? Egy ösztön azt súgta, távozzék, s egy vágy, hogy maradjon; küzdött magával, s a vágy fölülkerekedett. Ott maradt, de többet nem tett, nem még azt sem, hogy a gátra menjen és fölnezen. Mozdulatlan maradt, egy izom sem rándult meg arcán, s szemét

sem emelte föl; mert ha föltekintene, a tűz világa arczára vetődne, s Wildeve talán lenéz a gátról.

A mocsár felől második csobbanás hallatszott. Miért áll az ott oly soká, a nélkül, hogy közelítene és szétnézne? A kíváncsiság győzött: feljebb hágott a gátoldalán egy-két földlépcsővel s körültekintett.

Wildeve előtte állt. A mint az utolsó kavicsot a tóba dobta, elébb jött, s most a tűz mindkettőjöknek arczába sütött a gátról, mely mellökig érve, nyúlt föl közöttök.

— Nem én gyújtottam — kiáltott Eustacia élénken. — Nem is tudtam róla. Ne jöjjön át, ne jöjjön át hozzám.

— Miért él itt annyi idő óta, a nélkül, hogy hírt adott volna nekem? Elhagyta otthonát. Félek, hogy talán én is oka vagyok.

— Nem eresztettem be az anyósomat, ez az oka.

— Nem érdemelte meg, a mire jutott, Eustacia; nagyon siralmas helyzet ez; látom a szeméből, a szájáról, egész valójáról. Szegény, szegény leánykám! — Wildeve föllépett a gátra. — Ön végtelenül boldogtalan.

— Nem, nem; nem egészen — —

— Nagyon messze ment a dolog — ez megöli önt: én azt hiszem.

Eustacia nyugodt lélekzése hevesebb lett e szavakra. — Én — én — — kezdé, s aztán görcsös zokogásba tört ki, szíve mélyéig megrendülve

a szánakozás váratlan hangjától; eszébe sem ötlött addig, hogy az ő állapota szánalmat ébreszt-hessen.

A sírás e kitörése magát Eustaciát is annyira meglepte, hogy nem is tudott fölhagyni vele, s szégyenkezve fordult el Wildevetől, bár ezzel semmit sem rejtett el előle. Kétségbeesetten zokogott tovább, míg lassanként nyugodtabbá lett. Wildeve szó nélkül állt.

— Nem ítél meg? Sohasem voltam én ez-előtt ilyen pityergő teremtés — mondá bágyadt, suttogó hangon Eustacia, szemét törülgetve. — Miért nem távozott? Óhajtanám, hogy ne látta volna mindezt, nagyon sokat elárultam.

— Csupán azért óhajthatta volna, mert ez épen úgy elszomorít engem, mint önt — mondá fölindult s tiszteletteljes hangon. — S hogy valamit elárul, arról képtelenség beszélni kettőnk között.

— Nem hívtam önt — ne felejtse el, Damon; kínos helyzetben vagyok, de nem hívtam önt.

— Ne gondoljon arra, eljöttem magamtól. Oh, Eustacia, bocsásson meg nekem mindazon szenvedésekért, a melyeket önnek az utóbbi két év alatt okoztam. Mind jobban-jobban belátom, hogy én juttattam tönkre önt.

— Nem ön, ez a hely, a hol élek.

— Ah, nagylelkűsége mondatja ezt vele. De én vagyok a bűnös. Vagy többet kellett volna tennem, vagy egyáltalán semmit,

— Mi tekintetben?

— Vagy nem kellett volna ön után járnom; vagy ha már jártam, el is kellett volna vennem akármí áron. De természetesen erről most már nincs jogom beszélni. Csak egyet kérdezek még: lehetek segélyére valamiben? Van-e valami a kerek világon, a mit ember megtehet önért, hogy boldogabb legyen, mint most? Ha van, én megteszem. Parancsoljon bár mit, Eustacia, a mit végrehajtani módomban áll, s ne feledje, most már gazdagabb vagyok. Valamit bizonyára lehet tenni az ön megmentésére. Fáj, látnom ilyen ritka virágot ilyen sivár talajban. Kívánja, hogy vegyek valamit? Óhajt elmenni valahová? Egy szót szóljon, s megteszek mindent, hogy fölszárít-sam a könnyeket, a melyek, ha én nem vagyok, sohasem hullottak volna.

— Mindaketten házások vagyunk — szolt bágyadtan Eustacia — s az ön anyagi támoga-tása, bármily correct lenne is, rossz hirbe kever-hetne.

— Nincs módunkban elejét venni annak, hogy a rágalmazók időtöltésről gondoskodjanak magoknak; de mivel ez ajánlatban semmi rossz nincs, önnek nincs oka félnie. Azt hiszem, most már megállapodott férfi vagyok, s én becsület-szavamra ígérem, hogy bármint érezzek is, soha-sem beszélek többet arról, a mi lehetett volna. Thomasin most már teljesen tőlem függ, tudom, mivel tartozom neki, de épen oly jól tudom azt is,

mi a tartozásom önnel szemben, a kivel olyan kegyetlenül bántak. Segíteni fogom önt a Thomasin kára nélkül. Miben lehetek segítségére?

— Azzal, hogy elvisz innét.

— Hova óhajt menni?

— Van egy hely, a melyre gondolok. Ha például Budmouthig eljuttatna, a többit meg tudnám tenni magam. Onnan sok gőzhajó indul. Igen — folytatá komoly, sürgető hangon — segítsen eljutni Budmouthba nagyapám és férjem tudta nélkül, s a többit meg tudom tenni magam.

— De bátorságos lenne-e ott egyedül hagyni?

— Igen, igen. Budmouth-t jól ismerem.

— Akkor mondja meg, mikor szeretne indulni.

Mi decemberig maradunk a mostani házunkban, aztán Southertonba költözünk. Addig rendelkez velem tetszése szerint.

— Meggondolom még — felelt gyorsan. — Gondolkodnom kell róla, igénybe vehetem-e becsülettel az ön baráti szívességét. Ha arra határozom, hogy megyek, s az ön segélyét elfogadom, akkor valamelyik este, pontban nyolcz órakor jeltadok önnek; s az ön dolga az lesz, hogy ugyanazon éjjel, éjfélkor, várni fog engem egy lóval és kocsiival, s a reggeli hajóhoz Budmouthba visz.

— Minden este kint leszek nyolcz óra tájt, s akárminő jelt észre fogok venni.

— Most legyen szíves távozni. Bárminő körülmények közt, csupán egyszer találkozhatom meg önnel, akkor, ha e szökésre rászánom ma-

gan. Ezután sohasem látom önt viszont; s ön meg fog tenni mindent, hogy elfelejtkezzék egy boldogtalan száműzöttről. Távozzék, nem tudom tovább elviselni. Távozzék — távozzék.

Wildevé lassan leszállt a lépcsőkön, s bele mélyedt a sötétségbe a másik oldalon; s a mint haladt, vissza-visszatekintett, míg a gát elfödte előle Eustacia alakját.

VI. FEJEZET.

Thomasin vitatkozik Clymmal s ez egy levelet ír.

Yeobright ez idő tájt Blooms-Enden lakott, s azt remélte, hogy Eustacia visszatér hozzá. A butorokat csak ma szállították ide, noha ő már több mint egy hét óta itt élt. Idejét azzal töltötte, hogy a kis kertben dolgozgatott; sepergette a faleveleket a kert útjairól, metszegette a virágágyakból a kiszáradt szájakat, kötözgette fölfelé a futónövényeket, a melyeket levert az őszi szél. Különös öröme nem felt ebben a babrálgatásban, de paizs volt ez rá nézve a kétségbeesés ellen. Aztán meg hitvallásává lett, hogy jó állapotban őrizzen meg mindent, a mi anyja kezéből szállott az övére.

E foglalkozás közben állandóan várta, vigyázta Eustaciát. S hogy az tévedésbe ne találjon jönni

a lakása felől, Alderworthban egy hirdető táblát szegeztetett ki, a melyen fehér betűk adták tudomásúl, hová költözött. Ha egy-egy falevél szilinkélt alá a földre, megfordult; azt hitte, az ő léptei suhognak. Ha egy madárka férget kutatott a virágágyak puha földjében, épen olyan neszt adott, mintha «ő» fogta volna meg a kis ajtó kilincset; s alkonyatkor, midőn lágy, különös hang szállt fejele a pusztá gödreiből, az üres kórókból, az összesodródott száraz levelekből vagy más üregekből, a melyekben dongólegyek, férgek vagy rovarok zszibonghattak, azt képzelte, Eustacia az, a ki ott kívül eped, sóvárog a kibékülésért.

Ez ideig megállt azon határozata mellett, hogy nem hívja vissza. Egyúttal azonban az a szigorúság, a melylyel feleségével bánt, tompítá anyja miatti fájdalmát, s mind gyakrabban gondolt Eustaciára.

Erős érzelmek erős cselekvésekre vezetnek, s ezek viszont, az ellenhatás törvénye szerint, csillapítják az érzéseket, a melyekből születtek. Minél tovább elmélkedett, annál jobban szelídült. Egész ártatlannak tekinteni a feleségét e dologban nem tudta, bár magát is kérdőre vonhatta, vajon adott-e neki elég időt az öngazolásra, s nem lépett-e föl kissé nagyon is hirtelenkedve azon a szomorú reggelen.

Most, hogy haragjának első tüze lelohadt, csak az volt a kifogása felesége ellen, hogy indiscret barátságot tart Wildevevel, mert becstelen-

ség jeleit nem árulta el magatartása. S miután egyszer idáig jutott, az anyjával szemben való eljárását sem látta többé annyira sötét színben.

November ötödikén este különösen élénken foglalkoztatta elméjét Eustacia. Mint távoli tenger halk moraja, úgy hatott lelkéhez a visszhangja annak az elmúlt időnek, mikor egész napon át gyöngéd szavakat suttogtak egymásnak. — Természetesen — mondá — föl kellett volna engem keresnie már előbb, s elmondania, mi köze volt neki Wildevehez.

Arra határozta magát, hogy azonnal meglátogatja Thomasint és férjét. Ha alkalom nyílik, majd czélzást tesz reá, miért váltak el egymástól Eustaciával, de arról hallgatni fog, hogy egy harmadik személy is volt jelen, mikor anyját kizárták. Ha Wildeve ártatlansága kétségtelen, akkor bizonyára nyíltan kijelenti maga. Ha pedig van valami a dologban, akkor Wildeve, a ki élénk természetű ember, valószínűen tesz majd valami megjegyzést, a miből következtetni lehet, mennyire van compromittálva Eustacia.

De a mint megérkezett, csak magát Thomasint találta otthon; Wildeve útban volt a felé az örömtűz felé, a melyet Charley oly ártatlanul gyújtott a Mistoveren. Thomasin, mint mindig, nagyon megörült, hogy Clymot meglátta; megmutatta neki alvó kis gyermekét, kezével gondosan elhárítva a gyertyafényt a csecsemő szemétől.

— Hallottad már, Tamsin, hogy Eustacia

most nincs velem? — mondá, a mint újra leültek.

— Nem — felelt Thomasin megütözve.

— Azt sem, hogy eljöttem Alderworthból?

— Azt sem. Alderworthból én csak akkor hallok hírt, ha te hozol. Hát mi a baj?

Clym fölindult hangon beszélte el Thomasinnak látogatását Nunsuch Szuszánnáéknál, a kis fiu fölvilágosításait, s azt, a mi belőle következett a miatt, hogy ő Eustacia szívtelen eljárásának rötta föl anyja halálát.

— Istenem! s én minderről semmit sem tudok — mormoló Thomasin mintegy félelemtől megszállva. — Borzasztó! Mi vihette rá! Oh, Eustacia! S mikor ezt megtudtad, rögtön hozzá mentél? Nagyon kegyetlen voltál? — vagy igazán olyan rosszlelkű, mint a milyennek látszik?

— Lehet-e valaki nagyon kegyetlen az anyja ellenségéhez?

— Én azt hiszem, igen.

— Jó, megengedem, hogy lehet. De most mitévők legyünk?

— Békülj ki vele újra, ha ugyan ilyen halálos bántalom után még ki lehet békülni. Szinte szeretném, hogy ne mondtat volna meg. De igyekezz kibékülni vele; végre is lehet módot találni, ha mind a ketten óhajtjátok.

— Nem tudom, óhajtjuk-e mind a ketten — mondá Clym. — Ha kívánta volna Eustacia, hallgatna-e olyan hosszú idő óta?

— Úgy látszik te kívánod, és te is hallgattál.

— Igaz, de engem mindig hányt-vetett a kétség, hogy ilyen megbántás után szólhatok-e hozzá. Ha most látsz, sejtelméd sincs róla, mi voltam én; hogy e néhány utóbbi nap alatt minő mélységeken jártam. Ah! gyalázatos dolog volt, anyámat úgy kizárni. Elfelejtettem én ezt valaha, sőt beleegyezhetem-e csak abba is, hogy Eustaciát újra lássam?

— Eustacia talán nem is tudta, mily komoly következménye lesz annak, a mit tesz, s talán nem is volt szándékában igazán kizárni szegény nénémet.

— Ő is azt mondja, hogy nem akarta. De a tény tény marad.

— Hidd el, hogy most búsul, küldj el érte.

— Hát ha nem akar visszajönni?

— Ezzel elárulja, hogy bűnös, mert nyilvánvaló lesz, hogy a haragtartás szokása. De ezt nem hiszem.

— Jó, megteszem. Várok még egy vagy két napot; két napnál többet semmi esetre; s ha ezalatt nem ad hírt, én küldök el ő hozzá. Azt hittem, Wildevet itthon találom. Elment hazulról?

Thomasin egy kissé elpirult. — Nem, mondá. — Csak sétál a pusztán.

— Miért nem vitt magával téged? Az este gyönyörű. A friss levegő éppen oly jót tesz neked, mint neki.

— Oh én nem vágyom sehova; meg baba is itt van.

— Igaz, igaz. Azt gondoltam, jó lenne az uraddal is beszélni e dologról — mondá Clym határozottan.

— Én nem beszélnék, ha neked volnék — felelt Thomasin gyorsan. — Nem lehet annak semmi haszna.

Clym erősen szemügyre vette unokatestvére arcát. Nincs kétség, Thomasin nem is álmódott arról, hogy férje is szerepet játszott azon tragikus délután eseményeiben: de magatartása azt látszott elárulni, hogy a Wildeve és Eustacia közt főnálló gyöngéd viszonyt maga is némi gyanuval nézi.

Mindazáltal Clym semmit sem tudhatott meg, s midőn búcsúzni fölkel, bizonytalansága még erősebb volt, mint idejöttkor.

— Egy vagy két nap múlva tehát fogsz írni neki? — kérde a fiatal asszony komolyan. — Akkor remélem, ez a szerencsétlen elválás véget ér.

— Fogok — felelt Clym. — A mostani állapotomban egyáltalán nincs valami nagy gyönyörűségem.

Éltávozott, s a halmokon át hazament. Mielőtt lefeküdt volna, leült s a következő levelet írta:

«Édes Eustaciám! Követnem kell szívem sugallatát, a nélkül, hogy elmémet nagyon kikérdezném. Visszajössz hozzám? Tedd azt, kérlek, s a múlt legyen eltemetve köztünk. Nagyon

szigorú valék, de lásd, Eustacia, kegyetlen volt helyzetem is. Te nem tudod, sohasem fogod tudni, mit állottam én ki azokért a haragos szavakért, a melyekre a te magaviseleted indított. A mit csak becsületes ember ígérhet, mind azt ígérem neked most, tudniillik, hogy sohasem fogsz többé ilyenfelét szenvedni tőlem. Fogadásokat tettünk mi egymásnak, Eustacia, s azt hiszem, jobb lesz, ha hátralevő napjainkat abban töltjük, hogy azokat megtartsuk. Jőjj vissza hozzám, ha talán szemrehányást téssz is. Láttam én szenvedésedet akkor reggel, mikor elváltunk; őszinte volt az és természetes, tudom. Szerelmünknek tartania kell tovább. Oly szívek, mint a mieink, sohasem kapcsolódtak volna össze, ha nem igaz érdeklődésből. Előbb nem tudtalak visszahívni Eustacia, mert nem voltam képes meggyőzni magam, hogy a ki veled volt, nem mint szeretőd volt ott.

De ha eljössz, s kimagyarázod a bántó látszatot, nem kétlem, hogy tudod igazolni hozzám való hűségedet. Miért nem jöttél eddig? Azt gondoltad, nem foglak meghallgatni? Bizonyosan nem gondoltad, ha eszedbe jutottak azok a fogadalmak s csókok, melyeket a múlt nyár holdfényes éjszakáin váltottunk egymással. Térj vissza hát, vár a szíves istenhozott! Nem tudok többé kárhoztatással gondolni rád, s azzal foglalkozom inkább, hogy eljárásodat igazolgassam.

Szerető férjed Clym.»

— Ime — mondá, a mint fiókjába tette a levelet — ez helyes dolog volt. Ha holnapután estig nem jön, akkor elküldöm neki.

Ezalatt Thomasin, a kit épen most hagyott ott, nyugtalanúl, sóhajtozva ült szobájában. Férjéhez való hűségéből minden gyanúját elhallgattatta ma este arra nézve, hogy Wildeve érdeklődése Eustacia iránt nem szűnt meg a házasságával. De nem is tudott semmi bizonyost; s noha Clym kedves, szeretett unokatestvére volt, ez a másik mégis közelébb állotthozzá.

A mint egy kis idő múlva Wildeve vissza-került sétájából, Thomasin megszólította:

— Hol voltál, Damon? Már egészen megijedtem miattad, hogy a folyóba estél. Nem szeretek egyedül lenni a házban.

— Megijedtél? — mondá Wildeve, megvergetve arcát, mintha valami házi állat volna. — Azt hittem, te semmitől sem ijedsz meg. Bizonyosan nagyralátó lettél, s azért nem szeretsz itt lakni, mióta egy kicsit ránk derült az idő. Igaz is, hogy boszantó dolog ez az új házvétel, de hát gyorsabban csak akkor hozhatnók rendbe, ha nem tizezer fontunk volna, de százezer, s az óvatosságra nem kellene sokat adnunk.

— Nem, én nem arra czélozok, sőt inkább maradjunk itt egy álló esztendeig, minthogy a babát valami veszedelemnek tegyük ki. De nem szeretem, hogy esténként el-eltűnsz. Valamit forgatsz a fejedben, tudom, hogy forgatsz, Damon.

Komorán mégy ki, s olyan tekinteteket vetsz a pusztára, mintha az valakinek a tömlöcze volna, pedig hát egy kedves vadon sétatér.

Wildeve szánakozó meglepetéssel nézett reá:

— Micsoda! Te szereted az Egdon pusztát?

— Szeretem, mert itt születtem a szomszédjában. Csodálom mogorva, vén ábrázatát.

— Piha! édesem. Azt sem tudod, mit szeretsz.

— Légy nyugodt, tudom én. Csak egy dolog nem tetszik az Egdonon.

— És mi az?

— Sohasem viszz magaddal, mikor sétálni mégy. Miért barangolsz te magad annyit rajta, ha olyan nagyon nem szereted?

E tudakozódás, ámbár magában véve igen ártatlan dolognak látszott, zavarba hozta Wildevét, s mielőtt felelt volna, leült.

— Nem hiszem, hogy valami gyakran láttál volna barangolni. Mondj esetet rá.

— Mondok is — felelt Thomasin diadalmas-kodva. — Mikor ma este kimentél, azt gondoltam, úgy is alszik a baba, utána nézek, hová mégy te oly titokzatosan, hogy még csak szót sem ejtesz róla előttem. Kifutottam s utánad mentem. A hol az út elágazik, ott megállottál, körülnéztél az örömtüzeken, s aztán azt mondtad: «Az ördögbe is, megyek», s akkor gyorsan balkéz felé fordultál. Én aztán megállottam és néztelek.

Wildeve homlokát ránczolta, s aztán erőltetett mosolylyal kérdé:

— Nos, hát még micsoda csodálatos fölfedezést tettél?

— Úgy látom, boszus vagy, hát ne beszéljünk róla többet; — azzal odament mellé, egy zsámolyra ült s úgy nézett föl az ura arczára.

— Ostobaság — mondá Wildeve. — Mindig így huzódnál te vissza. De most már folytassuk, ha egyszer megkezdtük. Azután mit láttál? Részletesen óhajtom tudni.

— Ne beszélj így, Damon! — mormolá Thomasin. — Nem láttam semmit. Eltűntél a szemem elől, s aztán körülnéztem az örömtüzeken és bejöttem.

— Talán nem is csupán ez egy esetben követél így. Talán valami rosszban akartál utólélni?

— Teljességgel nem. Ezelőtt soha sem is tettem, ma sem tettem volna, ha olykor-olykor egyet-mást nem hallottam volna rólad beszélni.

— Mire célzasz? — kérde Wildeve türelmetlenül.

— Azt mondják — azt mondják, hogy esténként Alderworthba szoktál menni, eszembe jutatja, a mit arról hallottam, hogy — —

Wildeve haragosan fordult meg, s egyenesen felesége elé állt:

— No, csak ki vele asszonyom, mit hallott? — mondá kezeivel hadonászva. — Tudni óhajtom, mi az, a mit hallott.

— Hát azt hallottam, hogy nagyon szerelmes voltál Eustaciába — semmi többet, csak ezt,

ámbar egy piczikével többet is beszélnek. Nem szükség haragudnod.

Wildeve észrevette, hogy felesége szemei könnybe lábadnak.

— Nos — mondá — ebben semmi új sincs, s eszem ágában sincs gorombáskodni, nincs miért sirnod. Most pedig ne beszéljünk erről többet.

Aztán nem beszéltek többet, s Thomasin még örült, hogy van ok, a miért Clym látogatását és történetét elhallgathatja.

VII. FEJEZET.

A november hatodiki éjtszaka.

Miután Eustacia elhatározta, hogy szökni fog, olykor-olykor úgy látszott, nyugtalanság szállta meg, hogy valami megzavarhatná tervét. Az egyetlen esemény, a mi helyzetét igazán megváltoztathatta volna, Clym megjelenése lett volna. Az a gloria, a mely eleinte, mint szerelmet, körítette őt előtte, most már szétfoszlott ugyan, de néha-néha eszébe jutott Clym egy vagy más egyszerű jó tulajdonsága, s az a remény ébredt benne, hogy talán meg fog jelenni előtte. Nyugodtan megfontolva azonban nem látszott valószínűnek, hogy ilyen szakadás, mint ez, valaha megszűnjék: neki továbbra is úgy kell élnie, mint egy

elítéltnek, magára hagyatva, igazi otthon nélkül. A pusztát mindig úgy szokta tekinteni, mint nem az ő egyéniségéhez illő helyet; most az egész világot ilyennek érezte.

Hatodikán este ismét föléledt az az elhatározása, hogy elmegy. Négy óra tájt újból összedezte kicsike podgyászát, a melyet Alderworth-ról való futásakor magával hozott, s hozzávett még egyet-mást idehaza hagyott régi holmijából: az egész csomag elég kicsiny volt ahhoz, hogy kezében egy pár mértföldre elvihesse. A tájék mindinkább sötétedett, sárszínű fellegek csüngöttek alá az égről, mintha óriás ponyvák lettek volna keresztül vetve rajta, s az éj haladtával viharos szél támadt: de eső még nem esett.

Eustaciának semmi tennivalója sem lévén már, nem tudott benn maradni, s halomról halomra járt-kelt a ház környékén, a melyet mindjárt itt fog hagyni. E czéltalan kószálása közben egyszerre a Nunsuch Zsuzsánna viskója előtt haladt el, a mely kissé alacsonyabban feküdt, mint a nagyapjáé. Az ajtó félig nyitva volt, s a belül égő tűz ragyogó sávot vetett ki pusztára.

A mint Eustacia a fénysávon áthaladt, úgy tűnt föl, mint valami sugárból szőtt angyal, egy világító alak sötét színtéren: a pillanat elmúlt s ő ismét bemerült az éjtszakába.

Egy asszony, a ki bent a házikóban ült, meglátta s föl is ismerte e pillanatnyi megvilágításban. Zsuzsánna maga volt az; épen herbatheát

készített a fiának, a ki sokat betegeskedett, s most komolyan rosszul volt. Zsuzsánna letette a kanalat, megfenyegette öklével az eltűnő alakot, s aztán tűnődve, mélézva folytatta tovább a munkát.

Nyolcz óraker, abban az órában, a melyet Wildevenek kitűzött a jeladásra, ha egyáltalán ad jelt, körülnézett az udvaron, megtudni, ha tisztá-e a tájék, aztán oda ment, a hol a tűzrevaló reketytye volt főlhalmozva, s kiválasztott belőle egy jó hosszú ágat. Ezt elvitte a gát sarkához, s miután hátratekintett, hogy le van-e eresztve minden függöny, tüzet gerjesztett és meggyújtotta. A mint az ág lángra kapott, megfogta az egyik végét, s addig csóválta a feje fölött, míg egészen elégett.

Csakhamar megvolt az az öröme, ha ugyan olyan hangulatban lehet szó örömről, hogy pár perczel később hasonló fényt látott föltűnni Wildeve háza mellett. A korcsmáros megígérte volt, hogy ez órában minden este örködni fog, ha talán Eustacia csakugyan kívánna támogatását, s ez a gyorsaság bizonyítá, mennyire szavának állt. Négy óra múlva, azaz éjféلكor, kész volt Budmouthba vinni kocsijával Eustaciát, a mint azt megbeszélték volt.

Eustacia haza tért. Vacsora után korán visszavonult, s hálószobájában üldögélt, várva a perczet, mikor indulhat. Az éj sötét és fenyegető lévén, Drew kapitány nem kószált most kint a házikók közt, csevegni, vagy társakat keresni a korcsmába, mint a hogy hébe-hóba szokása volt

ezeken a hosszú őszi estéken; otthon üldögélt a földszinten, egyedül szüresölgetve grogját. Tíz óra tájt kopogtattak. A mint a szolgáló kinyitotta az ajtót, a gyertya sugarai Fairway alakjára vetődtek.

— Alsó Mistorver felé volt útam ma éjjel — mondá — és Yeobright úr megkért, hogy ezt hozzam be ide; de szavamra mondom, hogy a kalapom bélésébe dugtam, osz' egészen megfelejtkeztem róla, csak akkor jutott eszembe, mikor már lefekvőben voltam, s a kertajtót be akartam zárni. Így hát visszaszaladtam még egyszer.

Egy levelet adott át, s elment. Al eány a kapitányhoz vitte, a ki úgy találta, hogy Eustaciának szól. Az öreg sokáig forgatta kezében a levelet, s gyanakodott, hogy Clymtől jöhet, de bizonyosra nem tudta megállapítani. Mindazáltal elhatározta, hogy mentől hamarabb átadja neki; s e szándékkal fölment hozzá, de szobája ajtajához érve s a kuleslyukon benézve, észrevette, hogy nem ég a gyertya; Eustacia tudniillik minden ruhástól ágyára vetette magát, így akart pihenni egy kissé, s erőt gyűjteni a küszöbön lévő úta-zásra. Nagyapja abból, a mit látott, azt következtette, hogy kár volna háborgatnia; s újra lesétálva a társalgóba, a kandallópárkányra tette a levelet, hogy majd reggel átadja.

Tizenegykor maga is lefeküdt, egy darabig pipázgatott az ágyban, aztán féltizenkettő tájt eloltotta a lámpát, s mint rendes szokása volt,

lefekvés előtt fölhúzta a függönyt, hogy reggel, mihelyt a szemét fölnyitja, tudomást vehessen a szél járásáról, mert ablaka előtt egy szélzászló és vitorla állt. A mint ágyára dőlt, hirtelen meglepetve látja, hogy a zászló fehér árbozca megvillan, s mint valami phosphoros sáv hasítja végig az éjtszaka sötétjét. Csak egy magyarázat lehetett, a ház felől hirtelen fény sugar vetődött az árboczra. Miután már mindenki pihenni tért, az öreg szükségesnek látta fölkelni, óvatosan kinyitni az ablakot, s kitekinteni rajta jobbra és balra. Eustacia hálószobájában világ volt, onnan jött az a fény, mely az árbozca esett. Tünődve, hogy miért kelhetett most föl Eustacia, határozatlanul állva maradt az ablaknál, s arra gondolt, hogy fölveszi a levelet s ajtaja alatt becsúsztatja, a mint egyszerre ruhasuhogást hall a szomszéd szobában, mely a folyosóra nyílt.

A kapitány arra a következtetésre jutott, hogy Eustaciát nem fogja az álom, s könyvért ment; nem is törődött volna tovább a dologgal, ha sírását egész világosan nem hallotta volna.

— Az urán jár az esze — mondá magában. — Ah, kis együgyű liba, nem kellett volna hozzá mennie. Kíváncsi vagyok, e levelet csakugyan Clym irta-e?

Fölkelt, begöngyölte magát tengerészköpenyébe, s kiszólt: — Eustacia! — Semmi válasz. — Eustacia! — ismétlé hangosabban — egy leveled van itt a kandallópárkányon.

De felelet senkitől sem jött erre sem, hacsak a széltől nem, a mely mintha le akarta volna harapdálni a ház szögleteit, vagy egy-egy pászta esőtől, mely meg-megkopogtatá az ablakokat.

Az öreg kiment a folyosóra, s ott állt vára-kozva vagy öt perczig. Eustacia még sem tért vissza. A kapitány vissza ment gyertyáért, s ké-szült, hogy követni fogja, de először is háló-szobájába nézett be. Itt, az ágy egyik oldalán, meglátszott a fekvésének a helye, a mi elárulta, hogy az nem is volt megvetve; de még jelentő-sebb volt ennél az, hogy a gyertyatartót nem vitte le magával. Az öreg most már egészen meg-ijedt: sietve magára szedte ruháit s ment le a főajtóhoz, a melyet maga zárt és lakatolt be. Az ajtó nyitva volt. Nem lehetett tovább kétség, Eustacia elhagyta a házat az éjféli órában; és hová mehetett? Követni szinte lehetetlen volt. Ha a ház rendes utczában áll, akkor még két sze-mélyt küldve ki, egyiket egyik, másikat másik irányban, bizonyosan rá lehetett volna találni; de a pusztán keresni valakit, sötétben, teljesen reménytelen vállalat volt, mert itt minden pont-ból annyi irányba lehetett haladni, a hány dél-kör ágazik ki a polusból. Teljes zavarban affelől, mit kelljen tennie, benézett a társalgóba s meg-ütődve látta, hogy a levél még érintetlenül ott van.

Féltizenkettőkor, miután a ház teljesen el-némultnak látszott, Eustacia meggyújtotta a gyertyát, meleg ruhát öltött, kis csomagját kezébe vette, s újra kioltva a világot, lement a lépcsőn. A mint a szabadba ért, észrevette, hogy az eső szítál, s a hogy megállt egy kissé az ajtóban, még sűrűbben kezdett esni, s az idő egészen fenyege-tőre vált. De ha már egyszer rászánta magát erre a lépésre, nem lehetett meghátrálnia a rossz idő miatt, mert hisz Wildeve is tudósítva volt, s ezóta már valószínűleg várta is. Az éj gyászosan komor vala, mintha az egész természet bakacsinba öltö-zött volna. A fenyőfák tüskés ormai a ház mögött úgy meredtek az ég felé, mint valami klastrom csúcsai és tornyai. Semmi sem volt kivehető a láthatáron, csupán az a kis tűz világított ki a Nunsuch Zsuzsánna házikójából.

Eustacia fölnyitá esernyőjét, kiment a kert-ből, a lépcsőkön fel a gátra, a hol már nem fe-nyegette a fölfedezés. Megkerülve a mocsárt, a Blackbarrownak vezető ösvényt követte, meg-botolva itt-ott egy-egy tőzegesomóban, kákabokor-ban, vagy megesúszva a húsos gombatelepeken, melyek úgy heverték szétszórva a pusztán, mint valami óriási állat tüdejének rohadt darabjai.

A holdnak s a csillagoknak nyoma sem lát-szott, mintha teljesen kioltotta volna őket a fel-leg és az eső. Oly éjtszaka volt ez, mely az utas gondolatait ösztönszerűen a világkrónika rémes éjjeleinek a történetére terelte; megjelent előtte

minden, a mi szörnyü és sötét volt valaha a történetekben és legendákban: az utolsó egyiptomi csapás, Senacherib hadseregének pusztulása, s a kínhalál a Getsemane-kertben.

Vége a Barrowra ért, s megállt gondolkodni. Soha tökéletesebb harmóniát, mint a milyen az ő lelkének chaosa és a külvilág chaosa közt e pillanatban volt. Egy gondolat villant át agyán e pillanatban: valami hosszú utazásra nincsen elég pénze. Az elmúlt nap hánykódó érzelmei között sohasem merült föl az ő gyakorlatiatlan elméjében annak a tudata, hogy a nagy utazáshoz sok pénz kell, s most, hogy világosan belátta ezt, keservesen sóhajtott föl, nem tudott oly sugáregyenesen állani tovább, görnyedt-görnyedt lefelé esernyője alatt, mintha valami kéz húzná alulról le-le a Barrowba. Hát lehetséges az, hogy neki még továbbra is fogolynak kell maradnia? Pénz: sohasem érezte még a becset eddig. Hogy innen eltűnjön, már ahhoz is pénz kellene. Wildevetől kérni anyagi támogatást, olyan büszke asszonynak, mint ő, lehetetlen vala: már az a segedelme is, hogy Budmouthba elviszi, illetlennek és lealázónak tünt föl előtte az utóbbi órákban. S ha az maga nem ajánlotta volna, és pedig anynyira sürgetően, soha igénybe nem veszi.

Senki sem nézhette volna e pillanatban szánalom nélkül, s nem azért, mert így ki volt szolgáltatva vésznek-viharnak, vagy mert távol vala mindentől, a mi emberi, a Barrow lakóinak kor-

hadozó esontjait kivéve: de azért a másik alakjáért a nyomoruságnak, a mely tetőtől talpig remegésbe hozta tagjait. Észrevehető volt, hogy végnélkül boldogtalannak érzi magát. Miközben az esőseppék esernyőjéről köpenyegjére, köpenyegjéről az avarfüre s az avarfüről a földre csurogtak, nagyon hasonló hangok hagyták el ajkait is; s az ő arcán is olyan sűrűn peregték alá a könnyek, mint a külvilágén. Lelkének szárnnyait letörte ez a mindenfelől elébe álló akadály; s ha még azt látta volna is, hogy könnyedén eljut Budmouthba, hajóra száll, s valamelyik nyugati vagy éjszaki kikötőbe vitorláz minden nehézség nélkül, még akkor is nagyon kevéssel lett volna több oka bizalommal nézni a jövő elé, annyira ellenségesek voltak a többi viszonyai. Fenhargon kezdett beszélni. Ha egy asszony ily helyzetben, a ki nem öreg, összetört, halálra vált vagy eszelős, egyedüllétében zokogni kezd és hangosan beszélni, akkor bizonynyal nagy bajban van.

— Nem mehetek, nem mehetek! — nyögte fájdalmasan. — Nincs pénzem; nem mehetek! S ha mehetnék is, mi jó lenne belőle? Sinylőd-nöm kell jövődre is, mint az idén, ezután is épen úgy, mint ezelőtt. Hogy próbálgattam és hányszor próbálgattam ragyogó úrnő lenni, s a végzet mennyire ellenem volt! . . . Nem érdemeltem meg ezt a sorsot! — kiáltá elkeseredett kétségbeeséssel. — Oh, mily kegyetlenség volt engemet idedobni ebbe a rosszul rendezett, tökéletlen

világba! Sok tehetség volt bennem; de tönkretettek, megsemmisítettek, szétmorzszoltak oly dolgok, a melyek fölött nem volt hatalmam. Oh, mily kegyetlen az ég, hogy ilyen kinszenvedéseket mér reám, hiszen soha-sohase vétettem ellene!

Az a távoli fény, melyet Eustacia észrevett, mikor a házból kijött, mint jól sejté, csakugyan a Nunsuch Zsuzsánna házikójából eredt.

De a mit Eustacia nem sejtett, az Zsuzsánna mostani foglalatossága volt. Ez az asszony, mivel Eustacia alakját öt perczel azután látta elsuranni ajtaja előtt, mikor beteg fia így kiáltott föl: «Anyám, nagyon rosszul vagyok», — úgy következtetett, hogy bizonyára az ő közelléte gyakorolt káros hatást a gyermekre.

Ez okból Zsuzsánna most nem feküdt le mint máskor szokott, mihelyt dolgaival készen volt. Hogy elűzze a gonoszt, a mit szerinte szegény Eustacia idézett volna oda, a babonának egy kísérteties eszközhöz folyamodott. Ez az eszköz vagy eljárás arra volt hivatva, hogy erőtlenné, gyámoltalanná tegyen s megsemmisítsen minden emberi lényt, a ki ellen irányul. Az Egdonon jól ismert dolog volt az abban az időben, s még mai nap is elő-előkerül hébe-hóba.

Az asszony, gyertyával kezében, egy belső szobába ment, a hol egyéb edények közt két hatalmas barna fazék foglalt helyet, csorgatott

méz volt bennük, körülbelül száz fontnyi, egész nyári gyűjtése a Zsuzsánna méheinek.

A fazékok fölött egy polczon földgömb alakú puha, sárga viaszdarab állt. Zsuzsánna levette ezt s néhány vékony szeletet metszett le belőle. A szeleteket egy nagy vaskanalba rakta s azzal visszatérvén a lakószobába, a tűzhely meleg hamujára helyezte a kanalat. Mihelyt a viasz annyira lágyult, hogy alakítani lehetett, összeragasztá az egyes darabokat. És most sokkal figyelmesebb lett az arcza. Alakítgatni kezdé viaszt, s az eljárásból kitünt, hogy valami előre elgondolt formát akar neki adni. E forma emberi volt.

Addig-addig melengette, tapasztgatta, szétmetszette, meg összeragasztá, le-levágott egy tagot, meg visszaillesztett, hogy végre, vagy negyed óra múlva, az alak meglehetősen hasonlított egy asszonyhoz s hat hüvelyk hosszú volt. Most az asztalra tette hültni és keményedni. Maga pedig kezébe vette a gyertyát s fölment a lépcsőn, beteg kis fiához.

— Emlékszel-e rá, kedves fiam, mit viselt Eustacia ma délután még a fekete ruhán kívül?

— Egy piros szalagot a nyaka körül.

— Hát még?

— Semmit, csak szandal cipőt.

— Piros szalagot és szandal cipőt — mondta magában az asszony.

Nunsuch Zsuzsánna addig keresgélt, míg valami ríktó veres pántlikadarabra akadt, a melyet

levitt és az alak nyakára kötött. Aztán tintát, meg lúdtollat kerítvén elő az ablak közéből, fekete festé a viaszszobor lábait, körülbelül addig, a meddig a cipő földte volna; s a boka környékén egymást keresztező vonalokat húzgált, a melyeknek amaz idők szandal szíjjait kellett képviselniök. Végre egy darab fekete rongyot kötött át a fejére, a mely homályosan emlékeztetett az asszonyok hajkötő szalagjára.

Zsuzsánna kinyújtott kezével eltartotta magától az alakot s meglegegedéssel, de mosoly nélkül szemlélgette. A ki a puszta lakóit ismerte volna, annak bizonyosan Yeobright Eustacia ötlik eszébe e viaszbab láttára.

Az asszony most egy tuczat gombostűt vesz elő az ablakpárkányon levő kosárból, régimódi hosszú, sárga tüket, a melyeknek a feje első használatkor le szokott hullani. Ezeket aztán egyenként az alakba kezdi tűzdelni, minden irányban s szemmel láthatóan kinezés céljából. Valami tizenöt volt már így beleszurkálva, némelyik a fejébe a viaszalaknak, mások a válláiba, a törzsébe, vagy fölfelé a talpába, úgy, hogy az egész báb telistele lett tüvel.

Zsuzsánna a tűzhöz fordult. Tőzegeből volt az; s bár a nagy hamurakás, mely a tőzegtűzzel mindig együtt jár, kívülről sötétnek s kihaltaknak látszott, ha a vaslapáttal félre kaparta a színét az ember, belülről izzó zsarátnok vöröslött ki. Az asszony néhány darab friss tőzeget vett elő a

kandallózugolyból s az eleven parázsra helyezte. Aztán a csiptetővel megfogva az Eustacia-alakot, a tűzbe tartá, s az lassanként olvadni, csepegni kezdett. S míg ezzel foglalatoskodva állt, ajkai folytonosan mormoltak valamit.

Különös értelmetlen duruzsolás volt az, a Miatyánk visszafelé, ez volt a szokásos varázsige, mikor az ördög ellen akart valaki segítséget kérni. Zsuzsánna háromszor ismételte el a gyászos mondkát, s mire befejezte, a szobor már jócskán megkisebbedett. A tűzhelyre csepegő viaszból hosszú láng támadt, melynek görbe nyelve körül-körülnyaldosta az alakot, s mind mélyebben-mélyebben hatolt belé. Néha-néha a viaszszal leesett egy-egy tű is, a melyet aztán vörössé izzított a zsarátnok.

VIII. FEJEZET.

Eső, sötétség, aggódó utasok.

Mialatt Eustacia képmása semmivé olvadt, s a szép asszony maga a Blackbarrown álldogált és lelke az elhagyatottság örvényének egészen a fenekére merült, a hol kevesen jártak még olyan fiatal fővel mint ő, Yeobright egyedül ült a Blooms-Enden. Beváltotta Thomasinnak tett ígéretét, levelet küldött feleségének Fairwaytól, s

most folyton növekvő nyugtalansággal leste visszajöttének valami jelét. Ha Eustacia még a Mistoveren volt, akkor legalább is választ kell küldenie azon nál a levélvivőtől, ámbár, hogy teljesen szabadjára hagyja, Clym azt mondta Fairwaynak, ne kérjen feleletet tőle. Ha mégis kapna, jöjjön vissza egyenest; ha pedig nem, akkor csak menjen haza, s ma éjjel már ne fáradjon a Blooms-Endre.

De Clym titokban többet remélt. Azt, hogy Eustacia nem fog irni — hiszen úgy is az volt a természete, hogy tett szó nélkül — hanem egyszerűen csak megjelenik maga.

Nagy bánatára alkonyatkor megeredt az eső, s heves szél támadt. Horzsolta, surolta a vihar a ház zegzugait, s a zápor öreg cseppjeit, mint valami borsószemeket verdeste az ablakhoz. Yeobright nyugtalanul járt föl s alá az üres szobában, a küszöb és az ajtó közé, összebb nyomkodta az ólmot az ablakkarikákon, hogy elhallgattassa azokat a sajátságos neszeket, zajokat, a melyek majd itt, majd amott támadtak. Azok közé az éjtszakák közé tartozott ez, a midőn az ó templomok falán kiszélesedik minden repedés, midőn a roskatag udvarházak mennyezetén kiujúlnak a régi foltok, s egy tenyérnyiből sok lányira megnövekednek. A kerítés kis ajtaja a ház előtt folyvást ki-kinyílt, meg bezárult, de a mint Clym sóvárogva kitekintett, nem látott egy lelket sem,

mintha a halottak láthatatlan árnyai járnának kelnének ott az ő látogatására.

Tíz és tizenegy óra közt, mivel se Fairway, se más nem jött, lefeküdt, s mihamar álomba is merült, noha az aggodalom egy perczre sem hagyott neki békét. Álma azonban nem is vala mély, s mindjárt fölserkent arra a kopogtatásra, mely vagy egy órával később hangzott föl ajtaján. Fölkelt s kinézett az ablakon. Az eső szakadt s az előtte elterülő pusztaság halk sziszegő hangot adott a záporban. Nagyon sötét volt ahhoz, hogy valamit láthasson.

— Ki van itt — kiáltá.

Könnyű léptek hallatszottak a tornáczon s tisztán kivehette egy női hang szavait:

— Oh, Clym, gyere le és bocsáss be.

A vér fejébe szökött az izgalomtól. — Bizonyosan Eustacia — mormolá. — S ha úgy volt, most mindenestre váratlanul érkezett.

Gyorsán világot gyújtott, felöltözött és lement. A mint kitérte az ajtót, a gyertya sugarai egy gondosan beburkolt asszony alakjára estek, a ki előre lépett.

— Thomasin! — kiáltott föl Clym leirhatatlanul csalódott hangon. — Thomasin! és ilyen éjtszakán! Oh, hol van Eustacia?

Valóban Thomasin volt, esuron-vizesen, megremülten és pihegve.

— Eustacia? Nem tudom, Clym; de talán sejtem — felelt az fölindultán. — Bocsáss be,

hadd pihenjek meg, majd megmagyarázom. Nagyon rosszat forralnak — férjem és Eustacia.

— Mit? az Isten szerelméért!

— Azt hiszem, az uram el akar hagyni, vagy valami borzasztót tesz — nem tudom, mit. Elmegy ugy-e Clym, s utána nézel. Senkim sines rajtad kívül, a kire támaszkodjam. Eustacia nem jött még haza?

— Nem.

Thomasin libegve folytatá: — akkor együtt akarnak elszökni. Damon ma este nyolcz óra tájt bejött hozzám, s egész hirtelen így szólt: «Tamsie, épen most jut eszembe, hogy el kell utaznom.» «Mikor?» kérdém. «Ma éjjel», felelt, «holnap újra itthon leszek». Aztán elment, készülődni kezdett, s többé ügyet sem vetett rám. Vártam, hogy meglátom, mikor indul, de nem indult, hanem tíz órakeresztül bejött, s azt mondá: «Jobb lesz, ha lefekszel». Nem tudtam, mit tegyek, hát szót fogadtam. Talán azt gondolta, hogy elaludtam, mert egy fél óra múlva feljött s kinyitotta azt a tölgyfa szekrényt, a melyben a pénzt tartjuk, ha sok van otthon, s valami csomót vett ki, a melyt azt hiszem, bankjegy lehetett, ámbár én nem is tudtam, hogy most pénz van ott. Ezt akkor kellett kihoznia a bankból, mikor a minap bent járt. Mire kellett neki a bankjegyek, ha csak egy napra akar elmenni? Mikor lement, Eustacia jutott eszembe és az, hogy a múlt éjjel találkoztak — igen, tudom, hogy találkoztak, Clym, mert egy darabon

követtem Damont; de nem akartam megmondani, mikor kérdezted, hogy rosszat ne gondoldj felőle, meg sem álmodtam, hogy a dolog ilyen komoly. Aztán nem tudtam tovább az ágyban maradni: fölkeltem, s mikor hallottam, hogy kiment az istállóba, azt gondoltam, eljövök hozzád s hirt adok neked. S így csöndesen lejttem a lépcsőn és kiszöktem.

— Akkor még bizonyosan otthon volt, mikor eljöttél?

— Otthon. Leszel oly szíves, Clym, hogy elmegy s megkísérted rábírni, hogy ne menjen el? Az én szavamra nem sokat ád, s leráz a nyakáról a historiájával, hogy el kell utaznia, de holnap visszajön, meg más ilyenféleképp; de én nem hiszem azt. Te bizonyosan tudsz hatni reá.

— Megyek — mondá Clym. — Oh, Eustacia!

Thomasin egy nagyocskó csomagot tartott karjai közt, s most, hogy leült, kezdé kifelé göngyölgetni, mignem egy gyermek tünt elő a hüvely magvául, — szárazon, melegen, semmit sem tudva az utazásról vagy a rossz időről. Thomasin megcsókolta a gyermeket, s aztán talált időt arra is, hogy sirva fakadjon, a mint így szólt:

— Elhoztam a babát, mert féltam, hogy valami éri. Talán bele is hal a szegényke, de nem volt lelkem Rakhelre hagyni!

Clym sietve megigazgatta a tuskókat a tűzhelyen, föl piszkálta a parázst, a mely még nem aludt ki teljesen, s a fujtatóval lángra gyújtotta.

— Száritsd meg magad — mondá. — Megyek és hozok még fát.

— Nem, nem — e miatt ne maradj. Csak eredj; eredj, kérlek.

Yeobright fölszaladt öltözékét befejezni. Míg oda volt, újabb kopogtatás hallatszott az ajtón. Most semmi sem kelté azt a látszatot, hogy Eustacia jöhet: a kopogtatást nehéz, lassú lépések előzték meg. Yeobright azt hívén, hogy valószínűleg Fairway hozott választ, újra lement és kinyitotta az ajtót.

— Drew kapitány? — mondá egy csuronvizes alakhoz.

— Itt van az unokám? — kérdezte a kapitány.

— Nincs.

— Hát hol van?

— Nem tudom.

— De tudnia kellene — hisz ön férje.

— Csupán névleges, a mint látszik — felelt Clym növekvő izgalommal. — Azt hiszem, ma éjjel meg akar szökni Wildevevel. Épen abban járok, hogy utána nézzek.

— Az én házamból elment, körülbelül egy félórával ezelőtt. Ki ül itt?

— Unokahugom, Thomasin.

A kapitány szórakozottan hajolt meg a fiatal asszony előtt. — Csak még rosszabb ne legyen belőle a szokésnél — mondá.

— Rosszabb? Egy feleség tehet már rosszabbat annál?

— Bizony, nekem különös dolgot beszéltek. Hogy indulóban voltam Eustaciát keresni, felkiállottam Charleyt, a kocsisomat. A minap elűntek a pisztolyaim.

— A pisztolyai?

— Akkor azt mondta a fiu, hogy tisztítani vitte. Most megvallotta, hogy azért vitte le, mert Eustacia nagyon is érdeklődve szemlélgette őket, s később maga is bevallotta Charleynak, hogy magát akarta elemészteni velök; a fiúval titoktartást fogadtatott, s megígérte neki, hogy sohase gondol ilyesmire többé! Én nem igen hiszem, hogy legyen valaha bátorsága hozzá, de látszik, hogy motoszkált valami a fejében, s a ki egyszer erre az útra botlik, rátéved az arra másszor is.

— Hol vannak a pisztolyok?

— Elzárva jól. Oh nem, azokhoz bizonyosan nem jut többé. De nem csak golyóval lehet megszabadulni az élettől. Min tudtak önök olyan keserűen összekapni, hogy ilyenek jussanak az eszébe? Nagyon meg kellett őt bántania. Nos, nekem sohasem volt inyenre ez a házasság, és igazam volt benne.

— Jön velem? — kérde Yeobright, figyelmen kívül hagyva a kapitány utóbbi megjegyzését. — Ha igen, majd útközben elmondhatom, min pöröltünk össze.

— Hát hova?

— Wildevehez — biztosra veszem. Eustacia is oda indult.

Thomasin is közbeszólt, még mindig sirt:

— Damon azt mondta, csak valami rövid útja akadt hirtelen; de akkor mire kellett neki annyi pénz? Oh Clym, mi lesz ebből? Szegény piczike gyermekem, félek nem sokára nem lesz apád!

— Indulok — szólt Clym, kilépve a tornácra.

— Nagyon szeretnék önnel menni — mondá az öreg habozva. — De tartok tőle, hogy lábaim fölmondanak a szolgálatot e kegyetlen éjtszakán. Nem vagyok már az, a ki hajdan voltam. Ha szökési tervök meghiusul, Eustacia bizonyosan visszajő hozzám, s otthon kell lennem, hogy fogadjam. De bármint legyen is, nem tudnék elmenni most a *Jámbor asszonyhoz*, s ezzel vége. Megyek egyenest haza.

— Talán legjobb is lesz — felelt Clym. — Thomasin, szárítsd meg ruháidat s tedd kényelembe magad.

Azzal bezárta maguk után az ajtót s az öreg emberrel együtt elhagyta a házat. A kapitány a kapun kívül elvált tőle s a középső ösvényre tért, a mely Mistorvernek vezetett. Clym a jobb kézre eső csapásra fordult, a koresma felé.

Thomasin egyedül maradván, levetette vizes felső ruháit, a gyermeket fölvitte Clym ágyába, s aztán újra lejött a nappali szobába, a hol hatalmas tüzet rakott és szárítkozni kezdett. A láng egész a kéményig föl-fölesapott, s kényelmes, barátságos színt adott a szobának, a mit még eleve-nebbé tett az odakint dühöngő vihar, a mely meg-

megrázta az ablaktáblákat, a kéményen át halk, különös sóhajtásokat hallatott, a melyek úgy hangzottak, mint valami tragédia prologusai.

De Thomasinnak csak legkisebb része volt jelen a szobában, szíve odafönt tanyázott alvó kis leánykája körül, elméje pedig Clymot követte útjában. Mikor már jó darabig folytatta a képzeletbeli utazást, türehetlenül kezdte érezni, mily ölomlábban halad az idő. De csak ült tovább. Aztán eljött a pillanat, midőn alig tudott már tovább ülni, s gúnynak tünt föl előtte a saját türelme, ha arra gondolt, hogy Clym még aligha érte el a koresmát. Végre fölment gyermekeéhez. A kis leányka mélyen aludt; de Thomasin képzeletét annyira elfoglalták azok a rémes események, a melyek most odahaza történhetnek, a nem-látottak annyira fölülkerekedtek a látottakon, hogy nem tudott tovább bent maradni. Le kellett mennie és kinyitnia az ajtót. Az eső még folyvást esett, s a mint a gyertya világított a közeli cseppekre, úgy tűntek azok föl a sötét háttérben, mint valami csillogó nyilvesszők. Ebbe a medumba bemerülni ugyanaz volt, mint levegővel higitott víztengerbe merülni. De a nehézség e pillanatban csak még kívánatosabbá tette előtte a hazamenetelt; akármilyen jobb volt, mint ez a feszültség. — Ide is milyen jól eljöttem — mondá magában — miért ne tudnék vissza is menni? Hiba, hogy otthon nem vagyok.

Gyorsan lehozta a gyermeket, bepólyálta, ma-

gát is beburkolta, úgy a mint előbb volt, a tüzet elfödte hamuval, hogy valami baj ne lehessen belőle, s aztán kijött a szabadba. Egy pillanatra megállt, hogy régi, megszokott helyére, az ajtó-parkány mögé tegye a kulcsot, aztán határozottan fordult szembe az eget-földet borító fekete éjtszakával, s a másik pillanatban már közepébe merült. Képzletét más dolgok foglalván le, sem az éj, sem a vihar nem volt félelmes előtte, s helyzetét csupán kényelmetlennek találta.

Csakhamar leért a blooms-endi völgybe s áthaladt a domb hullámos oldalán. A szél füttyölve nyargalt végig a pusztá fölött, mintha örömet találna benne, hogy ilyen magához illő éjtszakára talált. Útja néha mély hajlásokba vezette Thomasint, a hol lucskos páfránybozótok közt kellett elhaladnia, a melyek teljesen kiszáradtak ugyan már, de még egyenesen állottak, s úgy fogták körül, mint valami tó. A hol nagyon is magasak voltak, magasra emelte a csecsemőt, hogy fölül legyen vizes lombjaikon. A halmok ormáin erősen, akadálytalanul fújt a szél, s az esőcseppek vízszintesen röpültek, minden észrevehető hajlás nélkül, úgy hogy lehetetlen volt elképzelni, hol szakadtak le a felhő kebeléről. Itt gondolni sem lehetett önvédelemre, s egyes cseppek úgy hatoltak ruhájába, mint Szent Sebestyén testébe a nyilvesszők. A mocsarakat fölismerhetővé tette előtte valami jellemző ködös, halavány szín, s így ki tudta kerülni azokat, noha kevésbbé fekete

környezet mellett ezek magok is bizvást képviselhették volna a sötétséget.

S Thomasin még sem bánta meg, hogy elindult. Ő előtte nem volt démonokkal telve a levegő, s gonosz szellemekkel minden kis lomb, minden bokor, mint Eustacia előtt. Az esőcseppek, a melyek arczába csapódtak, nem skorpiók voltak, csupán prózai esőcseppek; s az Egdon nem volt valami ismeretlen szörnyeteg, csak egy lelketlen nyílt mező. A mitől félt e helyen, józanul félt, s a mit nem szeretett rajta, érthető okokból nem szerette. Most nedves, viharos tájéknak tűnt föl előtte a pusztá, a melyen sok kellemetlenséget kell átélni a gyaloglónak, a ki hozzá még az utat is elvétheti és meg is hülhet.

Ha jól ismeri az ösvényt az ember, ily időben nem igen nehéz megmaradni rajta, mert hozzászokik és megérzi a láb, de ha egyszer elveszítette, meg nem leli többé. Minthogy gondolatai mindig a gyermekén jártak, s így a külvilágra nem igen figyelt, végre is eltért a csapásról. Ez a baleset egy nyílt lejtőn történt, mintegy kétharmadán az útnak. Meg sem kísérlette azt a reménytelennek látszó vállalatot, hogy ide s tova bolyongva e vékony fonálra újra ráakadjon, hanem csak haladt tovább előre. Általános helyismeretére bizta magát, a mely oly nagy volt, hogy a Clymé sem igen múlta felül, s talán maguké a pusztai vad ponyké sem.

Végre egy völgybe érkezett, s az esőn keresz-

túl gyöngé, halvány világosságot vett észre, a melynek alakja egy nyitott ajtó hosszukás formáját mutatta. Azonnal rájött, hogy ház e tájon nincsen, s az ajtó magassága a föld felett csakhamar egészen tisztába hozta előtte a tüneményt.

— Nini! ez bizonyosan Venn Diggory kocsija — mondá. Tudta, hogy Venn, ha e tájon tartózkodik, gyakran szokott egy bizonyos félreeső sarokban meghúzódni a Blackbarrow közelében; s mindjárt sejté, hogy most erre a mystikus tanyára bukkant. Elméjében az a kérdés merült föl: vajon kérjen-e Venntől útbaigazítást vagy nem. Aggodalma, hogy hazajuthasson már, rábirta, hogy segélyül hívja, nem törődve azzal, mily különös dolog lesz ily helyen, ily időben kerülni szemei elé. De a mint e szándékával a szekérhez ért s benézett az ajtón, észrevette, hogy senki sincs belül; különben kétségtelen volt, hogy a kocsi a festékesé. A kályhában égett a tűz, s a lámpa egy szegen függött. A padlót, az ajtó körül, beeste az eső, de csak kevéssé, a mi nyilván mutatta, hogy nem rég lehet nyitva.

Mig itt állt, bizonytalanul nézegetve befelé, háta mögött a sötétségből feléje haladó lépteket hallott; megfordulva egy jól ismert alakot pillantott meg, gyapju ruhába öltözve, vörösén tetőtől-talpig; a lámpa sugarai sűrű esőfátyolon keresztül hullottak reá.

— Azt hittem, hogy lement ön a lejtőn —

mondá a nélkül, hogy a nő arczára tekintene. — Hogy jött ide vissza megint?

— Diggory? — mondá Thomasin halkán.

— Kicsoda ön? — kérde Venn, még mindig idegenül. — S miért sirt úgy az imént?

— Oh, Diggory, hát nem ismer rám? — szólt az asszony. — Különben nem is csuda, úgy be vagyok pólyálva. Mit mond? Én nem sirtam itt s nem is voltam itt előbb.

Venn közelebb jött, míg a lámpánál szemügyre vehette Thomasint.

— Wildevené! — kiáltott meglepetve. Mily idő a talál kozásra! És a gyermek is! Micsoda szörnyű esemény hozhatta ki önt e rettenetes éjtszakán?

Thomasin nem tudott mindjárt felelni; s Venn a nélkül, hogy engedelmet kérne rá, kocsijába szökött, s karjánál fogva maga után vonta Thomasint.

— Mi történt? — folytatá újra, a mint belül voltak.

— Blooms-Endből jövet eltévedtem, s nagyon sietek hazafelé. Legyen szives útbaigazítani. Nagy ügyetlenség tölem, hogy az Egdonon sem tudom a járást, s nem is értem, hogy tévedhettem el. Kérem igazítson utba mindjárt.

— Azonnal, természetesen. Én is vele megyek. De ön volt itt az imént, Wildevené asszony?

— Én épen e perczben érkeztem.

— Különös. Öt perczcel ezelőtt itt aludtam,

az ajtót bezártam a rossz idő miatt, s egyszerre csak asszonysírást hallok. Kinyitom az ajtót, kintartom a lámpát, s egy asszony ötlík a szemembe; félre fordult, mikor a világosság rá esett, aztán lesietett a domboldalon. Én fölakasztottam a lámpát, ruháimat hirtelen magamra szedtem, s kíváncsian próbáltam követni egy pár lépésre, de hiába, nem tudtam meglátni többé!

— Talán valamelyik pusztai asszony volt, hazafelé ment.

— Nem, semmiesetre. Nagyon késő van. A ruhája, miközben ment, úgy suhogott, a hogy csak selyemruha szokott.

— Akkor én nem lehettem. Az én ruhám nem selyem, a mint látja . . . Nem a Mistover és a koresma közti vonalba esik ez a hely?

— De igen, körülbelül abba.

— Ah, talán ő volt! Diggory, rögtön menem kell.

S azzal leszökött a kocsiból, mielőtt Venn észrevette volna; Venn aztán leakasztotta a lámpát és utána ugrott.

— Viszem én a gyermeket — mondá. — Ön bizonyára kifaradt már belé.

Thomasin habozott egy pillanatig s aztán Venn kezébe tette a gyermeket.

— Csak meg ne szorítsa, Diggory — mondá — vagy meg ne sértse a kis karját; s a kendőt fogja hozzá feszesen, így ni, hogy az eső be ne menjen rajta.

— Jó, jó — felelt Venn komolyan. — Mintha tudnék én megsérteni akármit, a mi az öné.

— Csak úgy gondoltam, hogy véletlenül — mondá Thomasin.

— A gyermeket nem igen éri az eső, hanem ön alaposan megázott — jegyzé meg a festékes, a mint behúzáván az ajtót, hogy belakatolja, észrevette a padlón a vizgyűrűt, mely a Thomasin ruhájáról esorgott alá.

Thomasin nyomon követte Vennt, a mint az, hol jobbra, hol balra ki-kitért, hogy elkerülje a nagyobb bokrokat, vagy meg-megállt olykor, s eltakarva a lámpát, vállá fölött hátratekintett, hogy tájékozza magát a Blackbarrow helyzetéről, mert annak pontosan a hátuk mögött kellett esni, ha egyenes úton akartak haladni.

— Bizonyos benne, hogy a gyermekre nem eshetik az eső?

— Egészen bizonyos vagyok. Szabad kérde-nem, hány éves a fiucska, asszonyom?

— Fiucska! — mondá Thomasin szemrehányóan. — Hisz láthatja, hogy leány. Idestova két hónapos lesz. Mennyire vagyunk a koresmától?

— Valamivel távolabb egy negyedmér-földnél.

— Nem mehetnénk egy kissé gyorsabban?

— Attól félttem, hogy terhére lesz.

— Csak siessünk, bár mielőbb ott lehetnék. Ah, ott valami ablak világít.

— Nem ablak lesz az. Egy gig-lámpa, hacsak nagyon nem csalódom.

— Oh! — szólt Thomasin kétségbeesve. — Csak elébb tudtam volna haza érni — adja ide a babát, Diggory — most már visszamehet.

— Haza kell kísérnem egészen — felelt Venn. — Azon fény közt és köztünk egy mocsár van, s ön bizonyára bele esnék, ha én el nem vezetném mellette.

— De a világ a korcsmából jön, s az előtt nincsen mocsár.

— Nem, a világ néhány száz lépésnyire van a korcsmától.

— Mindegy — viszonzá sietve Thomasin. — Csak tartsunk a világnak s nem a korcsmának.

— Nem bánom — mondá Venn engedelmességgel, s egy kis szünet után hozzátette: — Szeretném tudni, micsoda nagy baj van most a levegőben. Azt hiszem, azt már tudja, hogy bízhatik bennem.

— Vannak dolgok, a melyeket nem lehet . . . nem lehet elmondani . . . s Thomasin hangja elfogódott és egy szónak sem volt ura többé.

IX. FEJEZET.

Sóhajások és hangok összevezérlik a bolyongókat.

Wildevé, a mint nyolcz óraker Eustacia jeladását a halomról észrevette, tüstént hozzáfogott a készülétekhez, hogy segélyére lehessen a szökés-

ben. Egy kissé zavarban volt s az a mód, a hogy Thomasint utazási szándékáról értesítette, magától elég volt arra, hogy feleségében gyanút ébresztessen. Mikor Thomasin lefeküdt, összeszedett egyet-mást, a mire szüksége lehetett, s aztán fölment a pénzes szekrényhez. Tudta, hogy Eustacia sehová sem mehet pénz nélkül, s gyanakodott, hogy titkolván útra készülődését, nem igen láthatta el magát ezzel, azért elhatározta, hogy annyit ad neki, a mennyit csak nélkülözhet. Takaros kis összeg volt az bankókban, a melyet az örökségből az átköltözés esetleges költségeire vett magához.

Aztán benézett az istállóba és a kocsiszínbe, hogy személyesen győződjék meg, vajon a ló, a gig és a szerszámok elég jó állapotban vannak-e egy hosszú utazáshoz. Közel egy fél óra telt ebbe, s mikor a házba visszatért, esze ágában sem fordult meg, hogy Thomasin talán még nem feküdt le. A kocsisnak azt mondta, hogy ne keljen föl; ő három vagy négy óraker fog indulni. Ez is elég szokatlan óra volt, de mégis kevésbé föltűnő, mint a megállapított éjjeli idő. Wildevé gondolt rá, hogy az egész dolgot elmondja a feleségének, de félt a következményektől, s abban állapodott meg, hogy nem is szól róla visszajöttéig, akkor úgy is el kell beszélnie, de egyúttal túl lesz már mindenben. S magok a tények fogják bizonyítani, habár különösek lesznek is, hogy együtttsökésre nem gondoltak.

Végre minden elcsöndesedett s neki nem volt más dolga, mint várakozni. De semmiképen sem tudott szabadulni a levertségtől, melyet Eustaciával való utolsó találkozására óta érzett. Ez volt az ő helyzetében az, a mit pénzzel nem lehetett meggyógyítani. Elhitette magával, hogy tisztességgel járni el saját szelíd kis feleségével szemben, s lovagiasnak lenni egy másik asszony iránt, nemcsak lehetséges, de könnyű is: elhatározta, hogy magatartását teljesen az erény kanonjai szerint intézi, elfelejti szerelmét, segíteni fogja Eustáciát abban, hogy eltávozzék, de míg ezzel foglalatosságodott, tulajdonképen mind erősebben vette hatalmába a varázs, melyet ama nő gyakorolt reá. Az volt ugyan a terve, hogy teljesen az Eustacia utasításaihoz tartja magát, leteszi, a hol kívánja, s ott hagyja, a hol akarja, de azért szíve hevesebben dobogott, a mint arra a gyönyörűségre gondolt, hogy találkozni fog vele.

Nem akarta engedni, hogy elhatározása és reményei még tovább is folytassák e küzdelmet lelkében, s hűsz perczezel tizenkét óra előtt újra kiment csöndesen az istállóba, fölszerszámozta lovát és meggyújtotta a lámpákat; s zablájánál fogva a lovat, a fedett kocsival, kivezette az udvartól egy helyre, az országút mellé, valami negyven-ötven lépésnyire a korcsmától.

Itt várakozott, a hol egy magas föltés védte némileg a szakadó eső ellen. Az út színén, a lámpa fényében a laza fővényt s apró kavicsokat

tánczoltatta, zörögtette a szél, míg aztán ott hagyva őket apró halmokban, a bokrokon át besivított a sötétségbe. Csupán egyetlen zaj hallatszott még a szél zúgásán kívül e helyen, egy zsilip bömbölése néhány lépéssel odább, ott, a hol az út legközelebb hajlott ahhoz a folyóhoz, mely ez irányban a pusztá határát képezte.

Tökéletes csöndben álldogált itt Wildeve egy darabig, mignem azt kezdte hinni, hogy éjfél már elmúlt. Erős kétsége támadt, hogy vajon Eustacia lejön-e ilyen időben; mégis, ismerve az ő természetét, azt hitte, hogy igen.

— Szegényke, épen az ő sorsához illő idő! — mormolá.

Végre a lámpa felé fordult, s megnézte óráját. Meglepetésére éjfél csaknem egy negyed órával elmúlt. Most már kívánta, hogy bár a kanyargós országúton elment volna Mistoverbe, a mely tervet előbb azért nem tartott jónak, mert az nagyon hosszú volt a halmon átvezető gyalogösvényhez képest, s mert a lóra még úgy is nagy út várt.

E pillanatban közeledő léptek zaját hallotta, de az érkező nem a lámpafény irányában jött s nem volt látható. A gyalogos megállt s aztán megint közelített.

— Ön az, Eustacia? — kérde Wildeve.

Az alak előlépett s a lámpafényben Clym jelent meg, csillogva a nedvességtől; Wildeve rögtön fölismerte, ellenben őt, a ki a lámpa mögött állt, nem ismerte föl egyszerre Yeobright.

Megállt egy kissé, mintha azon tündődnék, hogy vajon ennek a várakozó fogatnak lehet-e valami köze az ő felesége szokásához vagy nem. Yeobright föltünése egyszerre száműzte Wildeve józanabb érzéseit, s ama halálos ellenséget látta benne újra, a kitől Eustaciát meg kell szabadítani minden áron. Wildeve tehát nem beszélt, azt remélve, hogy Clym minden különösebb tudakozódás nélkül fog elhaladni mellette.

Mialatt mind a ketten így habozva állottak, egy tompa hang ütötte meg füleiket, a vihar és szél zúgásán keresztül. A hang eredetét nem lehetett félreérteni — emberi test zuhant a közeli folyóba s úgy tetszett nem messzi a zsiliptől.

Mindketten megdöbbsenek.

— Ur Isten? talán Eustacia? — mondá Clym.

— Miért lenne Eustacia? — kérde Wildeve, ijedtében elfeledve, hogy eddig titkolta kilétét.

— Ah ön az, gazember? — kiáltá Yeobright.

— Miért lenne ő? Mert a múlt héten már véget vetett volna az életének, ha módjában lett volna. Vigyázni kellett volna rá. Vegye a másik lámpát és jöjjön velem.

Yeobright megragadta a felőle eső lámpát s azzal elsietett; Wildeve annyi időt sem vett, hogy a másik lámpát kiakassza, hanem néhány lépés késedelemmel utána eredt Clymnek az út mentében a zsilip felé.

A Shadwater-zsilip lábánál egy széles köralakú medenceze terült el, valami tizenöt láb át-

mérőjű; a vizet tíz hatalmas ajtó eresztette belé, a melyeket fogaskerekekkel lehetett fölemelni és leeresztetni. A part téglával volt kirakva, hogy ki ne moshassa a víz; de télen néha akkora volt a folyó ereje, hogy így is pandalt ásott a falba, a mely aztán mindenestől beömlött a mélységbe. Yeobright a zsiliphez ért, a mely tetejétől alapjáig rengett a rohanó árban. A medenczében esupán a hullámokon tánczó láték volt kivehető. A padlóra lépett, mely a folyón átvezetett s a korlátba fogózva, hogy a szél le ne dobja, áthaladt a másik partra. Itt a falhoz dőlt s leeresztette a lámpát, de semmit sem látott azon az örvényen kívül, melyet a visszatérő áradat okozott.

Wildeve ezalatt az előbbi parthoz ért. Yeobright lámpája lobogó, rezgő fényt vetett a zsilip-medence fölé, s a koresmáros szeme előtt megvilágítá a zsilipajtókon átözönlő kavargó hullámokat. Eszakadozott, fodros tükrön keresztül egy sötét test úszott lassan fölfelé az egyik visszatérő árral.

— Oh kedvesem! — kiáltá Wildeve kétségbeesett hangon; s a nélkül, hogy elég lélekjelenléte lett volna, csak téli kabátját is ledobni, beleveté magát a forrongó mélységbe.

Most már Yeobright is észrevette a vizen lebegő testet; s Wildeve ugrásból azt következtette, hogy emberéletet kell megmenteni, maga is utána akart szökni. Hirtelen azonban jobb gondolatra tért, egy gerendához támasztotta a

lámpát, hogy egyenesen álljon s lefelé szaladva a medenceze alacsonyabb széléhez, a hol nem volt kifalazva, beleugrott, s gázolni kezdett fölfelé, a merre a víz mélyebb volt. Itt tüstént elkapta az ár, s vitte körül a medenceze közepe felé, a hol Wildevét már küszködni látta a habokkal.

Mindez néhány pillanat műve volt, s Venn és Thomasin ezalatt már a pusztá alacsonyabb sarkán, a fény iránya felé tartottak. Ahhoz nem voltak elég közel, hogy a zuhanást hallják, de látták, hogy a kocsilámpát tova viszik, s vigyázták annak haladását az út mentén. Mihelyt a kocsihoz értek, Venn mindjárt sejté, hogy valami váratlan dolog történhetett, és sietve indult a mozgó világ után. Gyorsabban haladt, mint Thomasin, s így egyedül ért a zsiliphez.

A lámpa, melyet Clym a gerendához támasztott, még világított, s a festékes valami mozdulatlan, lebegő tárgyat vett észre a víz színén. Mint-hogy a gyermek nála volt, tüstént visszafutott Thomasinhoz.

— Kérem, vegye el a gyermeket — mondá sebesen. — Szaladjon vele haza, költse fel a kocsi s küldje ide, meg mást is, a kit csak talál. Valaki beleesett a medencezébe.

Thomasin elvette a gyermeket és futott. Mikor a fedett kocsihoz ért, a ló, ámbár egészen pihent volt, mozdulatlanul állott, mintha sejténé a szerensétlenséget. Thomasin észrevette, hogy ez az ő fogatuk. Csaknem elájult, s egy lépést sem

lett volna képes tovább tenni, ha csak az a tudat, hogy kis leányát kell oltalmaznia, bámulatos önruralmat nem öntött volna lelkébe. Ilyen kétségbeesett állapotban lépett be a házba, biztos helyre tette a gyermeket, felköltötte a fiut és a szolgálot, s kiszaladt, hogy a szomszéd viskókba hirt adjon.

Diggory visszatérve a medencezéhez, észrevette, hogy a keskeny felső rácsok ki vannak szedve. Egy közülök ott feküdt a gyepen, s azt hóna alá véve, lámpájával kezében belépett a medencezébe, épen úgy, mint előbb Clym. A mint mélyülni kezdett a víz, fölvetette magát a rácsra, s így felszinen maradhatott, a meddig akart. Egyik kezében a lámpát tartotta, s lábával kormányozva magát körül-körül keringett a medencezében, hol fölfelé vitette a visszatérő áramtól, hol ismét lefelé az örvény közepébe.

Eleinte semmit sem látott. Aztán a csillogó örvény tetején, a fehér tajték között egy gazdátlan női kalapot vett észre. Most a baloldali fal mellett akart kutatni, mikor csaknem szorosan mellette valami bukkant föl a mélyből. Nem aszszony volt az, a mint várta, hanem férfi. A festékes fogai közé vette a lámpa gyűrűjét, megragadta az úszó ember gallérját s szabad karjával a rácsba kapaszkodva, belevetette magát a legerősebb árba, a mely aztán az élettelen férfit, a rácsot és őt magát nyilsebesen vitte lefelé. Mihelyt megérezte, hogy lába a sekélyes fővényhez surlódik, fölállt s gázolva indult a partnak. Itt, a hol a víz körül-

belől melléig ért, kihajította a rácsot s megpróbálta szárazra vonszolni az embert. Nagyon nehezen ment a dolog, s a festékes nagy meglepetéssel vette észre az okot. A boldogtalan ember lábait, a kit ki akart menteni, egy másik szerencsétlen tartotta szorosan átkarolva, a ki eddig teljesen a víz alatt volt.

E pillanatban megdobbant a szíve a futó lépések zajára, melyek feléje közeledtek, s a medence tulsó szélén két ember jelent meg; Thomasin küldte őket. Odaszaladtak Vennhez és segítettek neki kiemelni a halottnak látszó szerencsétleneket; elválasztották őket és lefektették a gyepre. A ki felül volt közülök, Yeobright vala, a másik, a ki teljesen lemerült, Wildeve.

— Most még át kell kutatni az egész területet — mondá Venn. Egy asszony lesz benne valahol. Hozzatok egy rudat!

Egyik ember a pallóhoz ment, s leszakítá a korlátot. A festékes akkor harmad magával bement a vízbe; alól, mint előbb s egyesült erővel kutatni kezdtek a medenczében, befelé haladva, a legmélyebb táj felé. Venn nem tévedt, mikor úgy okoskodott, hogy a ki a vízbe esik, végre ide mossa az ár, mert alig haladt fele útjára a tónak, valami akadt a rúd elibe.

— Húzzátok errefelé! — mondá Venn. S azok húzták, egész közel, a lábaikhoz.

Venn eltűnt a hullámok közt; mikor újra fölbukkant, egy öl vizes ruhát tartott a karjai

közt, a mely egy asszony hideg testét fedezte. Ez volt minden, a mi a szerencsétlen és kétségbeesett Eustaciából megmaradt.

Mikor a partra értek, ott találták Thomasint, a ki leirhatatlan bánattal hajolt a már ott fekvő két öntudatlan alak fölé. Közel vezették a lovat, a mennyire csak lehetett, s mindhármukat föltették a szekérre. Venn elől ment, karjával támogatta Thomasint, a másik két ember hátul, így értek a koresmához.

Az egyik cseléd, a kit Thomasin felrázott volt álmából, gyorsan felöltözött, tüzet gerjesztett; a másik horkolhatott békén a ház hátuljában. Aztán behozták szegény Eustaciát, Clymot, Wildevet, lefektették őket a pokróczra, lábaikkal a tűz felé. Próbálgatták élesztgetni őket, a kocsist pedig elszalasztották orvosért. Úgy látszott azonban, hogy e szerencsétlenekben egy szikrája sem maradt az életnek. Végre Thomasin, a kinek kábultságát egyelőre izgatott tevékenység váltotta fel, egy üveget tartott a Clym czimpáihoz; Eustacianál és Wi devenél is próbálta már, de hiában. Yeobright felsóhajtott.

— Él! — kiáltott Thomasin.

Clym csakhamar egész tisztán lélekzett, s Thomasin újra meg újra ismételte férjénél élesztgetési kísérleteit, de az nem adott életjelt. Igen valószínűnek látszott, hogy ő és Eustacia már kívül vannak a földi ébresztő szerek hatásán. De azért kísérleteikkel nem hagytak föl, míg az orvos meg

nem érkezett, akkor aztán egyenként fölhorrták őket az emeletre s meleg ágyakba fektették.

Venn mihamar fölmentve érzé magát minden további segédkezéstől, s elindult hazafelé. Szinte nehezeire esett valónak tartania e különös catastrophát abban a családban, a mely őt anyyira érdekelte. Biztosra vette, hogy Thomasint összetöri a hirtelen és borzasztó szerencsétlenség. A szilárdlelkű, okos Yeobrightné nem él már, hogy e nagy megpróbáltatásban támogassa szelíd kis hugát; elfogulatlan néző ugyan nem tartotta volna valami nagy szerencsétlenségnek oly férj halálát, a minő Wildeve volt, de azért kétségtelennek látszott, hogy Thomasint ez a csapás földre süjtja. A mi őt magát illeti, neki nem állt jogában, hogy fölmenjen hozzá s így nem volt oka sem arra, hogy ott maradjon abban a házban, a melyben voltaképen idegen.

Visszatért a pusztán át szekerehez. A tűz még nem aludt ki, s minden úgy volt, mint elmentekor. Eszébe jutott, hogy ruhája facsaró víz s olyan nehéz, mint az ólom. Levetette hát, kiterítette a kályha mellé, aztán lefeküdt. De álom sehogysem jött szemére, mind csak az járt a fejében, mennyire fölvan most fordulva az a ház, a melyet elhagyott; kárhoztatta magát, a miért eljött, más ruhát vett, bezárta az ajtót s ismét a korcsma felé sietett. Az eső ömlött akkor is, mikor a konyhába lépett. A tűzhelyről ragyogó fény áradt szét,

s két asszony tett-vett körülötte, az egyik Dowden Olly volt.

— Hogy vannak? — kérdé Venn aggodalmas suttogással.

— Yeobright úr jobbaeskan van, de Yeobrightné meg Wildeve sohasem ébrednek föl többet. Az orvos azt mondja, mire kihúzták őket, már végök volt.

— Bizony gondoltam magam is. Hát a tekintetes asszony?

— Meg van szegény valahogy. Az orvos jól bepólyáltatta pokróczba-mibe, majd is olyan vizes volt, mintha őt is a folyóból húzták volna ki. A kigyelmed ruhája sem látszik valami száraznak.

— Nem tesz semmit. Ruhát váltottam azóta. Csak most áztam meg egy kicsit, hogy jöttem.

— Álljon oda a tűzhöz. A tekintetes asszony azt mondta, hogy mindenben kedvére tegyünk kigyelmednek, a mit csak kíván, oszt' igen sajnálta, hogy itt hagyott volt bennünket.

Venn közelebb lépett a tűzhelyhez s elmerülve nézett a lángokba. Ruhája párolgott, s a gőz a füsttel együtt szállott fölfelé, ő pedig azokra gondolt, a kik oda fönt az emeleten voltak. Kettő azok közül halott, egy alig szabadult ki a halál torkából, a negyedik beteg és özvegy. Utoljára akkor járt ő itten, mikor a koczkajáték folyt, mikor Wildeve élt és virágzott, Thomasin derült lélekkel tett-vett a szomszéd szobában; Yeobright és Eustacia épen az idétt keltek össze, s Yeobright

brightné a Blooms-Enden tölté napjait. Úgy tetszett akkor, hogy ez az állapot legalább vagy húsz esztendőre szól. S ime, az egész társaságból ő az egyetlen a kinek viszonyai nem változtak meg lényegesen.

Mig így tündött, léptek zaja hallatszott a lépcsőn. A dajka jött, egy csomó nedves papirost tartott a kezében. Úgy el volt foglalva vele, hogy alig vette észre Venn-t. Egyik szekrényből madzagot vett elő, aztán kijebb húzta a tűzhelyen a vasmacskát, a madzagot hozzákötözte, s ráteregette a nedves papirdarabokat.

— Mik azok? — kérde Venn.

— A szegény tekintetes úr bankói. A zseben találták, mikor levetkeztették.

— Akkor hát hosszabb útra készült — mondá Venn.

— Azt csak a jó Isten tudja.

Vennek nem volt kedve eltávozni, hisz e fődél fedte mindazt, a mi őt a világon érdekelte. Mivel az éjjel nem aludt a házban senki sem azon a két emberen kívül, a kik örökre elaludtak, nem is volt semmi ok arra, hogy elmenjen. Behuzódott rendes ülőhelyére a kandalló zugolyába s onnan nézte-nézte, hogyan száll a bankókból a pára föl-felé, s hogyan libegnek azok a kémény légzuhamában, mignem nyirkosságuk eltűnik és szárazak, ropogósak lesznek megint. Akkor a dajka újra előjött, leszedte őket, összehajtogatta, s föl-vitte az eme letre. Aztán megjelent a dokto is

a lépcsőn, látszott rajta, hogy itt nincs mit tennie többé, fölhúzta a keztyűjét s kiment, lova dobogása is csakhamar elhalt az úton.

Négy órakor halkan kopogtattak az ajtón. Charley lépett be, a kit Drew kapitány küldött kérdezősködni, van-e valami hír Eustaciáról. A leány, a ki beeresztette, úgy nézett rá, mint a ki nem tudja, mit válaszoljon. Odavezette a festékeshez:

— Tessék elmondani neki.

Venn elmondta. Charley felelete csupán egy elhaló, határozatlan hang volt. Egy kis ideig mozdulatlanul állott, aztán görcsösen kitört:

— Megláthatom-e még egyszer?

— Azt hiszem, meg — szólt Diggory komolyan. — De talán jobb lenne, ha előbb hazaszaladnál hirt vinni a gazdádnak.

— Megyek, megyek. Csak szeretném látni még egyetlenegyszer.

— Megláthatod — felelt egy csendes hang a háta mögött; mindketten visszaneztek, s a derengő világításban egy vékony, sápadt, csaknem kísértetszerű alakot pillantottak meg, a ki pokróczba volt burkolva, s olyan volt, mint a sírjából jövő Lázár.

Yeobright vala az. Se Venn, se Charley nem szólt és Clym folytatá:

— Megláthatod. Elég idő lesz még elmondani Drew kapitánynak majd ha megvirrad. Megnézi ön is, úgy-e Diggory. Nagyon szép most az arca.

Venn feleletül fölállott, s követte Yeobrightot a lépcső aljáig, ott levetették a cipőiket. Aztán föl kísérték Clymot az emeletre, a hol egy gyertya világított, azt Clym a kezébe fogta s a szomszéd szobába vezette őket. Itt az ágy mellé lépett és visszahajtotta a lepedőt.

Egy szó nélkül nézték mindhárman Eustáciát, a ki így halottaiban szebb volt, mint élteben bármikor. Arca nem annyira sápadt volt, mint fehér, s nem is csupán fehér, csaknem fényt hintett a szobában. Finom metszésű ajkán kellem honolt; mintha a büszkeség épen az imént arra készítette volna, hogy hallgasson el. Az örök fagy abban a pillanatban lepte meg, mikor fölindulása lemondássá válóban volt. Fekete haja ziláltabban hullott alá, mint valaha, s erdő gyanánt vette körül homlokát. Megjelenésének az az előkelősége, a mely egy kisleányos szinte visszásnak tetszett, itt végre szerencsés művészi háttért kapott.

Egyikőjük sem szólalt meg, mígnem Clym letakarta újra és félrefordult.

— Jöjjenek be ide is — mondá.

A kis benyilóba léptek, ott egy keskenyebb ágyon feküdt egy másik alak — Wildeve. Az ő arca nem volt olyan nyugalmas, mint Eustaciáé, de ugyanaz a ragyogó ifjuság szállott arra is, s a legelfogultabb szemlélőnek is éreznie kellett, hogy ez az ember magasabb sorsra volt teremtvé, mint a minő osztályrészéül jutott. A halálküzdelemnek

nyoma csak az újjai hegyén látszott, a melyek kisebesedtek, mikor kétségbeesve iparkodott bekapaszkodni a medence falába.

Yeobright magatartása olyan nyugodt volt, s olyan keveset beszélt, hogy Venn azt hitte, bele is törődött ebbe a csapásba. Csak akkor látszott aztán, hogy milyen a lelki állapota, mikor újra elhagyták a szobát, s a lépcsőhöz mentek. Itt szinte eszelős mosolygással, fejével intve azon szoba felé, melyben Eustacia feküdt, így szólott:

— Ő a második asszony, a kit az idén megöltem. Nagy részem volt az anyám halálában is, s az övét egyedül én okoztam.

— Hogyan? — kérde Venn.

— Kemény szavakat mondtam neki, s elhagyott. Csak akkor hittam már vissza, mikor késő volt. Nekem kellett volna tulajdonkép a vizbe fojtanom magam. Mennyivel jobb lett volna, ha engem borít el a hullám, őt meg fölveti. De én tölem meg van tagadva a halál. A kiknek életben kellett volna maradniok, halva fekszenek, s én élek ma is.

— De hogy vádolhatja magát ilyen bűnökkel? — szólott közbe Venn. — Épen úgy mondhatná azt is, hogy a szülék a vétkesek, ha gyermekök gyilkol, mert hiszen nélkülök sohasem született volna meg.

— Igaza van Venn, de ön nem ismer minden részletet. Ha az Úrnak tetszett volna magához venni, nagyon jól járt volna vele mindenki. De

már kezdem megszokni azt a szörnyű gondolatot, hogy élnem kell. Azt mondják, jön idő, mikor az ember már csak nevet minden szerencsétlenségben, mert régesrég ismerős vele. Nekem bizonyára nem kell sokáig várnom ezt az időt.

— Ön mindig jót akart — felelt Venn. — Nincs oka ily kétségbeesett beszédre.

— Nem kétségbeesett az, csak reménytelen. Azt fájlalom szivemből, hogy azért, a mit tettem, embertől nem jöhet rám büntetés.

HATODIK KÖNYV: ÚJ ÖSVÉNYEK.

I. FEJEZET.

Akarva vagy akaratlan: haladni kell.

Heteken, hónapokon át folyt a szó egész Egdonban az Eustacia és Wildeve haláláról. Szerelmök ismeretes részleteit úgy megnagyították, eltorzították, módosították, változtatták, hogy a valóság nagyon kevésbé hasonlított ahhoz a verzióhoz, a mely a szomszédok ajkán élt felőle. Volt-e Wildeveben akkora erkölcsi erő, hogy visszatérjen Thomasinhoz, ha egyszer Eustaciával Budmouthba ment, azt lehet kétségbe vonni, de az egdoniak túltették magokat a kétségen, s mikor rájöttek, hogy csak másnap szándékozott visszafordulni, nem ismertek kegyelmet, s úgy beszéltek e tervről, mint a mely hihetetlen s az ismételésre nem méltó. Egészben véve azonban se az asszony, se a férfi nem vesztett e hirtelen halál által; a balszerencse kegyesen sujtott le rájuk, s az a katastropha

egy csapással végét szakította történetöknek, elejét véve annak, hogy életök érdektelenné válják.

Közélállóikra egészen más hatást tett a szerencsétlenség. Az idegenek, a kik sok ily esetet hallottak már, mindössze többet hallottak egygyel; de azokat, a kik közvetlenül érdekelve vannak, a balsejtelmek egész sora sem tudja előkészíteni egy ilyen csapásra. A katastropha gyorsasága némileg tompítja a Thomasin érzését, de annak a tudata, hogy férje* sokkal jobb ember is lehetett volna, elég sajátságosan, épen nem csökkenté bánatát. Ellenkezőleg, ez csak emelte a fiatal asszony szemében Wildevét, s csupán fellegnék tünt föl, a mely nélkül nem is lehetne szívárvány.

De az ismeretlen borzalmi elmúltak; véget értek kósza aggodalmai: mi lesz vele, ha az ura elhagyja. Valaha remegve találgatta, micsoda szerencsétlenség szakad rá, most már ismerte azt, látta, hogy nem elviselhetetlen. Bánata önmegadó volt, magatartása alázatos; s ha így áll a dolog, a fölzavart lélek ismét lecsendesül.

Ha Thomasin mostani búját s Eustacia régi derűtségét közös mértékre lehetett volna venni, körülbelől egy fokot mutattak volna. De Thomasin azelőtt úgy ragyogott a jókedvtől, hogy rajta árnyéknak látszott az is, a mi komor atmosphaerában fényzámba ment volna.

Eljött a tavasz és csillapult bánata, eljött a nyár és enyhülést hozott, elérkezett az ősz és kezdett megvigasztalódni, mert kis leánya erős

egészséges volt, s naponként növekedett testben, lélekben. A külső körülményei is nagyon kedvezők voltak. Wildevé nem hagyott végrendeletet. Az egyedüli rokonok ő és gyermeke voltak. Mikor kezére szállott a vagyon, az adósságot mind kifizette, s úgy találta, hogy az összeg, a mely most már az övé és a gyermekéé, alig kevesebb tizezer fontnál.

Melyik házban lakják? Blooms-End tetszett neki legjobban. Igaz, hogy a vén szobák nem igen voltak magasabbak, mint egy fregatt kabinjai, s bizony lejjebb kellett ereszteni otta padlót, a hol az új óra állott, s még úgy sem maradhat a tetején a csinos rézcsücsök, de ilyen szobáztán volt bőven, s ifjusága emlékei kedvessé tették előtte ezt a helyet. Clym nagyon szívesen elfogadta őt lakónak, maga csak két hátsó szobát foglalt el az emeleten; ott élt csöndben a maga módján, saját gondolatai közt, elzárva Thomasintól és három cselédjétől, a kiket a fiatal asszony jónak látott fölfogadni most, hogy megvagyonsodott.

Clymnek némileg külső megjelenését is megváltoztatta a bánat; de az igazi változás belsejében ment végbe. Azt lehetett volna mondani, hogy megránczosodott a lelke. Ellensége nem volt, nem is vádolta senki egy szóval sem, talán épen azért, mert oly keserű szemrehányásokat tett magának.

Néha úgy gondolta, a sors annyira rütül bánt

vele, hogy azt mondhatja, az élet oly dilemma, a melynek megoldása kézzelfogható: nem arra kell törekednie az embernek, hogy dicsőséges pályát fusson meg, hanem csupán arra, hogy szűgyen nélkül tudjon visszavonulni. De nem sokáig volt azon a véleményen, hogy ő vele s övéivel gúnyosan és kegyetlenül bánt a végzet, s tüzes vasakkal égette lelküket. E nézetváltozás rendszerint beáll mindenkinél, egyes zord természeteket kivéve. Az emberiség ama nemes törekvésében, hogy oly hypothesis találjon, a mely nem válik szűgyenére a fő oknak, mindig habozott olyan erkölcsi érzéket tulajdonítani az uralkodó hatalomnak, mely az övénél alacsonyabb rendű lenne. S még akkor is, midőn a babyloni vizeknél ül és kesereg, ott is mentségeket talál ki annak az erőszaknak a védelmére, mely könyeket sajtol szeméből.

Így, noha a vigasztaló szavak teljesen meddők maradtak vele szemben, mégis, ha egyedül volt, enyhülést talált bizonyos magaválasztotta eszmékben. Olyan természetű embernek, mint ő, minden szükségletei fedezésére bőven elég volt a ház és a százhusz font évi jövedelem, melyet anyjától örökölt. A gazdagság nem a jövedelem nagyságától függ, hanem a bevétel és a kiadás arányától.

Gyakorta sétálgatott egyedül a pusztán, s ilyenkor meg-megragadta sötét kezével a mult, s kényszeríté, hogy hallgassa meséit. Képzetele benépesíté a helyet régi lakóival: feledségbe merült

Celta-törzsek csapatai rajzolták körül, s ő szinte közöttük élt, látta arczaikat, látta, a mint megállnak a sírhalmok mögött, a melyek époly érintetlenül, époly domboron emelkednek ki ma is, mint azon a napon, midőn dombolták őket. Az ókor barbárjai közül azok, a kik művelhető vidékeken szálltak meg, olyanok voltak ezekhez képest, mint az, a ki papírra ír, a pergamentre írchoz. Az ő emlékezetüket régen beszántotta az eke, ezek művei pedig ma is megvannak. De mindkettejük élt és halt a nélkül, hogy tudtak volna valamit műveik eme különböző végzetéről. Ez arra emlékezteté Clymot, hogy a halhatatlanság ismeretlen tényezők munkájának eredménye.

Majd visszatért a tél megint, szeleivel, fagyával, didergő veresbegyeivel s szikrázó csillagfényével. Thomasin tavaly alig vett tudomást az évszakok haladásáról; az idén már mindenféle külső benyomás iránt érzékeny volt a szíve. A mi Clymot illeti, kedves huga, a kis gyermek, s a szolgálók életéről csak azon hangok útján értesült valamennyire, a melyek a fa közfalon áthallatszóttak hozzá, midőn öreg betűs könyvei mellett üldögélt; de a füle aztán annyira meg is szokta ez átszivárgó könnyed zajt, hogy majdnem teljesen fölismerte rajtuk, melyik mit jelent. Gyöngé, szabályos kopogás azt bizonyítá, hogy Thomasin a bölesöt ringatja; határozatlan dudoló hang a kis leánya altatását jelenté; s homokszemek csikorogása — mintha malomkövek közé kerültek volna

— Humphrey, Fairway vagy Sam alakját idézte szeme elé, kiknek sulyos léptei a konyha kövezetén recsegtek; könnyű lépések, s velőkjáró vig dallam Cantle apót árulták el előtte, s ha e nótá hirtelen megszakadt, tudta, hogy az apó egy pár korty sörrel végez; a ki s becsapkodott ajtók piacra készülődést jeleztek, mert Thomasin szörnyen sokat adott ugyan az uri magatartásra, de azért nevelésesen fukar életet élt, csakhogy minél több fontot takaríthasson meg kis leánykájának.

Egy nyári nap Clym a kertben sétálgatott, épen a nappali szoba ablaka alatt, mely rendszeren nyitva állt. A virágcserepeket nézegette a párkányon. Thomasin keze alatt úgy felüdültek, éledtek azok, mint hajdan, anyja életében. Egyszerre hallja, hogy Thomasin, a ki bent üldögélt, halkán fölsikolt.

— Egészen megijesztett — mondá valakihez, a ki belépett. — Azt hittem, a szelleme jár itt.

Clym elég kíváncsi lett arra, hogy odább menjen, s benézzen az ablakon. Elbámult, a mint Venn Diggoryt látta meg ott és pedig nem festékesként többé, hanem megváltozva, becsületes keresztyén emberhez illő ábrázattal és ruhában. Fehér ingelöt, virágos mellényt, kékpettyes nyakendőt és sötétzöld kabátot viselt. Megjelenésében voltaképp semmi különös sem volt, ha csak az a nagy különbség nem, mely az előbbi és a mostani Venn között vala. A vöröst, még pedig bár-

minő árnyalatú vöröst, ruházatának minden darabja gondosan kerülé; mert semmi sem kellemetlenebb az emberek előtt, mint azon régi foglalkozásukra emlékeztető dolgok, a mely gazdaggá tette őket.

Yeobright megkerülte a házat s belépett.

— Úgy megijedtem — mondá Thomasin egyikről a másikra mosolyogva. — Nem tudtam volna elhinni, hogy a maga jószántából lett fehér. Szinte kísértetiesnek tetszett.

— Lemondtam a festéküzletről karácsonkor — mondá Venn. — Elég jövedelmező volt, s azt hiszem, szereztem annyit vele, hogy beállíthatok én is egy tehenészetet nyolczvan tehénnel, mint az apám annak idején. Mindig az volt a szándékom, hogy ide térek vissza.

— Aztán mit csinált, hogy fehér legyen, Diggory? — kérde Thomasin.

— Megjött az lassanként magától, asszonyom. — Sokkal csinosabb, mint akármikor azelőtt.

Venn mintha zavarba jött volna; és Thomasin is elpirult egy kissé, észrevevén, mily tapintatlanul beszélt oly ember előtt, a ki talán még most is gyöngéd érzelmeket ápol iránta. Clym ebből semmit sem vett észre s tréfálkozva jegyzé meg:

— Már most kivel fogjuk ijjeszteni a Thomasin kicsikéjét, ha ön újra emberi lénynyé változott?

— Üljön le, Diggory — mondá Thomasin — s igyék egy kis theat.

Venn oly mozdulatot tett, mintha a konyhába akarna visszavonulni; de Thomasin nyájas vidámsággal folytatta, miközben varrnivalóján babrált:

— Természetesen itt üljön le. S aztán hol akarja berendezni a tehenészetét?

— Valami két mérföldnyire Alderworthtól, jobb kézt, a hol a rét kezdődik. Arra gondoltam, hogy ha Yeobright úrnak kedve jönne egyszer vagy mászor elnézni hozzám, azon ne múljon a látogatása, hogy nincs meghíva. Köszönöm, ma délután nem iszom theát, dologban járok. Holnap május elseje s a shadwateri nép, meg az önök szomszédai közül is egyik-másik, összegyültek, hogy itt állítják föl a májusfát az önök palánkja mellett a pusztán egy csinos kis pázsitos téren. — Venn az emlegetett tér felé mutatott, szemben a házzal. — Beszéltem róla Fairwayvel — folytatá — s mondtam neki, hogy mielőtt leállítanák a fát, jó lesz szót tenni róla a tekintetes asszony előtt.

— Én nem tehetek kifogást ellene — felelt Thomasin — A mi határunk csak a palánkig tart, egy iznyivel sem tovább.

— De hátha ellenére volna, hogy annyi nép zúgjon-zajongjon itt, úgyszólván a szájukban.

— Nem, nincs egyáltalán semmi ellenvetésem.

Venn csakhamar távozott, s este Yeobright egész a Fairway viskójáig elbolyongott. Gyönyörű májusi alkonyat volt, a vad Egdon szegélyző nyírfák új lombdíszt öltöttek, finomat, mint a pil-

langó szárnyai, s áttetszöt, mint az ambra; a Fairway lakásán túl, az országúttól félre, volt egy nyílt tér, itt gyült most össze a környék fiatalsága egy pár mérföldnyi kerületből. A májusfa ott feküdt, félvégével egy bakra támasztva, s asszonyok leányok sűrögtek körülte, hogy tetejétől aljáig vadvirággal fonják be. A vidám Anglia ösztönei különös elevenséggel maradtak fönn itt, s azok a symbolikus szokások, minöket minden évszakhoz fűzött a hagyomány, az Egdonon még valósággal éltek. Valóban, az ilyen félreeső falvak hajlamai még ma is pogányok: ezeken a helyeken a természet tisztelete, önimádás, a féktelen mulatozások s a teuton szertartások töredékei oly istenek iránt, kiknek nevei rég feledségbe tündek, egy vagy más módon túlélték a középkor doctrinait.

Yeobright nem akarta megzavarni az előkészületeket, s haza ment. Másnap reggel, mikor Thomasin fölhúzta hálósobája függönyét, a májusfa már ott állt a pázsitos tér közepén, csúcsával be-
merülve az égboltba. Úgy szökött ki a földből egy éjjel, vagy inkább egy hajnalon, mint valami mesebeli virágfa. A fiatal asszony kinyitotta ablakát, hogy tisztábban láthassa a koszorúkat és csokrokat, a melyek diszítették. A virágok édes illata már betölté a levegőt, a mely most egészen tiszta lévén, a maga eredeti teljességében szállítá a mámorító áradatot az üde kelyhekből egyenesen ajkaihoz. A rúd tetején egy gyűrű állt, be-

fonva köröskörül mezei virágokkal; ezután mindjárt egy tejfehér gyöngyvirág-zona következett, aztán kék gyűszűvirágok, aztán primulák, aztán bodzavirág, aztán sárga nárczisok s így tovább, le egész a földig. Thomasin észrevette mindezt, s öröm futotta át, ha arra gondolt, hogy a májusi vialom olyan közel van.

A mint délutánra hajolt az idő, a nép gyülekezni kezdett a gyepen, s még Yeobright is nézte őket szobája egyik ablakából. Csakhamar Thomasin is kijött a házból, épen a Clym ablaka alatt eső ajtón, s föltekintett rokonára. Még ily csinosan öltözve nem látta őt Yeobright, mióta Wildeve meghalt; s annak már tizennyolcz hónapja volt; sőt mióta férjhez ment, még sohasem tűnt föl ilyen bájosnak.

— Mily csinos vagy ma, Thomasin — jegyzé meg Clym. Talán a májusfa tiszteletére?

— Nem egészen. — S akkor elpirult és lesütötte szemét. Clym különösebb figyelmet nem fordított ugyan a dologra, de azért egy kissé sajtáságosnak találta Thomasin magaviseletét, tekintve, hogy csupán ő van itt a közelben. Lehetőséges volna vajon, hogy ő miatta vette föl a világos ruháit?

Emlékezetébe idézte Thomasin magatartását az utóbbi hetekben, midőn gyakorta együtt dolgoztak a kertben, mint hajdan anyja szemei előtt. Mi lesz akkor, ha Thomasin szeretete nem talál pusztán rokoni szeretet maradni iránta?

Yeobrightnak minden ilyféle lehetőség rosszul esett volna; s most majdnem fájdalmat érzett, ha erre gondolt. A szerelmi érzésnek, mely Eustacia életében oly elevenül élt benne, utolsó szikrája is kialudt az ő halálával. Ez a szenvedély sokkal bentebb esett férfikorában, semhogy táplálékot hagyott volna egy új tűz számára, mint a hogy az ifjabbkori szerelem szokott. S ha tudna is még szerelmes lenni valamikor, az ő szerelme már lassan, küzdelemmel növekedő plánta lenne, a mely végre is törpe és csenevész maradna, mint a késő őszre kelő madárfiu.

Anyira bántotta ez az új bonyodalom, hogy a mint a lelkesült fuvóbanda megjelent és elhelyezkedett a színen, nyilvánvaló jeleit adván annak, hogy képes volna akár az ő házat elfúni a föld színéről, Yeobright a hátsó ajtón át visszavonult szobájából, lement a kertbe, s a kis ajtón át ki az avaros bozótba és ott eltűnt szem elől. Bármennyire iparkodott is erőt venni magán, nem tudott a mulatságon jelen lenni.

Négy teljes óráig színét sem lehetett látni. Mikor ugyanazon az úton hazajött, már leszállt az est, s a bokrokat, fűvet megeste a harmat. A lármas zene megszűnt; de minthogy hátulról jött be az udvarra, nem tudta kivenni, vajon a mulató társaság szétoszlott-e már egészen, mig-nem Thomasin lakosztályán át aztán kiment a pitvarba. Unokahuga egyedül álldogált ott. Szemrehányóan nézett Clymra.

— Épen akkor mentél el, Clym, mikor kezdődött — mondá.

— Igen. Éreztem, hogy nem tudnék velök vígadni. Te ott voltál, úgy-e?

— Nem, nem voltam.

— Úgy tetszett, mintha ahhoz öltöztél volna.

— Úgy is volt, egyedül nem mehettem; ropant sokan voltak. Valaki még most is ott van.

Yeobright odaszegezte szemét arra a sötétzöld pontra a palánkon túl, s a májusfa fekete sudara mellett egy henyén le s felsétálgató homályos alakot vett észre.

— Ki az? — kérdé.

— Venn — felelt Thomasin.

— Azt hiszem, Tamsie, behívhattad volna; mindig olyan szíves volt hozzád.

— Hát hehivom — mondá s aztán rögtön megindult és a kertkapun át odament Vennhez a májusfa alá.

— Venn úr van itt, úgy-e bár? — kérdé.

Venn meglepetve állt meg, mintha előbb nem látta volna — kissé ravaszul, bizonynyal — s aztán felelt:

— Igen, én vagyok.

— Jőjön be hozzánk.

— Félek, hogy —

— Láttam mennyit tánczolt ma este és pedig mindig a legderékabb leányokkal. Talán azért nem akar bejönni, mert jobban esik itt merengnie a múlt kedves órák emlékein.

— Nos, talán azért is — felelt Venn tüntető érzelmességgel. — De az igazi ok, a miért itt kószálok föl s alá, az, hogy meg akarom várni a hold feljöttét.

— Azt akarja látni, milyen csinos a májusfa holdvilágnál?

— Nem. Egy leány elveszítette a keztyűjét, azt keresem meg.

Thomasinnak elállt a szava a meglepetéstől. Hogy egy ember, a kinek négy-öt mérföldet kell még sétálnia hazáig, ily okból itt maradjon, annak csak egy magyarázata lehet: az az ember örülten szerelmes a keztyű tulajdonosába.

— Tánczolt azzal a leánynyal, Diggory? — kérdé oly hangon, a mely elárulta, hogy ez a fölfedezés érdekesebbé tette Vennt az ő szemében.

— Nem — sóhajtá az.

— Hát csakugyan nem jön be?

— Köszönöm, ma este nem.

— Küldjek egy lámpát, Venn úr, hogy megkereshesse a keztyűt?

— Oh nem, kérem, nem szükséges, köszönöm. A hold egy-két perc múlva fönt lesz.

Thomasin visszatért a pitvarba.

— Bejön? — kérdé Clym, a ki még most is ugyanazon a helyen állt.

— Ma már nem akar — felelt Thomasin, s elhaladva Clym mellett, bement a házba; erre Yeobright is visszavonult szobáiba.

A mint Clym elment, Thomasin föltapogatód-

zott a sötétben az emeletre, s előbb hallgatóztván kissé a bölcsönél, vajon alszik-e a gyermek, az ablakhoz ment, óvatosan fölemelte a függöny egyik sarkát, s kinézett. Venn még ott volt. Thomasin nézte a mint lassanként erősbödik a halvány derű, mely a keleti égbolton megjelent, s végre föltűnik maga a hold, fénynyel hintve tele az egész völgyet. Diggory alakja most tisztán kivált a zöld pázsiton; meghajolva járt idebb-odább, nyilván az elveszett drága kincset kutatva; ment jobbra, ment balra, mindenfelé, míg csak egy talpalatnyi megvizsgálatlan darabot sejtett.

— Mily nevetséges! — mormolá Thomasin magában oly hangon, a mely gúnyosnak volt szánva. — Hogy egy férfi olyan együgyű tud lenni, hogy éjnek éjtszakáján itt keresgélje egy leány keztyűjét! Egy tisztességes tejkereskedő, s hozzá vagyonos ember: Igazán nevetséges.

Végre, úgy látszott, megtalálta; akkor fölállt, s ajkaihoz emelte azt. Azután mellénye felső zsebébe tette, a legközelebbi helyre egy férfi szívéhez, a hová a modern öltözködés engedelmével eljutni lehet — s aztán neki vágott a völgynek torony-irányában a szállása felé.

II. FEJEZET.

Clym ezután egy pár napon át ritkán találkozott Thomasinnal, s mikor összejött vele, hall-

gatagabbnak találta, mint rendszeren. Végre megkérdezte tőle, min évődik olyan nagyon.

— Rá nem tudok jönni — felelt az őszintén — semmikép rá nem tudok jönni, ki lehet az a leány, a kibe Venn olyan szerelmes. A mulatságon rá sem nézett jóformán egyik leányra sem, pedig mégis ott kellett lenni választottjának is.

Clym egy pillanatig törte a fejét, ki lehet a Venn szerelmese, de mivel nem érdeklődött valami erősen a kérdés iránt, csakhamar ismét hozzátört a kertészkedéshez.

Egy darabig nem is lebbent föl Thomasin előtt a titok fátyola. De egy délután, a mikor már épen indulni akart, hogy sétál egyet, egyszerre csak lekiáltott a cselédnek: Rákhel! Rákhel egy serdülő tizenhárom éves kis leány volt, a ki a kis gyermek mellett peszrázkodott.

— Nem láttad valahol az egyik keztyűmet Rákhel? — kérde Thomasin. — Az újat.

Rákhel nem szólt semmit.

— Miért nem felelsz?

— Azt hiszem elveszett.

— Elveszett? Ki vesztette el? Még egyszer sem volt a kezemen.

Úgy látszott, hogy Rákhelt szörnyűséges zavar fogta el s végre sirva fakadt.

— Tessék megengedni, mikor a multság volt, nekem nem volt keztyűm, megláttam itt az asztalon a tekintetes aszszonyét, s gondoltam, jó lesz az. Vigyáztam is rá, mint a szemem világára,

az egyik mégis elveszett. Egy fiatal ember oszt' adott pénzt rá, hogy vegyek a tekintetes asszonynak másikat, de nem tudtam még eddig bemenni a városba.

— Ki volt az a fiatal ember?

— Venn úr.

— Tudta, hogy a keztyü az enyim volt?

— Tudta. Megmondtam neki.

Thomasint úgy meglepte ez az újság, hogy elfelejtette megpirongatni Rákhielt, a ki aztán szép csöndesen el is osont.

Gondolkozott egy kissé, azután arra határozta, hogy otthon tölti a délutánt, varrja, estig mind varrja a kis leánya köntösét, a melyet a legújabb divat szerint szabott volt ki.

Hogyan történhetett aztán, hogy ilyen kitartó munka mellett sem haladt semmire, megfoghatatlan rejtély lett volna mindenki előtt, a ki nincs azzal tisztában, hogy az efféle apró históriák, inkább a szellemi tevékenységnek szoktak kedvezni, mint a physikainak.

Másnap visszatért rendes életmódjához, sétálgatott a pusztán a kis Eustaciával, a ki abban a korban volt, a midőn még erősen kétséges: arra van-e teremtve a gyermek, hogy a kezén járja végig az élet útját, avagy arra, hogy a lábán, s midőn még mindakét módszer alkalmazása kinos complicatiókat szül.

Thomasin igen kellemes órákat töltött azzal, hogy kivitte kis leányát az Egdon valamelyik

pontjára s órákat adott neki e nehéz tudományból ott a zöldelő tözegen, démutkán, a melyek lágy szőnyeget alkottak, s kényelmesen végig lehetett feküdni rajtok, ha az aequilibrium ideiglenesen veszendőbe ment.

Egyszer is épen ezzel foglalkozott, s lehajolva szedegette össze a száraz galydarabokat, páfrányszárakat az útról, nehogy a kis Eustacia expedícióját idő előtt félbeszakaszsa valami hüvelyknyi áthághatatlan akadály, mikor megrezenve vette észre, hogy egy lóhátas ember csaknem mellette áll. A puha természetes szőnyeg elfogta volt a ló lépteinek zaját.

A lovas, a kiben Vennre ismert, megemelte kalapját, s udvariasan meghajolt.

— Adja vissza a keztyüöm, Diggory — szólította meg Thomasin, a ki sohasem szokta kerülgetni a kényes tárgyakat sem.

Venn tüstént leszökött, oldalzsebébe nyúlt, s átadta a keztyüt.

— Köszönöm. Nagyon szép öntől, hogy gondját viselte.

— Nagyon szép öntől, hogy köszönetet mond azért.

— Épen nem. Igazán örültem, mikor megtudtam, hogy önnél van. Mindenki oly közönyössé válik lassanként, hogy meglepve hallottam, hogy ön gondol reám.

— Ha eszébe jutottak volna az elmúlt napok, nem lett volna meglepve.

— Nem, nem — felelt Thomasin élénken — de az olyan jellemű emberek, mint ön, többnyire nem igen sokat törődnek mással.

— Milyen jellemű emberek aztán azok?

— Nem vagyok tisztában vele — mondá Thomasin egyszerűen — de csak azt tudom, hogy ön bizonyos gyakorlati modor alá szokta rejteni érzéseit, s csupán olyankor tárja föl őket, mikor egyedül van.

— Oh, hát ezt honnan tudja — kérde Venn egy kissé számításal.

Thomasin lehajolt, hogy normalis helyzetbe állítsa a kis leányt, a kinek sikerült teljesen ellenkező posztíóba jutnia, s ezalatt így szólt:

— Mert tudom.

— Ne ítéljen meg másokról — felelt Venn. — Annyi bizonyos, hogy mostanában nem bírok tisztába jönni a szíveimmel. Úgy beleögyeledtem a dolgaimba, hogy gyöngéd érzéseim mind elpárologtak. Igen, testestül-lelkestül csak azon vagyok, hogy pénzt szerezzek. Pénz az én egyedüli álmom.

— Ugyan, Diggory, hogy lehet ilyen — szólt Thomasin szemrehányóan, s látszott az arcán, hogy félig komolyan veszi a festékes szavait, félig tréfának, a mi az ő ingerlésére van szánva.

— Bizony nem valami ritka szép dolog ez — mondá Venn derülten, oly ember módjára, a ki már beletörődött abba a gondolatba, hogy vétkeiktől nem szabadulhat meg.

— Ön beszél így, a ki azelőtt olyan kedves szokott lenni?

— Valóban? azt szeretem. A mi volt az ember, az lehet ismét. — Thomasin elpirult. — Csak egy kicsit nehezebben megy már.

— Mért? — kérde az ifju özvegy.

— Mert ön gazdagabb most, mint akkoriban volt.

— Oh nem is sokkal. Majd mindent átírtam a babára, kötelességem is volt, magamnak csak annyit hagytam, hogy épen megélhessek belőle.

— Annak örülök — mondá Venn lágyan, szeme sarkából tekintve Thomasinra. — Így könnyebb lesz jó barátságot kötnünk.

Thomasin újra elpirult, s miután még néhány nem kellemetlen szót váltottak, Venn lóra ült s elporoszkált.

E társalgás az ősi római út mellett egy laponban folyt, a hova Thomasin gyakran ki-kirándult. S e kirándulások nem történtek gyérebben e jelet után. Hogy Venn kerülte-e a pusztának ezt a táját, mióta Thomasint ott látta, arra is könnyen rá lehet jönni azokból, a mik vagy két hónappal későbbben történtek.

III. FEJEZET.

Clym komoly tárgyról beszél unokahugával.

Mióta a sors ily közel hozta őket, Yeobright gyakran töprengett azon, minő kötelesség néz ő reá Thomasinnal szemben. Lehetetlen volt nem éreznie, mily siralmas dolog lenne az, ha ez a gyöngéd lélek arra volna kárhóztatva, hogy kedves adományai itt pusztuljanak el a páfrány és rekettyebozót magányában. De mindezt nem úgy érezte, mint szerető. Eustacia iránti szenvedélye egész életére szólt, s e felséges érzelemből nem volt már készlete, a mit elajándékozhatson. Gondolnia sem lehetett arra, hogy elvegye Thomasint, még akkor sem, ha így kedvében járna.

De ez még nem volt minden. Anyja, évekkal ezelőtt egy ábrándképet szövögetett kettőjük jövőjét illetőleg. Határozott óhajtássá sohasem vált az, de legkedvesebb álma volt Yeobrightnéak. Ez az ábránd az vala, hogy férj és feleség legyen belőlük, ha ez összeköttetés egyikőjük boldogságát sem veszélyezteti. S ily körülmények közt mi csoda út maradt oly ember számára, a ki úgy tisztelte anyja emlékét, mint Yeobright? Szerencsétlen dolog az, hogy a szüléknek akárhány aprólékos szeszélye, a melyet egy félórai beszélgetéssel el lehetett volna oszlatni életökben, halá-

luk után kérlelhetetlen legyenné erősödik, noha oly gonosz eredményeket szülhet lelkiismeretes gyermekeikre, a melyek miatt ők maguk jajdulnának föl először.

Ha csupán a saját jövőjéről lett volna szó, Yeobright kész szívvel kérte volna meg Thomasin kezét. Neki nem volt mit veszítenie azzal, hogy valóra váltja megboldogult anyja reménységét. De visszaborzadt attól a gondolattól, hogy egy kiégett szívű ember sorsával fűzze össze a Thomasinét. Mostanában csupán három föladatnak élt. Az egyik volt, hogy csaknem naponként el látogatott a kicsiny sirkerthez, melyben anyja nyugodott; a másik, hogy épen oly gyakran fölkereste éjjeli sétáin azt a távolabbi temetőt, a melynek lakói közé Eustacia is tartozott; s a harmadik végre tanulmányai, a melyekkel a vándor hitszónoki hivatásra képezte magát — ez tünt föl előtte élete egyetlen méltó céljának. Nem látszott valószínűnek, hogy Thomasin ilyen hajlamu férj mellett boldog lehessen.

Elhatározta mégis, hogy kérdést intéz unokahugához, döntsön ő maga. A kötelességteljesítés kellemes érzése fogta el egy este, midőn e szándékkal lefelé haladt Thomasinhoz. A háztető épen oly hosszú árnyakat vetett most a völgybe a hunyó nap fényében, mint a minöket számtalanszor látott anyja életében ott heverni.

Thomasint nem találta a szobában, kint volt a kertben a ház előtt.

— Már rég óhajtottam mondani neked valamit, Thomasin — kezdé — a mi mindkettőnk jövőjét érdekli.

— S most meg akarod mondani? — szolt közbe élénken Thomasin, s elpirult, a mint tekintők találkozott. — Várj egy pillanatig, Clym, én hadd beszéljek először, mert furcsa ugyan, de én is akartam már mondani valamit neked.

— Akkor csak mondjad, Tamsie.

— Azt hiszem, itt senki sem hall bennünket — folytatá a fiatal asszony, körüljártatva szemét s meghalkítva hangját. — Nos, de először ígérd meg, hogy ha nem tetszik, a mit mondok, nem haragszol meg és nem fakadsz ki ellenem.

Yeobright megígérte, s Thomasin folytatá:

— Tanácsodat akarom kérni, mivel rokonom vagy, sőt úgyszólván gyámom is — nincs igazam, Clym?

— De igen, azt hiszem, igazad van — úgyszólván gyámom vagyok. Tényleg, az vagyok, természetesen — felelt Clym, nem tudva rájönni, hova céloz Thomasin.

— Arra gondoltam, hogy férjhez megyek — jegyzé meg Thomasin nyájasan. — De csak azon feltétel alatt, ha te nem helyteleníted ezt a lépésemet. Miért nem felelsz?

— A meglepetés vette el a szavamát. De mindazáltal örömmel hallom, a mit mondasz. Természetesen helyeselni fogom, kedves Tamsiem. Aztán kihez? Gyanítani sem tudom. De, de

mégis — az öreg doktorhoz! — nem mintha én öregnek tartanám, mert hiszen egyáltalán nem nagyon öreg. Ah, láttam is, mikor utoljára itt járt.

— Nem, nem — szolt sebesen Thomasin — Vennhez.

Clym arca hirtelen elkomolyodott.

— Nos, úgy-e nem szereted, báresak szót se tettem volna róla — kiáltott majdnem durczásan. Nem is hoztam volna föl másként, csakhogy ő sürget s én nem tudom, mit tegyek.

Clym nem tudta hirtelenében, mit mondjon. — Venn ellen tulajdonkép semmi kifogásom — felel végre. — Igen becsületes és értelmes ember. Ügyes is, bizonyítja az, hogy a tetszésedet meg tudta nyerni. De valóban, Thomasin, azt hiszem, hogy ő mégsem . . .

— Úri ember, a kihez hozzá mehetnék, úgy-e? Épen ezt érzem magam is. S most már sajnálom, hogy szoltam felőle, s ki is vetem a fejemből. De ha egyáltalán férjhez megyek, akkor csak ő hozzá mehetek — csupán ennyit akartam mondani.

— Nem látnám, miért — mondá Clym, gondosan eltitkolván a saját félbenmaradt szándékát, a melyről Thomasinnak nyilván sejtelve sem volt. — Mehetsz valami hivatalnokhoz, vagy olyanféléhez, ha beköltözöl a városba és ott ismeretséget szeresz.

— Nem vagyok én városra való — mindig oly falusias és együgyű voltam. Nem veszed észre magad is, mennyire falusias a modorom?

— Nos, mikor Párisból hazajöttem, akkor vettem észre, hogy egy kicsit az; de ma már nem.

— Mert magad is elfalusiasodtál. Én el nem tudnék lakni egy rendes utczában. Egdon nevetéses vén puszta; de én megszoktam és másutt sohasem tudnék boldog lenni.

— Én sem — mondá Clym.

— Akkor hogy mondhatod hát, hogy valami városi emberhez menjek? Akár mit mondasz is, vagy Diggoryhoz megyek, vagy senkihez. Senki sem volt hozzám olyan szives, mint ő, s annyi sok jót tett velem, a mit magam sem tudok. — Thomasin majdnem duzzogó hangon beszélt.

— Igaz — felelt Clym közönyösen. — S én teljes szívemből kívánom, bár tanácsolhatnám: eredj hozzá. De nem felejtetem, hogyan gondolkozott édes anyám e tárgyban és fáj, ha az ő véleményét semmibe sem veszik. Nagyon sok okunk van rá, hogy azt a kicsit legalább, a mi tőlünk telik, megtegyük iránta.

— Oh nem — nem akarok ennyire engedetlen lenni — viszonzá Thomasin szomorúan. — Nincs semmi okom Vennre gondolni — helyesebb, ha családommal törődöm. Milyen gonosz indulatok is gerjednek én bennem! — Ajka reszketett s elfordult, hogy könnyeit elrejtse.

Clymot bántotta ugyan némileg Thomasinnak ez a különös izlése, mégis bizonyos fokig megkönnyebbült arra a gondolatra, hogy a házasság kérdése, legalább őt illetőleg már rendezve van.

Több napon át látta azután szobája ablakából, hogy huga vigasztalanul bolyong a kertben. Félig haragudott rá, a miért Venn választotta; aztán megint fájlalta, hogy így útjába állt Venn boldogságának, a ki végre is van olyan tisztességes fiatal ember, mióta új pályát választott, mint akárki az Egdonon. Egy szóval Clym maga sem tudta, mit tegyen.

Mikor a legközelebbi nap találkoztak, Thomasin hirtelen megszólal:

— Most már sokkal elfogadhatóbb ám, mint akkor volt.

— Kicsoda? — Oh, igen — Venn Diggory.

— Néném csak azért tett ellene kifogást, mert festékes volt.

— Nos, Thomasin, meglehet, hogy én nem is ismerem apróra az anyám nézetét. Jobb lesz, ha a saját belátásod szerint cselekszel.

— De akkor folyton érezni fogod, hogy nem tiszteltem eléggé anyád emlékét.

— Nem, semmiesetre. Azt tartom majd, meg vagy győződve, hogy anyám is megfelelő férjnek találta volna számodra Diggoryt, ha mostani helyzetében ismerte volna. Ez az, a mit én érzek. Ne kérj többé tanácsot tőlem, Thomasin, hanem tedd, a mit jónak látsz. Én előre bele nyugszom.

Azt kell hinnünk, hogy sikerült Thomasint meggyőznie erről, mert egy pár nap múlva, mikor a puszta egyik sarkában kószált, a hol nem for-

dult meg mostanában, Humphrey, a ki ott dolgoztatott, így szólítá meg:

— Örülök neki, hogy Wildevené tekintetes asszony meg Venn újra megértették egymást.

— Igen? mondá Clym szórakozottan.

— Igen, bizony; s Venn mindig ki tudja mődolni, hogy útjába akadjon, mikor szép idő van, osztán kísétál a pulyával. De én csak a mondó vagyok azért, hogy Yeobright úrnak kellett volna a tekintetes asszonyt elvenni. Nincs annak értelme, hogy két tűzhelyet csináljanak oda, a hol egynek kéne lenni. Biztosan el is tudná ütni a kezéről a tekintetes úr, ha csak egy szikrát is utána látna.

— Hogy volna nékem lelkem megházasodni, mikor már két asszonyt kergettem halálba. Ne gondoljon ilyeneket, Humphrey. Ilyen tapasztalatok után templomba menni, s megházasodni furcsa egy dolog volna. Mint Jób mondja: «Az én szememmel szövetséget kötöttem vala, hogyan igyekeztem volna tehát valamely asszonyállatnak megszerzésére.»

— Hogy mondhat ilyeneket, Clym úr, dehogyan is kergetett halálba két asszonyt.

— Jó, jó, hagyjuk ezt — felelt Yeobright. — De annyi bizonyos, hogy az az idő rajtam hagyta bélyegét, s az nem valami nagyon illenék szerelmes jelenetekhez. Csak két terv él a fejemben, egyéb semmi. Az, hogy éjjeli iskolát nyitok, s hogy pap leszek. Mit szól kigyelmed ehhez, Humphrey?

— Hát én elmegyek és meghallgatom a tekintetes urat szívesen.

— Köszönöm. Egyebet nem kívánok.

A mint Clym lefelé haladt a völgybe, Thomasin is jött egy másik ösvényen, s a kis ajtóban összeértek.

— Mit gondolsz, Clym, mit akarok neked mondani? — kérde Thomasin vállai fölött tekintve Yeobrightra.

— Sejttem — válaszolt az.

Thomasin fürkészőleg nézett arczára.

— Úgy van, jól sejtetd. Már csak meglesz. Venn azt tartja, hogy nincs mit haboznom sokáig, s most már én is ebben a véleményben vagyok. Jövő hó huszonötödikén esküszünk, ha nincs ellenvetésed.

— Tedd a mit jónak látsz, kedvesem. Én csupán örülök rajta, hogy te immár egész tisztán látod boldogságod útját. A férfi-nem sok kárpótlással tartozik neked azokért, a miket elmúlt napjaidban szenvedtél.

IV. FEJEZET.

Blooms-End újra folderül és Clym megtalálja hivatását.

A ki az esküvő napján délelőtt tizenegy óra tájt áthaladt volna a Blooms-Enden, a Clym ház-

tájékat meglehetősen csöndesnek találta volna, ellentétben a Fairway Timotheuséval, a melyből nagy sürgés-forgásra valló zaj áradt ki. E zajt főképp a léptek keltették, melyek szaporán jártakkeltek a földes szobában. Kint csak egy ember volt látható, a ki úgy látszik, elkésett valamiről, mert sietve ment az ajtóhoz, kinyitotta és minden tekintet nélkül belépett.

A jelenet, a mely eléje tárult, nem volt mindennapi. Egy csomó ember álldogált odabenn; maga Fairway, Cantle apó, Humphrey, Keresztély s még egy pár tőzegvágó. Meleg nap volt. A férfiak természetesen ingújjra vetkőztek mind, az egy Keresztélyt kivéve, a ki mindig erősen húzódozott attól, hogy idegen házban akármelyik ruhadarabjától is megváljék. Egy vaskos tölgyfa asztalra a szoba közepén egy csikos vászon volt kiterítve, melynek egyik végét Cantle apó tartotta, a másikat Humphrey, Fairway pedig ugyancsak dörzsölgette valami sárgás csomóval, az arczát már egész ellepte a verejték a nagy munkától.

— Párnahajat viaszkolgattok? — kérde az ujonjt.

— Azt, Sam — felelt Cantle apó röviden, mint a kinek sokkal jobban tele van dologgal a keze, mintsem a szót vesztegethetné. Meghúzzam még egy kicsit ezt a végét?

Fairway válaszolt, s a munka serényen haladt előre.

— Úgy látom, pompás egy ágy lesz — foly-

tatta Sam rövid hallgatás után. Hova szántatok?

— Annak az új párnak, a melyik most készül az esküvőre — mondá Keresztély, a ki mély csodálattal nézte a műveletet.

— Takaros ajándék lesz. A ki libát nem tart, annak talán nem is lehetne jobbat adni, úgy-e bátyámuram? — kérde Keresztély Fairwaytól, a kit mindentudó lénynek tekintett.

— Nem igen — felelt az főlegyenesedve, s megdörzsölve a homlokát alaposan. Aztán átadta a viaszdarabot Humphreynek, a ki folytatta a bedörzsölést tovább. — Ez a pár ugyan nem szorult rá, de ilyen nagy alkalommal bizonyosan jól esik egy kis szívesség nekik is. A leányomat is ellátam párnával, mikor férjhez ment, s ebben az esztendőben megint annyi toll gyűlt, hogy sok. Na, szomszédok, azt hiszem, elég jól megviaszkoltuk már. Fordítsa csak ki, Cantle apó, a czihát, hadd tömöm meg.

Akkor Fairway meg Keresztély óriás papirczacskókat hoztak elő, telistele tollal s mégis könnyűeket, mint a pehely. Aztán hozzáfogtak a cziha megtöltéséhez. Zacskó zacskó után ürült ki s finom pelyhecskék kezdtek uszkálni a levegőben mind sűrűbben és sűrűbben. Egyszerre csak Keresztély elügyetlenkedte a dolgot, az asztalra üritett ki egy zacskót, a mitől azután az egész szoba tele lett hüvelyknagyságyú pelyhekkal, melyek

úgy hulldogáltak a munkálkodó emberekre, mint szélesöndes időben a hó.

— Hogy az Isten akárhova tegyen! — szól Cantle apó szigorúan. Olyan fajankó vagy, mintha az apád világeletében sohasem járt volna túl a Blooms-Enden. Hát csak hiába voltam én katona, gavallér, minden, úgy látom, nem válik a neked javadra egy szikrát sem. Ilyen fiam lehetne akkor is, ha a lábom se tettem volna ki az Egdonból, s nem láttam volna országot-világot. Ámbár, a mi engem illet, nekem javamra szolgált, hogy olyan csupa tűz voltam.

— Ugyan hagyjon békét már, apámuram, most is halálba szégyellem magam. Hiszen esetlen vagyok, tudom.

— No, no, ne ereszd mindjárt búnak a fejed, Keresztély. Szedd össze egy kicsit magad — szól közbe Fairway.

— Úgy, úgy, szedd össze egy kicsit magad — ismétlé Cantle apó oly hangon, mintha ő tette volna ezt az ajánlatot. Vagy meg kén házasodnod, vagy katonának kellene állnod. Vétkezik az a hazája ellen, a ki se egyiket, se másikat nem teszi. Én megtettem mindakettőt, hála Istennek. Bizony pipogya legény az, a ki se nem szaporítja az embereket, se nem fogyasztja.

— Tűzbe sohse volt merszem menni — rebegte Keresztély — hanem a mi a házasságot nézi, feleséget szerezni már próbáltam egyszer-más-szor, de bizony a nem igen sikerült. Ismerek pedig

egy-két házat, a mék kaphatott volna bennem gazdát — már olyat a milyet — mégis asszony viszi benne a gazdaságot most is. Még talán nem is lett volna jó, ha megházasodom, mert akkor nem maradt volna otthon senki sem, osztán ki csititgatta volna az apámat, hogy úgy viselje magát, a hogy öreg emberhez illik.

— Bezzeg is, ha te nem volnál! — szól Cantle apó gúnyosan. Hej csak ezt az átkozott gyöngeséget ne éreznem enynyire! holnap lenne a napja, újra a nyakamba venném a világot. De hetvenegy esztendő, a mit itthon félvállán elvisel az ember, útra már nagy teher... Az ám! Boldog-asszonykor múltam hetvenegy esztendő. Héj! ha jóféle guineákra válthatnám az éveimet! — s az öreg ember sóhajtott.

— Sohase szomorkodjék, apó — szól Fairway. Töltsön még egy kis tollat ebbe a párnahajba, s osztán ne törődjék semmivel. Ha vékonyult is egy kicsit a törzsöke, a levelei zöldék most is. Krónikákat szerezhetnek még kigyelmedről az ideje felől.

— Uccsegen elmék, Timotheus öcsém, el én, az új párhoz — mondá Cantle apó neki bátorodott hangon, s frissen megperdülve. Mondom, elmegyek, s fuvok nekik egy lakadalmas nótát. Kentek tudják, hogy szer vagyok ilyesmire, hadd tudják meg ők is. Az én időmben a volt a divatos nóta, hogy: *Lent a Cupido kertjében*, de tudok én többet is, egy se igen alábbvaló

annál, egyik-másik meg különb. Hogy is mondja csak:

Epedve szól a kis leány:
Szerelmes drága violám,
Jer be, az est hideg, ködös.

Tudom, megtetszik nekik erre az alkalomra. Igazán, most jut eszembe, hogy nem is danoltam ki magam kedvem szerint azóta az éjtszaka óta, a hogy a kánikulakor együtt voltunk a koresmában, s kár így elhanyagolni a mihez jól ért az ember, kivált mikor olyan kevés van az ilyen nóta-félére ráteremtözve.

— Hát csak igaz az, a mi igaz, apó — felelt Fairway. No most rázzuk meg jól. Hetven font drága jó toll van már ebben a párnahajban, s nem igen hiszem, hogy több belé menne. Keresztély! kukkanj csak bele abba az almáriomba, lelsz ott egy kis harapnivalót, én meg majd azután nézek, a mivel leöntözzük.

Azzal leültek falatozni egy kicsit, köröskörül rajtok ott hevert vagy szálldogált a kiszóródott töméntelen pehely, a melyeknek eredeti tulajdonosai be-bekandikáltak a nyitott ajtón s irigykedve gágogtak, midőn régi öltözetükből ilyen nagy csomót együtt láttak.

— Isten engem, tüstént megfuladok — szólt Fairway, a ki épen egy tollat húzott ki a szájából, s látta, hogy a körbejáró korszóban uszkálnak a pelyhek.

— Én bizisten már nyeltem le egynehányat, s egyiknek takaros szára is volt — mondá Sam nyugodtan az egyik szögletben.

— Hallga te — mi az? Kocsi jön? — kiáltott Cantle apó fölugorva, s az ajtóhoz sietve. Itt van-nak, pedig azt tudtam, beletelik még egy félóra. Milyen hirtelen is meg lehet esküdni, ha az embernek kedve van hozzá.

— Hirtelen bizony! — vágta rá Fairway, mintha a Cantle apó megjegyzése még kiegészítésre szorult volna.

Aztán fölállott és követte az öreget; a többiek színtén az ajtóhoz léptek. Egy perc se telt belé, könnyű, nyílt kocsi villant el előttük, Venn, a felesége, Yeobright meg Vennek egy úri rokona, a ki csupán az esküvőre jött át Budmouthból. A kocsit a városban bérelte Venn, nem törődve sem távolsággal, sem költséggel, mert az volt a nézete, hogy az Egdonon nincs olyan alkalmatosság, a mely Thomasin elvitelére méltó legyen, gyalog pedig nem mehetnek olyan messze a templomba.

A mint a fogat a ház előtt elhaladt, a kint álló csapat éljenzésbe tört ki, s kezeivel integetett; minden mozdulatukra pelyhek szabadultak ki s szállongtak elő hajukból, kabátjuk ujjából és ruhájuk ránczai közül, s a Cantle apó régi pénzei vigan tánczoltak a verőfényben, a mint az öreg megperdült a sarkán. A kocsis gögös tekintettel méregette őket, sőt az új pár iránt is csak le-

ereszkedő volt, mert hiszen mi egyéb, ha nem barbár, az az ember, a kit a sors arra kárhoztott, hogy itt, az isten háta megett, az Egdonon élje le napjait. Thomasin azonban épen nem adta az urat velök szemben; oly szaporán integetett feljök, mint a hogy a madár szárnya repes, s könnyes szemmel kérdé Diggorytól, nem kellene-e leszállaniok s egy-két szót váltaniok ezekkel a derék szomszédokkal. Venn azonban azt vélte, hogy fölösleges lenne, hisz este úgy is eljönnek.

Ez izgalmas eset után a társaság újra visszatért előbbi foglalkozásához, nemsokára be is fejezték a páratómést és a varrást is. Akkor Fairway fölszerszámozta a lovát, begöngyölgette a súlyos ajándékot, kocsira tette, s elindult észak Shadwater felé a Venn házához.

Yeobright, midőn teljesíté azt a kötelességet az esküvőn, a mely termszetszerűleg reá nézett, s aztán Vennel és Thomasinnal visszatért a házhoz, vonakodott részt venni a lakomán és a tánczban, a mely a napot befejezte. Ez nem jól esett Thomasinnak.

— Szívesen itt maradnék, de attól tartok, nem illek bele a társaságba — szölt Clym. Olyanforma hatást tennék, mint a koponya a terített asztalon.

— Ugyan, ugyan, Clym.

— Ezt nem is tekintve, örvidenék, ha nem

kivánnád a jelenléteemet. Tudom, hogy ez nem járja tulajdonképen, de félek, nem találnám jól magam a vendégeitek közt. Íme ez az igazság. Ha most távol maradok, nincs abból semmi baj, majd meglátogatlak később gyakran.

— Akkor hát engedek, tedd azt, a mi neked legkellemesebb.

Clym megkönnyebbülten ment vissza szobájába, s azzal tölté a délutánt, hogy megcsinálta a vázlatát egy beszédnek, a melyvel végre meg akarta valósítani jó s rossz időben egyaránt ápolgatott tervét. Újra meg újra megvizsgálta, mérlegelte szándékait és semmi okot sem látott arra, hogy megváltoztassa őket, ámbár jelentékenyen összebb vonta terveit. Látását a szabad levegő erősebbé tette, de olyan erős most sem volt, hogy az igazi tanulást kibirta volna. Ez azonban őt nem szomorítá el, volt még elég hétköznapi föladat, a mi összes energiáját igénybe veszi s minden óráját elfoglalja.

Esteledett s a ház alsóbb részében mind élénkebb lett az élet, a kerítés ajtaja folytonosan ki s becsapódott. Úgy volt, hogy a vacsora korán meg lesz, s a vendégek összegyűltek még alkonyat előtt. Yeobright lement a hátsó lépcsőn s ott egy ösvényen át a pusztá felé indult. Sétálni akart egyet, míg a társaság széjjel nem oszlik, akkor majd visszajön, hogy istenhozzádót mondjon Thomasinnak és férjének, mielőtt elválnának. Lépteit ösztönszerűen a Mistover felé irányította, arra az

ösvényre tért, a melyen akkor járt, mikor azon a borzasztó reggelen a Zsuzsánna fiától megtudta, mi történt a házában. De nem fordult félre a kunyhó felé, hanem egy dombnak tartott, a honnan beláthatta azt az egész tájékat, a mely valaha Eustacia otthona volt. Míg a sötétülő szintért nézegette, lépteket hallott közeledni. Clym nem látta, ki jön, nem is szólította volna meg, ha a gyalogos, a ki Charley volt, reá nem ismer s nem köszön.

— Régen nem láttam magát, Charley — mondá Yeobright. Sokszor jár errefelé?

— Nem — felelt a fiu. Ritkán jövök kívül a gáton.

— Ott volt-e a májusfánál?

— Nem — felelt Charley, az előbbi közönyös hangon — nem törődöm már én az olyasfélékkel.

— Maga szerette Eustaciát, úgy-e? — kérde Yeobright szeliden. Eustacia gyakran említette előtte a Charley regényes vonzalmát.

— Nagyon szerettem. Oh bár...

— Nos?

— Ha nem veszi rossz néven a kérésem Yeobright úr, szeretném, ha adna valamit nekem, a mi valaha a tekintetes asszonyé volt.

— Nagyon szívesen. Kész örömet, Charley. Hadd lám csak, mim van tőle, a mi önnek jó lenne? Jőjjön haza velem, ott majd utána nézek.

Visszafordultak Blooms-End felé. Mikor oda értek, a ház homlokzata, sötét volt, a függönyök

is le voltak eresztve, úgy hogy a szobákba nem lehetett betekinteni.

— Menjünk körül — szól Clym — én most a hátsó lépcsőn járok föl.

Megkerülték a házat, fölhaladtak a sötét lépcsőn a Clym szobájába. Yeobright gyertyát gyújtott, Charley csöndesen követte. Yeobright kutatni kezdett az asztalfiókban, végre egy selyempapírosból két vagy három hullámos hollófekete fűtőt vett elő, ezek közül kiválasztott egyet, bepakolta s odaadta a legénykének, a kinek a szemét elborította a könny. Charley megcsókolta a kis csomagot, aztán zsebetette és halásan mondá:

— Nagyon köszönöm a jóságát, Clym úr!

— Elkisérem egy darabig — szóló Clym.

A multság vidám zaja közt haladtak lefelé. Útjuk egy kis oldalablak mellett vezetett el, a honnan a gyertyák világa kisugárzott a bokrokra; ezt az ablakot tudniillik, a melyet a bokrok meglehetősen eltakartak, nem függönyözték be, úgy hogy innen megláthatta az ember, mi történik abban a szobában, a hol a vendégek vannak, csak egy kissé homályossá tették a képet a zöldes, régi üvegtáblák.

— Mit csinálnak odabenn, Charley — kérde Clym. Ma megint nem látok jól, az ablak üvege sem tiszta.

Charley megtörülte a szemét, a mely még most is könnyes volt, s közelebb lépett.

— Venn úr kéri Cantle Keresztélyt, hogy

daloljon. Keresztély úgy fészkelődik a székén, mintha nagyon megijedt volna a kéréstől s az apja kezdett egy nótába helyette.

— Igen, hallom is az öreg hangját — mondá Clym. Táncolni hát nem tánczolnak. S Thomasin a szobában van-e? Úgy tetszik, mintha a gyertyák előtt őt látnám mozogni.

— Ott van. Boldognak látszik; az arca piros, s nevet valamit, a mit Fairway mondott. Oh istenem!

— Micsoda zaj az?

— Venn úr olyan magas, hogy beleütötte a fejét a gerendába, a min a felesége nagyon megijedt, odaszaladt s megtapogatta a Venn úr fejét, hogy nem dagadt-e fel? Most újra nevetnek, mintha semmi sem történt volna.

— Úgy-e, senki sem törődik azzal, hogy én nem vagyok ott.

— Egy szikrát sem. Most mindnyájan fölemelik poharukat s rá köszöntik valakire.

— Vajon nem én reám-e?

— Nem. Az új párra! Venn úr felel is nekir. Most meg a tekintetes asszony fölállt. Bizonyosan öltözni megy.

— Nos, nem törődnek velem s helyesen is tesz. Minden jól van így, s Thomasin legalább boldog. Ne is maradjunk tovább már mindjárt széjjel oszlanak.

Elkisérte egy darabon a fiút, s mikor egy negyedórával azután visszatért, Thomasin és

Venn útrakészen állottak, a vendégek pedig mind hazamentek már.

A fiatal pár beleült abba a négykerekű kocsiba, a melyet Vennek a kocsisa hajtott át. A kis Eustáciát és a dajkát a hátsó ülésen helyezték biztonságba, a kocsis pedig egy vén, cseberbelépő ponyn, a melynek a patkói úgy csattogtak, mint a cséphadaró, hátul lovagolt, mint valami múlt századbeli testőr.

— Most már megint tied lesz az egész ház — szólta Thomasin, a mint lehajolt, hogy bátyjának jó éjtszakát mondjon. Egy kicsit magányos lesz az után a hűhó után, a mit mi csináltunk.

— Nem baj — felelt Clym — mélán mosolyogva. Aztán a kocsi elindult, eltűnt az éjtszaka árnyékában, Yeobright pedig visszament a házba. Az óra ketyegése volt az egyedüli hang, a mely köszönté, mert egy lélek sem maradt a házban. Keresztély, a ki szakács, inas és kertész volt egy személyben, apjával töltötte az éjtszakát. Yeobright leült egyik üres székre és sokáig maradt ott gondolatokba merülve. Anyja széke szemben állott. Ma este olyan emberek ültek rajta, a kik alig emlékeztek arra is, hogy ez valaha a ház asszonyáé volt. De Clymnak szinte úgy tetszett, hogy anyja most is jelen van. Bármennyire elhalványult is emléke mások előtt, ő előtte szentség volt az, a melynek fényét még az Eustacia iránt való szerelem sem tudta elhomályosítani. De most nehéz volt a Clym szíve. Ez az anya

nem örvendett vele, mikor vőlegény volt, mikor a szíve tele volt vidámsággal. Az események igazat adtak neki s bizonyosságot tettek arról, hogy fia volt a legfőbb gondja. Engedelmeskednie kellett volna, nemcsak a maga érdekében, hanem Eustaciáért is. Minden az én hibám! — sutogta. Oh anyám, anyám, ha újra kezdhetném az életet, s elszenvedhetném érted azt, a mit te szenvedtél érettem.

Az esküvő után való vasárnapon különös látvány tárult föl a Blackbarrown. Messziről úgy tünt föl, hogy egy mozdulatlan alak áll az elhagyatott csúcson, épen úgy, mint Eustacia állt két és fél évvel azelőtt. De most nem homályos szürkület volt, hanem kora délután és derült, meleg idő, csak a nyár szellője lengett körül. Azok, a kik a szomszédos halmokra fölkapaszkodtak, észrevehették, hogy a középső alak, mely az égbe merült, nem volt egyedül. Körötte a Barrow lejtőjén egész csomó férfi és asszony heverészett vagy üldögélt kényelmesen, s hallgatták a középben álló ember szavait, a ki prédikált nekik, míg ők eltűnődve tépdesték az avarfüvet és a páfrányt s kavicsokat guritgattak lefelé a lejtőn. Ez volt az első azon hegyi prédikációk közül, a melyek itt fognak megtartatni minden vasárnap, míg szép idő jár.

Kettős oka volt annak, hogy Clym választása

a Blackbarrowra esett: először központi helyzete volt a szerte szórt viskók között, s másodszer a szónokot meg lehetett látni a körül eső tájék minden pontjáról, s föltűnése jelként szolgálhatott azoknak a kőszálóknak, a kik a beszéd iránt érdeklődtek. A szónok hajadonfővel állott s a szellő szeliden lengette haját, a mely egy kissé gyér volt oly embernél, a ki még harmincz esztendőt sem számlált. Szemeit ellenző védelmezte, arza gondolkodó volt és redőkbe vont; de bár testileg a hanyatlás jeleit mutatá, hangjában nyoma sem vala a gyöngeségnek, gazdag, érczes, átható volt az. Kijelenté, hogy beszédei néha világiak lesznek, néha vallásosak, de dogmatizálók soha; vezérigéit mindenfajta könyvekből fogja válogatni. A mai délután igéi ezek:

„És fölkelvén a király, elébe méne az ő anyjának és fejet hajtott ő előtte, azután pedig leüle az ő trónjára és az ő anyjának széket készíttete; ez pedig leüle a tróntól jobbfelől. Azután monda az asszony: egy kevés kéressel jöjök tehozzád és kérlek ne mondj nemet énnekem. És a király felele néki: Anyám, kérj tőlem, a mi tetszik, mert nem fogok nemet mondani tenéked.”

Yeobright tényleg megtalálta hivatását abban, hogy vándorló pap és igehirdető lett a szabad ég alatt; e naptól kezdve szakadatlanul munkálkodott ezen a mezőn, hirdetvén nemes, magaslatos erkölcsi elveket, s ném csupán egyszerű népi

nyelven a Blackbarrow közönségének, hanem műveltebb, magasabb stylon is a városházak lépcsőiről és tornáczairól, a piaci keresztek küszöbjeiről, a kutak párkányáról, a sétatereken és a rakodópartokon, a hidak mellvédjeiről, fészerekben és csűrökben, s minden ilyenféle helyen a szomszédos wessxi városokban és falvakban. A megállapodott hittételekkel és bölcséleti rendszerekkel sohasem foglalkozott; elégnék tartotta, ha csupán azokat a kérdéseket tárgyalja, a melyek minden jó embert érdekelnek. Voltak, a kik hittek neki, voltak, a kik nem hittek; némelyek azt mondták, hogy szavai csupa közhelyek, mások azt, hogy kevés a szellemi műveltsége; ismét mások úgy vélekedtek, hogy egészen rendinvaló dolog, ha prédikálásra adja magát az ilyen ember, a ki a szeme miatt úgyse igen tudna egyebet végezni. De szívesen fogadták mindenfelé, mert szomorú története általánosan ismeretes volt.

A Franklin-Társulat által kiadott Olesó Könyvtárban megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

(A zárjelben levő számok az Olesó Könyvtár folyó számait jelölik.)

- About Edmond.** A csonka-fülű ember. Regény. Francziából ford. Fáy Béla (463—465) 30 kr.
 — A régi bástya. Regény. Francziából fordította Sz. E. Három kötet. (686—700) 1 frt 50 kr.
Aimard Gusztáv. A vassfejű. Tört. beszély. Fordította Csiky Gergely (848—849) 20 kr.
Alarçon Péter. A háromszögű kalap és más beszélyek. Spanyolból ford. Haraszti Gyula. (901—903) 30 kr.
 — A botrány. Ford. Haraszti Gyula. (976—980) 50 kr.
Amerikai nők. Rajzok és beszélyek. Angolból fordította György A. (221—223) 30 kr.
Andersen. Regék és mesék. Fordította Milesz Béla. (147—149) 30 kr.
 — Képeskönyv képek nélkül. Fordította Schambach Gy. (326) 10 kr.
Balzac Honoré. Grandet Eugenia. Fordította Toldy L. (412—415) 40 kr.
 — elbeszéléseiből. Francziából ford. Béri Géza és Gyula. (929—931) 30 kr.
Bellámy. Visszapillantás 2000-ből—1887-re (796—800) 50 kr.
Bérczy Károly. A gyógyult seb. Beszély. (251—252) 20 kr.
Bernardin de Saint-Pierre. Pál és Virginia. Francziából ford. Acs Zsigm. (391—392) 20 kr.
Besant Walter. A férfiak forradalma. Regény. Angolból ford. Hegedüs Pál. (1004—1008) 50 kr.
Bikelas D. Lukis Laras. Ford. Horváth Gy. (817—818) 20 kr.
Bret Harte kaliforniai beszélyei. Fordította Belényesi Gábor. (3—5) 30 kr.
Bulwer E. A jövő nemzedéke. Regény. Fordította Fáy B. (207—209) 30 kr.
Chabot Andrieux. A nevelőnő. Regény. Fordította Ereky Alphons (1011—1016) 60 kr.
Chateaubriand. Atala. Ford. Csiky K. (25—26) 20 kr.
 — René. Francz. ford. Bogdányf Lajos. (521) 10 kr.
 — Az utolsó Abencerage. Beszély (801) 10 kr.
Cherbuliez V. A pépi király. Elbeszélés. Fordította Berényi. (232—233) 20 kr.
Conscience H. A szegény nemes. Beszély. Ford. Greguss Ágost. (43—44) 20 kr.
Csehov A. Beszélyei és rajzai. Ford. Ambrozovics Dezső (1076—1078) 30 kr.

A Franklin-Társulat által kiadott Olosó Könyvtárban
megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

- Dahn Felix.** Odhin vigasza. Éjszaka földi regény a XI. századból. Ford. gróf Csúky Albinné. (557—560) 40 kr.
Daudet E. A férj. Regény. Ford. Luby Gyula (306—309) 40 kr.
Delpit A. Odette házassága. Regény. Fordította Fáy J. B. (350—352) 30 kr.
Ébelot A. Cazaux András. Bajz a délamerikai pampaszokból. Ford. Kárfy Titusz. (341—342) 20 kr.
Ebers György. Egy szó. Regény. Fordította Kacziány Géza. (445—449) 50 kr.
Eckstein Ernő. Aphrodite. Egy görög művész regénye. Németből ford. Sasváry Armin. (571—573) 30 kr.
Eliot György. A raveloei takács. (Silas Marner.) Regény. Angolból ford. Kacziány Géza. (491—494) 40 kr.
— Bede Ádám. Regény. Angolból ford. Salamon Ferencz. II. kiadás. (621—630) 1 frt.
— A vízi malom. Regény. Két kötetben. (1041—1052) 1 frt 20 kr.
Eynaud E. Ferizade dala. Beszély. Ford. Huszár I. (68) 10 kr.
Farina Salvatore. Két szerelem. Regény. Ford. Nyitray J. (273—275) 30 kr.
Fáy A. Érzélgés és világ folyása. Beszély levelekb. (367—369) 30 kr.
Fazekas Mihály. Lúdas Matyi. Kómikai elbeszélés. (1060) 10 kr.
Feuillet O. Trecoeur J. Elbeszélés. Ford. Csukássy József. (112—113) 20 kr.
— Egy nő naplója. Regény. Ford. Fáy B. (174—176) 30 kr.
France Anatol. Thais. Francziából fordította Szüts F.-né. (854—856) 30 kr.
— A rózsafa bútor. Beszély. Francziából. (975) 10 kr.
Franczia beszélyek. Ford. Csiky Gergely. (846—847) 20 kr.
Gaskellné. Cranford. Regény. Ford. Belényesi G. (441—444) 40 kr.
Gauthier Th. A lélekcseré. Regény. Fordította Szekula Gy. (63—64) 20 kr.
Gogol M. Beszélyek az orosz életből. (23—24) 20 kr.
— Bulyba Tárász. Beszély. Ford. Almási L. (135—137) 30 kr.
Goldsmith Olivér. A wakefieldi pap. Ford. Acs Zsigmond. (426—429) 40 kr.
Gozlan Leo. Három ara egy koronára. Beszély. (359) 10 kr.
Gréville Henrik. Árulás. Regény. Ford. Huszár I. (403—408) 60 kr.

Az Olesó Könyvtár kötve!

A **Franklin-Társulat** kiadásában Budapesten megjelenő **Olesó Könyvtár**-nak következő kötetei kaphatók esinos vörös vászonkötésekben:

- Alarcon Péter**, *A háromszögű kalap és más beszélek*. Spanyol eredetiből fordította Haraszti Gyula. 1 K 20 f.
- Andersen**. *Regék és mesék*. — Képes könyv képek nélkül 1 K 40 f.
- Balzac Honoré**, *Grandet Eugénia*. Regény. Fordította Toldy László. 1 K 40 f.
- Berczik Arpád**, *Hímjy dalai*. Vigjáték 3 felvonásban 1 K 20 f.
- Berzsenyi Dániel versei**. 1 K 40 f.
- Csiky Gergely**. *Arnyképek*. Elbeszélések. 1 K 60 f.
- Czuczor költeményei**. I. Lyrai költemények. II. Népies költeményei. III. Hőskölteményei és meséi. 2 K.
- Eliot György**. *A vízi malom*. Reg. Angolból ford. Váczy János. Két kötet. 3 K 60 f.
- Fenini Césár**, *Az olasz irodalom rövid története*. Olaszból fordította Zsigány Arpád. 1 K 40 f.
- Kerényi Frigyes összes költeményei**. 1840—1851. 1 K 60 f.
- Kisfaludy Károly versei**. 1 K 40 f.
- Kisfaludy Károly vig beszélei**. 1 K 40 f.
- Kisfaludy Sándor összes regéi**. Két kötet. 3 K.
- Kölcsey Ferencz versei**. 1 K 60 f.
- *Szónoki művei*. 1 K 40 f.
- Macaulay T. B.**, *Tanulmányai*, I. Byron. II. Johnson Sámuel. III. Milton. IV. Machiavelli. V. Lord Bacon. VI. A pápaság. VII. Barère Bertrand. VIII. Nagy Frigyes. 3 K 20 f.
- Milton János**. *Az elveszett paradicsom*. Angolból fordította Jánosi Gusztáv. 1 K 60 f.
- Occioni Onorato**. *A latin irodalom története*. Ford. Kiss Ernő. 2 K 40 f.
- Fálfy Albert**. *A báróné levelei*. Beszély. 1 K 20 f.
- Petrarca összes szerelmi sonettjei**. Olaszból fordította Radó Antal. 1 K 40 f.
- Sand György**. *Indiana*. Francoziából. Récsi Emil. 1 K 40 f.
- Taine H.** *Művészet-bölcseleti előadásai*. I. Az eszmény a művészetben. II. A görög művészet bölcselete. III. Az olasz művészet bölcselete. IV. A németalföld művészet bölcselete. 2 K 40 f.
- Tennyson Alfred**. *Költői beszélek*. I. Arden Enoch. II. Királyidyllek. 1 K 60 f.
- Turgenyev Sz. Iván**. *Egy vadász iratai*. Oroszból fordította Csopely László. 2 K.
- Vadnai Károly**. *A kis tündér*. Regény. 1 K 80 f.
- Zrinyi Miklós gróf**. *Szigeti vészedelem*. Az első 1651-ki kiadás után. 1 K 40 f.

